

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СТРАТІЙЧУК ВІКТОРІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 658.153(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

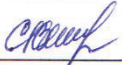
СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ
ПІДПРИЄМСТВА ТОРГІВЛІ

051 – Економіка

05 – Соціальні та поведінкові науки

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 Стратійчук В.М.

Науковий керівник

Бланк Ігор Олександрович,
доктор економічних наук, професор

Київ 2020

АНОТАЦІЯ

Стратійчук В.М. Стратегічне управління оборотними активами підприємства торгівлі. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка. – Київський національний торговельно-економічний університет, Київ, 2020.

Дисертація є комплексним дослідженням теоретико-методичних засад та практичних аспектів застосування стратегічного управління оборотними активами на підприємствах торгівлі.

У дисертаційній роботі здійснено науково-теоретичне обґрунтування стратегічного управління оборотними активами, уточнено зміст поняття «оборотні активи» з огляду їх застосування як найбільш гнучкого елемента стратегічного ресурсного потенціалу підприємства. Розширено класифікацію оборотних активів в контексті стратегічного управління ними, що включає розподіл оборотних активів залежно від участі в певному стратегічному періоді, ролі в господарському процесі, а також рівня досягнення стратегічної цілі, що дозволить розглядати їх як об'єкт стратегічного управління.

Сформульовано поняття «стратегічне управління оборотними активами» на основі інтеграції сутнісних ознак понять «управління оборотними активами» та «стратегічне управління», а також доповнивши їх характеристиками, що визначають дану дефініцію як одну із найважливіших складових процесу стратегічного управління підприємством та її націленість на формування синергетичного ефекту від використання оборотних активів. Обґрунтовано особливості стратегічного управління оборотними активами підприємств сфери торгівлі зважаючи на специфіку господарювання даних підприємств, що дозволяє розширити концептуальні підходи до управління оборотними активами як об'єктом стратегічного управління.

Ідентифіковано основні елементи системи стратегічного управління оборотними активами, до яких включається мета, завдання, функції, фактори

впливу та етапи. Сформульовано сутність поняття «мета стратегічного управління оборотними активами» як результат інтегрування сутнісних ознак поняття «мета стратегічного управління» та основних цілей управління оборотними активами. Виокремлено перелік основних завдань стратегічного управління оборотними активами, який доповнено такими новими завданнями, як підтримка загальної стратегії управління підприємством та визначення впливу оборотних активів на досягнення кінцевої мети стратегічного управління підприємством. Розширено перелік специфічних функцій стратегічного управління оборотними активами шляхом введення таких нових функцій: стратегічне планування оборотних активів, розробка стратегічної карти розвитку оборотних активів, стратегічне фінансування оборотних активів, мотивація досягнення стратегічної мети управління оборотними активами. Ідентифіковано фактори впливу на формування та фінансування оборотних активів. Застосовуючи усі вищеперераховані елементи побудовано блок-схему процесу стратегічного управління оборотними активами, що ґрунтується на поєднанні методів та інструментів стратегічного управління із особливостями та етапами управління оборотними активами.

Визначено етапи проведення оцінки результативності стратегічного управління оборотними активами, що включають постановку стратегічних цілей підприємства, досягнення яких забезпечується використанням оборотних активів, розрахунок показників ефективності, ліквідності, самофінансування, на основі яких можливо визначити ступінь досягнення цілей, планування кількісних значень цільових показників ефективності, які свідчатимуть про реалізацію стратегічних цілей та оцінка показників результативності на основі співставлення фактичних та цільових показників ефективності, ліквідності, самофінансування.

З метою забезпечення реалізації авторського підходу щодо оцінювання результативності використання оборотних активів систематизовано основні показники оцінки ефективності та результативності використання оборотних активів за ступенем їх значущості, широтою охоплення та роллю в процесі окремих етапів управління. До ряду запропонованих в економічній та фінансовій літературі показників оцінювання результативності використання оборотних активів

запропоновано додати відношення приросту ринкової вартості підприємства до приросту його оборотних активів, що дозволить оцінити взаємозалежність зміни обсягу оборотних активів та ринкової вартості підприємства як кінцевої стратегічної мети управління оборотними активами та підприємством в цілому. Також обґрунтовано методикку та доцільність застосування інтегральної моделі оцінювання ефективності стратегічного управління оборотними активами.

Визначено сучасні тенденції розвитку оборотних активів підприємств торгівлі України, що свідчать про зростання обсягу оборотних активів протягом останніх шести років на фоні зниження кількості підприємств торгівлі; падіння основних показників результативності протягом 2013-2016 рр., які почали дещо відновлюватися лише починаючи з 2017 року; найбільш відчутний вплив економічної та фінансової кризи спостерігався на рентабельність оборотних активів продовольчих підприємств внаслідок зниження у 2014 році рентабельності оборотних активів таких підприємств майже у 2 рази порівняно з попереднім роком; нестачу власних оборотних коштів для фінансування оборотних активів підприємств торгівлі протягом 2014-2017 рр.

Здійснено дослідження впливу факторів на формування та фінансування оборотних активів. Визначено, що на основний індикатор формування обсягу оборотних активів – оборотні активи на одиницю товарообороту найбільше впливають внутрішні чинники: темп приросту чистого прибутку, а також темп приросту собівартості реалізованої продукції. На рівень забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом найбільшою мірою впливають наступні фактори: темп приросту обсягу реалізованої продукції, темп приросту чистого прибутку, темп приросту власного капіталу, темп приросту облікової ставки НБУ. Визначені фактори стали основою розробки методик формування та фінансування оборотних активів підприємств торгівлі.

Досліджено сучасний стан впровадження стратегічного управління оборотними активами підприємств торгівлі України на основі анкетування вибірки (65 підприємств торгівлі України), яке показало низький рівень застосування стратегічного управління оборотними активами сучасних підприємств торгівлі

України внаслідок негативного впливу середовища господарювання, нестабільності законодавства, нестачі фінансових ресурсів на удосконалення системи управління. Виявлено позитивний вплив застосування стратегічного управління оборотними активами на ефективність та результативність їх використання на основі розрахунку основних результативних показників підприємств вибірки, що використовують стратегічне управління та тих, що не застосовують.

Обґрунтовано теоретичні основи та розширено перелік типів політик формування оборотних активів. Побудовано матрицю вибору типу політики формування оборотних активів, що базується на використанні факторів впливу на формування обсягу оборотних активів підприємств торгівлі (загальна ліквідність, рентабельність оборотних активів, тривалість операційного циклу) в якості критеріїв вибору типу політики формування оборотних активів.

Досліджено теоретико-методичні основи фінансування оборотних активів, розширено класифікацію типів політик фінансування оборотних активів, а також запропоновано методикку вибору типу політики фінансування оборотних активів підприємств торгівлі, індикаторами якої виступають значення коефіцієнта забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом (ВОК), розмір підприємства, а також тип політики формування оборотних активів, що дозволяє побудувати стійкі взаємозв'язки між політикою формування та фінансування оборотних активів, забезпечити комплексність процесу стратегічного управління оборотними активами.

Консолідуючи основні сутнісні ознаки поняття «стратегічна карта», а також особливості використання оборотних активів сформульовано дефініцію «стратегічна карта управління оборотними активами», новими сутнісними ознаками якої є врахування припустимого рівня фінансового ризику, а також розуміння стратегічної карти розвитку оборотних активів елементом фінансової складової загальної стратегічної карти розвитку підприємства. Обґрунтовано особливості застосування стратегічної карти розвитку оборотних активів, що крім існуючих підходів включає також формування синергетичного ефекту від

використання загального обсягу оборотних активів як об'єкта стратегічної карти. Виокремлено ключові стратегічні цілі управління оборотними активами: визначення оптимального обсягу і складу формування та фінансування оборотних активів, забезпечення операційної діяльності оборотними активами та підвищення ефективності використання оборотних активів. Ідентифіковано показники, що описують ступені досягнення поставлених цілей, на основі чого побудовано стратегічну карту цільових показників управління оборотними активами, яка є елементом фінансової складової загальної стратегічної карти підприємства.

Ключові слова: оборотні активи, стратегічне управління, стратегічне управління оборотними активами, підприємство торгівлі, політика формування оборотних активів, політика фінансування оборотних активів, стратегічна карта управління оборотними активами.

SUMMARY

Stratiichuk V.M. Strategic Management of Current Assets of a Trade Enterprise. – Manuscript.

Thesis for a Scientific Degree of a Doctor of Philosophy, specialty 051 – «Economy». – Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, 2020.

The doctoral thesis is a comprehensive study of theoretical and methodological principles and practical aspects of the application of strategic management of current assets in trade enterprises.

It deals with the scientifically theoretical substantiation of strategic management of current assets, refines the concept of "Current Assets" as the most flexible element of strategic resource potential of the enterprise.

The classification of current assets by their strategic management has been expanded, including the distribution of current assets of strategic management depended on the participation in a particular strategic period, role in the economic process and the level of strategic goal, that allow to expand their purpose and economic content.

The concept of «Strategic Management of Current Assets» is formulated within the integration of essential features of the concepts of «Current Assets Management» and «Strategic Management» supplemented by the characteristics that define this definition as one of the most important components of the strategic management process aimed at forming a synergistic effect from its use. The peculiarities of strategic management of current assets of trade enterprises are substantiated considering the specifics of management of such enterprises. It allows to expand the conceptual approaches to the management of current assets as an object of strategic management.

The main elements of strategic management system of current assets are identified and include the object, objectives, functions, influencing factors and periods. The essence of the notion «Object of Strategic Management of Current Assets» is distinguished as a result of integration of essential features of the notion and the main objectives of current assets management. The task summary list of strategic management of current assets is highlighted and supplemented by such new ones as support of the general strategy of

enterprise management and determination of the impact of current assets on achieving the ultimate goal of strategic enterprise management. The list of specific functions of strategic management of current assets has been expanded by introducing the following new ones: strategic planning of current assets, working out a strategic map of current assets development, strategic financing of current assets, motivation to achieve the strategic goal of current assets management. Impact factors on the formation and financing of current assets have been identified. Applying all the adopted elements, a block diagram of the process of strategic management of current assets based on a combination of methods and tools of strategic management with the features and periods of current assets management is constructed.

The periods of evaluating the effectiveness of strategic management of current assets are identified. They include the setting strategic goals of an enterprise, the achievement by using current assets, determining efficiency indicators that makes possible to determine the degree of achievement, planning quantitative values of efficiency targets that points to the implementation of strategic goals and evaluation of performance indicators by comparing actual and target performance indicators.

Ensuring the implementation of the author's approach to evaluating the effectiveness of current assets the main indicators of evaluating the effectiveness and efficiency of current assets by their significance, breadth and importance in the process of certain periods of management are arranged. To the list of suggested in economic and financial literature indicators of evaluating the efficiency of use of current assets it is offered to add the relation of growth of market value of the enterprise to growth of its current assets. It allows to estimate interdependence of change of current assets volume and market value of the enterprise as a whole. Besides, justified the expediency calculating the model of evaluating the efficiency of strategic management of current assets.

The modern tendencies in developing the current assets of trade enterprises in Ukraine are defined. They indicate an increase in current assets over the past six years against the background of a decrease in the number of trade enterprises; the decline in key performance indicators during 2013–2016 beginning slowly recovering in 2017; the

most significant impact of economic and financial crisis on the profitability of food enterprises' current assets according to the its decrease in 2014 by almost twice as large compared with the previous year; lack of own working capital to finance current assets of trade enterprises during 2014–2017.

The influence of factors on the developing and financing of current assets has been studied. It is determined that the main indicator of the developing of current assets – current assets per unit of turnover – is most influenced by internal factors: the growth rate of net profit, as well as the growth rate of prime cost of goods sold. The level of current activity with working capital is most influenced by the following factors: the growth rate of sales, the growth rate of net profit, the growth rate of equity, the growth rate of the National Bank of Ukraine discount rate. The identified factors set up the basis for developing the methods of formation and financing of trade enterprises' current assets.

The current situation in implementing the strategic management of Ukrainian trade enterprises' current assets according to the list sample (65 trade enterprises of Ukraine) showed a low level of Ukrainian modern trade enterprises' strategic management of current assets caused by negative environmental impact, instability of legislation, lack of financial resources management. The positive impact of the application of strategic management of current assets on the efficiency and effectiveness of their use based on the calculation of the main performance indicators of the sample enterprises that use and do not use the strategic management has been also identified. Theoretical backgrounds are substantiated and the list of politic types of developing the current assets is expanded.

A matrix for choosing the type of current assets policy based on the use of influence factors on the development of trade enterprises' current assets (total liquidity, return on current assets, operating cycle duration) as criteria for choosing the type of current assets policy has been constructed.

Theoretical and methodological backgrounds of financing current assets are studied, the classification of types of current assets financing policies has been expanded, the technique for choosing the type of policy for financing of trade enterprises' current assets with the defined indicators as coefficient values for maintaining the current activity of own working capital has been offered, the enterprise size, determined by the level of

income from sales, as well as the type of current assets' policy, that allows to build stable relationships between the policy of developing and financing of current assets, to ensure the complexity of the process of strategic management of current assets.

Consolidating the main essential features of the concept of "Strategic Map", as well as the peculiarities of the use of current assets, the definition of "Strategic Map of Current Assets" is formulated. Its new essential features are taking into account the allowable level of financial risk, as well as understanding the strategic map of current assets as an element of the financial component of the overall strategic map of enterprise development. The peculiarities of the application of the strategic map of current assets development are substantiated. Except the existing approaches they also include the formation of a synergistic effect from the use of the total amount of current assets as an object of the strategic map. The key strategic goals of current assets management are identified: the formation and financing of the optimal amount and content of current assets, ensuring the operating activities of current assets and improving their efficiency. Indicators depicting the degree of achievement of the set goals are identified. It lets to build a strategic map of target indicators of current assets development as an element of the financial component of the general strategic map for an enterprise.

Key words: current assets, strategic management, strategic management of current assets, trade enterprise, policy for developing current assets, policy for financing current assets, strategic map of current assets management.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Статті у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до
Організації економічного співробітництва та розвитку та / або ЄС:*

1. Стратійчук В.М. Концептуалізація поняття «політика фінансування оборотних активів підприємства торгівлі» *«Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky»*. 2020. Volume 8, No. 4. P. 111-115. (0,45 друк. арк.).

Статті наукових фахових виданнях України, які індексуються у міжнародних наукометричних базах даних:

2. Стратійчук В.М. Фінансування оборотних активів підприємств торгівлі України: тенденції розвитку та фактори впливу. *Економічний простір*. 2020. №157. С. 60-64. (0,53 друк. арк.).
3. Стратійчук В.М. Стратегічне управління оборотними активами підприємств торгівлі. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2019. №5. С. 59-74. (0,6 друк. арк.).
4. Стратійчук В.М. Сучасні підходи до оцінювання результативності стратегії управління оборотними активами підприємства торгівлі. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. № 5(73). С. 123-132. (0,58 друк. арк.).
5. Стратійчук В.М. Особливості ідентифікації та оцінювання впливу ризиків на реалізацію стратегії управління оборотними активами підприємства торгівлі. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 28. С. 167-173. (0,59 друк. арк.).
6. Стратійчук В.М. Управління оборотними активами як елементом підприємницького потенціалу в умовах глобалізації та євроінтеграції. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 38. С. 232-238. (0,5 друк. арк.).
7. Стратійчук В.М. Особливості ідентифікації поняття «оборотні активи» як об'єкту стратегічного управління. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. Вип. 2 (13). С. 135-140. (0,53 друк. арк.).
8. Стратійчук В.М. Вдосконалення класифікації оборотних активів як об'єкта стратегічного управління. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 22. С. 565-569. (0,44 друк. арк.).

Статті в інших наукових виданнях:

9. Стратійчук В.М. Оцінка впливу факторів на формування оборотних активів підприємства торгівлі. *Scientific Research in XXI Century: Collection of scientific articles the 5th International Scientific and Practical Conference*. Methuen Publishing House Ottawa, Canada, 6-8 July 2020. P. 5-11. (0,34 друк. арк.).
10. Стратійчук В. М. Обґрунтування сутності стратегічної карти розвитку оборотних активів підприємства торгівлі. *Topical issues of the development of modern science:*

Collection of scientific articles the 12th International scientific and practical conference. Publishing House "ACCENT", Sofia, Bulgaria, 29-31 July 2020. P. 279-287. (0,23 друк. арк.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

11. Стратійчук В.М. Методи оцінки рентабельності оборотних активів підприємств торгівлі як головного індикатора результативності стратегічного управління. *Оцінка рівня розвитку інфраструктури країни в умовах інноваційної економіки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції м. Дніпро, 23 березня 2019 р. Дніпро : НО «Перспектива». С. 68-70. (0,16 друк. арк.).*
12. Стратійчук В.М. Особливості оптимізації обсягу оборотних активів підприємств торгівлі в контексті стратегічного управління. *Економіка, облік, фінанси, управління і право: теоретичні підходи та практичні аспекти розвитку: матеріали X міжнародної науково-практичної конференції, м. Полтава, 16 лютого 2019 р. Полтава : ЦФЕНД. С. 42-43. (0,16 друк. арк.).*
13. Стратійчук В.М. Дослідження сутності поняття «політика формування оборотних активів підприємств торгівлі. *Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, обліку, фінансів та права: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Полтава, 29 березня 2020 р. Полтава : ЦФЕНД. Ч. 1. С. 55-58. (0,15 друк. арк.).*
14. Стратійчук В.М. Результативність використання оборотних активів підприємств торгівлі: індикатори оцінювання. *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні: матеріали X міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 22-23 травня 2019 р. Київ : КНТЕУ. С. 207-210. (0,17 друк. арк.).*

ЗМІСТ

ЗМІСТ.....	13
ВСТУП.....	14
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА ТОРГІВЛІ.....	24
1.1.Сутність оборотних активів підприємства та їх класифікація як об'єкта стратегічного управління.....	24
1.2.Система стратегічного управління оборотними активами підприємства торгівлі.....	38
1.3.Методологічні засади оцінювання результативності розробленої стратегії управління оборотними активами підприємства торгівлі.....	55
Висновки до розділу I.....	73
РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ.....	75
2.1.Динаміка загального обсягу оборотних активів підприємств торгівлі.....	75
2.2.Характеристика структури оборотних активів підприємств торгівлі.....	90
2.3.Оцінка рівня результативності розвитку оборотних активів підприємств торгівлі.....	100
Висновки до розділу II.....	120
РОЗДІЛ III. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ.....	123
3.1.Обґрунтування вибору типу політики формування оборотних активів підприємства.....	123
3.2.Визначення типу політики фінансування оборотних активів підприємства.....	135
3.3.Розробка стратегічної карти цільових показників управління оборотними активами підприємства.....	148
Висновки до розділу III.....	164
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	166
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	171
ДОДАТКИ.....	191

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах інтенсифікації зовнішніх впливів на економічну ситуацію в країні в цілому та окремі її галузі, на тлі виникнення нових викликів сучасності, зокрема світової пандемії, що, за прогнозами аналітиків, може призвести до глобальної світової фінансової кризи, вітчизняним підприємствам необхідно здійснювати пошук способів удосконалення системи управління підприємством в цілому та його окремими підсистемами. Сфера торгівлі є однією із найбільш вразливих галузей економіки, яка безпосередньо пов'язана із ринковою кон'юнктурою, залежить як від рівня платоспроможності суб'єктів господарювання, так і окремих споживачів, що не дозволяє підприємства торгівлі діяти лише на основі традиційних методів управління їх ресурсами.

Оборотні активи виступають головним операційним ресурсом підприємств торгівлі, що забезпечує безперервність діяльності та результативність функціонування підприємства в цілому. Частка оборотних активів підприємств сфери торгівлі на кінець 2018 року становила 32,04% загального їх обсягу, що свідчить про необхідність дослідження процесу управління оборотними активами даної галузі. В структурі балансу сучасних підприємств торгівлі України, оборотні активи становили 87,1% загального обсягу активів. Проте досить часто, незважаючи на високу частку оборотних активів, їх результативні показники показують негативні тенденції.

Стратегічне управління є одним із найбільш ефективних сучасних інструментів, що дозволяє враховувати крім методів довгострокового планування також сукупність можливостей їх адаптації до зовнішніх умов господарювання шляхом корисування резервів формування та напрямів використання оборотних активів підприємства торгівлі. Різноманітність інструментів стратегічного управління дозволяє застосовувати їх по відношенню до різних сфер управління, видів підприємств та їх елементів. Проте досі управління оборотними активами

вітчизняних підприємств зводилося виключно до поточного, що здійснювалося з використанням традиційних методів управління.

Обґрунтуванню проблематики управління оборотними активами підприємств присвячено наукові праці низки вітчизняних та іноземних науковців. Серед зарубіжних вчених варто виділити науковці праці Г. Арнольда, Р. Брейлі, Ю. Бріггема, Ван Хорна, М. Ваховича, Р. Вестерфільда, Л. Гаспенскі, В.В. Деминої, С. Росса, Дж.Г. Сигела, Є.С. Стоянової, К. Уолша, І.Ю. Усачевої, Дж.К. Шима, Є.І. Шохіна та інших. Також вагомим є внесок наукових праць вітчизняних вчених з даної проблеми, зокрема роботи І.В. Бабенка, І.О. Бланка, Р.М. Бугріменка, Н.О. Власової, Н.В. Ізмайлової, Л.О. Лігоненко, А.А. Мазаракі, Н.Ю. Мельничук, О.В. Михайлової, А.М. Поддєрьогіна, А.С. Полторака, С.А. Тинькова, Н.М. Ушакової, М.В. Черної та інших.

Теоретичне обґрунтування стратегічного управління як одного із сучасних методів управління підприємством відображено у наукових працях зарубіжних вчених І. Ансоффа, М. Веттера, Р.С. Каплана, К. Кросса, Р. Лінга, К. Мак-Найра, М. Мейселя, П.Р. Нівена, Д.П. Нортон, П. Робертса та інших, а також вітчизняних науковців Н.С. Ардашкіна, А.І. Біляра, Г.В. Блакити, Н.В. Ващенко, Т.С. Гайдучка, О.І. Гарафонової, О.І. Гончар, А.М. Гершуна, Р.С. Квасницької, А. Сельського, Г.В. Ситник, З.Є. Шершньової та інших.

Незважаючи на широкий діапазон існуючих наукових праць, окремі аспекти управління оборотними активами на сьогоднішній день розглянуто недостатньо. В українській та західній науковій літературі обґрунтовано переважно види політик управління оборотними активами підприємств, які розглядаються науковцями окремо та досить часто протирічать за напрямками розвитку одна одній, адже вони не підпорядковані єдиній стратегічній цілі розвитку підприємства. В управлінні оборотними активами для визначення перспектив їх стратегічного розвитку науковцями розраховувалися лише абсолютні показники прогнозування на перспективу, в той же час, не розраховувалися показники результативності, а також не визначався економічний ефект від взаємозв'язків між ними. Широко обґрунтований інструмент стратегічного управління, який дозволить інтегрувати

усі елементи менеджменту підприємства в єдину систему цілей, показників, що описують їх досягнення, а також взаємозв'язків між ключовими показниками – це стратегічна карта цільових показників, що дозволить удосконалити систему управління оборотними активами підприємств торгівлі та розробити нові концептуальні положення щодо її застосування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано за напрямком наукових досліджень кафедри економіки та фінансів підприємства КНТЕУ:

1. «Удосконалення системи управління платоспроможністю підприємства торгівлі» (державний реєстраційний номер 0119U101331) – здійснено аналіз оборотних активів та поточних зобов'язань підприємства, розроблено систему збалансованих показників управління оборотними активами, запропоновано систему показників оцінки результативності стратегії управління оборотними активами підприємств торгівлі, обґрунтовано цільовий вектор процесу оцінки результативності стратегії управління оборотними активами (довідка №1529/20 від 03.07.2020);

2. «Відновлення економічного зростання підприємства торгівлі» (державний реєстраційний номер 0117U000504) – обґрунтовано економічний зміст системи показників результативності, сформовано матрицю показників оцінювання результативності стратегії управління оборотними активами підприємств торгівлі, розроблено алгоритм проведення оцінки результативності стратегії управління оборотними активами (довідка №1987/24 від 29.09.2020).

За напрямком досліджень Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ:

1. «Підприємницький потенціал в умовах євроінтеграції та глобалізації» (державний реєстраційний номер 0117U003048) – обґрунтовано сутність оборотних активів як елемента стратегічного ресурсного потенціалу підприємства, побудовано модель управління оборотними активами як елементом підприємницького потенціалу підприємства (довідка №01-56/874 від 09.09.2020).

Мета дослідження. Метою дослідження є розвиток теоретико-методологічних основ управління оборотними активами на основі розробки методичних положень та практичних рекомендацій щодо впровадження стратегічного управління оборотними активами як елемента загальної стратегії підприємства торгівлі.

Для досягнення поставленої мети в процесі написання дисертаційної роботи передбачається виконання таких завдань:

- обґрунтувати та поглибити сутність поняття «оборотні активи», дослідити їх класифікацію як об'єкта стратегічного управління;
- визначити зміст та ідентифікувати основні елементи системи стратегічного управління оборотними активами підприємства торгівлі;
- дослідити методологічний інструментарій оцінювання рівня результативності використання оборотних активів в контексті реалізації стратегії управління ними;
- проаналізувати сучасний стан розвитку оборотних активів підприємств торгівлі України;
- оцінити структурні зрушення, показники ефективності та результативності використання оборотних активів підприємств торгівлі у розрізі їх видів та розмірів;
- виокремити проблеми та перешкоди впровадження стратегічного управління оборотними активами на підприємствах торгівлі України;
- обґрунтувати концептуальні підходи процесу формування та фінансування оборотних активів підприємств торгівлі;
- розробити методики ідентифікації типів політик формування та фінансування оборотних активів підприємств торгівлі;
- охарактеризувати теоретичні основи та сформулювати підхід до побудови стратегічної карти цільових показників управління оборотними активами підприємств торгівлі.

Об'єктом дослідження є процес формування системи стратегічного управління оборотними активами підприємств торгівлі із застосуванням інструменту стратегічної карти.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні основи та практичні аспекти стратегічного управління оборотними активами підприємства торгівлі.

Методи дослідження. В процесі досягнення мети дослідження було використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Зокрема, для теоретичного обґрунтування та уточнення понятійного апарату використано методи: абстрагування, морфологічного аналізу, узагальнення. Для доповнення та узагальнення класифікації оборотних активів використано методи аналізу, синтезу, групування та систематизування. При побудові процесу управління оборотними активами застосовано методи індукції, дедукції, абстрактно-логічний та системний підходи. В процесі дослідження методологічних основ оцінки результативності стратегічного управління оборотними активами застосовано методи порівняльного аналізу, формалізації, систематизації. При проведенні дослідження сучасного стану оборотних активів підприємств торгівлі України використано економіко-статистичний, графічний та таблицні методи, метод узагальнень. Для визначення передумов впровадження стратегічного управління оборотними активами використано методи спостереження, анкетування, узагальнень. При розробці матриць вибору типів політик формування та фінансування оборотних активів застосовано методи узагальнень, порівняння та факторного аналізу. В процесі побудови стратегічної карти використано системний метод та моделювання. При формулюванні висновків застосовано методи узагальнень, формалізації, конкретизації.

Теоретико-методологічну основу дослідження складають класичні положення теорії фінансового менеджменту та економічної теорії, фундаментальні концепції теорії стратегічного управління, наукові розробки вітчизняних та іноземних вчених в сфері стратегічного управління та управління оборотними активами.

Інформаційна та нормативна база дослідження представлена чинними законами України, нормативно-правовими документами Кабінету Міністрів України, статистичними даними Державної служби статистики України; матеріалами Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Національного банку України, фінансовою звітністю та результатами анкетного опитування вибірки підприємств торгівлі України, матеріалами науково-практичних конференцій.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у наступному:

удосконалено:

- сутність поняття «оборотні активи», що на відміну від існуючих включає такі нові сутнісні характеристики: елемент стратегічного ресурсного потенціалу та найбільш гнучкий стратегічний ресурс підприємства, що дозволяє суттєво поглибити розуміння сутності даного поняття в контексті стратегічного управління оборотними активами;
- класифікацію оборотних активів підприємства, яка крім існуючих видів включає наступні ознаки: за рівнем досягнення стратегічної мети; за роллю в господарському процесі; за участю в певному стратегічному періоді, що дозволить розширити розуміння їх ролі в системі стратегічного управління, поглибити методичні основи їх аналізу та планування;
- сутність поняття «стратегічне управління оборотними активами», що передбачає виокремлення наступних нових сутнісних ознак: один із найважливіших складових процесу стратегічного управління підприємством торгівлі, націленість стратегічного управління оборотними активами на формування синергетичного ефекту, що дозволяє суттєво поглибити теоретичні основи управління оборотними активами інтегруючи його в систему стратегічного управління підприємством;
- сутність поняття «стратегічна карта управління оборотними активами», яке крім класичних характеристик дефініції «стратегічна карта» включає такі нові ознаки: елемент фінансової складової загальної стратегічної карти підприємства, враховує припустимий рівень фінансового ризику, що дозволить поглибити

сутність даного поняття адаптуючи його по відношенню до управління оборотними активами;

- перелік додаткових функцій управління оборотними активами доповнивши їх наступними: стратегічного планування оборотних активів; мотивації досягнення стратегічної мети управління оборотними активами; стратегічного фінансування оборотних активів; розробки стратегічної карти, що дозволить удосконалити побудову процесу стратегічного управління оборотними активами;

- систематизацію показників результативності стратегії управління оборотними активами підприємства торгівлі, яка передбачає їх поділ за такими ознаками: ступінь значущості, широта охоплення, роль в окремих етапах процесу управління, що допоможе удосконалити процедуру вибору показників оцінювання результативності використання оборотних активів підприємств торгівлі залежно від мети проведення оцінки;

мабути подальшого розвитку:

- сутність поняття «політика формування оборотних активів підприємства торгівлі», що виокремлює такі нові сутнісні ознаки: необхідний елемент стратегії управління оборотними активами підприємства торгівлі; складова стратегії управління оборотними активами, що забезпечує взаємозв'язок між формуванням та фінансуванням оборотних активів. Це дозволить поглибити існуючі концептуальні підходи до формування оборотних активів надаючи сутності даного поняття інтегрального та взаємообумовлюючого характеру;

- класифікація типів політик формування оборотних активів, що передбачає поділ цієї політики на помірну стимулюючу, помірну стримуючу та помірну зрівноважену. Це дозволить більш широко диференціювати даний тип політики опираючись на здатність підприємства покривати поточні зобов'язання;

- систематизація політик формування оборотних активів залежно від таких факторів як: рівень рентабельності оборотних активів, поточний рівень ліквідності підприємства та тривалість його операційного циклу, що дозволить удосконалити процес вибору оптимального типу політики формування оборотних активів;

– сутність поняття «політика фінансування оборотних активів підприємства торгівлі» доповнивши його наступними сутнісними ознаками: обумовленість стратегією фінансування діяльності підприємства в цілому; рівнем фінансової безпеки підприємства тощо. Це дозволить суттєво розширити економічний зміст даного поняття з позиції врахування фінансових можливостей підприємства та захищеності його фінансових інтересів;

– класифікація типів політики фінансування оборотних активів шляхом її додаткового поділу на окремі види: помірна ощадна, помірна збалансована, помірна затратоємна, які визначаються співвідношенням власного капіталу та довгострокових зобов'язань у межах фінансування постійної частини оборотних активів. Це дозволить удосконалити процес формування структури оборотного капіталу підприємства;

– систематизація політик фінансування оборотних активів підприємства торгівлі в залежності від наступних нових критеріїв: рівня забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом, типу політики формування оборотних активів та розміру підприємства. Це дозволить удосконалити процес фінансування оборотних активів зважаючи на вектори впливу визначених факторів.

Практичне значення результатів дослідження полягає в обґрунтуванні основних положень, методик, рекомендацій та інструментів застосування стратегічного управління оборотними активами на підприємствах торгівлі, що забезпечать зростання результативності їх використання та можуть бути застосовані у практичній діяльності, а саме:

– блок-схема процесу стратегічного управління оборотними активами підприємств торгівлі, яка включає етапи: підготовчий, аналітично-розрахунковий, етап реалізації стратегії та контрольний етап, що дозволить організувати процес управління оборотними активами застосовуючи основні інструменти стратегічного управління;

– система показників оцінки ефективності та результативності стратегічного управління оборотними активами підприємства торгівлі, що включає основні та допоміжні індикатори, а також показники запропоновані автором;

- структурно-логічну послідовність проведення оцінки результативності стратегії управління оборотними активами підприємств торгівлі, що дозволить удосконалити процес оцінювання та орієнтувати його на визначення ступеня досягнення цільових рівнів показників ефективності;
- методика вибору типу політики формування оборотних активів в залежності від найбільш впливових факторів на обсяг оборотних активів, що дозволить підвищити ефективність формування оборотних активів;
- методика вибору типу політики фінансування оборотних активів, побудована на основі головних критеріїв, які впливають на частку власного капіталу в фінансуванні оборотних активів, що дозволить оптимізувати склад джерел фінансування оборотних активів конкретного підприємства залежно від його фінансових можливостей;
- форма стратегічної карти цільових показників розвитку оборотних активів підприємств торгівлі як інструмент впровадження стратегічного управління оборотними активами на підприємстві торгівлі, що дозволить здійснювати планування оборотних активів на перспективу відповідно до ключових цілей стратегічного управління ними;
- характеристика сучасних тенденцій розвитку оборотних активів підприємств торгівлі та результативності їх використання, залежно від використання стратегічного управління оборотними активами підприємствами торгівлі України, що показало вищу ефективність використання оборотних активів підприємствами торгівлі, що застосовують стратегічне управління оборотними активами, порівняно з тими, що не застосовують.

Практичні рекомендації та розробки автора впроваджено в діяльність підприємств: ТОВ «КНР-АВТО» (довідка №55 від 05.08.2020), ТОВ «ШАРГОРОДАГРОПРОМЕНЕРГО» (довідка №5 від 16.07.2020), СТ «ШАРГОРОДСЬКИЙ ЗАГОТІВЕЛЬНИК» (довідка №18 від 05.08.2020).

Окремі положення, висновки та пропозиції дисертаційної роботи впроваджено в навчальний процес Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету при

розробці лекцій з дисципліни «Економіка і фінанси підприємства» (довідка №0156/875 від 09.09.2020).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно підготовленою науковою працею, містить наукові положення, результати, висновки та рекомендації, які є авторською одноосібною розробкою здобувача та його науковим здобутком.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні теоретико-методологічні положення та практичні рекомендації дисертації апробовано на міжнародних науково-практичних конференціях: «Перспективні напрямки розвитку економіки, фінансів, обліку, менеджменту та права: теорія і практика» (м. Полтава, 9 березня 2019 року); «Оцінка рівня розвитку інфраструктури країни в умовах інноваційної економіки» (м. Київ, 23 березня 2019 року); «Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні» (м. Київ, 22-23 травня 2019 року), «Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, обліку, фінансів та права» (м. Полтава, 26 березня 2020 року); «SCIENTIFIC RESEARCH IN XXI CENTURY» (м. Оттава, Канада, 6-8 липня 2020 року); «TOPICAL ISSUES OF THE DEVELOPMENT OF MODERN SCIENCE» (м. Софія, Болгарія, 29-31 липня 2020 року).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 14 наукових працях, з них: 7 статей у фахових наукових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз даних, 1 стаття у науковому виданні ЄС (Словаччина), 2 статті у інших наукових виданнях, 4 тези доповіді. Загальний обсяг публікацій – 5,43 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (203 найменування), додатки. Загальний обсяг дисертаційної роботи – 249 сторінок друкованого тексту, основний зміст викладено на 153 сторінках (6,97 друк арк.), робота містить 12 таблиць, 41 рисунок, 7 формул, 10 додатків.

РОЗДІЛ I.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА ТОРГІВЛІ

1.1. Сутність оборотних активів підприємства та їх класифікація як об'єкта стратегічного управління

Функціонування кожного підприємства нерозривно пов'язане із використанням матеріальних, фінансових та інших видів ресурсів, що спрямоване на забезпечення економічного добробуту підприємства. Лівову частку в структурі ресурсного потенціалу кожного підприємства займають оборотні активи, що беруть участь в операційній діяльності, впливають на його ліквідність, платоспроможність, фінансову стійкість.

Дефініція «оборотні активи» досить широко застосовується у вітчизняними та зарубіжними науковцями, проте їх трактування помітно відрізняється залежно від умов функціонування підприємств в різних історичних періодах. Ключовим завданням сьогодні є удосконалення даного поняття та його адаптація до мінливих умов діяльності, що визначаються ринковими трансформаціями, коливанням кон'юнктури, розвитком технологій, методів та методик управління.

В термінології вітчизняної та зарубіжної економічної, фінансової літератури досить часто дефініція «оборотні активи» трактується також іншими поняттями, зокрема: «оборотний капітал», «поточні активи», «оборотні фонди», «фонди обігу», «оборотні засоби» тощо. У сучасній українській нормативній та економічній літературі використовується виключно термін «оборотні активи», тому, в процесі дослідження, ми будемо акцентувати увагу саме на таке трактування даного поняття.

Ми вважаємо, що в даному дослідженні варто застосовувати саме термін «оборотні активи», адже оборотний капітал є фінансовою складовою формування оборотних активів, оборотні засоби виражаються матеріально-речовою частиною оборотних активів, фонди обігу також становлять лише певну частку оборотних

активів підприємства, які обслуговують процес руху товарів до споживача. Опираючись на те, що термін «оборотні активи» є ширшим, порівняно із вищезазначеними, в процесі написання кваліфікаційної роботи ми будемо застосовувати виключно поняття «оборотні активи».

Виникнення дефініції «оборотні активи» більшість сучасних науковців пов'язують із науковими розробками представників школи фізіократів. Вперше даний термін використав Франсуа Кене – засновник школи фізіократів у 1766 році. Проте тоді дане поняття ототожнювали з терміном «оборотний капітал», обґрунтувавши роль капіталу Франсуа Кене поділив його на два види, а саме: «первинні» та «річні» аванси, які назвав відповідно «основний» та «оборотний» капітал. А. Сміт поділяв наукові погляди фізіократів стосовно даного питання, адже він також схилився до думки його розподілу на основний та оборотний [1].

Вчений Джеймс Мілз розглядав оборотний капітал як частку капіталу, який після одноразового функціонування припиняє існування як капітал і висчерпує свою функцію у виробництві, постійно відтворюється завдяки продажу готових виробів, а потім постійно витрачається на купівлю сировини, матеріалів та заробітну плату, тобто не залишається у власників, а переходить з рук у руки [1].

Беручи до уваги наукові розробки вищезазначених вчених, сучасні науковці трактують поняття «оборотні активи» з різних точок зору. Сьогодні нараховується велика кількість дефініцій даного поняття, що свідчить про високу увагу сучасних науковців до досліджуваної категорії. З метою виділення найбільш значущих сутнісних ознак поняття «оборотні активи» проаналізуємо їх трактування сучасними вітчизняними та іноземними науковцями.

З нашої точки зору, найбільш вузьким визначенням поняття «оборотні активи» є трактування Б. А. Райзберга, який у «Сучасному економічному словнику» визначає оборотні активи як «оборотні кошти підприємств, фірм, що відображаються в активі їх бухгалтерського балансу» [2].

В межах даної дефініції автор ідентифікує лише одну сутнісну ознаку: «відображення в активі бухгалтерського балансу». На нашу думку, дана

характеристика є вірною, проте недоліком зазначеного трактування є врахування лише облікового аспекту оборотних активів.

Дещо ширшим визначенням оборотних активів є дефініція М.В. Володькіної, яка визначає їх як «сукупність коштів, що забезпечують безперервний їх кругообіг» [3, с. 67].

Крім розглянутих ознак попереднього науковця, автор також виділяє наступні ознаки: «сукупність коштів» та «забезпечення безперервного кругообігу коштів». Ми вважаємо, що дані характеристики в цілому є вірними, проте вони досить загальні для досліджуваного поняття і недостатньо відображають його. Так, перша ознака не визначає джерела формування коштів, їх структуру. Наступна характеристика – «забезпечення безперервного кругообігу коштів» безумовно характеризує дане поняття, проте вона досить вузька, зважаючи на те, що не враховує напрями використання коштів, механізм їх функціонування, а описує лише монетарну форму оборотних активів.

Вітчизняна дослідниця Н.Б. Єрмасова визначає поняття «оборотні активи» як «засоби, що інвестуються підприємством в поточні операції під час кожного операційного циклу» [4].

Головними сутнісними ознаками даного поняття є такі: «засоби, інвестовані підприємством в поточні операції» та «інвестування під час кожного операційного циклу». З нашої точки зору, виокремлені автором ознаки безперечно відносяться до поняття «оборотні активи», але характеризуються рядом недоліків. Перша сутнісна характеристика показує інвестиційний характер оборотних активів, проте таке трактування в даному випадку є недоцільним, адже воно більше стосується поняття «оборотний капітал». Наступну ознаку доцільніше було б визначити з урахуванням використання оборотних активів протягом одного операційного циклу.

Американські вчені Глен Арнольд та Кяран Уолш визначають поняття «оборотні активи» як «сукупність коштів, що складають різницю між поточними активами та поточними пасивами, що показує рівень ліквідності короткострокової

фінансової діяльності підприємства, а також є капіталом, який перебуває в обігу» [5].

Крім виокремлених попередніми науковцями характеристик, дані автори виділяють наступні: «різниця поточними активами і поточними пасивами», «характеристика рівня ліквідності короткострокової фінансової діяльності підприємства». Основним недоліком першої ознаки, на нашу думку, є характеристика даного поняття з точки зору їх корисування залежно від рівня поточних пасивів, ми вважаємо, що доцільніше буде розглядати дане поняття в контексті джерел формування оборотних активів. Наступну характеристику, на наш погляд, краще трактувати так: «забезпечує діяльність підприємства», адже оборотні активи беруть участь не лише у короткостроковій фінансовій діяльності.

Особливої уваги заслуговує трактування А.М. Поддєрьогіна, який трактує, що «оборотні активи являють собою частку майна підприємства, яка втілена в матеріально-виробничих запасах, незакінчених розрахунках, залишках грошових коштів, фінансових вкладеннях [6].

У даному визначенні, крім виокремлених вище сутнісних ознак автор ідентифікує наступну: «частка майна підприємства, яка втілена у матеріально-виробничих запасах, незакінчених розрахунках, залишках грошових коштів, фінансових вкладеннях». Ми цілком погоджуємося із автором, адже поняття «оборотні активи» визначається не лише сукупністю коштів, як трактували попередньо перераховані науковці, а й включає інші види матеріальних оборотних активів. Недоліком даного визначення є акцентування уваги автора лише на джерелах формування оборотних активів та відсутність ознак щодо напрямів та механізмів їх використання.

У вітчизняному нормативному законодавстві, зокрема у національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» поняття оборотні активи трактується як «грошові кошти та їх еквіваленти, які не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу, або протягом двадцяти місяців з дати балансу» [7].

Визначення оборотних активів сучасного науковця, професора І.О. Бланка, на нашу думку, досить точно характеризує сутність даного поняття та трактується як «сукупність майнових цінностей підприємства, які обслуговують поточну виробничо-комерційну діяльність підприємства, а також повністю споживаються (змінюють свою форму) протягом одного операційного циклу» [8, с. 275].

Важкими сутнісними ознаками даного поняття, що доповнюють ряд вище перерахованих характеристик є такі: «майнові цінності, які обслуговують поточну виробничо-комерційну діяльність підприємства» та «повністю споживаються (змінюють свою форму) на протязі одного операційного циклу». Ми вважаємо такі характеристики цілком влучними та точними.

Досить цікавою є думка вітчизняної науковиці Н.О. Власової стосовно трактування поняття «оборотні активи», яка визначає їх так: «елемент ресурсного потенціалу підприємства, що контролюється ним та призначений для забезпечення безперервної, планомірної господарської діяльності, споживається однократно задля забезпечення економічної вигоди у майбутньому» [9, с. 10].

У своєму трактуванні дослідниця до ряду існуючих ознак додає ще такі: «елемент ресурсного потенціалу, що контролюється підприємством», «елемент ресурсного потенціалу призначений для забезпечення безперервної, планомірної господарської діяльності», «з метою забезпечення певної економічної вигоди у майбутньому». Перша сутнісна ознака свідчить про залежність та взаємообумовленість оборотних активів загальним складом ресурсів підприємства. Наступна ознака свідчить планомірність використання оборотних активів. Позитивною стороною третьої характеристики є спрямованість на отримання економічних вигод у майбутньому.

Варто приділити увагу дефініції А.С. Полторака, який трактує оборотні активи як «сукупність фінансових та матеріальних активів, не обмежених у використанні, які обслуговують господарський процес та призначені для споживання чи реалізації протягом операційного циклу або одного року з дати складання балансу, а також забезпечення безперервності виробничо-комерційного циклу» [10].

Крім вищезазначених ознак автор ідентифікує ще таку характеристику: «забезпечення безперервності виробничо-комерційного циклу». Ми цілком погоджуємося з позицією автора та вважаємо, що дана ознака є важливою для визначення поняття «оборотні активи», слушно доповнює виокремлені зазначені вище характеристики завдяки тому, що дана характеристика описує мету функціонування оборотних активів.

Досить цікавою є думка вітчизняної вченої Н.В. Ізмайлової, яка вбачає економічну сутність оборотних активів у «втілених в них грошових коштах, що повністю споживаються чи реалізуються впродовж одного виробничого циклу при здійсненні операційної фінансової та інвестиційної діяльності, сприяє безперервності виробничо-комерційного циклу, а також дозволяє підтримувати достатній рівень ліквідності і прибутковості підприємства» [11, с. 8].

До ряду виокремлених вище ознак автор додає ще дві сутнісні характеристики. По-перше, автор визначає оборотні активи як «грошові кошти, що реалізуються при здійсненні операційної фінансової та інвестиційної діяльності». Ми погоджуємося з автором із виділенням даної ознаки, адже оборотні активи беруть участь в даних видах діяльності, проте таке трактування лише розширює дефініцію оборотних активів запропоновану І.О. Бланком. Наступною характеристикою є: «підтримка достатнього рівня ліквідності і прибутковості підприємства». З нашої точки зору, вона є доцільною, оскільки функціонування оборотних активів, їх кругооборот реалізується з метою забезпечення необхідного рівня ліквідності та прибутковості підприємства.

Найбільш точним, на нашу думку, є визначення вітчизняних науковців А.А. Мазаракі, Л.О. Лігоненко, Н.М. Ушакової, які акцентують увагу на трактуванні оборотних активів підприємства сфери торгівлі. На їх думку, оборотні активи підприємства торгівлі – це «сукупність матеріальних та грошових цінностей (економічних ресурсів) підприємства, що знаходяться в постійному кругообігу, змінюють власну матеріальну форму на протяжні одного операційного циклу, в повному обсязі переносять свою вартість на товари, які реалізує підприємство» [12, с. 524].

Науковці, крім ряду вище зазначених ідентифікують ще одну сутнісну характеристику поняття «оборотні активи»: «перенесення вартості на товари, які реалізує підприємство в повному обсязі». Ми вважаємо, що дана ознака є вірною та влучно доповнює зазначені вище сутнісні характеристики, адже вона показує, що досліджувана частка активів підприємства повністю використовується в процесі реалізації продукції підприємством. Дані автори трактують сутність поняття «оборотні активи» в контексті їх функціонування, тобто участі в кругообігу, що, з нашої точки зору, є цілком вірним та обґрунтовує особливість зміни матеріальної форми оборотних активів протягом операційного циклу.

Виокремлені характеристики є вагомим внеском у формулювання дефініції «оборотні активи». Проте сучасні умови функціонування вітчизняних підприємств вимагають їх доповнення. Мінливість зовнішнього середовища, нестабільна економічна ситуація в країні, застосування вітчизняними підприємствами нових підходів до управління підприємством в цілому вимагає пошуку способів пристосування оборотних активів вітчизняних підприємств до сьогоденних умов господарювання. Тому ми пропонуємо додати до ряду виокремлених сутнісних ознак поняття «оборотні активи» ще такі:

1. Елемент стратегічного ресурсного потенціалу підприємства. Досі вважалося, що оборотні активи є функціональною часткою поточного ресурсного потенціалу підприємства, з чим ми погоджуємося. Ми пропонуємо розглядати сутність поняття оборотних активів як елемент стратегічного ресурсного потенціалу, що формує його довгостроковий характер. В даному контексті важливо вірно розмежовувати умови використання оборотних активів як поточного та стратегічного потенціалу. Ми вважаємо, що окремі види оборотних активів відносяться до поточних ресурсів, тоді як загальна їх сукупність складає частку стратегічного ресурсного потенціалу підприємства.

Найвагоміші сутнісні характеристики, що розкривають зміст категорії «оборотні активи» зобразимо на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Сутнісні характеристики поняття «оборотні активи» як об'єкта стратегічного управління

*запропоновано автором

Джерело: сформовано автором на основі [1-12]

2. Найбільш гнучкий стратегічний ресурс підприємства. Важливою характеристикою ресурсів сучасного підприємства, на нашу думку, є їх здатність швидко реагувати на інтенсивні зміни середовища функціонування та спроможність швидко змінювати форму залежно від потреб середовища господарювання. Питання гнучкості підприємства в цілому досить широко описується сучасними науковцями, зокрема науковці О.І. Лабурцева [13], О.В. Шатілова [127] визначають поняття стратегічної гнучкості як здатність певного об'єкта або системи адаптуватися до умов зовнішнього середовища. Досліджуючи економічну природу оборотних активів, ми вважаємо за доцільне виділити важливою особливістю функціонування оборотних активів їх здатність швидко змінювати матеріально-речову форму, що забезпечує здатність оборотних активів швидко реагувати на інтенсивні зміни середовища функціонування у

перспективному періоді. Поряд із іншими ресурсами підприємства оборотні активи найшвидше здатні адаптуватися до потреб середовища функціонування. Високий рівень стратегічної гнучкості формує перевагу використання оборотних активів в процесі досягнення стратегічних цілей підприємства.

Таким чином, зважаючи на усі визначені сутнісні характеристики, ми пропонуємо таке визначення «оборотні активи підприємства – це найбільш гнучка частка стратегічного ресурсного потенціалу підприємства, що призначена для забезпечення безперервного, планомірного процесу господарської діяльності, повністю споживається (змінює свою форму) на протяжжі одного операційного циклу з метою забезпечення економічних вигод у майбутньому».

Дослідження особливостей поняття «оборотні активи» потребує їх аналізу в розрізі різноманітних аспектів їх формування, використання, фінансування тощо. Поділ оборотних активів на певні види дозволяє більш глибоко дослідити економічний зміст даної категорії в розрізі окремих класифікаційних ознак та видів оборотних активів. З цією метою сучасні вчені досить широко обґрунтували їх класифікацію, виділили велику кількість класифікаційних ознак, видів оборотних активів, в даному дослідженні ми будемо класифікувати оборотні активи з точки зору стратегічного управління. Проаналізуємо класифікації оборотних активів запропоновані в сучасній економічній літературі.

Одним із найбільш простих підходів щодо класифікації оборотних активів, з нашої точки зору, є підхід Т.П. Фурси, яка за участю в операційному процесі виділяє оборотні активи, що обслуговують виробничий процес та оборотні активи, які обслуговують фінансовий цикл, за фінансовими джерелами формування виокремлює власні, залучені, валові та чисті оборотні активи, за методом планування: нормовані та ненормовані оборотні активи [15, с. 186]. Ідентифіковані автором класифікаційні ознаки є доцільними та дозволяють розмежувати оборотні активи, зважаючи методи їх використання, а також участь в операційному процесі.

Дещо розширеною порівняно із підходом попереднього науковця є класифікація оборотних активів була запропонована О. Клумберт, яка до ряду виділених попереднім автором ознак виділяє ще за періодом функціонування

постійну та змінну частини оборотних активів та за видами – запаси сировини, запаси готової продукції, матеріалів, напівфабрикатів, дебіторську заборгованість, грошові кошти [16, с. 331].

Останню ознаку доцільно розширити згідно НП(С)БО 1, який крім вище викремлених видів оборотних активів включає ще поточні біологічні активи, різні види дебіторської заборгованості (за продукцію, товари, роботи, послуги, за розрахунками, за виданими авансами, з бюджетом, інша поточна дебіторська заборгованість), поточні фінансові інвестиції, витрати майбутніх періодів, інші оборотні активи [7].

Варто звернути увагу на класифікацію оборотних активів вітчизняних науковців І.В. Бабенка та С.А. Тинькова, які крім вище перерахованих класифікаційних ознак виділяють ще наступну: за функціональним призначенням (оборотні виробничі фонди та фонди обігу) [17, с. 30]. Дана класифікаційна ознака показує участь певного виду оборотних активів у процесі виробництва, проте її використання в контексті дослідження оборотних активів підприємств торгівлі, визначальною особливістю яких є відсутність виробничої стадії в кругообороті оборотних активів, є недоцільним.

Американські вчені, економісти Р. Брейлі та С. Майєрс акцентували увагу на класифікації оборотних активів за видами, що ґрунтовно доповнює попередніх авторів, які також викремлювали дану класифікаційну ознаку. До виділених вище видів оборотних активів американські вчені додають цінні папери [18]. Ідентифікація зарубіжними науковцями такого виду оборотних активів зумовлено високим рівнем розвитку їх фондового ринку. В американських наукових працях до даної категорії оборотних активів переважно включаються векселя казначейства США та муніципальні цінні папери.

Заслужує уваги класифікація оборотних активів О.О. Непочатенко, як і до вище охарактеризованих класифікаційних ознак додають ще такі: за ступенем ліквідності – високоліквідні, середньоліквідні та низьколіквідні оборотні активи, за ступенем ризику – з високим, середнім та низьким ступенем ризику [19, с. 262].

Ми цілком погоджуємося із авторами стосовно виділення даних класифікаційних ознак. Необхідність виділення останньої обумовлена мінливістю сучасних умов господарювання підприємств, коливанням макропоказників, економічною та фінансовою кризою, що викликана політичною нестабільністю, військовим конфліктом та створює необхідність врахування ризиків, що впливають на використання оборотних активів.

Досить цікавим є підхід С.С. Стоякової-Коваль та О.М. Стоякової, які до сукупності вищерозглянутих класифікаційних ознак додають наступні: за формою функціонування – монетарна форма та речова, за ступенем захищеності від інфляції – оборотні активи, що піддаються інфляційним втратам та ті, що не піддаються інфляційним втратам [20, с. 102].

Перша класифікаційна ознака даних авторів є безумовною, виражається у постійній зміні монетарної їх форми на речову і навпаки. Наступною ознакою є класифікація оборотних активів за ступенем захищеності від інфляції, в межах якої науковці виділяють оборотні активи, що піддаються інфляційним втратам та ті, що не піддаються. Врахування даного показника при використанні оборотних активів є надзвичайно важливим, зважаючи на високу частку грошових оборотних активів підприємств торгівлі, в операційному циклі яких відсутній виробничий етап. Проте, з нашої точки зору, в розрізі даної класифікаційної ознаки потрібно виокремити оборотні активи з високим рівнем впливу інфляції (грошові кошти та їх еквіваленти, дебіторська заборгованість) та з низьким рівнем впливу (готова продукція, матеріали, напівфабрикати).

Широко обґрунтованою є класифікація оборотних активів Н.О. Власової, М.В. Чорної та О.В. Михайлової [21, с. 17]. Дані вчені пропонують поділяти оборотні активи за видами ризиків: ризики природних втрат та нереалізації (товарні запаси), неповернення боргу (дебіторська заборгованість), інфляції (грошові кошти). Зазначена класифікаційна ознака, на нашу думку, виділена цілком доцільно, адже ризики присутні в кожному етапі використання оборотних активів, поділ оборотних активів в розрізі їх видів, що мають ймовірність виникнення, забезпечує здатність знижувати негативний вплив ризиків на використання

оборотних активів, а також та можливість діяти на основі довгострокового стратегічного планування. Проте доцільніше, на нашу думку, її трактувати «залежно від впливу ризиків», що включає оборотні активи «з ризиком природних втрат, з ризиком нереалізації, з ризиком неповернення боргу та з ризиком впливу інфляції».

Зазначені вище автори у складі класифікації оборотних активів пропонують також їх поділяти за рівнем одержання доходів: високодохідні (товарні запаси), середньодохідні (дебіторська заборгованість), низькодохідні (короткострокові фінансові інвестиції) та бездохідні (грошові кошти). Ми погоджуємося із думкою вчених, адже дана класифікаційна ознака чітко окреслює економічну природу оборотних активів, лише класифікаційну характеристику «бездохідні оборотні активи», ми пропонуємо виключити з переліку, адже в результаті їх обертання, грошові кошти впливають на формування доходу підприємства, тому їх варто віднести до низькодохідних.

Класифікація оборотних активів із застосуванням стратегічного управління ними було описане науковцями: А.А. Мазаракі, Л.О. Лігоненко, Н.М. Ушаковою [12, с. 530]. У складі класифікації оборотних активів дані науковці крім перерахованих вище виділяють наступні ознаки: за швидкістю обертання – оборотні активи з високою швидкістю обертання, з середньою швидкістю обертання та з низькою швидкістю обертання; за наявністю прибутковості – оборотні активи, що приносять прямий прибуток, ті, які не приносять прямого прибутку, але обслуговують процес обігу та оборотні активи, що приносять збитки.

З нашої точки зору, виділені даними авторами ознаки характеризують економічний зміст оборотних активів, показують економічний ефект від функціонування оборотних активів. Досить важливою ознакою є прибутковість підприємства від конкретного виду оборотних активів, що тісно пов'язана із швидкістю обертання оборотних активів, тобто чим більша швидкість їх обертання, тим відповідно більший рівень прибутковості вони можуть забезпечити для підприємства.

Ми вважаємо, що запропоновані науковцями класифікації оборотних активів в цілому відображають сутність даного поняття, дозволяють поглиблено дослідити особливості їх формування, функціонування та використання. Проте, зважаючи на трактування оборотних активів об'єктом стратегічного управління, ми вважаємо за доцільне до існуючих класифікаційних ознак додати ще кілька, що дозволять поглибити сутність поняття «оборотні активи».

1. За ступенем участі окремих елементів оборотних активів у досягненні стратегічної цілі ми пропонуємо виділити оборотні активи з низьким, середнім та високим рівнем забезпечення досягнення стратегічної цілі. Стратегічний характер використання оборотних активів свідчить про те, що їх функціонування спрямоване на досягнення стратегічних цілей. В даному контексті, ми вважаємо за доцільне класифікувати оборотні активи в залежності від рівня досягнення стратегічної мети підприємства. Наприклад, якщо стратегічною ціллю підприємства є приріст товарообороту, то до групи оборотних активів з високим рівнем досягнення стратегічної цілі віднесемо запаси товарів, до оборотних активів середнього рівня віднесемо грошові кошти, дебіторську заборгованість, які опосередковано забезпечують досягнення стратегічної цілі та оборотними активами з низьким рівнем досягнення стратегічної цілі у даному випадку будуть, наприклад, поточні фінансові інвестиції, які не беруть безпосередньої участі у прирості товарообороту підприємства.

2. Зважаючи на стрімкі зміни умов господарювання сучасних підприємств торгівлі, зростання впливу ризиків на використання оборотних активів, ми вважаємо за необхідне виокремити класифікаційну ознаку за роллю в господарському процесі, в межах якої розподілити оборотні активи на основні – ті, що безпосередньо забезпечують операційну діяльність та страхові – обсяг оборотних активів, створений з метою нівелювання впливу зовнішніх ризиків (впливу інфляції, зростання вартості зберігання товарних запасів тощо), що можуть призвести до перебоїв операційного циклу та в результаті зниження ефективності використання оборотних активів.

3. Залежно від участі в певному стратегічному періоді ми пропонуємо виділити тривалі та етапні оборотні активи. Віднесення оборотних активів до стратегічного ресурсного потенціалу підприємства забезпечує дослідження їх функціонування у довгостроковому періоді, що потребує їх розмежування залежно від періоду дії. В даному контексті до тривалих віднесемо оборотні активи, які діють протягом усього стратегічного періоду, до поетапних оборотних активів віднесемо ті, які використовуються в одному із етапів стратегічного періоду. Стратегічний характер функціонування оборотних активів свідчить про їх використання протягом кількох етапів стратегічного періоду для досягнення стратегічної цілі. Проте, в залежності від особливостей використання оборотних активів та швидкості їх обертання, після закінчення певного етапу виділяють суму вивільнених із обороту оборотних активів, це свідчить про те, що вони не використовуються в подальшому стратегічному періоді, дані оборотні активи віднесемо до етапних. Відповідно оборотні активи, які продовжують подальше функціонування відносяться до групи тривалих в межах даної класифікаційної ознаки.

Таким чином, враховуючи класифікації сучасних науковців та використовуючи запропоновані класифікаційні ознаки систематизуємо їх сформувавши класифікацію, що буде включати чотири блоки: ознаки, що характеризують формування оборотних активів, класифікаційні ознаки, що характеризують використання оборотних активів, блок впливу зовнішнього середовища та блок стратегічного управління (дод. А, рис. А.1).

Визначивши основні сутнісні характеристики поняття «оборотні активи» та класифікувавши його зважаючи на сьогоденні умови функціонування підприємств торгівлі, вивчення особливостей оборотних активів з точки зору стратегічного управління дозволить підприємствам ефективно їх використовувати та спрямовувати їх діяльність на забезпечення стратегічних цілей підприємства. На основі вище запропонованого теоретичного обґрунтування сутності та поглибленій класифікації оборотних активів підприємства торгівлі дослідимо систему стратегічного управління оборотними активами підприємства торгівлі.

1.2. Система стратегічного управління оборотними активами підприємства торгівлі

Ефективність та результативність використання оборотних активів підприємства торгівлі великою мірою залежить від системи управління ними. В контексті управління оборотними активами, як невід'ємної частини системи управління підприємством торгівлі, досить актуальним для сучасних економічних реалій є процес формування системи стратегічного управління оборотними активами.

Дослідження системи стратегічного управління оборотними активами підприємства торгівлі потребує розуміння сутності її ключових підсистем. До основних елементів системи стратегічного управління оборотними активами підприємств торгівлі віднесемо поняття «стратегічне управління оборотними активами», головну мету стратегічного управління оборотними активами, систему завдань, основні функції та етапи здійснення стратегічного управління оборотними активами.

Одним із ключових елементів є трактування сутності поняття «стратегічне управління оборотними активами». В економічному науковому просторі, як правило, управління оборотними активами зводиться до поточного управління. Враховуючи сучасні інтенсивні темпи адаптації вітчизняних підприємств торгівлі до умов та потреб ринку, ми вважаємо за доцільне надати процесу управління оборотними активами підприємств стратегічного характеру, що потребує формування нового поняття «стратегічне управління оборотними активами». В сучасній економічній, фінансовій та управлінській літературі недостатньо обґрунтовано сутність управління оборотними активами в контексті застосування стратегічних інструментів, тому, для формування визначення «стратегічне управління оборотними активами підприємства торгівлі» здійснимо критичний аналіз понять «управління оборотними активами» та «стратегічне управління».

Поняття «управління оборотними активами» досить широко трактується в сучасній літературі. Найбільш просте визначення даного поняття надає

О.С. Бондаренко, який трактує його як обґрунтування управлінських рішень щодо управління дебіторською заборгованістю, грошовими коштами, поточними фінансовими інвестиціями та запасами [22].

Основною сутнісною характеристикою даного поняття є «обґрунтування управлінських рішень», що формуються в розрізі видів оборотних активів. Ми погоджуємося із даним твердженням, проте вважаємо дане поняття досить вузьким, основним недоліком даного визначення, на нашу думку, є недостатня характеристика поняття, що не показує його економічну сутність щодо того які саме рішення приймаються, на основі чого.

Більш ширше визначення даного поняття надає науковець В.В. Ковальов, який трактує управління оборотними активами підприємства як визначення обсягу та структури поточних активів, джерел покриття оборотних активів та їх співвідношення, що є достатнім для забезпечення довгострокової виробничої та ефективної фінансової діяльності підприємства [23].

Найсуттєвішими характеристиками даного поняття є «визначення обсягу та структури поточних активів», «що є достатнім для забезпечення довгострокової виробничої та ефективної фінансової діяльності підприємства». Дане визначення, на відміну від першого, чітко показує на що спрямоване прийняття управлінських рішень, про що говорить перша сутнісна характеристика. Наступна ознака даного поняття показує відношення оборотних активів до кінцевої мети діяльності підприємства, з чим ми погоджуємося.

Науковці Корбутяк А.Г., Цікал А.С. визначають управління оборотними активами як складову цілісної системи управління підприємством, що полягає у формуванні оптимального обсягу та складу оборотних активів, а також раціоналізації структури джерел фінансування оборотних активів [24, с. 3]. Ми погоджуємося із думкою науковців щодо управління оборотними активами, яке не може здійснюватися ізолювано та повинно бути інтегрованим у загальну систему управління підприємством. Поряд із цим вважаємо за доцільне доповнити їх трактування оптимізацією процесу формування оборотних активів.

На нашу думку, найбільш точно визначення сутності поняття «управління оборотними активами підприємства» надає Бланк І.О., який визначає його системою принципів та методів розробки та реалізації управлінських рішень, що пов'язані з встановленням оптимальних розмірів обсягу та структури оборотних активів, що задовольняють потреби підприємства в окремих їх видах, та залученням з різних джерел і в різноманітних формах для здійснення господарської діяльності підприємства, забезпеченням умов оптимізації процесу їх оборотності [25]. Дане визначення досить точно доповнює вищезгадані, автор показує управління оборотними активами з точки зору процесного підходу, а також чітко формулює цілі даного процесу.

Виділивши основні сутнісні характеристики поняття «управління оборотними активами підприємства» перейдемо до пошуку ознак, що показують стратегічний вектор здійснення управління у працях сучасних науковців.

Для визначення поняття «стратегічне управління оборотними активами» проаналізуємо сутність та генезис поняття «стратегічне управління», що надають у своїх працях сучасні науковці, через призму якого будемо розглядати управління оборотними активами (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Генезис поняття «стратегічне управління»

Автор	Рік	Сутність
1	2	3
І. Аксофф [26, с. 143]	1965	Стратегічне управління – діяльність, що пов'язана із формуванням цілей та завдань підприємства, а також з підтримкою взаємовідносин підприємства із зовнішнім середовищем
Перша конференція з питань стратегічного управління у Пітсбурзі [27, с. 34]	1971	Стратегічне управління – різниця між поточним управлінням, що здійснюється на рівні виробництва та управлінням, що реалізується на вищому рівні задля передбачення майбутнього
Д. Шендел та К. Хаттен [28, с. 42]	1972	Стратегічне управління – процес встановлення та підтримки взаємозв'язків між підприємством та умовами його функціонування в процесі досягнення цілей та економічно ефективного розміщення ресурсів для підтримки програми та політики розвитку підприємства
Дж. Пірс та Р. Робертсон [29]	1985	Стратегічне управління – це набір рішень та дій з формулювання й виконання стратегій, які розробляють для того, щоб досягти мети організації

1	2	3
Томпсон А.А., Стрікленд А.Дж. [30]	1998	Стратегічне управління – багатоплановий, управлінський процес, що допомагає формулювати та виконувати ефективні стратегії, які сприяють балансуванню відносин між організацією, включаючи її окремі частини, та зовнішнім середовищем, а також досягненню встановлених цілей.
Шершньова З.Є. [31]	2004	Стратегічне управління – це реалізація концепції, в якій поєднуються цільовий, системний, ситуаційний та інтегральний підходи до діяльності підприємства, що дає змогу встановлювати цілі розвитку, порівнювати їх з наявними можливостями підприємства та приводити їх у відповідність з останніми, розробляючи та реалізуючи систему стратегій.
Дикань В.Л. [32]	2013	Стратегічне управління – це вид управління підприємством, що базується на використанні людського потенціалу як основі розвитку підприємства, що орієнтує його виробничу діяльність щодо попиту ринку, здійснює гнучке регулювання і своєчасні зміни на підприємстві, що узгоджуються із змінами навколишнього оточення і дозволяють отримати конкурентні переваги.
Яшкіна Н.В. [33]	2018	Стратегічне управління в сучасному розумінні є результатом довгого еволюційного розвитку управлінських наук в сфері стратегічного управління базується на системному, процесному та ситуаційному підходах.

Джерело: сформовано автором за [26-33]

До ряду вищеперерахованих ознак, що характеризують стратегічне управління оборотними активами доцільно додати ознаку, яка показує стратегічне управління оборотними активами як одну із найважливіших складових процесу стратегічного управління підприємством. Її важливість підкреслюється системністю здійснення стратегічного управління. Зважаючи на те, що оборотні активи виступають головним операційним ресурсом підприємств торгівлі, управління ними доцільно виділяти елементом загальної стратегії підприємства.

Також, для визначення сутності поняття «стратегічне управління оборотними активами» доцільно додати ще ознаку «націленості стратегічного управління оборотними активами на формування синергетичного ефекту». Поняття «синергізм» виділяє низка сучасних науковців. Так, однією із найперших та найбільш точних трактувань даного поняття є думка І. Ансоффа, який визначав синергізм як явище, при якому доходи від спільного використання наявних ресурсів перевищують доходи від використання цих самих ресурсів окремо [34, с.

127]. Фединець Н.І. визначає синергетичний ефект підприємства торгівлі як економічний ефект побудований на взаємодії ресурсів, учасників системи управління, здійснених операцій, що проявляється в зниженні витрат та зростанні ефективності функціонування підприємства [35, с. 90]. Слід відмітити, що у процесі стратегічного управління оборотними активами створюється довгостроковий характер їх дії, що забезпечує використання усіх видів оборотних активів у комплексі. Такий характер функціонування оборотних активів свідчить про створення додаткових економічних вигод у перспективі.

Рис. 1.2. Основні сутнісні характеристики поняття «стратегічне управління оборотними активами»

*запропоновано автором

Джерело: сформовано автором за [22-35]

Таким чином, консолідуючи відображені на рис 1.2. сутнісні ознаки, запропонуємо наступне трактування: «стратегічне управління оборотними активами – це складова процесу стратегічного управління підприємством, яка включає систему принципів, методів розробки та реалізації управлінських рішень щодо формування та використання оборотних активів з метою забезпечення

одержання синергетичного ефекту та економічних вигод у процесі досягнення її стратегічних цілей».

Здійснення стратегічного управління оборотними активами підприємств торгівлі має певні специфічні особливості, що вирізняють дану галузь від інших. Так, Н.О. Власова з колективом співавторів визначають такі особливості оборотних активів підприємств торгівлі: забезпечення прискорення оборотності оборотних активів підприємств торгівлі за рахунок відсутності виробничої стадії у процесі їх функціонування; велика питома вага та відносно малий обсяг оборотних активів у загальній їх сумі в порівнянні з підприємствами інших галузей; високий ступінь гнучкості товарних запасів; існування високого рівня комерційного ризику, що пов'язаний із великою кількістю контрагентів [9, с. 22]. До ряду вищеперерахованих ознак науковці Т.В. Андросова та О.Ю. Ляшенко додають характеристику: формування проміжку часу між надходженнями товарів та їх реалізацією створює необхідність додаткової потреби в оборотних активах, що зменшує рівень фінансової стійкості підприємств торгівлі [36, с. 28].

На рис 1.3. відображено особливості стратегічного управління оборотними активами підприємств торгівлі враховуючи принципи здійснення стратегічного управління та вище зазначені особливості.

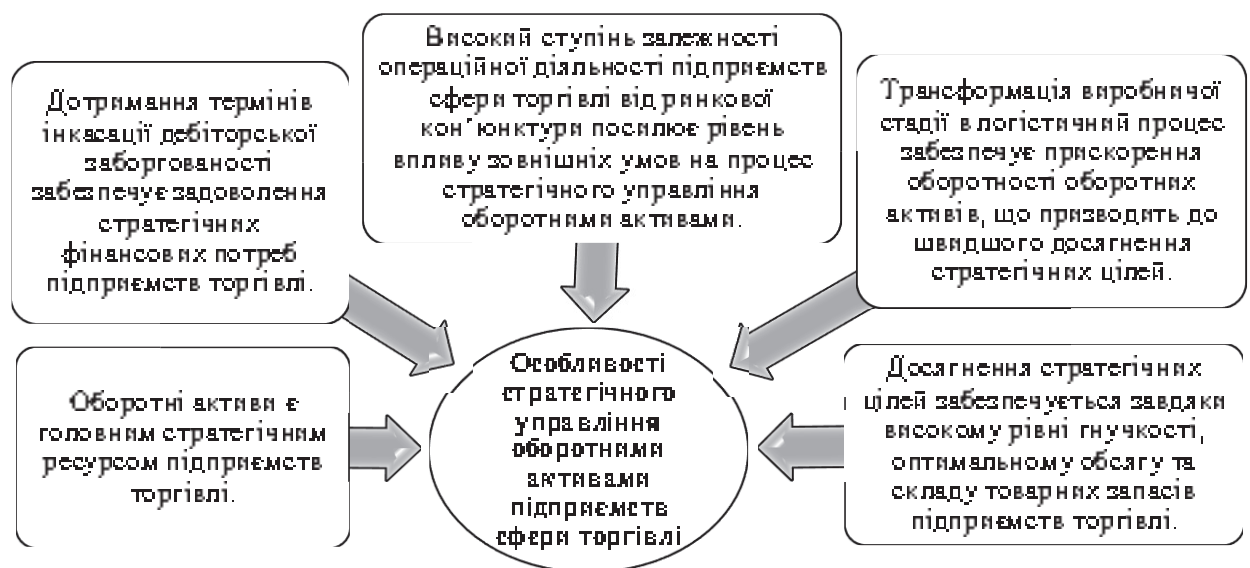

Рис. 1.3. Особливості стратегічного управління оборотними активами підприємства сфери торгівлі

Джерело: адаптовано автором за [9,36].

Система стратегічного управління оборотними активами, як і будь-яка інша система повинна містити головну мету. Зважаючи на те, що в сучасному науковому просторі об'єкт досліджуваної мети не визначається в контексті стратегічного управління, тому і на сьогоднішній день науковцями не було сформовано визначення головної мети стратегічного управління оборотними активами. Для формулювання мети стратегічного управління оборотними активами розглянемо існуючі в науці поняття мети стратегічного управління в цілому.

Науковці Н.С. Ардашкіна та Р.С. Квасницька, трактують поняття мети стратегічного управління як забезпечення максимально ефективного використання потенціалу підприємства для досягнення стратегічної мети діяльності підприємства [37, с. 42]. На нашу думку, сутнісні характеристики даного поняття недостатньо обґрунтовують його зміст, є досить широкими для трактування стратегічної мети управління та може стосуватися також мети поточного управління підприємством.

В свою чергу вчена З.Є. Шершньова з колективом авторів, трактують його як визначення місії, основних цілей та стратегій, формування та забезпечення реалізації системи планів як інструментів досягнення стратегічних орієнтирів щодо удосконалення підприємства та його окремих елементів, що є основою забезпечення конкурентоспроможного функціонування в довгостроковій перспективі [31, с. 29]. Автори характеризують мету стратегічного управління з точки зору планування та підготовчого етапу її формування, що відображає стратегічний вектор здійснення управління.

Ми вважаємо, що важливим елементом визначення мети стратегічного управління оборотними активами є виділена головна ціль, якої необхідно досягти підприємству в процесі стратегічного управління оборотними активами. Таким чином, для формулювання сутності мети стратегічного управління оборотними активами, виділимо найсуттєвіші ознаки мети стратегічного управління та цілі управління оборотними активами сучасних науковців (рис. 1.4):

В результаті мету стратегічного управління оборотними активами будемо визначати як «забезпечення приросту ринкової вартості підприємства, зростання

ефективності його діяльності шляхом формування та реалізації стратегії управління оборотними активами, підвищення ефективності їх використання в процесі досягнення стратегічних цілей управління оборотними активами».

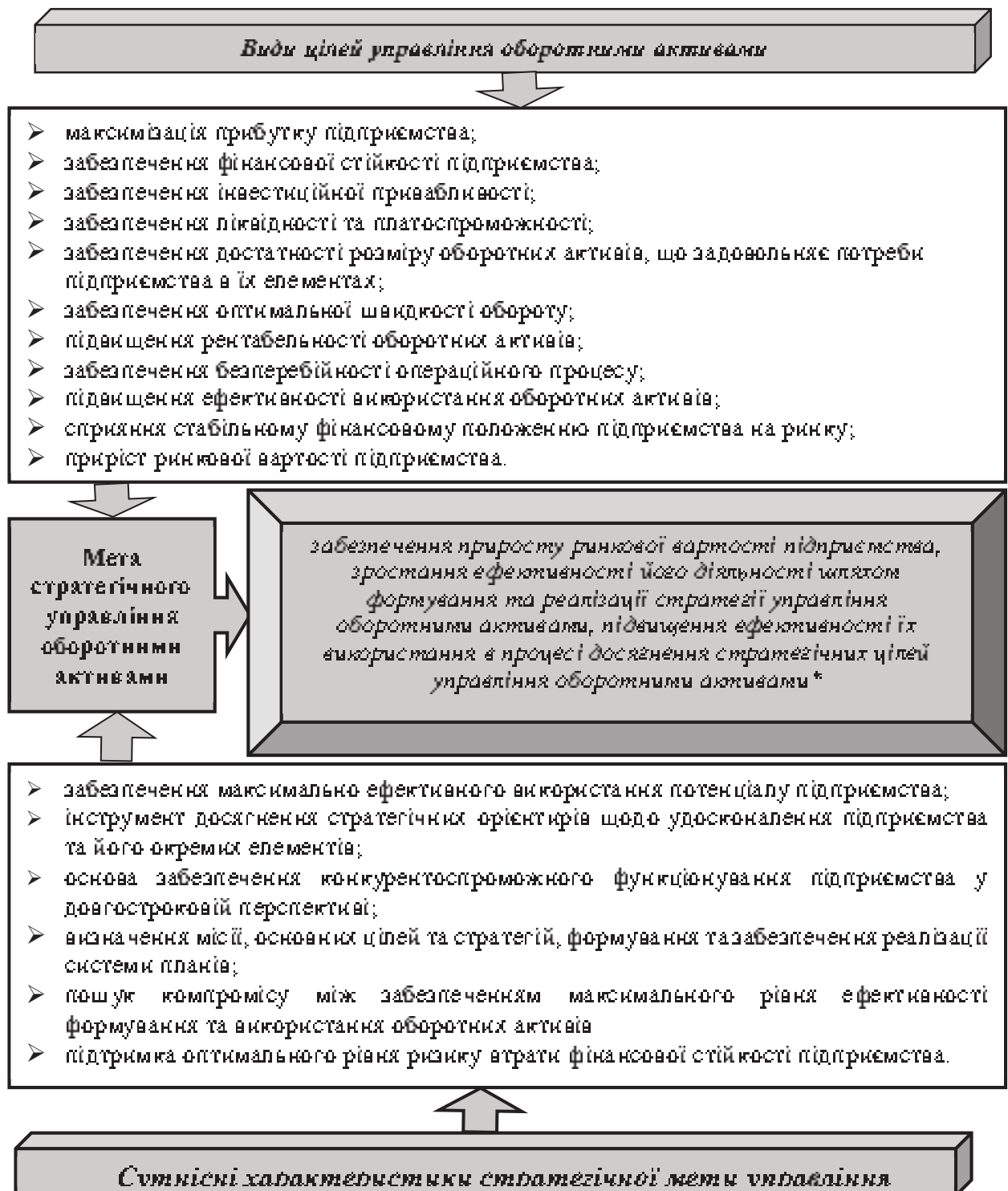

Рис. 1.4. Сутнісні характеристики мети стратегічного управління оборотними активами

*запропоновано автором

Джерело: сформовано автором за [37-42]

Сучасна економічна література містить низку праць, які визначають завдання управління оборотними активами підприємства у поточному періоді (рис. 1.5).

Рис. 1.5. Основні завдання управління оборотними активами підприємства

Джерело: узагальнено автором на основі [9, 12, 42-45]

Проте, завдання стратегічного управління оборотними активами в сучасній економічній літературі мало обґрунтовані. Важливим та широко обґрунтованим завданням в теорії стратегічного менеджменту є стратегічний фінансовий аналіз. Дана проблема була об'єктом наукових праць низки науковців, зокрема Г.В. Блакити, І.О. Бланка, Л.В. Давидової, Т.М. Ковальчук, Г.В. Ситник та інших. В їх працях стратегічний фінансовий аналіз визначається як дослідження впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на результативність фінансової діяльності підприємства з метою виявлення особливостей та можливостей розвитку у перспективному періоді [46-48]. Трактуювання кожного автора має певну специфіку залежно від об'єкта стратегічного фінансового аналізу, проте всі вони виділяють у складі одного з об'єктів оборотні активи підприємства. Ми вважаємо

за доцільне виділити окремим завданням здійснення стратегічного фінансового аналізу оборотних активів задля виявлення можливостей їх розвитку.

Варто також виокремити завдання, що стосується підтримки загальної стратегії підприємства та ґрунтується на взаємозв'язку основних завдань, цілей та інструментів стратегічного управління оборотними активами та реалізації загальної стратегії підприємства. Враховуючи вище зазначені зв'язки між стратегічним управлінням оборотними активами та загальною стратегією, а також орієнтацією мети стратегічного управління оборотними активами на приріст ринкової вартості підприємства, наступним завданням слід виокремити визначення впливу оборотних активів на зміну кінцевої мети загальної стратегії підприємства.

Таким чином, запропонуємо перелік основних завдань стратегічного управління оборотними активами підприємства (рис. 1.6).

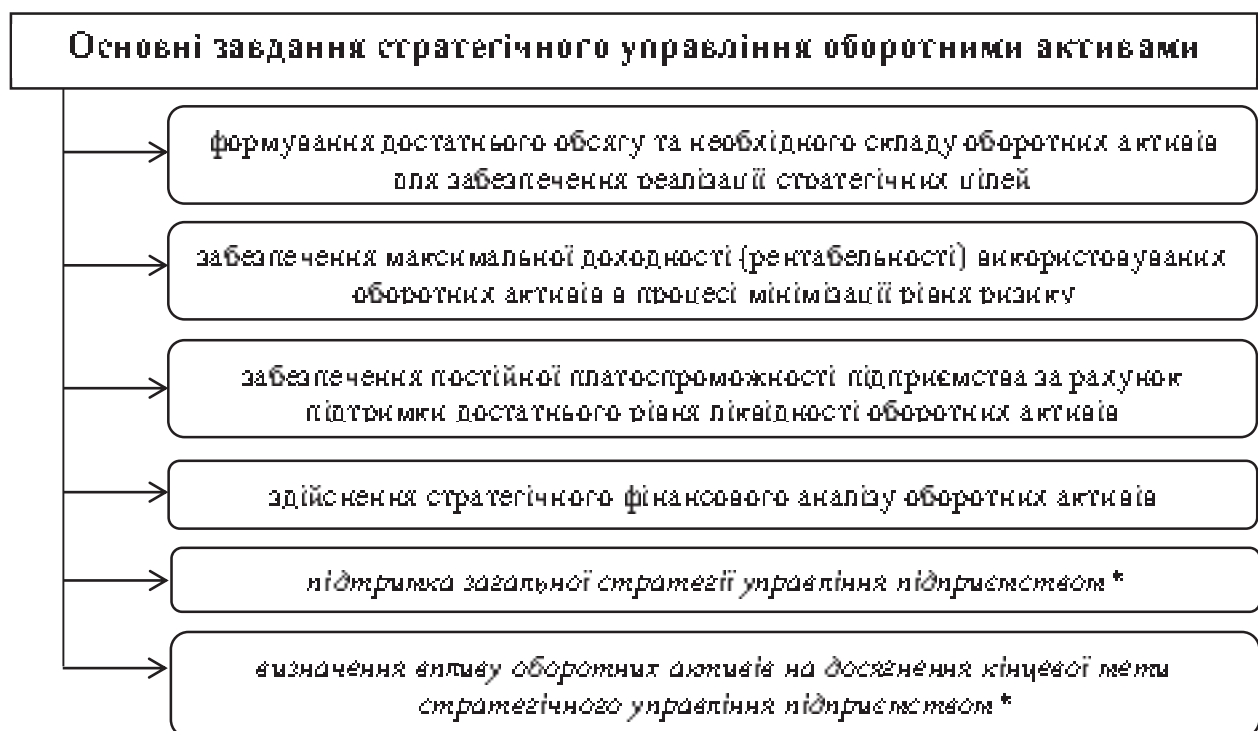

Рис 1.6. Основні завдання стратегічного управління оборотними активами

*запропоновано авторам

Джерело: побудовано авторам на основі [9, 12, 42-43]

Функції стратегічного управління оборотними активами підприємств торгівлі, як і функції управління будь-яким іншим об'єктом безперечно базуються на універсальних функціях управління А. Файоля, який виділяє функції

планування, організації, координації, мотивації та контролю [49]. Перелік загальних функцій менеджменту доповнили американські автори М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі, які виділили також функції комунікації та прийняття рішень [50].

Подальший розвиток системи функцій, що стосуються саме оборотних активів здійснили сучасні вчені. Науковці А.Г. Корбутяк, А.С. Цікал запропонували виокремити також стабілізуючу та аналітичну функції [24, с. 4]. Л.Г. Соляник крім вищезазначених функцій ідентифікує ще функцію прогнозування [51, с. 70].

В процесі проведення стратегічного управління оборотними активами, на нашу думку, важливо виділити групу специфічних функцій, яка буде безпосередньо стосуватися стратегічного вектора здійснення управління оборотними активами. Наукові праці сучасних вчених містять низку функцій стратегічного управління підприємством в цілому, проте не ідентифікують функції, що безпосередньо відносяться до оборотних активів підприємства.

Вчені О.В. Востряков та О.М. Гребешкова виділяють специфічні функції, що показують стратегічний аспект здійснення управління. Зазначені науковці ідентифікують такі функції: стратегічне планування, організація виконання стратегії, координація виконання стратегічних завдань, мотивація досягнення стратегічних результатів, контроль реалізації стратегії [52, с. 22].

Науковець Н.Г. Слободян вважає, що без проведення стратегічного аналізу неможливо побудувати комплексний стратегічний план розвитку підприємства, його окремих підрозділів та прийняти економічно обґрунтовані управлінські рішення [53, С. 31]. І.Т. Райковська вважає, що функція стратегічного аналізу тісно пов'язана із іншими функціями менеджменту, що свідчить про важливість її виділення в процесі стратегічного управління як підприємством в цілому, та і його окремими елементами [54, с. 85].

Сучасні вчені К.І. Редченко та В.І. Кузик досить точно описали особливості застосування стратегічного контролю на підприємстві визначаючи дану функцію як засіб спостереження за процесом реалізації стратегії з метою визначення

можливості подальшої реалізації стратегій та досягнення поставлених цілей [55, с. 65]. Тобто дані науковці характеризують функцію стратегічного контролю не виокремлюючи конкретний об'єкт управління, що свідчить про можливість її застосування в процесі стратегічного управління як підприємством в цілому, так і окремими його підрозділами, ресурсами тощо.

Існуючий перелік загальних та специфічних функцій стратегічного управління оборотними активами слід поповнити додатковими функціями, що стосуються лише безпосередньо оборотних активів. Функція стратегічного планування досі не виокремлювалася науковцями в контексті управління оборотними активами як наслідок існування традиційної концепції управління оборотними активами лише в поточному періоді. З нашої точки зору, стратегічне планування оборотних активів варто виокремити окремою функцією стратегічного управління оборотними активами, адже планування обсягу та складу оборотних активів на перспективу з урахуванням впливу зовнішніх та внутрішніх чинників є одним із ключових аспектів реалізації стратегії управління оборотними активами.

Наступною функцією ми пропонуємо виокремити стратегічне фінансування оборотних активів. Дана функція характеризує дуалістичний характер управління оборотними активами, що проявляється у визначенні необхідного обсягу і складу оборотних активів з одного боку, тобто їх планування, та структури оборотного капіталу у розрізі джерел фінансування з іншого. Виокремлення даної функції в контексті стратегічного управління оборотними активами дозволяє акцентувати увагу на необхідності врахування визначених компонентів, без яких управління оборотними активами як в поточному періоді, так і на перспективу є неможливим.

В контексті здійснення стратегічного управління оборотними активами, доцільно також виокремити функцію розробки стратегічної карти управління оборотними активами. Досі в економічній та фінансовій літературі не виокремлювалася така функція, проте розробка стратегічної карти на противагу традиційному «дереву цілей» є найбільш дієвим, ефективним та відносно нескладним інструментом впровадження стратегічного управління оборотними активами на підприємствах торгівлі, що дозволить побудувати чіткі взаємозв'язки

між встановленими цілями, показниками, що їх описують, завданнями, які необхідно досягти в процесі реалізації стратегії управління оборотними активами.

Функція мотивації виокремлена в межах переліку загальних функцій управління, ми вважаємо за доцільне виділити дану функцію у складі специфічних функцій та трактувати її як мотивацію досягнення стратегічних цілей управління оборотними активами. Важливість виділення даної функції полягає в тому, що забезпечення досягнення стратегічних цілей неможливе без участі в ньому працівників різних рівнів управління підприємством.

Класифікуємо усі функції стратегічного управління оборотними активами розподіливши їх на дві групи: загальні та специфічні функції (рис. 1.7).

Рис. 1.7. Функції стратегічного управління оборотними активами

* запропоновано автором

Джерело: побудовано автором за [49-55]

Аналізуючи праці сучасних науковців щодо трактування сутності поняття «стратегічне управління оборотними активами» та пропонуючи власні сутнісні ознаки, ми дійшли до висновку, що найдоцільніше дане поняття трактувати з точки зору процесного підходу, що базується на основних етапах управління оборотними активами в поєднанні із особливостями стратегічного управління.

Однією із найпростіших послідовностей етапів процесу управління оборотними активами є думка С.В. Суслікова та Л.А. Жміньки, які виділяють такі основні етапи: планування потреби в оборотних активах, вибір стратегії їх фінансування; проведення обліку оборотних коштів; контроль за станом оборотних активів; аналіз розвитку оборотних активів; розробка ряду альтернативних напрямів управління оборотними коштами чи визначення одного найбільш оптимального; реалізація прийнятого напрямку [56, с. 122].

Цілком вірно науковці запропонували здійснювати також вибір способу фінансування оборотних активів водночас із їх формуванням. Облік оборотних активів безперечно здійснюється у кожному звітному періоді відповідно до законодавства. Проте, ми вважаємо, що даний етап не доцільно виділяти окремим елементом процесу, тому що він не орієнтований на досягнення певної мети, а лише описує поточні операції кожного підприємства. Третій етап, виділений авторами, слід реалізувати в процесі їх функціонування та після їх використання, а не на початковому етапі. Зважаючи на стратегічний аспект здійснення управління оборотними активами, важливо елементом процесу управління оборотними активами виділити не поточний контроль оборотних активів, а проведення стратегічного контролю. Виділення етапу, що стосується аналізу стану оборотних активів, на нашу думку, також слід коригувати в контексті стратегічного управління. Останніх два етапи, визначені даними авторами, що передбачають розробку альтернативних напрямів управління оборотними коштами чи визначення одного найбільш оптимального, на нашу думку, не є доцільним, адже сам процес стратегічного управління характеризується формуванням найбільш оптимальної стратегії управління оборотними активами та її впровадження у функціонуванні підприємства.

До ряду визначених попередніми авторами етапів процесу управління оборотними активами, науковці І.А. Бігдан, Л.І. Лачкова, В.М. Лачкова, О.В. Жиликова додають наступні етапи: аналіз оборотних активів підприємства попереднього періоду, забезпечення ліквідності оборотних активів, забезпечення приросту рентабельності оборотних активів [57, с. 65-66].

Ми цілком погоджуємося із виділенням першим етапом процесу управління оборотними активами аналіз оборотних активів у попередньому періоді, адже на основі стану оборотних активів попереднього періоду визначається необхідність зміни його обсягу, структури, способів формування, фінансування та використання у перспективному періоді. Наступні етапи, що стосуються забезпечення ліквідності та підвищення рентабельності оборотних активів, на нашу думку, виділені вірно.

Досить ґрунтовними є етапи процесу управління оборотними активами виділені Н.О. Власовою, яка до визначених попередніми авторами етапів додає ще такі: виявлення основних факторів, що визначили зміну стану та ефективності використання оборотних активів у попередньому періоді; вибір типу політики формування оборотних активів на основі визначення стратегічних цілей, визначення ієрархії цілей [9, с. 58].

Ми вважаємо, що запропоноване автором доповнення першого етапу процесу стратегічного управління оборотними активами виділенням факторів впливу на зміну оборотних активів у попередньому періоді є вірним та доцільним в процесі здійснення процесу управління через призму стратегічного управління, що характеризується довгостроковим характером та інтенсивним виникненням зовнішніх факторів впливу. Виявлення та аналіз даних факторів, на нашу думку, допоможе оптимізувати необхідність їх впливу на формування та використання оборотних активів у поточному та перспективному періоді.

Сучасні науковці виділяють велику кількість факторів, що впливають на формування та використання оборотних активів класифікуючи їх за певними ознаками. Вчені Г.А. Семенов, А.В. Бугай запропонували розподілити досліджувані фактори впливу на зовнішні (демографічні, економічні, політичні, соціальні, науково-технічні, екологічні) та внутрішні (економічні та організаційно-технічні), виокремлюючи їх підвиди [58, с. 161].

Сучасні вчені Н.О. Власова, М.В. Чорна, О.В. Михайлова пропонують подібний вищезазначеним науковцям підхід до ідентифікації впливу факторів на формування та використання оборотних активів, виділивши у межах чинників

впливу фактори внутрішнього середовища стратегічні фактори, торговельно-організаційні, маркетингові та розрахунково-фінансові фактори [59, с. 160].

Наступний етап запропонований Н.О. Власовою стосується формування стратегічних цілей та на їх основі вибору типу політики формування оборотних активів. Він досить точно показує стратегічний вектор здійснення управління, дозволяє здійснювати вибір політики формування оборотних активів з урахуванням його цільових орієнтирів, що забезпечить ефективне їх функціонування у довгостроковому періоді. Проте запропонований науковцем метод побудови «дерева цілей» повинен бути замінений більш сучасним інструментом, що включає при побудові ієрархії цілей не лише вертикальні, а й горизонтальні взаємозв'язки, таким інструментом є стратегічна карта цільових показників, яку описує функція розробки стратегічної карти.

Науковець Л.Г. Соляник виділяє ще кілька етапів процесу управління оборотними активами: після етапу, що стосується формування стратегічних цілей підприємства, автор виділяє етап розробки організаційно-економічного механізму управління оборотними активами; формування оптимізаційних нормативів та параметрів; оцінка результатів виконання оптимізаційних завдань [51, с. 69].

Ми цілком погоджуємося із автором стосовно виділення останнього запропонованого ним етапу, даний етап показує результативність та ефективність досягнення планових показників та нормативів. Удосконалюючи його, ми пропонуємо в процесі оцінки ефективності реалізації стратегії виокремити необхідність проведення коригувань обсягу та структури оборотних активів у перспективі зважаючи на результативність їх використання, яка була визначена на основі оцінки результативності реалізації стратегії. На нашу думку, такий етап дозволить підвищити результативність управління оборотними активами у довгостроковому періоді.

Визначені в сучасній економічній літературі етапи процесу стратегічного управління оборотними активами систематизуємо з урахуванням наданих пропозицій, що показують стратегічний характер здійснення процесу управління оборотними активами, поділивши усі запропоновані етапи на три блоки (рис. 1.8).

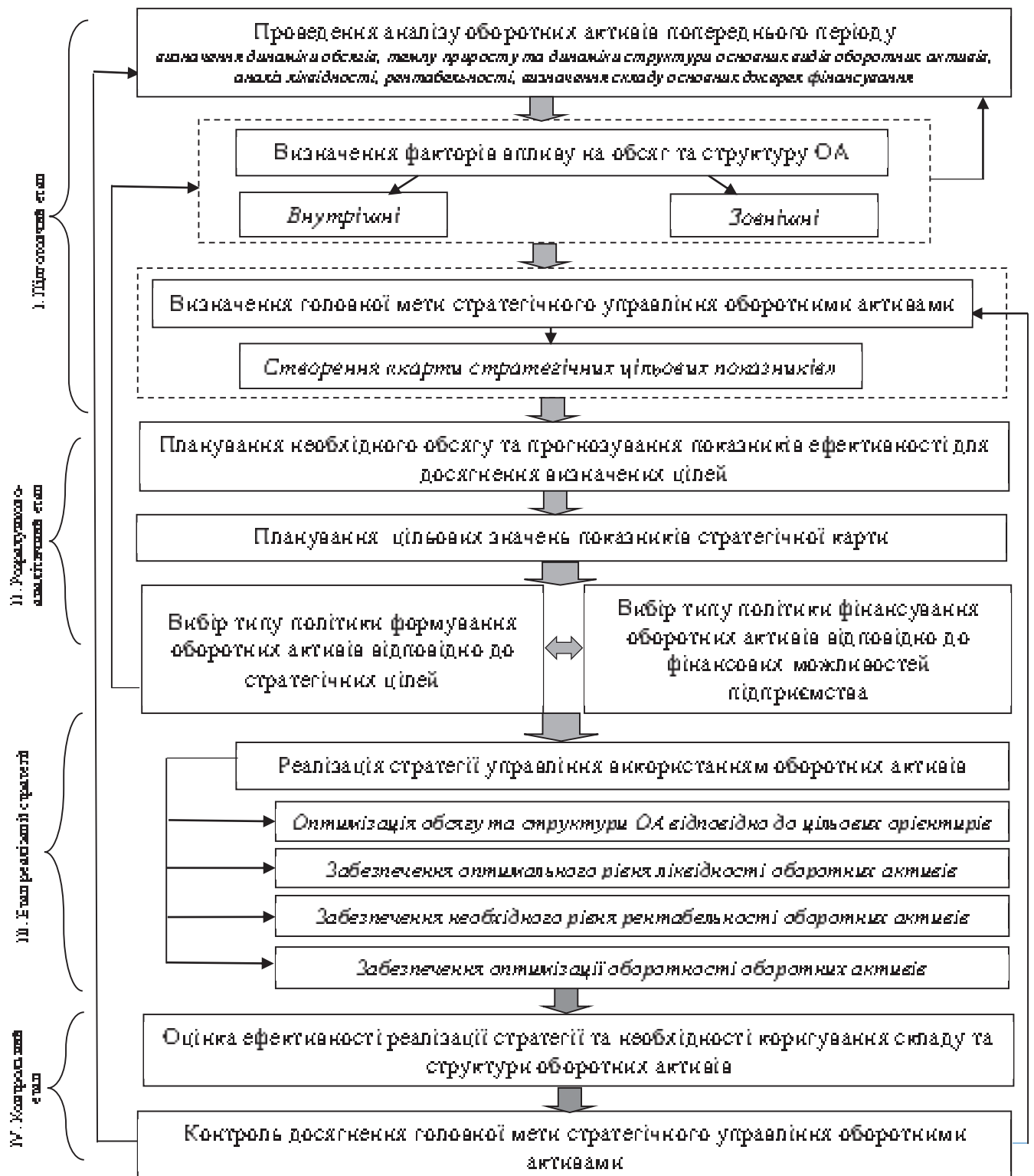

Рис. 1.8. Блок-схема процесу стратегічного управління оборотними активами підприємства торгівлі

Джерело: побудовано автором на основі [9, 51, 56-59]

Здійснення процесу управління оборотними активами підприємств торгівлі неможливе без оцінки ефективності розробленої стратегії. На основі теоретичного

обґрунтування сутності стратегічного управління оборотними активами та розроблених етапів процесу стратегічного управління оборотними активами підприємств торгівлі проаналізуємо показники оцінювання результативності розробленої стратегії розвитку оборотних активів підприємства торгівлі.

1.3. Методологічні засади оцінювання результативності розробленої стратегії управління оборотними активами підприємства торгівлі

В сучасних умовах динамічності та невизначеності вітчизняної економіки досить часто спостерігаються значні відхилення прогнозованих та реальних результатів функціонування підприємств в цілому та окремих їх елементів. Саме тому процесі стратегічного управління оборотними активами важливе місце займає оцінювання результативності розробленої стратегії, адже виконання кожного поставленого завдання стратегії потребує кількісного вираження для розуміння та економічного обґрунтування доцільності реалізації запропонованої стратегії, визначення ефективності її впровадження.

Науковці виділяють низку систем оцінювання, що можуть бути застосовані в процесі управління. Основними з них є такі: система ефективності, результативності, якості, економічності тощо. В сучасній економічній літературі, що стосується стратегічного управління, найбільший розвиток отримала система результативності. Сучасні науковці визначення поняття результативності переважно розглядають з точки зору досягнення кінцевого результату. Науковці М. Армстронг та А. Берон вважають, що показниками результативності є кількісне вираження ступеню досягнення цільових показників, які визначаються на основі співвідношення досягнутих результатів із встановленими стандартами [60].

Досить ґрунтовно необхідність оцінювання показників результативності описала науковиця Л.О. Лігоненко, яка погоджуючись із попередніми авторами, вважає, що система показників результативності характеризується визначенням співвідношення досягнутих підприємством результатів до цільових або планових

показників. Даний науковець відзначає необхідність паралельного оцінювання двох груп показників в процесі здійснення оцінки результативності: показників ефективності та результативності [61, с. 205].

Ми погоджуємося із думкою Л.О. Лігоненко та вважаємо, що в процесі визначення результативності стратегії управління оборотними активами необхідно спочатку проводити оцінку показників ефективності, які найчастіше виступають цільовими орієнтирами реалізації стратегії та на їх основі розраховувати показники результативності, порівнявши фактичні показники із цільовими.

В свою чергу, науковці Д. Крисанов та Л. Стешенко чітко розмежовують поняття, відповідно і показники ефективності та результативності. Дані науковці вважають, «що результативність та ефективність не є тотожними чи близькими поняттями, проте відображають різні сторони виробничо-господарської та іншої діяльності суб'єктів господарювання» [62, с. 21].

На відміну від думок попередніх науковців, сучасна вчена Жучкова Г.А. визначає систему показників результативності агрегуючими показниками, що базується на визначенні ефективності, економічності, адаптивності тощо та, таким чином, дозволяє здійснити комплексну оцінку певного процесу [63].

Постійні дискусії в економічному науковому просторі щодо співставності чи розмежування систем показників результативності та ефективності, на нашу думку, перш за все, пов'язані із складністю формування універсальної системи показників результативності завдяки існуванню великої кількості характеристик та критеріїв стратегій різних видів, їх умов реалізації та цільових орієнтирів. За умови введення в науку таких показників, їх необхідно буде коригувати з урахуванням конкретної стратегії, що є трудомістким процесом, тому на сьогоднішній день, доцільніше визначати показники результативності стратегії конкретно для кожного об'єкта управління.

Виходячи із вищесказаного, для проведення оцінки результативності стратегії перед проведенням порівняння фактичних показників із цільовими необхідно виділити показники, які покажуть успішність реалізації цілей. Основними системами показників, що свідчитимуть про результативність

використання оборотних активів, та, на нашу думку, можуть виступати цільовими орієнтирами стратегії управління оборотними активами підприємства торгівлі в сучасній економічній науці є системи показників ефективності, ліквідності та самофінансування. Отже, показниками результативності стратегії управління оборотними активами будемо вважати ступені досягнення цільових рівнів даних груп показників використання оборотних активів, алгоритм процесу оцінювання яких зображено на рис 1.9.

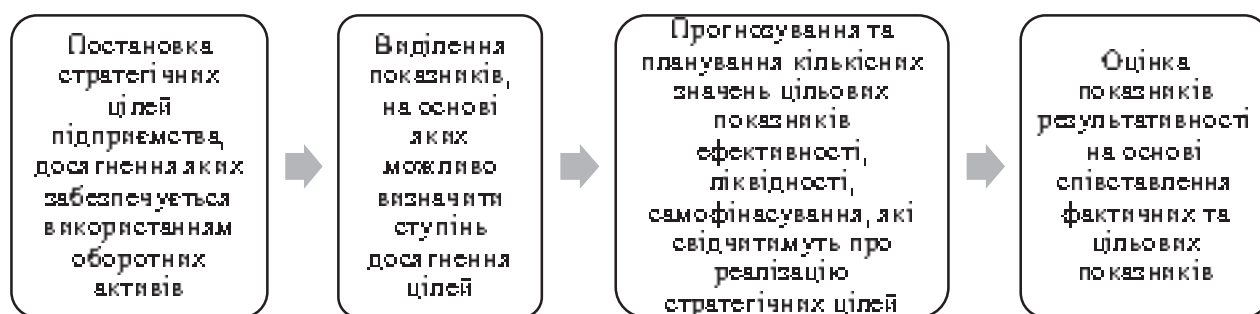

Рис. 1.9. Алгоритм проведення оцінки результативності стратегії управління оборотними активами

Джерело: авторська розробка

Проаналізуємо визначені в сучасній економічній літературі показники ефективності використання оборотних активів, які можуть виступати цільовими орієнтирами стратегії управління оборотними активами підприємств торгівлі.

Науковці Г.А. Семенов, А.В. Бугай трактують, що основним показником ефективності функціонування оборотних активів є коефіцієнт рентабельності оборотних активів, на який впливають два основних чинники: рентабельність реалізованої продукції та оборотність оборотних активів [60, с. 138]. Ми погоджуємося із їх підходом та вважаємо, що рентабельність є базовим показником, який визначає ефективність використання оборотних активів.

Важливе місце в процесі забезпечення прибутковості та рентабельності підприємства займає аналіз факторів, що впливають на досягнення кінцевого результату. Одним із основних інструментів, що дозволяють оцінити вплив зміни обсягів та структури оборотних активів на результативний показник їх функціонування, а саме прибуток, є операційний леверидж, який оперує

показниками постійних та змінних витрат. Сучасні науковці І.О. Бланк [25], Є.С. Стоянова [65], М.Н. Крейніна [66] та інші у своїх працях відзначають необхідність застосування ефекту операційного важеля як чинника, зміна якого призводить до значної зміни показника результативності.

Один із принципів розрахунку рентабельності оборотних активів, який включає оцінку оборотності оборотних активів побудований на основі моделі Дюпона, яку детально описують та пропонують використовувати в процесі аналізу науковці Є.С. Стоянова, Є.В. Бикова та І.О. Бланк, вони трактують, що показник рентабельності оборотних активів формується на основі модифікації показника рентабельності активів та оборотності оборотних активів, що дозволяє сформулювати два важливих коефіцієнти, які впливають на рівень рентабельності оборотних активів, таких як комерційна маржа та коефіцієнт трансформації. Згідно запропонованої моделі, комерційна маржа показує обсяг прибутку підприємства на одиницю оборотних активів, в свою чергу, коефіцієнт трансформації показує як перетворюються оборотні активи в оборот [65, с. 13].

Сучасні науковці Г.О. Крамаренко, Т.В. Момот, І.В. Олександренко та інші пропонують визначати показник оборотності оборотних активів, що дозволяє оцінити швидкість та ефективність їх використання [41, 67-69]. Розрахунок показників оборотності дозволяє зробити висновок лише щодо прискорення обертання оборотних активів, проте аналіз даних показників не дозволяє визначити результативні показники, адже зростання оборотності не завжди призводить до зростання прибутковості чи рентабельності.

Науковці А.М. Журлов та М.Д. Білик з колективами співавторів пропонують крім показника оборотності оборотних активів також розраховувати обернений до нього коефіцієнт завантаження оборотних активів [70,71]. Зважаючи на економічну природу оборотних активів, а також те, що головним операційним результатом функціонування підприємств торгівлі є приріст їх товарообороту, ми вважаємо за доцільне виокремити даний показник, який показує ефективність формування оборотних активів підприємств торгівлі.

Для детальнішого аналізу ефективності обертання оборотних активів науковець А.І. Гінзбург пропонує розраховувати також показники оборотності окремих видів оборотних активів [68, с. 171]. Ми вважаємо таку думку вірною, що забезпечить поглиблення аналізу. Також вище зазначений науковець пропонує оцінювати показники тривалості одного обороту та визначення кількості здійснюваних оборотів у процесі діагностики обертання оборотних активів [68, с. 171].

В свою чергу вчені І.О. Бланк, Г.О. Крамаренко, Н.Д. Поддєрьогін, Є.І. Шохін, О.С. Чорна трактують, що повний період обороту загальної суми оборотних активів підприємства є операційним циклом підприємства, який містить два основні елементи (виробничий цикл та фінансовий цикл) та визначається сумою тривалості обороту кожного виду оборотних активів [6, 8, 34, 56, 68]. Доповнюючи попередніх авторів сучасний науковець І.В. Олександренко пропонує також розраховувати тривалості обороту в розрізі видів оборотних активів [69, с. 280].

Науковець О.В. Рябкова наголошує на необхідності віднесення показників тривалості процесу до ряду результативних показників. Даний науковець вважає, що результативність тривалості будь-якого процесу показується його мінімізацією, що забезпечує пришвидшення досягнення поставлених цілей, тобто чим швидше підприємство досягне поставленої мети, тим результативнішою буде його діяльність [73, с. 99]. Зважаючи на думки сучасних науковців, визначення тривалості операційного циклу підприємства, на нашу думку, є одним із найважливіших етапів оцінювання ефективності стратегії управління оборотними активами.

Науковець А.М. Лебедева визначає, що переважна більшість сучасних методик аналізу результативності використання оборотних активів базуються на порівнянні фактичного часу обороту оборотних активів із плановим, аналізі зміни оборотності оборотних активів та розрахунку суми вивільнених із обороту або залучених в оборот коштів [74, с. 69]. Погоджуючись із думкою зазначеного науковця, ми вважаємо, що результативність тривалості операційного циклу або

обороту оборотних активів показує темп його приросту в звітному році у порівнянні з цільовими показниками.

Виділення результативним показником зменшення тривалості обороту та операційного циклу оборотних активів зумовлює визначення економічного ефекту від прискорення оборотності показника та за рахунок зміни тривалості обороту. Науковці О.М. Ключкова, В.І. Кузнецов, Т.Є. Платонова виділяють показник вивільнених (додатково залучених) коштів та характеризують його як обсяг оборотних активів, які можливо вилучити із обігу за умови зростання темпів приросту обсягів реалізації продукції, які випереджають темпи зростання обсягу оборотних активів [75, с. 215]. Науковець І.В. Олександренко в даному контексті пропонує визначення абсолютного та відносного вивільнення оборотних активів [69, с. 281]. Ми вважаємо, що розрахунок даних показників є важливим в процесі оцінки стратегії управління оборотними активами підприємств торгівлі. Доцільність розрахунку обсягів вивільнених оборотних активів дозволить оцінити ефективність їх використання.

До ряду вищеперерахованих показників ефективності функціонування оборотних активів науковці О.О. Коць [76, с. 221] та А.М. Лебедева [74, с. 69] додають коефіцієнти ефективності використання оборотних активів та збереження оборотних активів. На нашу думку, розрахунок коефіцієнта ефективності використання оборотних активів є доцільним у процесі проведення оцінки ефективності використання оборотних активів, адже він показує кількість доходу підприємства на одиницю оборотних активів. На доцільності визначення наступного показника наголошує також науковець І.Ю. Велкова, яка називає його коефіцієнтом ефективності планування оборотних активів, відповідно пропонуючи порівнювати показник звітного періоду із плановим [77, с. 50].

Сучасними науковцями І.Ю. Велковою [77], Д.Л. Ящук [78] було запропоновано розраховувати також коефіцієнт збереження залишку оборотних активів, який визначається на основі добутку коефіцієнтів втрати властивостей та зміни вартості оборотних активів.

Науковці О.Ф. Андросова, О.В. Шестопалова вважають, що крім показників, які характеризують ефективність використання оборотних активів (табл. Б.1 дод. Б), важливе місце в процесі оцінки результативності стратегії управління оборотними активами займає група показників ліквідності та платоспроможності підприємства [79, с. 18].

В процесі дослідження фінансового стану підприємства сучасна економічна література містить низку показників оцінки ліквідності, які розраховуються як система коефіцієнтів. Найбільш просту, на нашу думку, систему показників ліквідності надає науковець Т.А. Дзюба, яка визначає такі основні показники ліквідності: коефіцієнт швидкої ліквідності; коефіцієнт абсолютної ліквідності та коефіцієнт покриття [80, с. 108].

Крім вище зазначених показників оцінки ліквідності оборотних активів, сучасні науковці Д.І. Коваленко та П.П. Гуминюк виділяють ще кілька показників, таких як коефіцієнт покриття запасів, коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів [81, с. 33].

Науковці Р.А. Чмикаленко та О.В. Майборода пропонують для оцінки платоспроможності розраховувати два показники: поточної платоспроможності та перспективної платоспроможності [82, с. 646].

На нашу думку, даний підхід є цілком доцільним в процесі реалізації завдання забезпечення платоспроможності підприємства як елемента стратегічного управління оборотним активами, адже розрахунок перспективного показника надає можливість здійснювати стратегічний аналіз, що дозволить оптимізувати значення даного показника в перспективі.

Науковці О.А. Непочатенко та В.О. Непочатенко пропонують для оцінки платоспроможності підприємства використати ще коефіцієнт проміжної платоспроможності, який показує можливість підприємства в перспективі покрити поточну заборгованість за умови погашення його дебіторської заборгованості. Розрахунок даного показника забезпечить здійснення більш широкого аналізу платоспроможності [83].

До ряду вище перерахованих показників платоспроможності підприємства, науковець Н.В. Теницька пропонує розрахувати також коефіцієнт відновлення (втрата) платоспроможності, який дозволяє розрахувати можливість відновити платоспроможність підприємства протягом 6 місяців та можливість втрати платоспроможності протягом 3 місяців [84, с. 375]. Ми вважаємо, що розрахунок даного показника в процесі оцінки результативності стратегії управління оборотними активами підприємства торгівлі є важливим, адже специфіка його розрахунку дозволяє використовувати плановий рівень коефіцієнта поточної ліквідності для порівняння його із поточним, що дозволить визначити ступінь досягнення цільового рівня платоспроможності.

Крім ввизначених показників ліквідності та платоспроможності підприємства (табл. Б.2 дод. Б), що характеризують ділову активність підприємства, зважаючи на дуалістичну природу оборотних активів, важливе місце в процесі оцінювання результативності стратегії управління оборотними активами займає група показників, що характеризують фінансування оборотних активів.

Професор І.О. Бланк пропонує в процесі оцінки ефективності фінансування оборотних активів визначати коефіцієнт достатності фінансування оборотних активів, коефіцієнт достатності фінансування власних оборотних активів, коефіцієнт чистих оборотних активів, середній обсяг поточного фінансування оборотних активів та коефіцієнт поточного фінансування оборотних активів [8, с. 374]. Ми цілком погоджуємося із автором стосовно виділення даних показників, які показують рівень достатності фінансових ресурсів для фінансування оборотних активів, а також ефективність формування структури оборотного капіталу підприємства.

В свою чергу сучасні науковці А.С. Крутова та А.І. Сіфурова в межах діагностики ефективності використання оборотних активів виокремлюють показники, що описують ефективність фінансування оборотних активів: коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами, коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами [85, с. 181]. Запропоновані авторами показники характеризують співвідношення власних оборотних активів до

загальної їх суми та до обсягу запасів. Ми вважаємо, що дані коефіцієнти є важливими в процесі визначення результативності фінансування оборотних активів як індикаторів забезпечення власними оборотними активами та рівня залежності від позикових ресурсів для фінансування оборотних активів та запасів підприємств торгівлі.

Вітчизняний вчений, професор П.А. Стецюк в процесі оцінювання ефективності оборотних активів виділяє групу показників фінансової стійкості, до складу якої відносить коефіцієнт загальної платоспроможності як частку власних джерел, що фінансують активи, коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової залежності, частка власних джерел фінансування оборотних активів, співвідношення позикового і власного капіталу, коефіцієнт покриття відсоткових виплат [86, с. 14].

На нашу думку, більшість виокремлених науковцем показників стосуються фінансування не оборотних активів, а загального стану фінансування підприємства. Найбільш важливим показником, що показує фінансування саме оборотних активів у вищезазначеному переліку автора, на нашу думку, є показник частки власних джерел фінансування оборотних активів, який характеризує питому вагу власних ресурсів у фінансуванні оборотних активів.

До ряду вищезазначених показників ефективності фінансування оборотних активів, вчена Г.О. Нагаєва додає наступні: коефіцієнт оборотності поточних фінансових потреб, рівень поточних фінансових потреб, коефіцієнт маневреності власного капіталу, середньозважена вартість капіталу [87, с. 285-286].

З нашої точки зору, запропоновані науковицею показники: коефіцієнт оборотності поточних фінансових потреб, рівень поточних фінансових потреб доцільно розраховувати як додаткові показники середнього обсягу поточного фінансування оборотних активів, які є відносними та, як стверджує автор, дозволяють здійснювати динамічні порівняння. Важливим, на нашу думку, є показник маневреності власного капіталу, який показує частку власного капіталу підприємства, що може бути застосована для фінансування його оборотних активів.

Крім виокремлених вищезазначеними вченими показників ефективності фінансування оборотних активів професор Н.О. Власова з колективом співавторів в межах показників, що стосуються оборотних активів виділяють також рентабельність власного оборотного капіталу, коефіцієнт забезпеченості поточної діяльності власними оборотними коштами [9].

Перший показник, на нашу думку, варто ототожнити із коефіцієнтом забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами внаслідок ідентичного їх розрахунку. Проте назва даного показника запропонована Н.О. Власовою, з нашої точки зору є доцільною, адже вона чітко наголошує на використанні поточних, а не усереднених даних щодо забезпечення власним оборотним капіталом. Коефіцієнт рентабельності власного оборотного капіталу, на нашу думку, є важливим показником оцінювання ефективності фінансування оборотних активів, що в порівнянні із аналогічним показником по відношенню до загальної суми активів дозволить зробити висновок про ефективність використання власних оборотних активів порівняно із загальною їх сумою.

Визначені показники ефективності фінансування оборотних активів підприємства (табл. Б.3 дод. Б) характеризують елемент фінансового стану підприємства, що стосується формування обсягу та структури оборотного капіталу підприємства.

Проаналізовані вище показники результативності стратегії управління оборотними активами підприємства торгівлі опираються на визначені у попередньому параграфі цільові орієнтири реалізації стратегії управління оборотними активами. Проте, зважаючи на те, що головною метою стратегічного управління оборотними активами було визначено приріст ринкової вартості підприємства, на нашу думку, доцільно ввести показник, що дозволяє визначити вплив оборотних активів на приріст ринкової вартості підприємства. На сьогоднішній день в науковому економічному просторі такий показник не виділяється, тому для вірного його формування та обґрунтування дослідимо особливості поняття та оцінки ринкової вартості підприємства, які надають сучасні науковці.

Сучасний науковець О.І. Давидов визначає приріст ринкової вартості підприємства як інтегральний показник, що виражає ефект від здійснення фінансової, економічної, інвестиційної та інших видів діяльності та виражаються цілями діяльності підприємства [42, с. 191].

Вчені Р.О. Костирко, Н.В. Тернична та В.О. Шевчук погоджуються із попереднім автором та відзначають, що ринкова вартість є комплексним показником, що відображає сукупність фінансових показників діяльності підприємства [88]. Сучасні науковці виділяють різноманітні комплекси показників, що впливають на ринкову вартість підприємства. А.М. Павлова визначає головними показниками, що впливають на значення ринкової вартості підприємства приріст обсягів продаж, тобто товарообороту та приріст прибутку підприємства [89].

Опираючись на особливості поняття ринкової вартості підприємства, що є інтегральним показником усіх визначених вище фінансових показників діяльності підприємства, а також на те, що головною метою стратегічного управління оборотними активами підприємства було обрано приріст ринкової вартості підприємства, ми вважаємо, що доцільно в даному випадку розрахувати показник приросту ринкової вартості на одиницю приросту оборотних активів (1.1).

$$K = \frac{\text{приріст ринкової вартості}}{\text{приріст оборотних активів}} \quad (1.1)$$

Введення даного показника, на нашу думку, дозволить визначити як впливає зростання обсягу оборотних активів на досягнення кінцевої мети стратегічного управління оборотними активами підприємства торгівлі. Визначивши цільові орієнтири зростання вартості підприємства та обсягу оборотних активів можливо провести аналіз результативності даного показника на основі порівняння показників звітного періоду та цільових показників. Проведення такого аналізу дозволить визначити тенденцію впливу зростання обсягу оборотних активів на показник ринкової вартості підприємства.

Для здійснення практичного аналізу даного показника необхідно застосувати науково обгрунтовані методи оцінки ринкової вартості підприємства. Сучасна економічна наука нараховує велику кількість методів оцінки ринкової вартості підприємства, вибір яких залежить від умов та мети проведення оцінки. Науковці О.М. Бабій, В.С. Малишко, Г.О. Пудичева, А.В. Сотніков та інші виділяють затратний підхід (метод балансової вартості, метод скоригованої балансової вартості, чистої вартості матеріальних активів, вартості заміщення, відновної вартості, ліквідаційної вартості), дохідний підхід (метод капіталізації чистого доходу, метод дисконтування дивідендів, метод залишкового доходу, дисконтування грошового потоку) та ринковий підхід (метод галузевих коефіцієнтів, метод порівняння продажів, метод мультиплікаторів) [90, с. 65, 91, с. 72].

Таким чином, аналіз підходів щодо оцінки ринкової вартості підприємства дозволяє зробити висновок про те, що усі вони є досить складними та для проведення оцінки потребують наявності інформації внутрішнього управлінського обліку конкретного підприємства. Тому, запропонований показник приросту ринкової вартості на одиницю приросту оборотних активів є цікавим враховуючи умови господарювання та специфіку даного показника, проте його можливо розрахувати практично лише для конкретного підприємства.

Одним із ключових завдань управління підприємством в цілому та його оборотними активами зокрема, є спрямування стратегічних цілей даних підприємств на одержання додаткових доходів. Зважаючи на те, що однією із функцій стратегічного управління оборотними активами було виділено розробку стратегічної карти як інструменту впровадження стратегічного управління, ми вважаємо за доцільне виокремити показник, що дозволить розрахувати ефект від використання даного інструменту.

Використання інтегрального показника оцінювання ефективності використання оборотних активів дозволить врахувати окремі фактори та коефіцієнти на досягнення комплексного результату. З нашої точки зору,

інтегральна модель оцінки ефективності стратегічного управління оборотними активами повинна описуватися основними стратегічними цілями їх використання.

Досить цікавим та, на нашу думку, доцільним методом побудови інтегральної моделі аналізу ефективності стратегічного управління оборотними активами є запропонований та обґрунтований науковцями А.Г. Янковим та Ю.А. Чернецькою метод впливу взаємодіючих факторів, які у загальній сумі принесуть кращий результат, ніж окремо [92, с. 149]. Вищезгадані науковці запропонували методіку визначення додаткового ефекту факторів рентабельності власного капіталу підприємства.

Більшість вітчизняних підприємств торгівлі орієнтують свою діяльність на забезпечення прибутковості та рентабельності підприємства в цілому та його окремих елементів. Таким чином, запропонуємо провести розрахунок інтегрального показника на основі моделі Дюпона (Du Pont) щодо впливу стратегічних цілей підприємства та показників, які їх описують на рівень рентабельності оборотних активів.

Науковці Г.А. Семенов, А.В. Бугай опираючись на модель Дюпона визначили, що на рентабельність оборотних активів впливають два основних показники: рентабельність реалізованої продукції та оборотність оборотних активів [92, с. 138]. Вчені Є.С. Стоянова, Є.В. Бикова та І.О. Бланк, виділили такі ж показники, як і попередні науковці, лише з іншими назвами: комерційна маржа, що показує прибуток підприємства на одиницю оборотних активів та коефіцієнт трансформації, який показує як перетворюються оборотні активи в оборот [64, с. 13].

В процесі побудови інтегральної моделі оцінювання ефективності стратегічного управління оборотними активами будемо опиратися на модель Дюпона, а також керуватися стратегічними цілями використання оборотних активів. Виокремимо ключові показники, які удосконаливши модель Дюпона дозволять розрахувати ефективність стратегічного управління оборотними активами. Рентабельність реалізованої продукції (рентабельність продаж), на нашу думку, виступає одним із ключових результативних показників підприємств

торгівлі, де операційна діяльність майже повністю відображається їх товарооборотом. Ми вважаємо, що важливим індикатором формування та використання оборотних активів, який варто включити в модель є коефіцієнт завантаження оборотних активів $\frac{OA}{T}$. Поряд з вищезазначеними, ми пропонуємо використати також коефіцієнти оборотності власного оборотного капіталу $\frac{T}{ВОК}$ та забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом $\frac{ВОК}{OA}$, що дозволить врахувати аспект фінансування оборотних активів в процесі інтегральної оцінки. В даному контексті доцільно також брати до уваги рівень поточних фінансових потреб, які помітно впливають на ефективність використання оборотних активів та є об'єктом стратегічного планування. Зокрема, ми пропонуємо включити до моделі рівень оборотності поточних фінансових потреб $\frac{T}{ПФП}$ та коефіцієнт поточного фінансування оборотних активів $\frac{ПФП}{OA}$. Усі вище запропоновані показники впливу підібрані таким чином, щоб математична нерівність щодо визначення рентабельності оборотних активів як частки чистого прибутку та оборотних активів дотримувалася. Сформуємо 6-факторну модель визначення впливу окремих факторів на результативний показник (1.2).

$$\frac{ЧП}{OA} = \frac{ЧП}{T} \times \frac{T}{ПФП} \times \frac{ПФП}{OA} \times \frac{T}{ВОК} \times \frac{ВОК}{OA} \times \frac{OA}{T}, \quad (1.2)$$

де ЧП – чистий прибуток;

OA – оборотні активи;

T – товарооборот (обсяг реалізованої продукції);

ПФП – поточні фінансові потреби (запаси + дебіторська заборгованість – кредиторська заборгованість);

ВОК – власний оборотний капітал.

Опираючись на думку А.Г. Янкового та Ю.А. Чернецької [91, с. 150], ми вважаємо, що для визначення додаткового інтегрального ефекту рентабельності оборотних активів підприємства торгівлі найбільш доцільно використати метод ізольованого впливу факторів, який на відміну від ланцюгового методу, факторного аналізу та інших дозволить визначити не лише вплив кожного окремого критерію на результативний показник, а й додатковий ефект.

ЧП – чистий прибуток, Т – товарооборот, ПФП – поточні фінансові потреби, ОА – оборотні активи, ВОК – власний оборотний капітал.

Рис. 1.10. Інтегральна модель оцінки ефективності стратегічного управління оборотними активами

Джерело: складено автором за [13, 60, 61, 188]

Зважаючи на цільовий підхід до побудови та реалізації стратегічної карти розвитку оборотних активів, ми пропонуємо для визначення інтегрального показника стратегічного управління оборотними активами в якості базових даних використати фактичні показники обсягів оборотних активів, товарообороту, власних оборотних коштів, чистого прибутку, а також цільові значення вищеперерахованих показників. Такий підхід дозволить розрахувати цільовий приріст рентабельності оборотних активів, визначити вплив кожного окремого показника на досягнення цільових показників, а також розрахувати приріст рентабельності оборотних активів, що досягається в процесі використання

комплексу взаємопов'язаних показників ефективності формування, фінансування та використання оборотних активів та виникає в процесі досягнення цільових орієнтирів стратегічної карти.

Побудуємо модель виявлення ізолюваного впливу факторів на рентабельність оборотних активів визначивши індивідуальні індекси впливу кожного показника моделі, при цьому використовуючи фактичні дані з 0 -м індексом та цільові показники з 1 -м індексом (1.3).

$$\begin{aligned}
 I &= \frac{\text{ЧП}_1/\text{T}_1 \times \text{ПФП}_1/\text{ОА}_1 \times \text{T}_1/\text{ПФП}_1 \times \text{T}_1/\text{Воа}_1 \times \text{Воа}_1/\text{ОА}_1 \times \text{ОА}_1/\text{T}_1}{\text{ЧП}_0/\text{T}_0 \times \text{ПФП}_0/\text{ОА}_0 \times \text{T}_0/\text{ПФП}_0 \times \text{T}_0/\text{Воа}_0 \times \text{Воа}_0/\text{ОА}_0 \times \text{ОА}_0/\text{T}_0}; \\
 i_{\frac{\text{ЧП}}{\text{T}}} &= \frac{\text{ЧП}_1/\text{T}_1 \times \text{ПФП}_0/\text{ОА}_0 \times \text{T}_0/\text{ПФП}_0 \times \text{T}_0/\text{Воа}_0 \times \text{Воа}_0/\text{ОА}_0 \times \text{ОА}_0/\text{T}_0}{\text{ЧП}_0/\text{T}_0 \times \text{ПФП}_0/\text{ОА}_0 \times \text{T}_0/\text{ПФП}_0 \times \text{T}_0/\text{Воа}_0 \times \text{Воа}_0/\text{ОА}_0 \times \text{ОА}_0/\text{T}_0}; \\
 i_{\frac{\text{ПФП}}{\text{ОА}}} &= \frac{\text{ЧП}_0/\text{T}_0 \times \text{ПФП}_1/\text{ОА}_1 \times \text{T}_0/\text{ПФП}_0 \times \text{T}_0/\text{Воа}_0 \times \text{Воа}_0/\text{ОА}_0 \times \text{ОА}_0/\text{T}_0}{\text{ЧП}_0/\text{T}_0 \times \text{ПФП}_0/\text{ОА}_0 \times \text{T}_0/\text{ПФП}_0 \times \text{T}_0/\text{Воа}_0 \times \text{Воа}_0/\text{ОА}_0 \times \text{ОА}_0/\text{T}_0}; \\
 i_{\frac{\text{T}}{\text{ПФП}}} &= \frac{\text{ЧП}_0/\text{T}_0 \times \text{ПФП}_0/\text{ОА}_0 \times \text{T}_1/\text{ПФП}_1 \times \text{T}_0/\text{Воа}_0 \times \text{Воа}_0/\text{ОА}_0 \times \text{ОА}_0/\text{T}_0}{\text{ЧП}_0/\text{T}_0 \times \text{ПФП}_0/\text{ОА}_0 \times \text{T}_0/\text{ПФП}_0 \times \text{T}_0/\text{Воа}_0 \times \text{Воа}_0/\text{ОА}_0 \times \text{ОА}_0/\text{T}_0}; \\
 i_{\frac{\text{T}}{\text{Воа}}} &= \frac{\text{ЧП}_0/\text{T}_0 \times \text{ПФП}_0/\text{ОА}_0 \times \text{T}_0/\text{ПФП}_0 \times \text{T}_1/\text{Воа}_1 \times \text{Воа}_0/\text{ОА}_0 \times \text{ОА}_0/\text{T}_0}{\text{ЧП}_0/\text{T}_0 \times \text{ПФП}_0/\text{ОА}_0 \times \text{T}_0/\text{ПФП}_0 \times \text{T}_0/\text{Воа}_0 \times \text{Воа}_0/\text{ОА}_0 \times \text{ОА}_0/\text{T}_0}; \\
 i_{\frac{\text{Воа}}{\text{ОА}}} &= \frac{\text{ЧП}_0/\text{T}_0 \times \text{ПФП}_0/\text{ОА}_0 \times \text{T}_0/\text{ПФП}_0 \times \text{T}_0/\text{Воа}_0 \times \text{Воа}_1/\text{ОА}_1 \times \text{ОА}_0/\text{T}_0}{\text{ЧП}_0/\text{T}_0 \times \text{ПФП}_0/\text{ОА}_0 \times \text{T}_0/\text{ПФП}_0 \times \text{T}_0/\text{Воа}_0 \times \text{Воа}_0/\text{ОА}_0 \times \text{ОА}_0/\text{T}_0}; \\
 i_{\frac{\text{ОА}}{\text{T}}} &= \frac{\text{ЧП}_0/\text{T}_0 \times \text{ПФП}_0/\text{ОА}_0 \times \text{T}_0/\text{ПФП}_0 \times \text{T}_0/\text{Воа}_0 \times \text{Воа}_0/\text{ОА}_0 \times \text{ОА}_1/\text{T}_1}{\text{ЧП}_0/\text{T}_0 \times \text{ПФП}_0/\text{ОА}_0 \times \text{T}_0/\text{ПФП}_0 \times \text{T}_0/\text{Воа}_0 \times \text{Воа}_0/\text{ОА}_0 \times \text{ОА}_0/\text{T}_0}.
 \end{aligned} \tag{1.3}$$

Використання методу ізолюваного впливу факторів, ґрунтується на твердженні, що внесок кожного окремого показника в зміну результативного здійснюється ізолювано та не залежить від послідовності визначення впливу інших чинників. Розрахунок загального приросту рентабельності оборотних активів та за рахунок зміни частинних елементів моделі здійснюється як різниця між чисельником та знаменником відповідних індексів (1.4).

$$\begin{aligned}
 \Delta r &= \left(\frac{\text{ЧП}_1}{\text{T}_1} \times \frac{\text{T}_1}{\text{ПФП}_1} \times \frac{\text{ПФП}_1}{\text{ОА}_1} \times \frac{\text{T}_1}{\text{Воа}_1} \times \frac{\text{Воа}_1}{\text{ОА}_1} \times \frac{\text{ОА}_1}{\text{T}_1} \right) - \left(\frac{\text{ЧП}_0}{\text{T}_0} \times \frac{\text{T}_0}{\text{ПФП}_0} \times \frac{\text{ПФП}_0}{\text{ОА}_0} \times \frac{\text{T}_0}{\text{Воа}_0} \times \frac{\text{Воа}_0}{\text{ОА}_0} \times \frac{\text{ОА}_0}{\text{T}_0} \right); \\
 \Delta r_{\frac{\text{ЧП}}{\text{T}}} &= \left(\frac{\text{ЧП}_1}{\text{T}_1} \times \frac{\text{T}_0}{\text{ПФП}_0} \times \frac{\text{ПФП}_0}{\text{ОА}_0} \times \frac{\text{T}_0}{\text{Воа}_0} \times \frac{\text{Воа}_0}{\text{ОА}_0} \times \frac{\text{ОА}_0}{\text{T}_0} \right) - \left(\frac{\text{ЧП}_0}{\text{T}_0} \times \frac{\text{T}_0}{\text{ПФП}_0} \times \frac{\text{ПФП}_0}{\text{ОА}_0} \times \frac{\text{T}_0}{\text{Воа}_0} \times \frac{\text{Воа}_0}{\text{ОА}_0} \times \frac{\text{ОА}_0}{\text{T}_0} \right); \\
 \Delta r_{\frac{\text{T}}{\text{ПФП}}} &= \left(\frac{\text{ЧП}_0}{\text{T}_0} \times \frac{\text{T}_1}{\text{ПФП}_1} \times \frac{\text{ПФП}_0}{\text{ОА}_0} \times \frac{\text{T}_0}{\text{Воа}_0} \times \frac{\text{Воа}_0}{\text{ОА}_0} \times \frac{\text{ОА}_0}{\text{T}_0} \right) - \left(\frac{\text{ЧП}_0}{\text{T}_0} \times \frac{\text{T}_0}{\text{ПФП}_0} \times \frac{\text{ПФП}_0}{\text{ОА}_0} \times \frac{\text{T}_0}{\text{Воа}_0} \times \frac{\text{Воа}_0}{\text{ОА}_0} \times \frac{\text{ОА}_0}{\text{T}_0} \right);
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \Delta r_{\frac{\text{ПФП}}{\text{ОА}}} &= \left(\frac{\text{ЧП}_0}{T_0} \times \frac{T_0}{\text{ПФП}_0} \times \frac{\text{ПФП}_1}{\text{ОА}_1} \times \frac{T_0}{\text{Воа}_0} \times \frac{\text{Воа}_0}{\text{ОА}_0} \times \frac{\text{ОА}_0}{T_0} \right) - \left(\frac{\text{ЧП}_0}{T_0} \times \frac{T_0}{\text{ПФП}_0} \times \frac{\text{ПФП}_0}{\text{ОА}_0} \times \frac{T_0}{\text{Воа}_0} \times \frac{\text{Воа}_0}{\text{ОА}_0} \times \frac{\text{ОА}_0}{T_0} \right) \\ \Delta r_{\frac{T}{\text{Воа}}} &= \left(\frac{\text{ЧП}_0}{T_0} \times \frac{T_0}{\text{ПФП}_0} \times \frac{\text{ПФП}_0}{\text{ОА}_0} \times \frac{T_1}{\text{Воа}_1} \times \frac{\text{Воа}_0}{\text{ОА}_0} \times \frac{\text{ОА}_0}{T_0} \right) - \left(\frac{\text{ЧП}_0}{T_0} \times \frac{T_0}{\text{ПФП}_0} \times \frac{\text{ПФП}_0}{\text{ОА}_0} \times \frac{T_0}{\text{Воа}_0} \times \frac{\text{Воа}_0}{\text{ОА}_0} \times \frac{\text{ОА}_0}{T_0} \right) \quad (1.4) \\ \Delta r_{\frac{\text{Воа}}{\text{ОА}}} &= \left(\frac{\text{ЧП}_0}{T_0} \times \frac{T_0}{\text{ПФП}_0} \times \frac{\text{ПФП}_0}{\text{ОА}_0} \times \frac{T_0}{\text{Воа}_0} \times \frac{\text{Воа}_1}{\text{ОА}_1} \times \frac{\text{ОА}_0}{T_0} \right) - \left(\frac{\text{ЧП}_0}{T_0} \times \frac{T_0}{\text{ПФП}_0} \times \frac{\text{ПФП}_0}{\text{ОА}_0} \times \frac{T_0}{\text{Воа}_0} \times \frac{\text{Воа}_0}{\text{ОА}_0} \times \frac{\text{ОА}_0}{T_0} \right); \\ \Delta r_{\frac{\text{ОА}}{T}} &= \left(\frac{\text{ЧП}_0}{T_0} \times \frac{T_0}{\text{ПФП}_0} \times \frac{\text{ПФП}_0}{\text{ОА}_0} \times \frac{T_0}{\text{Воа}_0} \times \frac{\text{Воа}_0}{\text{ОА}_0} \times \frac{\text{ОА}_1}{T_1} \right) - \left(\frac{\text{ЧП}_0}{T_0} \times \frac{T_0}{\text{ПФП}_0} \times \frac{\text{ПФП}_0}{\text{ОА}_0} \times \frac{T_0}{\text{Воа}_0} \times \frac{\text{Воа}_0}{\text{ОА}_0} \times \frac{\text{ОА}_0}{T_0} \right). \end{aligned}$$

де Δr – загальний приріст рентабельності оборотних активів;

$\Delta r_{\frac{\text{ЧП}}{T}}$ – вплив рентабельності продаж на результативний показник;

$\Delta r_{\frac{T}{\text{ПФП}}}$ – вплив коефіцієнта поточного фінансування оборотних активів;

$\Delta r_{\frac{\text{ПФП}}{\text{ОА}}}$ – вплив оборотності поточних фінансових потреб;

$\Delta r_{\frac{T}{\text{Воа}}}$ – вплив оборотності власного оборотного капіталу;

$\Delta r_{\frac{\text{Воа}}{\text{ОА}}}$ – вплив коефіцієнта забезпечення поточної діяльності ВОК;

$\Delta r_{\frac{\text{ОА}}{T}}$ – вплив коефіцієнта завантаження оборотних активів.

Виникнення приросту рентабельності оборотних активів від використання впливу на нього інших показників інтегральної моделі оцінки ефективності стратегічного управління оборотними активами підтверджується нерівністю (1.5).

$$\Delta r \neq \Delta r_{\frac{\text{ЧП}}{T}} + \Delta r_{\frac{T}{\text{ПФП}}} + \Delta r_{\frac{\text{ПФП}}{\text{ОА}}} + \Delta r_{\frac{T}{\text{Воа}}} + \Delta r_{\frac{\text{Воа}}{\text{ОА}}} + \Delta r_{\frac{\text{ОА}}{T}} \quad (1.5)$$

Для балансування нерівності та визначення усіх показників, що впливають на рентабельність оборотних активів до системи необхідно ввести п'ятий елемент, який буде характеризувати приріст рентабельності за рахунок використання стратегічного управління оборотними активами (1.6).

$$\Delta R = \Delta r - \left(\Delta r_{\frac{\text{ЧП}}{T}} + \Delta r_{\frac{T}{\text{ПФП}}} + \Delta r_{\frac{\text{ПФП}}{\text{ОА}}} + \Delta r_{\frac{T}{\text{Воа}}} + \Delta r_{\frac{\text{Воа}}{\text{ОА}}} + \Delta r_{\frac{\text{ОА}}{T}} \right), \quad (1.6)$$

де ΔR – приріст рентабельності за рахунок використання стратегічного управління оборотними активами.

$$IP_{oa} = \Delta P + \Delta p, \quad (1.7)$$

IP_{oa} – інтегральний показник ефективності стратегічного управління оборотними активами.

Запропонований показник дозволить підприємствам торгівлі визначити ізольований вплив основних показників стратегічної карти розвитку оборотних активів на результативний показник – рентабельність оборотних активів, а також розрахувати ефект від використання комплексу запропонованих показників.

Визначивши показники, які необхідно розрахувати в процесі оцінки результативності стратегії управління оборотними активами, необхідно систематизувати їх зважаючи на їх властивості та роль в процесі управління оборотними активами. Ми пропонуємо провести систематизацію в межах наступних груп показників: ефективності та результативності розподіливши їх залежно від ролі в окремих етапах процесу управління на показники, що описують формування та використання оборотних активів, а також індикатори фінансування оборотних активів. Також ми пропонуємо систематизувати усі показники за ступенем значущості на основні та допоміжні та за широтою охоплення поділити їх на узагальнюючі та часткові. Така систематизація показників забезпечить полегшення процесу їх розрахунку залежно від мети здійснення аналізу. Зобразимо запропоновану систему показників на рис. Б.1 дод. Б.

Розрахунок та аналіз показників результативності реалізації стратегії управління оборотними активами підприємств торгівлі дозволить провести кількісну оцінку результатів виконання завдань стратегії, оцінити рівень досягнення головної стратегічної цілі запропонованої стратегії та визначити її сильні і слабкі сторони задля здійснення необхідних коригувань у перспективі. Тому, наступний розділ роботи присвячений проведенню розрахунків на основі фінансової звітності підприємств, статистичних даних та визначених методів розрахунку показників.

Висновки до розділу I

Дослідження теоретико-методологічних основ стратегічного управління оборотними активами підприємства торгівлі дало змогу сформулювати наступні висновки:

1. Компаративний аналіз запропонованих літературі трактувань сутності поняття «оборотні активи» показав його розуміння переважно як об'єкта поточного управління. На основі узагальнення думок науковців сформульовано власне бачення поняття «оборотні активи», що на відміну від існуючих дефініцій містить нові сутнісні ознаки які дозволяють розглядати оборотні активи об'єктом стратегічного управління.

2. Враховуючи переорієнтацію сутності оборотних активів з розгляду їх як об'єкта управління виключно поточного періоду на стратегічний, було запропоновано розширити систему існуючих класифікаційних ознак в контексті розгляду його як об'єкта стратегічного управління. Аргументовано доцільність класифікації оборотних активів залежно від участі в певному стратегічному періоді, ролі в господарському процесі, а також рівня досягнення стратегічної цілі. Систематизовано усі виокремлені класифікаційні ознаки у чотири блоки: формування оборотних активів, їх використання, впливу зовнішнього середовища та класифікації оборотних активів як об'єкта стратегічного управління.

3. Обґрунтування нових контурів управління оборотними активами зумовило дослідження концептуальних підходів щодо використання оборотних активів як об'єкта стратегічного управління. Сформовано блок-схему стратегічного управління оборотними активами, що включає основні системоутворюючі елементи: мету, завдання, функції, етапи стратегічного управління оборотними активами підприємства торгівлі.

4. Побудовано алгоритм проведення оцінки результативності стратегічного управління оборотними активами, що включає постановку стратегічних цілей підприємства, досягнення яких забезпечується використанням оборотних активів, визначення показників, на основі яких можливо розрахувати ступінь досягнення

цілей, планування кількісних значень цільових показників, які свідчитимуть про реалізацію стратегічних цілей та оцінка результативності на основі співставлення фактичних та цільових показників ефективності. Розроблено систему показників оцінки результативності стратегії управління оборотними активами. Обґрунтовано необхідність введення інтегрального показника ефективності стратегічного управління оборотними активами та показника приросту ринкової вартості на одиницю приросту оборотних активів. Запропоновано авторський підхід до проведення розрахунку даних показників.

РОЗДІЛ II.

РОЗВИТОК ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

2.1. Динаміка загального обсягу оборотних активів підприємств торгівлі

Дослідження теоретичних засад використання оборотних активів підприємств торгівлі в контексті стратегічного управління зумовило надання оборотним активам підприємств торгівлі нових характеристик та функціональних властивостей. Однією із основних ознак стратегічного управління оборотними активами є спрямування їх використання на досягнення стратегічних цілей підприємства.

З метою забезпечення приросту результатів функціонування оборотних активів у перспективі, необхідно дослідити сучасний стан розвитку оборотних активів підприємств торгівлі України. Дослідження динаміки охоплює період 2012-2018 рр. Використана статистична інформація за 2014-2018 рр. розрахована без урахування показників тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополь, а також тимчасово окупованих областей України.

Проаналізуємо динаміку загального обсягу оборотних активів підприємств торгівлі України (табл. 2.1, рис. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка загального обсягу оборотних активів підприємств торгівлі України у 2012-2018 рр.

Показники	Роки						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Загальна сума оборотних активів підприємств торгівлі, млн. грн.	925941,5	930515	968580	1186490	1546403	1715815,4	2013853,7
Темп приросту базовий, %	-	0,49	4,60	28,14	67,01	85,30	117,49
Темп приросту ланцюговий, %	-	0,49	4,09	22,50	30,33	10,96	17,37

Джерело: складено авторам за [93-99]

Як видно із таблиці 2.1 та рисунку 2.1, протягом останніх шести років спостерігалася динаміка постійного зростання загального обсягу оборотних активів підприємств торгівлі України. Проведений аналіз показав, що у періоді 2012-2014 років зростання обсягу оборотних активів було помітним, проте темпи приросту даного показника не перевищували 10%. Так, у період 2015-2018 рр. значно зросли темпи приросту обсягу оборотних активів підприємств торгівлі України, у 2015 році обсяг оборотних активів зріс на 22,5% порівняно з попереднім, у 2016 році – на 30,33% порівняно з 2015 роком, незначне сповільнення зростання обсягу оборотних активів спостерігалось у 2017 році, коли загальна сума оборотних активів зросла на 10,96%, Проте у наступному 2018 році даний показник знову помітно збільшився – на 17,37% порівняно з попереднім роком. Загалом обсяг оборотних активів протягом шести останніх років зріс на 117,49%.

Визначена тенденція зростання оборотних активів має двояку економічну сутність, з одного боку, приріст їх обсягу наносить позитивний вплив на фінансовий стан підприємства, з іншого боку, зростання обсягу оборотних активів на тлі інфляційних процесів у країні оцінюється негативно. Тому для глибшого дослідження процесу зростання обсягу оборотних активів порівняємо темпи приросту даного показника із приростом обсягу реалізованої продукції підприємств торгівлі України (рис. 2.1).

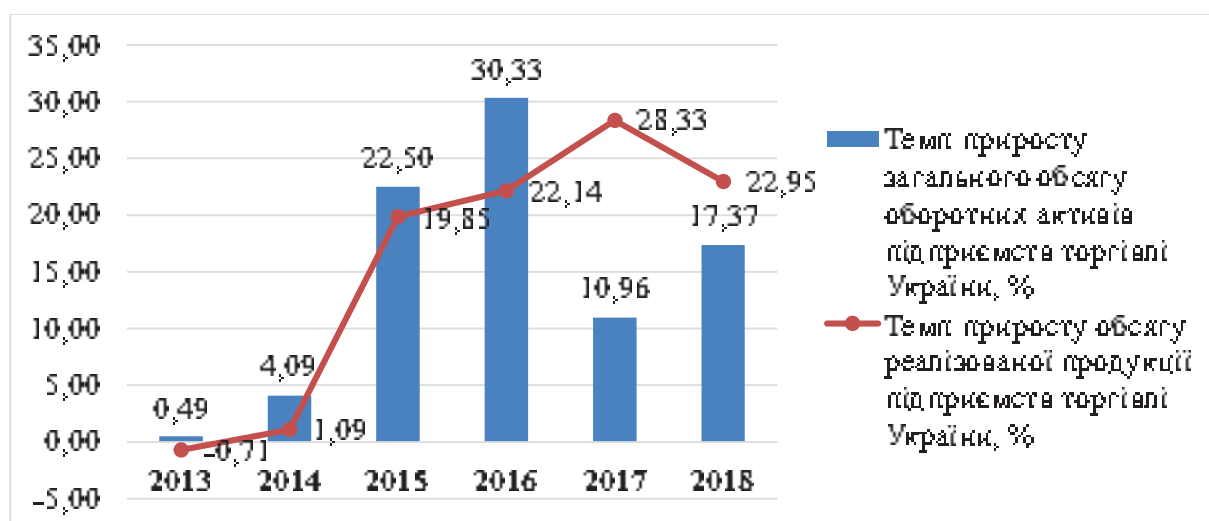

Рис. 2.1. Порівняння темпів приросту обсягів оборотних активів та реалізованої продукції підприємств торгівлі України у 2013-2018 рр. (%)

Джерело: складено автором за [93-99]

Як свідчить рис. 2.1, протягом 2013-2016 рр. темп приросту загального обсягу оборотних активів підприємств торгівлі переважав над темпом приросту обсягу реалізованої продукції даних підприємств. Така тенденція є негативною для підприємства та свідчить про зниження ресурсовіддачі, ефективності використання оборотних активів. Проте у 2017 році ситуація помітно змінилася у позитивну сторону, коли темп приросту обсягу реалізованої продукції перевищив темп приросту їх оборотних активів на 17,38 %, що свідчить про позитивні зрушення у використанні капіталу підприємств торгівлі, зростанні їх рентабельності та капіталовіддачі. У 2018 році спостерігалася тенденція незначного зниження темпу приросту обсягу реалізованої продукції (на 5,38%), незважаючи на це позитивна тенденція перевищення обсягу реалізованої продукції у 2018 році зберіглася.

Оборотні активи підприємств торгівлі є часткою загального обсягу оборотних активів усіх підприємств України. Для поглибленого аналізу оборотних активів підприємств торгівлі як частини оборотних активів усіх підприємств України проведемо порівняння динаміки питомої ваги оборотних активів підприємств торгівлі із аналогічними даними підприємств усіх інших видів економічної діяльності (рис. 2.2).

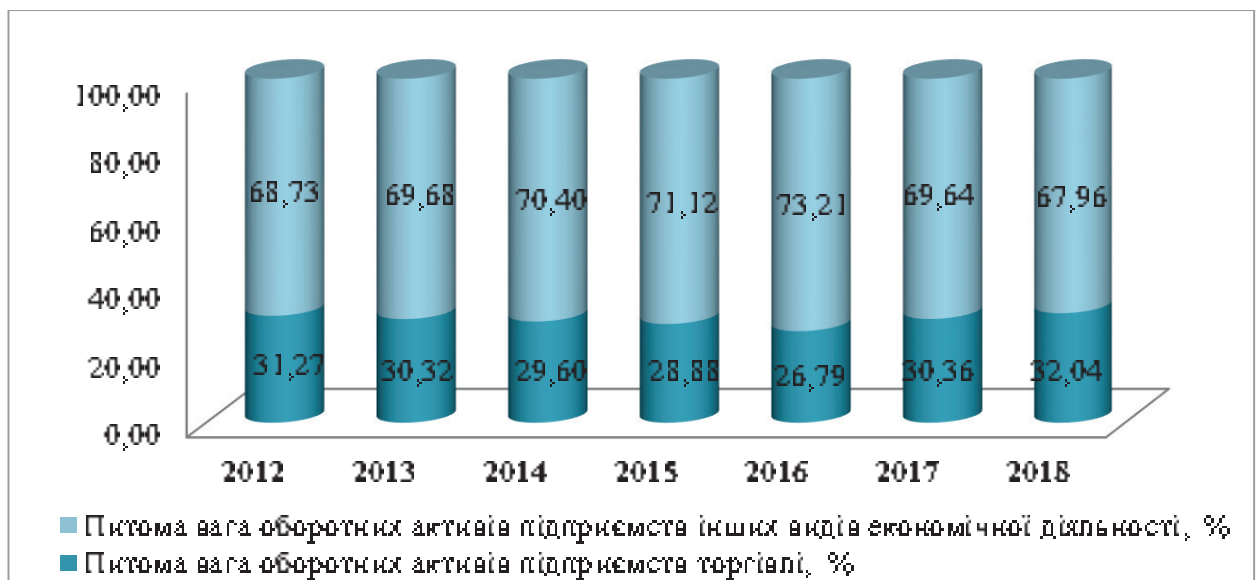

Рис. 2.2. Динаміка питомої ваги оборотних активів підприємств торгівлі та інших видів економічної діяльності України у 2012-2018 рр., %

Джерело: складено автором за [93-99]

Із даних рис. 2.2 помітно, що динаміка питомої ваги оборотних активів підприємств торгівлі в загальному обсязі оборотних активів усіх підприємств України протягом 2012-2018 рр. характеризувалася відносною стабільністю. Значення питомої ваги оборотних активів підприємств торгівлі залишалося на рівні 30% із незначними відхиленнями, що свідчить про вагомість галузі торгівлі серед усіх інших видів економічної діяльності.

З метою визначення темпів розвитку оборотних активів підприємств торгівлі у загальногалузевій їх сумі проведемо співставлення темпів динаміки загальної суми оборотних активів підприємств торгівлі із оборотними активами підприємств інших видів економічної діяльності (дод. В, табл. В.1).

Згідно даних, наведених у табл. В.1, динаміка оборотних активів усіх підприємств України у 2012-2016 рр. постійно зростала. Проте у 2017 році даний показник зменшився порівняно з попереднім роком на 2,11%, обсяг оборотних активів усіх видів діяльності, крім торгівлі зменшився на 6,9%. У 2018 році знову спостерігалася тенденція зростання обсягу оборотних активів усіх підприємств України. На відміну від вищезазначених показників, обсяг оборотних активів підприємств торгівлі, хоч і сповільнив темпи, але продовжив тенденцію зростання, а саме, на 10,96% у 2017 році порівняно з 2016 роком та на 17,37% у 2018 році порівняно з попереднім. Така тенденція свідчить про позитивний вплив обсягу оборотних активів підприємств торгівлі на загальний обсяг оборотних активів підприємств України.

В процесі проведення аналізу загального обсягу оборотних активів необхідно визначити їх концентрацію в розрахунку на одне підприємство, що дозволить проаналізувати залежність між зміною кількості підприємств торгівлі та загальним обсягом їх оборотних активів (дод В, табл. В.2).

Згідно даних таблиці В.2, протягом 2012-2014 років спостерігалася тенденція зниження суми оборотних активів підприємств торгівлі у розрахунку на одне підприємство торгівлі. Така тенденція пояснюється повільними темпами приросту обсягу оборотних активів підприємств торгівлі порівняно із темпами приросту кількості суб'єктів господарювання даної галузі. Протягом наступних чотирьох

років (2015-2018 рр.) обсяг оборотних активів на одне підприємство постійно зростає, найвищими були темпи приросту в 2016 році, коли даний показник був у 2 рази більший за аналогічні показники 2015 та 2017 років. Пік зростання суми оборотних активів підприємств торгівлі у розрахунку на одне підприємство торгівлі пояснюється зростанням загального обсягу оборотних активів підприємств торгівлі у 2016 році порівняно з попереднім на 30,33% та зменшенням кількості підприємств торгівлі на 7,95%. Визначена тенденція свідчить про різке зниження кількості підприємств торгівлі після 2014 року, що можна пояснити складними умовами господарювання підприємств внаслідок погіршення економічної та політичної ситуації в країні у 2014 році, що призвело до ліквідації значної кількості підприємств досліджуваної галузі.

Визначивши тенденцію зростання загального обсягу оборотних активів підприємств торгівлі на фоні зменшення їх кількості починаючи 2014 року необхідно визначити причини таких змін в динаміці. З цією метою для більш детального аналізу проаналізуємо динаміку загального обсягу, питомої ваги оборотних активів підприємств торгівлі у розрізі їх розмірів та видів торгівлі.

Проаналізуємо динаміку питомої ваги оборотних активів малих, середніх та великих підприємств торгівлі протягом 2012-2018 рр. (дод. В, рис. В.1) та динаміку їх складу (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Динаміка загального обсягу оборотних активів різних за розмірами підприємств торгівлі України у 2013-2018 рр., %

Джерело: складено авторам за [100-106]

Як видно із рис. 2.3, до 2015 року у складі оборотних активів підприємств торгівлі України переважав обсяг оборотних активів середніх підприємств. У 2016 році питома вага оборотних активів малих підприємств була найбільшою та склала 40,45% їх загального обсягу, у 2017 році частки оборотних активів малих та середніх підприємств були рівними (з відхиленням менше 1%), проте у 2018 році як і на початку періоду зросла питома вага оборотних активів середніх підприємств та становила 39,96% загального обсягу оборотних активів підприємств торгівлі.

Із даних табл. В.3 дод. В, рис. 2.4. помітно, що зміна обсягів оборотних активів великих, середніх та малих підприємств торгівлі за окремі роки значно відрізнялася, зокрема у 2015 році значно зріс обсяг оборотних активів великих підприємств торгівлі – на 41,69%, що пояснюється реакцією великих підприємств на погіршення економічної ситуації в країні внаслідок політичної кризи 2014 року. Зростання обсягу оборотних активів було здійснено на фоні зниження кількості великих підприємств торгівлі у 2015 році, порівняно з попереднім роком на 20 одиниць, що свідчить про приріст обсягу оборотних активів кожного підприємства, який становив 68,42% порівняно з попереднім роком. Помітною була зміна обсягу оборотних активів малих підприємств торгівлі у 2016 році, що відбулося за рахунок приросту кількості малих підприємств торгівлі на 15,7% порівняно і з попереднім роком.

Рис. 2.4. Динаміка загального обсягу оборотних активів на одне підприємство торгівлі України у розрізі їх розмірів у 2013-2018 рр., %

Джерело: складено авторам за [100-106]

Одним із найбільш інформативних досліджень динаміки оборотних активів підприємств торгівлі є проведення аналізу у розрізі видів торгівлі.

Аналіз динаміки часток оборотних активів підприємств різних видів торгівлі (рис. 2.5) показав відносну стабільність, так, протягом останніх семи років зміна частки оборотних активів торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами, їх ремонту коливалася у межах 1% та становила приблизно 4-5% від загального обсягу оборотних активів підприємств торгівлі. Зміна частки оборотних активів підприємств оптової торгівлі також коливалася в межах 1-2%, проте питома вага оборотних активів даного виду торгівлі була найбільшою та складала 80-82% від загального обсягу оборотних активів підприємств торгівлі, що пояснюється накопиченням великих обсягів товарних запасів підприємствами оптової торгівлі завдяки специфіці реалізації оптових продаж. В свою чергу, частка оборотних активів підприємств роздрібною торгівлі складала 13-15% від загальної суми оборотних активів підприємств торгівлі.

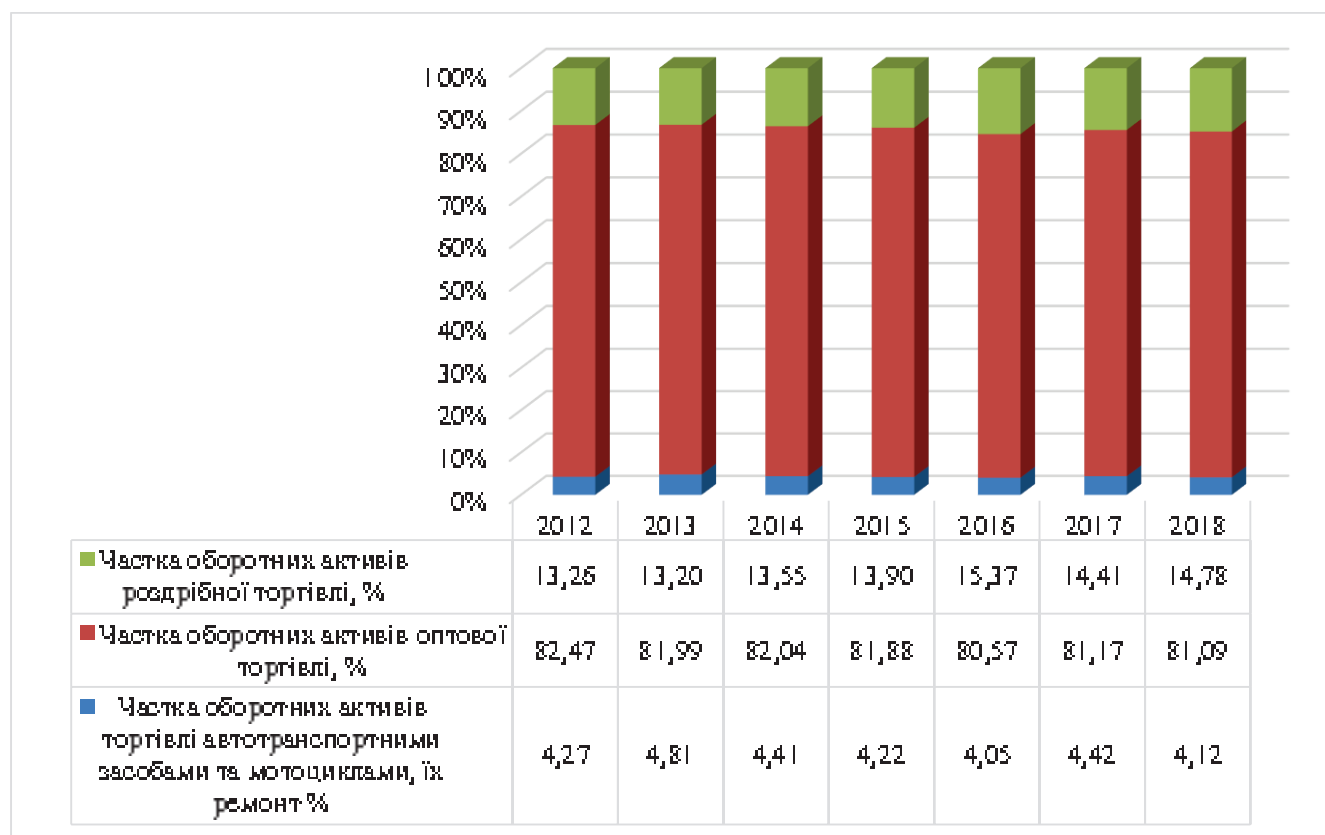

Рис. 2.5. Динаміка питомої ваги оборотних активів підприємств торгівлі України в розрізі видів торгівлі у 2012-2018 рр., %

Джерело: складено авторам за [93-99]

Для розширення аналізу оборотних активів підприємств різних видів торгівлі дослідимо динаміку темпів приросту оборотних активів різних видів торгівлі (дод. В, табл. В.4). Аналіз показав, що протягом 2012-2018 рр. спостерігалася переважно тенденція зростання обсягу оборотних активів підприємств торгівлі у розрізі видів торговельної діяльності, лише у 2014 році спостерігалася зниження суми оборотних активів підприємств торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами, їх ремонту. Позитивна динаміка даних показників помітно коливалася на протязі аналізованого періоду, зокрема показники оптової та роздрібною торгівлі почали активну тенденцію зростання у 2014 році, яка тривала до 2016 року, у наступному році темпи приросту оборотних активів підприємств оптової та роздрібною торгівлі значно сповільнилися, а у 2018 році знову зросли. Таку тенденцію можна пояснити значним зниженням кількості малих підприємств, які переважно належать до підприємств роздрібною торгівлі. Загалом протягом аналізованого періоду оборотні активи підприємств торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами, їх ремонт зросли у 2,1 разів, оптової торгівлі – у 2,13 разів та роздрібною торгівлі у 2,42 рази.

Ідентифікувавши помітні зміни обсягу оборотних активів підприємств різних видів торгівлі та розмірів поглибимо аналіз динаміки оборотних активів у розрізі продовольчих та непродовольчих підприємств торгівлі. Зважаючи на відсутність такого розподілу оборотних активів в офіційній статистиці використовуємо дані вибірки підприємств торгівлі України, методика формування якої відображена у додатку Ж, перелік підприємств вибірки відображено у додатку К.

Дослідження показало (табл. 2.2), що упродовж 2012-2016 рр. спостерігалася тенденція до зростання обсягу оборотних активів продовольчих та непродовольчих підприємств, проте у 2017 році різко зменшився обсяг оборотних активів продовольчих підприємств – на 44,28 % порівняно з попереднім роком та зменшився їх обсяг на непродовольчих підприємствах – на 5,14 %. Таку різницю можна пояснити зростанням ціни на зберігання товарних запасів, які у продовольчих підприємств переважно швидко псуються.

Таблиця 2.2

Динаміка загального обсягу та питомої ваги оборотних активів вибірки підприємств торгівлі України у розрізі їх видів у 2012-2018 рр.

Показники	Роки						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Продовольчі підприємства							
Обсяг оборотних активів, млн грн.	12240,19	13262,11	18425,67	25269,46	26770,34	14915,66	16489,73
Темп приросту ланцюговий, %	–	8,35	38,93	37,14	5,94	-44,28	10,55
Частка оборотних активів, %	92,56	93,63	94,42	94,86	94,42	90,86	91,03
Непродовольчі підприємства							
Обсяг оборотних активів, млн грн.	983,75	902,61	1089,65	1368,84	1581,75	1500,40	1625,71
Темп приросту ланцюговий, %	–	-8,25	20,72	25,62	15,55	-5,14	8,35
Частка оборотних активів, %	7,44	6,37	5,58	5,14	5,58	9,14	8,97

Джерело: додаток К.

Як було визначено у першому розділі роботи, формування обсягу оборотних активів визначальним чинком залежить від способу управління ними. У попередньому розділі доведено необхідність застосування стратегічного управління задля удосконалення традиційних методик управління оборотними активами підприємств торгівлі. Зважаючи на відсутність офіційних статистичних даних щодо окремих аспектів процесу управління оборотними активами було здійснено анкетне опитування вибірки підприємств торгівлі (розроблена анкета відображена у додатку 3).

Дослідження результатів анкетування показало (рис. 2.6), що 61,54 % підприємств вибірки взагалі не застосовує стратегію в процесі управління підприємством. Здебільшого до таких підприємств відносяться малі підприємства, які складають 90% усіх підприємств вибірки, що не застосовують стратегію у процесі управління підприємством. 10 % підприємств вибірки, які не застосовують стратегію є середніми. Усі виокремлені у вибірці великі підприємства торгівлі використовують стратегію управління. Така ситуація пов'язана із складнощами малих підприємств фінансово забезпечити впровадження нових систем управління

на підприємствах та відсутності ініціативності керівництва зважаючи на непередбачуваність сучасної економіки.

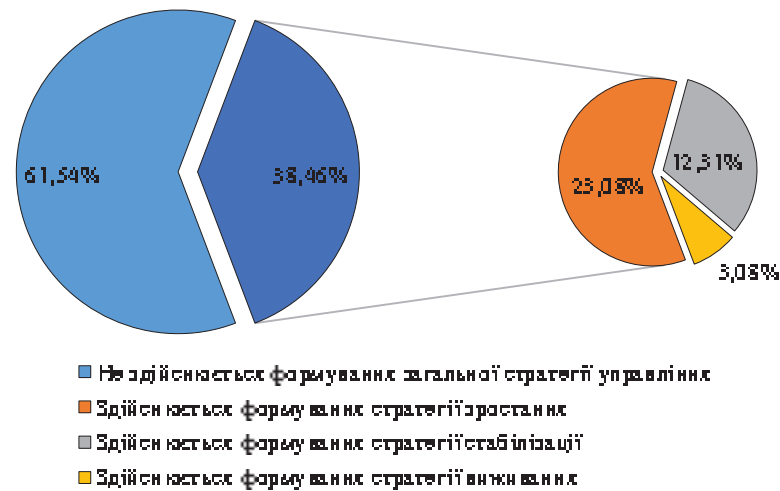

Рис. 2.6. Рівень застосування загальної стратегії управління підприємствами торгівлі України у 2018 р., %

Джерело: сформовано автором за результатами анкетного опитування вибірки підприємств торгівлі України.

Частка підприємств вибірки, що здійснюють формування стратегії управління складає 38,46%. Усі великі підприємства вибірки відносяться до даної групи, 75% із них використовують стратегію зростання і лише 25% – стратегію стабілізації. Така ситуація свідчить про фінансові можливості великих підприємств для впровадження нових методик та інструментів управління, порівняно із малими. Щодо середніх підприємств, 66,6% з них застосовують стратегію управління, лише чверть таких підприємств застосовують стратегію стабілізації, інші формують та реалізують стратегію зростання. Стан використання стратегії управління вітчизняними малими підприємствами торгівлі є незадовільним на сьогоднішній день, адже лише 26,5% усіх малих підприємств вибірки використовують стратегію управління. Серед них 46 % реалізує стратегію зростання, 38,5 % – стратегію стабілізації та 15,4 % застосовують стратегію виживання.

Незважаючи на низький рівень застосування стратегічного управління, все ж існують підприємства, які в рамках загальної стратегії управління, формують та реалізують стратегію управління оборотними активами (рис. 2.7).

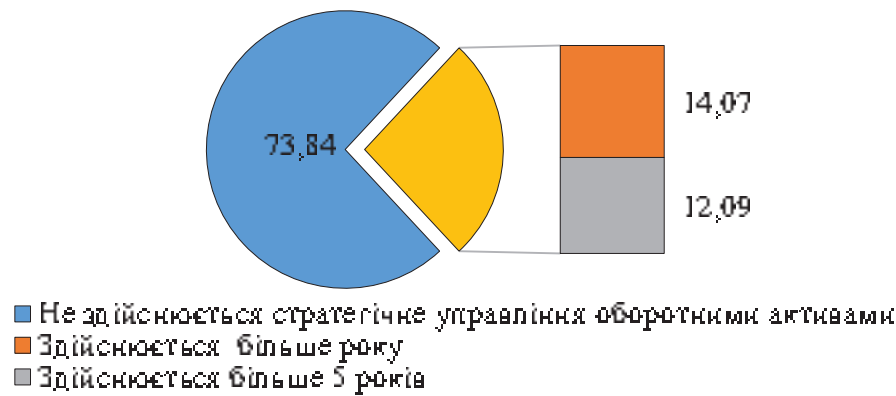

Рис. 2.7. Рівень застосування стратегії управління оборотними активами підприємствами торгівлі України у 2018 р., %

Джерело: сформовано автором за результатами анкетного опитування вибірки підприємств торгівлі України

Дані рисунку 2.7 свідчать про те, що в структурі вибірки підприємств торгівлі України переважають підприємства, які не використовують даний інструмент управління, лише 26,16 % усієї вибірки підприємств використовують стратегію управління оборотними активами, з них 12,09 % застосовують таку стратегію більше 5 років.

Таблиця 2.3

Застосування стратегічного управління оборотними активами різними видами та розмірами підприємств торгівлі вибірки

Вид підприємства торгівлі	Застосування стратегічного управління оборотними активами						Всього	
	не застосовують		застосовують більше року		застосовують більше п'яти років			
	од	%	од	%	од	%	од	%
Великі	1	25	2	50	1	25	4	100
Середні	8	61,54	4	30,77	1	7,69	13	100
Малі	39	81,25	4	8,33	5	10,42	48	100
Оптові	41	77,36	7	13,21	5	9,43	53	100
Роздрібні	7	16,67	3	42,86	2	28,57	12	100
Продовольчі	8	72,73	2	18,18	1	9,09	11	100
Непродовольчі	40	74,07	8	14,81	6	11,11	54	100

Джерело: сформовано автором за результатами анкетного опитування вибірки підприємств торгівлі України

Із даних таблиці 2.3 помітно, що серед усіх підприємств вибірки лише 10 підприємств торгівлі застосовують стратегічне управління оборотними активами більше року та 7 підприємств – більше 5 років. Дослідження структури підприємств вибірки у розрізі їх розмірів та застосування стратегічного управління оборотними

активами показало, що 75 % великих підприємств використовують стратегію в процесі управління їх оборотними активами, що складає найбільшу частку серед підприємств різних розмірів та видів торгівлі. Значною також є частка роздрібних підприємств, які впровадили стратегічне управління оборотними активами, що становить 71,43 % загальної кількості таких підприємств у вибірці.

Серед підприємств вибірки, що застосовують стратегічне управління оборотними активами найбільша частка підприємств включає до переліку питань, що реалізуються в контексті стратегічного управління оборотними активами формування їх обсягу та структури (рис. 2.8).

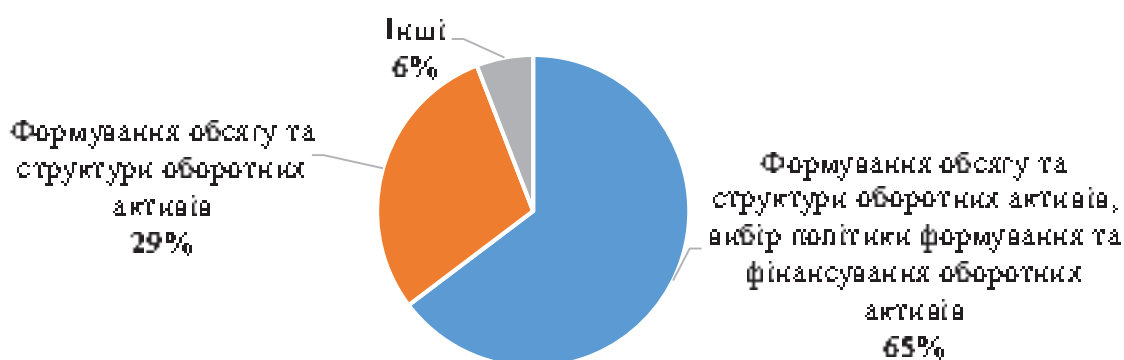

Рис. 2.8. Основні питання, що вирішуються в контексті стратегічного управління оборотними активами вибіркою підприємств торгівлі України у 2018 р., %

Джерело: сформовано автором за результатами анкетного опитування вибірки підприємств торгівлі України.

Здійснимо аналіз залежності обсягу оборотних активів підприємств торгівлі України від застосування ними стратегічного управління оборотними активами (дод. В, рис. В.2). Із визначених тенденцій можемо зробити висновок про можливість нівелювання різких перепадів обсягів оборотних активів підприємствами, що застосовують стратегію управління оборотними активами завдяки можливості враховувати ризики та фактори впливу перспективного періоду в процесі стратегічного планування оборотних активів.

З метою поглиблення дослідження динаміки обсягу оборотних активів здійснимо аналіз у розрізі розмірів підприємств, адже саме за розмірами підприємства було виявлено найбільші відмінності в застосуванні стратегічного

управління оборотними активами. Аналіз даних табл. В.5 дод. В дозволяє зробити висновок про значний вплив розміру підприємства на тенденції розвитку їх оборотних активів у розрізі груп підприємств вибірки за застосуванням стратегічного управління оборотними активами.

Визначені тенденції свідчать про наявність впливу застосування стратегічного управління оборотними активами на формування їх обсягу, що чітко диференціюється для підприємств різних розмірів. Таким чином, в процесі застосування стратегічного управління оборотними активами чітко простежується тенденція формування великих обсягів оборотних активів великими підприємствами та низьких обсягів оборотних активів малими підприємствами торгівлі України. Тому, необхідним етапом подальшого аналізу є розширення ряду виявлених проблем та факторів, що впливають на обсяг оборотних активів

Сучасне вітчизняне підприємство торгівлі часто стикається із низкою ризиків та перешкод, що не дозволяють їм ефективно розвиватися та удосконалюватися та впроваджувати сучасні методи управління. Серед них нестабільність законодавства, високе податкове навантаження малих підприємств, нестача фінансових ресурсів для впровадження новітніх систем управління (43,08 %), нестача інформаційної обізнаності працівників та керівництва стосовно особливостей застосування стратегічного управління (49,23%) (рис. 2.9).

Рис. 2.9. Проблеми підприємств торгівлі України, що перешкоджають впровадженню стратегічного управління їх оборотними активами, %

Джерело: сформовано автором за результатами анкетного опитування вибірки підприємств торгівлі України

Для поглиблення аналізу обсягу оборотних активів визначимо вплив основних факторів на даний показник. В якості результативного показника використовуємо обсяг оборотних активів на одиницю обсягу реалізованої продукції, який відображає ресурсовіддачу оборотних активів та показує як впливає зміна обсягу оборотних активів підприємства торгівлі на його товарооборот.

До переліку чинників, що впливають на результативний показник віднесемо фактори, які дозволяють провести кореляційний аналіз впливу та між якими існують стохастичні взаємозв'язки. До таких факторів відносяться: темп приросту чистого прибутку, який може реінвестуватися в оборотні активи, темпи приросту поточних фінансових зобов'язань, що відображає основну проблему вибірки підприємств – нестачу фінансових ресурсів та темп приросту собівартості реалізованої продукції як індикатор зміни обсягу реалізованої продукції; темп приросту інфляції, що безпосередньо впливає на зміну обсягу оборотних активів, частиною яких є грошові кошти; темп приросту обсягів ВВП, що характеризує загальну макроекономічну ситуацію в країні; темп приросту доходів населення та темп приросту чисельності населення, які відображають зміни попиту на продукцію підприємства торгівлі. В процесі проведення аналізу використовуємо дані фінансової звітності вибірки підприємств, адже за 2012-2013 роки в Державній службі статистики України відсутня інформація щодо собівартості реалізованої продукції, яка, з нашої точки зору, є важливим критерієм впливу на результативний показник [106].

Із таблиці 2.4. помітно, що найбільший вплив на обсяг оборотних активів на одиницю товарообороту здійснює собівартість реалізованої підприємством продукції, вплив якої є обернено пропорційним, що пов'язано із ціновою політикою підприємства, адже зі зростанням собівартості підприємство вимушене збільшувати ціну на товари. Значний, також обернений вплив на приріст оборотних активів на одиницю товарообороту справила зміна чистого прибутку вибірки підприємств, що зважаючи на специфіку підприємства торгівлі, прибуток яких в основному формується за рахунок реалізації, свідчить про зростання прибутку зі

зменшеням обсягу оборотних активів на одиницю товарообороту. Тобто чим менше оборотних активів необхідно для забезпечення вищого обсягу реалізованої продукції, тим більш прибутковим буде підприємство торгівлі.

Таблиця 2.4

Кореляційний аналіз залежності обсягу оборотних активів на одиницю товарообороту вибірки підприємств торгівлі України від основних факторів у 2013-2018 рр.

	Тпр оборотних активів на одиниця Т	Тпр індексу інфляції	Тпр ВВП	Тпр доходів населення	Тпр чисельності населення	Тпр чистого прибутку	Тпр поточних зобов'язань	Тпр собівартості реаліз. прод.
Тпр оборотних активів на одиниця Т	1							
Тпр індексу інфляції	-0,049	1						
Тпр ВВП	0,086	-0,232	1					
Тпр доходів населення	-0,226	-0,494	0,791	1				
Тпр чисельності населення	-0,243	-0,667	0,461	0,478	1			
Тпр чистого прибутку	-0,447	-0,654	0,542	0,686	0,944	1		
Тпр поточних зобов'язань	0,232	0,598	-0,399	-0,490	-0,955	-0,909	1	
Тпр собівартості реаліз. прод.	-0,879	0,242	-0,088	0,007	0,037	0,202	0,082	1

Джерело: складено авторам за [93-99, 107-108]

Проведений аналіз динаміки загального обсягу оборотних активів підприємств торгівлі показує зміну даного показника в цілому, а також залежно від розмірів підприємств, видів торговельної діяльності тощо. Застосування даних фінансової звітності, анкетного опитування, методу кореляційного аналізу дозволило поглибити результати дослідження загального обсягу оборотних активів. Проте проведення аналізу сучасного стану оборотних активів потребує більш широкого аналізу, який можливо здійснити дослідивши структурні зміни оборотних активів підприємств торгівлі, що дозволить розширити перелік виявлених причин зміни загального обсягу оборотних активів впродовж аналізованого періоду.

2.2. Характеристика структури оборотних активів підприємств торгівлі

Оборотні активи підприємств торгівлі є одними із найбільш мобільних ресурсів підприємств торгівлі, що здатні швидко змінювати форму вираження. В процесі аналізу стану оборотних активів важливим етапом є дослідження їх складу та структури, що дозволить визначити види, які зумовлюють зміну динаміки загального обсягу підприємств торгівлі та проаналізувати вплив кожного окремого виду на загальну суму оборотних активів підприємств досліджуваної галузі.

Аналіз структурних змін оборотних активів підприємств торгівлі України було проведено у розрізі найбільш значущих для підприємств сфери торгівлі видів оборотних активів, таких як запаси, дебіторська заборгованість, грошові кошти та інші види оборотних активів. Дослідження було здійснено період 2012-2018 рр. Використана статистична інформація за 2014-2018 рр. розрахована без урахування показників тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополь, а також тимчасово окупованих областей України.

Перш за все, проаналізуємо зміну складу та структури оборотних активів підприємств торгівлі України (табл. 2.5, рис. 2.10).

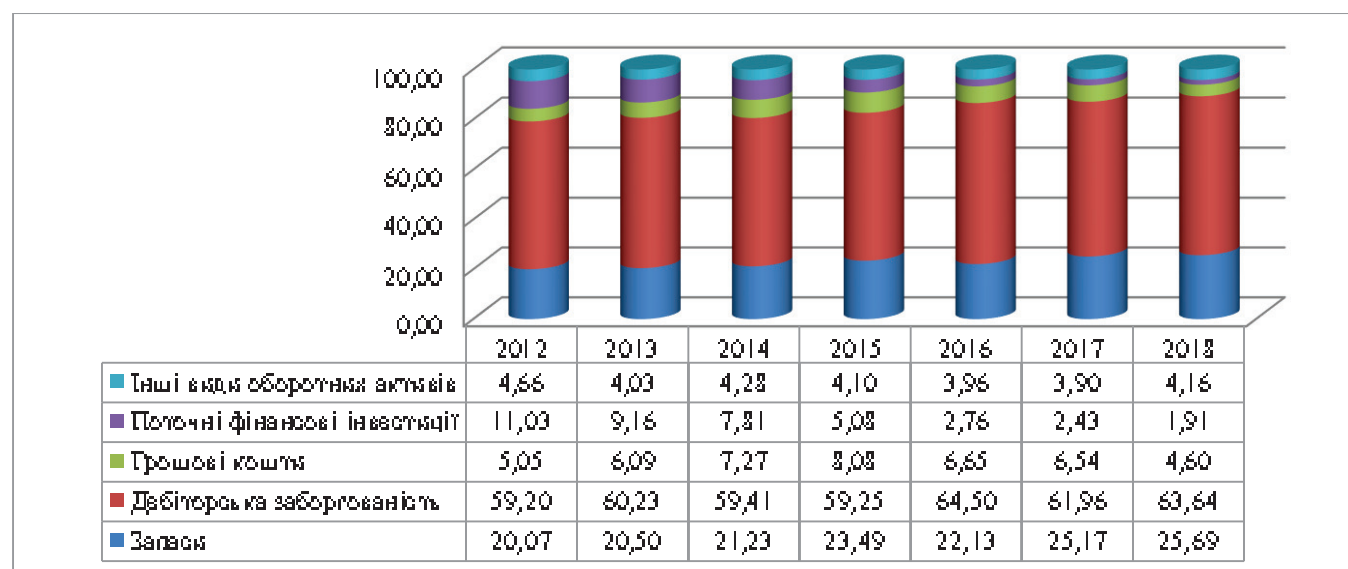

Рис. 2.10. Динаміка структури оборотних активів підприємств торгівлі України у 2012-2018 рр., %

Джерело: складено авторам за [93-99]

Таблиця 2.5

**Динаміка складу оборотних активів підприємств торгівлі України
у 2012-2018 рр.**

Показник	Роки							2018 у % до 2012
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Загальна сума оборотних активів підприємств торгівлі України, млн. грн., з них:	925942	930515	968580	1186490	1546403	1715815,4	2013853,7	217,49
– запаси	185796,9	190731,4	205624,2	278657,2	342263,3	431912,7	517346,2	278,45
темп приросту ланцюговимд %	–	2,66	7,81	35,52	22,83	26,19	19,78	–
– дебіторська заборгованість	548189,6	560446,8	575447,3	702986,9	997460,4	1063046,5	1281652,5	233,80
темп приросту ланцюговимд %	–	2,24	2,68	22,16	41,89	6,58	20,56	–
– грошові кошти	46730,9	56632,1	70412,3	95898,4	102820,9	112288,4	92575	198,10
темп приросту ланцюговимд %	–	21,19	24,33	36,20	7,22	9,21	-17,56	–
– поточні фінансові інвестиції	102114,8	85200,7	75670,7	60256,1	42610,6	41714,2	38503,7	37,71
темп приросту ланцюговимд %	–	-16,56	-11,19	-20,37	-29,28	-2,10	-7,70	–
– інші види оборотних активів	43109,3	37503,9	41425,3	48691,1	61248,1	66853,6	83776,3	194,33
темп приросту ланцюговимд %	–	-13,00	10,46	17,54	25,79	9,15	25,31	–

Джерело: складено авторам за [93-99]

Як видно із таблиці 2.5. та рисунку 2.10., в 2012-2017 роках у складі оборотних активів підприємств торгівлі України переважала дебіторська заборгованість, обсяг якої протягом усього періоду становив більше 50% загального обсягу оборотних активів підприємств торгівлі. Приріст дебіторської заборгованості у 2012-2014 рр. був незначним та не перевищував 10%, проте у 2015-2016 рр. спостерігалася тенденція щодо різкого зростання обсягу дебіторської заборгованості, яка у 2015 році зросла на 22,16% порівняно із попереднім роком, а у 2016 році приріст дебіторської заборгованості становив 41,89% порівняно з попереднім роком. Тенденцію зростання дебіторської заборгованості у 2015 році можна пояснити негативними явищами в вітчизняній економіці, які розпочалися в Україні у 2014 році внаслідок погіршення політичної ситуації, що призвели до

зростання темпів інфляції в країні та зниження платоспроможності підприємств та споживачів. Загалом, обсяг дебіторської заборгованості за останніх шість років зріс в 2,33 рази.

Значну частку оборотних активів підприємств торгівлі становили запаси, питома вага яких протягом аналізованого періоду показала відносно стабільну тенденцію, їх частка коливалася в межах 20%. Найбільше обсяг запасів зріс у 2015 році, коли приріст запасів порівняно з попереднім роком становив 35,52%. Така тенденція пов'язана із зростанням рівня невизначеності середовища функціонування вітчизняних підприємств на фоні економічної та політичної нестабільності в країні, що призвело до накопичення підприємствами страхового обсягу запасів з метою захисту грошових коштів від інфляції. З цієї ж причини динаміка зміни обсягу грошових коштів до 2015 року включно характеризувалася приростом, проте починаючи із 2016 року приріст грошових коштів характеризувався спадом, а у 2018 році обсяг грошових коштів знизився на 17,56% порівняно з попереднім роком. Питома вага даного виду оборотних активів становила протягом усього періоду не більше 10% загальної їх суми.

Динаміка розвитку поточних фінансових інвестицій характеризувалася від'ємним приростом протягом усього досліджуваного періоду. Їх частка в загальному обсязі оборотних активів постійно зменшувалася і у 2018 році склала лише 1,91%, в цілому протягом 2012-2018 рр. сума поточних фінансових інвестицій зменшилася на 62,29%. Зазначена ситуація може пояснюватися зниженням довіри підприємців до фінансових структур та надання переваги втрати ймовірних доходів від вкладання наявних грошових коштів у поточні фінансові інструменти задля збереження власної платоспроможності в умовах економічної невизначеності.

В процесі визначення структурних змін оборотних активів підприємств торгівлі досить важливим етапом є проведення порівняння питомої ваги оборотних активів підприємств торгівлі із оборотними активами підприємств інших видів економічної діяльності, що дозволить співставити тенденції розвитку оборотних активів у розрізі галузей.

Дослідимо структуру оборотних активів підприємств торгівлі України та підприємств інших видів діяльності (табл. Г.1 дод. Г). Дослідження показало, що у структурі усіх підприємств лівову частку займають дебіторська заборгованість та запаси. Обсяги дебіторської заборгованості підприємств інших видів економічної діяльності дещо нижчі, ніж у підприємств торгівлі. В свою чергу питома вага запасів більша у підприємств торгівлі порівняно із підприємствами інших видів економічної діяльності. Так, середній обсяг запасів підприємств торгівлі становить 22,1 %, тоді як для підприємств інших видів економічної діяльності аналогічний показник складає 20,7%. Така тенденція є об'єктивним фактором специфіки торгівлі. Загалом протягом аналізованого періоду структура оборотних активів підприємств торгівлі та інших видів економічної діяльності була стабільною із незначними відхиленнями.

Порівняємо темпи приросту окремих видів оборотних активів підприємств торгівлі та суб'єктів господарювання інших видів економічної діяльності (табл. Г.2. дод. Г). Загальний обсяг оборотних активів підприємств України зростає за рахунок приросту усіх видів оборотних активів. Серед оборотних активів підприємств торгівлі найбільше зросли обсяги грошових запасів (у 2,78 рази) та дебіторської заборгованості (у 2,33 рази). На відміну від зміни оборотних активів підприємств торгівлі структурні зміни темпів приросту оборотних активів інших видів економічної діяльності протягом аналізованого періоду найбільшою мірою визначалися приростом інших видів оборотних активів (у 2,64 рази) та дебіторської заборгованості (у 2,24 рази).

Зазначена тенденція пояснюється тим, що специфікою підприємств торгівлі є переважне використання запасів, грошових коштів та дебіторської заборгованості, тоді як у структурі підприємств інших видів економічної діяльності містяться різні види підприємств, що базуються на виробництві, інвестуванні, наданні послуг тощо, завдяки чому структура оборотних активів даних підприємств є більш диверсифікованою порівняно із оборотними активами підприємств торгівлі. Таким чином, в умовах економічної невизначеності підприємства торгівлі надають перевагу купівлі більших обсягів запасів з метою

захисту підприємства від інфляції, зростання цін тощо. Приріст дебіторської заборгованості усіх підприємств викликаний тими ж складними умовами господарювання сучасних вітчизняних підприємств, що призвели до зниження платоспроможності та фінансової стійкості.

В системі аналізу структури оборотних активів підприємств торгівлі важливе місце займає дослідження оборотних активів у розрахунку на одне підприємство, який показує зміну окремих видів оборотних активів у процесі зміни кількості підприємств торгівлі. Аналіз видової структури оборотних активів у розрахунку на одне підприємство міститься у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Динаміка складу оборотних активів підприємств торгівлі України у розрахунку на одне підприємство у 2012-2018 рр.

Показник	Роки							2018 у % до 2012
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Обсяг оборотних активів підприємств торгівлі у розрахунку на одне підприємство, млн. грн., у т.ч.	1,10	1,04	0,98	1,20	1,70	2,05	2,46	224,10
– запаси	0,22	0,21	0,21	0,28	0,38	0,52	0,63	286,91
– дебіторська заборгованість	0,63	0,63	0,58	0,71	1,10	1,27	1,57	240,90
– грошові кошти	0,06	0,06	0,07	0,10	0,11	0,13	0,11	204,12
– поточні фінансові інвестиції	0,12	0,10	0,08	0,06	0,05	0,05	0,05	38,85
– інші види оборотних активів	0,05	0,04	0,04	0,05	0,07	0,08	0,10	200,24

Джерело: складено автором за [93-99]

Проведене дослідження свідчить про домінування приросту обсягу запасів у розрахунку на одне підприємство (у 2,86 рази) та обсягу дебіторської заборгованості у розрахунку на одне підприємство (у 2,4 рази) в загальній сумі приросту оборотних активів підприємств торгівлі України у розрахунку на одне підприємство. Проте найбільшу питому вагу у структурі оборотних активів

підприємств торгівлі у розрахунку на одне підприємство становить дебіторська заборгованість, значні темпи приросту якої спостерігалися у 2016-2018 рр.

Визначення структури оборотних активів у розрахунку на одне підприємство є досить широким показником, адже у загальну кількість підприємств торгівлі включають як великі, так і мікропідприємства. Таким чином, дослідження структури оборотних активів різних за розміром підприємств (табл. Г.3 дод. Г) дозволить поглибити аналіз структурних змін оборотних активів підприємств торгівлі України та полегшити процес з'ясування їх причин.

Найвагоміше місце у структурі усіх трьох розмірів підприємств торгівлі займають дебіторська заборгованість та запаси. Так, найнижчий обсяг дебіторської заборгованості простежувався у великих підприємств, який становив близько 59% у 2013-2015 рр. та 54-61% у 2016-2018 рр. У структурі дебіторської заборгованості середніх підприємств обсяг дебіторської заборгованості був вищим, ніж у великих підприємств та коливався у межах 59-61% у 2013-2015 рр., обсяг дебіторської заборгованості середніх підприємств у 2016-2018 рр. зростав та досяг найвищого рівня у 2016 році – 65,68%. Аналогічний показник малих підприємств торгівлі України становив приблизно 60% у 2013-2014 рр., незначний спад даного показника – до 56,9% спостерігався у 2015 році, проте у 2016-2018 рр. даний показник різко зріс сягнувши найвищого рівня – 69,29% у 2016 році. Таким чином, проведений аналіз свідчить про обернену тенденцію щодо розвитку обсягу дебіторської заборгованості та розміру підприємства торгівлі в Україні.

Дослідження часток запасів у загальній структурі оборотних активів підприємств торгівлі різних розмірів свідчить, що найвищий рівень запасів спостерігався у великих підприємств, частка яких коливалася протягом останніх п'яти років від 26 до 31%, по відношенню до середніх підприємств аналогічний показник був меншим та складав 19-25% відповідно частка запасів малих підприємств протягом аналізованого періоду становила 17-23% загального обсягу оборотних активів, у тому числі питома вага запасів мікропідприємств складала лише 12-16%. У даному випадку чітко простежується тенденція прямого впливу розмірів підприємства на обсяг запасів у структурі оборотних активів підприємств

торгівлі. Зростання часток запасів із збільшенням розмірів підприємства торгівлі пов'язане із більшими обсягами товарообороту великих підприємств, які, зважаючи на специфіку підприємств торгівлі, формується за рахунок реалізації товарних запасів, тому великі підприємства володіючи значно вищими сумами фінансових ресурсів вкладають їх у товарні запаси задля забезпечення зростання товарообороту.

Крім визначення відсоткових часток кожного виду оборотних активів у розрізі розмірів підприємств доцільно також проаналізувати темпи приросту аналогічних показників за досліджуваний період (табл. Г.4. дод. Г).

Як свідчать дані таблиці Е.2, впродовж 2013-2018 рр. спостерігалася тенденція зростання обсягів оборотних активів підприємств торгівлі різних розмірів. Так, для усіх трьох розмірів підприємств рушієм приросту загального обсягу оборотних активів були запаси, зокрема сума запасів великих підприємств протягом аналізованого періоду зросла у 2,79 рази, середніх – у 2,52 рази та малих – у 2,9 рази (в тому числі за рахунок приросту запасів мікропідприємств у 3 разів).

Важливим елементом аналізу структурних зрушень оборотних активів підприємств торгівлі є їх дослідження у розрізі різних видів торгівлі (табл. Г.5 дод. Г). Так, найвищою є частка дебіторської заборгованості підприємств оптової торгівлі, яка протягом аналізованого періоду коливалася у межах 62-65%. Питома вага дебіторської заборгованості торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами, їх ремонту також є досить високою, проте в межах досліджуваного періоду їх частка зменшилася від 51,6% у 2012 році до 43,82% у 2018 році.

У структурі оборотних активів підприємств роздрібною торгівлі спостерігалася спадна тенденція питомої ваги запасів (з 34,5% до 31,06%) та зростання дебіторської заборгованості (з 37,6% до 58,6%). На відміну від підприємств торгівлі автотранспортними засобами, торговельні операції якої передбачають оперування великими сумами коштів, суми операцій підприємств роздрібною торгівлі є порівняно меншими, тому надання торгових кредитів для даних підприємств є менш ризиковим, що зумовило виникнення зазначеної вище тенденції.

Для поглибленого аналізу структури оборотних активів підприємств різних видів торгівлі, необхідно також визначити приріст окремих видів оборотних активів

у розрізі підприємств різних видів торгівлі (табл. Г.6 дод. Г). Аналіз показав, що найбільший темп росту спостерігався у показника дебіторської заборгованості підприємств роздрібною торгівлі, який у 2012-2018 рр. зріс у 3,77 рази. Інтенсивність зростання обсягу грошових коштів значно зросла після 2014 року, що пов'язано із погіршенням економічної ситуації в Україні та зростанням темпів інфляції в країні. Тенденція постійного зростання спостерігалася також у запасів усіх видів торгівлі, найбільший приріст обсягу запасів спостерігався у підприємств оптової торгівлі, а саме – у 3 рази, темпи зростання запасів підприємств торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами та роздрібною торгівлі склали 250,17% та 218,72% відповідно.

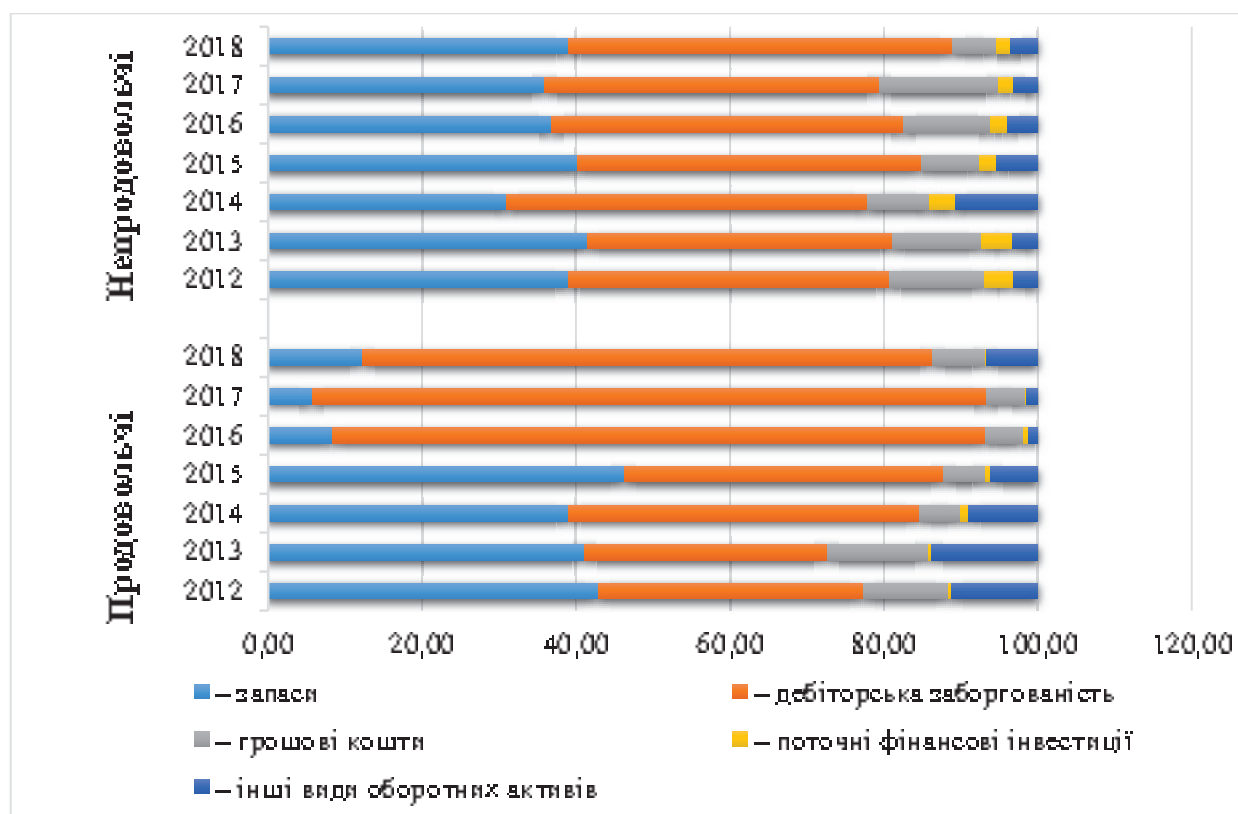

Рис. 2.11. Динаміка структури оборотних активів вибірки продовольчих та непродовольчих підприємств торгівлі України у 2012-2018 рр., %

Джерело: Додаток Д.

Як видно на рис. 2.11., у 2012-2015 роках у структурі оборотних активів вибірки продовольчих підприємств переважали запаси, проте починаючи із 2016 року їх питома вага значно зменшилася, натомість зросла частка дебіторської заборгованості продовольчих підприємств до 87,56% та зменшилась питома вага

грошових коштів до 5,07% у 2017 році. Такі зміни пов'язані із особливостями товарних запасів продовольчих підприємств, які мають здатність швидко псуватися, на фоні виникнення фінансової кризи, продовольчі підприємства почали реалізовувати запаси шляхом товарного кредитування, обираючи між природними та можливими ризиками виникнення дебіторської заборгованості. Натомість ситуація щодо структури оборотних активів непродовольчих підприємств залишалася відносно стабільною протягом усього аналізованого періоду, балансування питомої ваги запасів та дебіторської заборгованості залишалось на рівні 40% із незначними відхиленнями.

З метою визначення тенденцій зміни структури оборотних активів продовольчих та непродовольчих підприємств, проаналізуємо динаміку оборотних активів даних підприємств у розрізі їх видів (табл. Г.7. дод. Г). В цілому протягом аналізованого періоду склад оборотних активів вибірки продовольчих підприємств характеризується зменшенням усіх видів оборотних активів, крім дебіторської заборгованості, загальна сума якої зросла майже у три рази, що пояснюється специфікою ведення господарської діяльності продовольчих підприємств, а саме низьким періодом зберігання товарних запасів. На відміну від продовольчих підприємств вибірки, структурні зрушення оборотних активів непродовольчих підприємств були незначними та включали зростання обсягу грошових коштів (майже у 2 рази), що дозволить підвищити рівень платоспроможності даних підприємств, а також зростання обсягів запасів, дебіторської заборгованості.

Задля визначення впливу застосування стратегії управління оборотними активами на структурні зрушення оборотних активів здійснимо аналіз складу та структури оборотних активів розподіливши вибірку підприємств на групи залежно від застосування стратегічного управління оборотними активами (табл. Г.8, Г.9 дод. Г). Аналіз показав чітко виражені відмінності в динаміці складу оборотних активів підприємств вибірки, що застосовують та не застосовують стратегічне управління оборотними активами.

Так, підприємства, які не використовують стратегію управління оборотними активами протягом досліджуваного періоду скорочували обсяги усіх видів їх

оборотних активів. Натомість підприємства, що застосовують стратегічне управління оборотними активами навпаки нарощували обсяги оборотних активів, зокрема підприємства торгівлі вибірки, що впровадили стратегічне управління оборотними активами більше року тому протягом аналізованого періоду підтримували тенденцію зростання запасів (у 2,12 рази за період), що найбільше проявлялася у 2017-2018 році, саме коли було запроваджено стратегічне управління оборотними активами, а також дебіторської заборгованості, яка в цілому за період зросла у 1,75 рази. В свою чергу підприємства вибірки, які застосовують стратегію управління їх оборотними активами більше 5 років також нарощували обсяги оборотних активів переважно за рахунок приросту дебіторської заборгованості, яка в цілому за період зросла у 4,49 рази. Досить цікавим фактом є те, що найбільші темпи росту даного показника спостерігалися починаючи з 2014 року, коли стратегічне управління оборотними активами почали впроваджувати на таких підприємствах вибірки.

Характерною особливістю підприємств вибірки, що впровадили стратегічне управління оборотними активами є відсутність у складі їх оборотних активів поточних фінансових інвестицій, причиною чого є розширення операційної діяльності підприємств за рахунок нарощення запасів та дебіторської заборгованості на противагу їх вкладенням в ліквідні резерви підприємства, що свідчить про розвиток операційної діяльності таких підприємств.

Визначені структурні зрушення оборотних активів залежно від застосування стратегії управління оборотними активами показують, що період застосування стратегічного управління на підприємстві відіграє важливу роль у формуванні структури їх оборотних активів, що пов'язано із довгостроковим характером здійснення стратегічного управління, а також врахуванням особливостей господарювання кожного конкретного підприємства.

Дослідження динаміки та структури оборотних активів підприємств торгівлі характеризує сучасний стан оборотних активів з урахуванням різних їх розмірів, видів торгівлі, порівняно із підприємствами інших видів та у розрахунку на одне підприємство, у розрізі підприємств, що застосовують стратегічне управління

оборотними активами чи ні. Проте даний аналіз не показує ефективність та результативність використання оборотних активів, що визначаються на основі відносних показників. Таким чином, доцільним є проведення оцінки результативності розвитку оборотних активів підприємств торгівлі.

2.3. Оцінка рівня результативності розвитку оборотних активів підприємств торгівлі

Оборотні активи складають найвагомішу частку в складі ресурсів підприємств торгівлі, завдяки чому результати їх використання найбільшою мірою впливають на діяльність таких підприємств. У попередніх параграфах було здійснено ретроспективний аналіз загального обсягу та структури оборотних активів підприємств торгівлі України. Проте для дослідження сучасного стану оборотних активів підприємств торгівлі недостатньо лише абсолютних показників, що характеризують зміни оборотних активів протягом певного проміжку часу. Визначення особливостей розвитку оборотних активів підприємств торгівлі України передбачає також розрахунок та аналіз відносних показників використання оборотних активів.

Система показників результативності є одним із сучасних способів оцінювання ступеня досягнення цільових орієнтирів у функціонуванні підприємств. Застосування результативних показників забезпечує використання сучасних методів стратегічного аналізу, планування та контролю розвитку оборотних активів на підприємствах торгівлі, які побудовані на визначенні ступенів досягнення поставлених стратегічних цілей управління оборотними активами.

Проведене анкетне опитування вибірки підприємств торгівлі України показало низький рівень застосування інструментів стратегічного аналізу, планування та контролю на практиці вітчизняних підприємств торгівлі (рис. 2.12). Усі підприємства вибірки використовують найпоширеніший метод оцінювання – метод коефіцієнтів, 80 % підприємств вибірки застосовують метод нормування та

23,08 % – метод оптимізації. В свою чергу рівень застосування показників стратегічного управління є досить низьким та не перевищує 15 % досліджуваних підприємств.

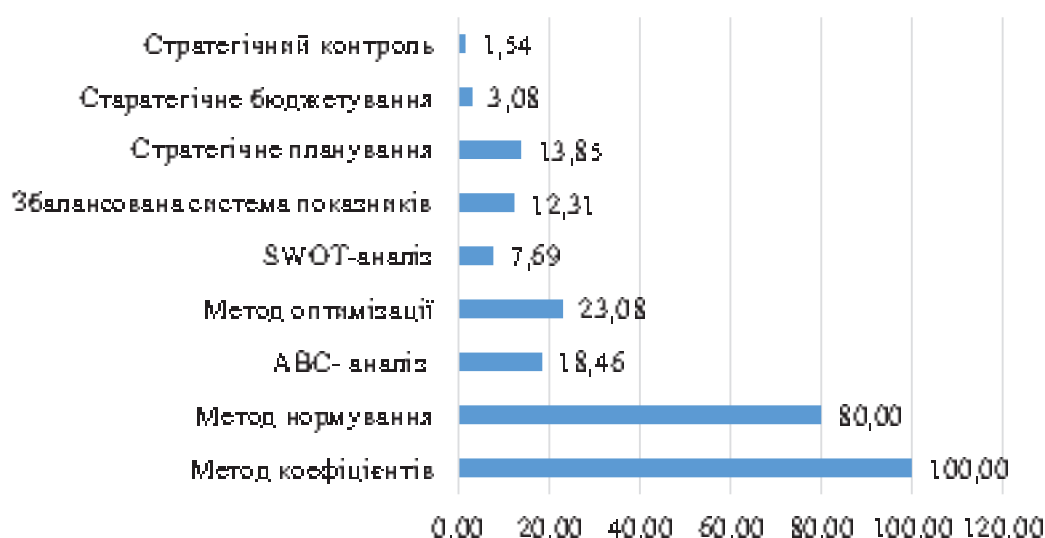

Рис. 2.12. Рівень застосування методів оцінювання розвитку оборотних активів вибіркою підприємств торгівлі України у 2018 р., %

Джерело: сформовано автором за результатами анкетного опитування вибірки підприємств торгівлі України

Широке розповсюдження методу коефіцієнтів у практичній діяльності сучасних підприємств торгівлі, як показало анкетне опитування, свідчить про необхідність їх застосування з метою подальшого розвитку методології оцінювання результативності стратегії управління оборотними активами застосовуючи інструменти стратегічного управління. У параграфі 1.3 обґрунтовано етапи процесу оцінювання результативності стратегії управління оборотними активами, які полягають у використанні цільових орієнтирів основних показників ефективності з метою визначення показників результативності використання оборотних активів. Запропонований підхід дозволяє поєднати основні коефіцієнти ефективності із елементами стратегічного планування, аналізу та контролю.

З метою визначення цільових орієнтирів розвитку оборотних активів задля проведення аналізу результативності використання оборотних активів вітчизняних підприємств торгівлі, на основі анкетного опитування вибірки підприємств було досліджено рівень формування стратегічних цілей розвитку їх оборотних активів

(рис. 2.13), а також виокремлено ключові стратегічні цілі розвитку оборотних активів, що застосовують підприємства торгівлі різних розмірів (рис. 2.14).

Рис. 2.13. Рівень формування стратегічних цілей управління оборотними активами підприємств торгівлі України у 2018 р., %

Джерело: сформовано автором за результатами анкетного опитування вибірки підприємств торгівлі України.

На рис. 2,13 помітно, що лише 18 % вибірки підприємств формують систему стратегічних цілей управління оборотними активами, 74,31 % підприємств вибірки здійснюють управління оборотними активами лише ставлячи перед процесом управління одну ціль, якої необхідно досягти. Тоді як 7,69% вибірки підприємств взагалі не мають цільових орієнтирів використання їх оборотних активів.

Із визначених вище 18 % підприємств вибірки, що формують систему стратегічних цілей управління оборотними активами, ідентифікуємо ключові цільові орієнтири (рис. 2.14). Зважаючи на результати анкетного опитування щодо узагальнених цільових орієнтирів розвитку оборотних активів, а також систему показників, що характеризують ефективність та дозволяють визначити результативність функціонування оборотних активів запропоновану в пункті 1,3, проаналізовано ключові показники результативності розвитку оборотних активів: приріст рентабельності оборотних активів, приріст оборотності оборотних активів, приріст загальної ліквідності підприємства, приріст тривалості операційного циклу

та приріст коефіцієнта забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом.

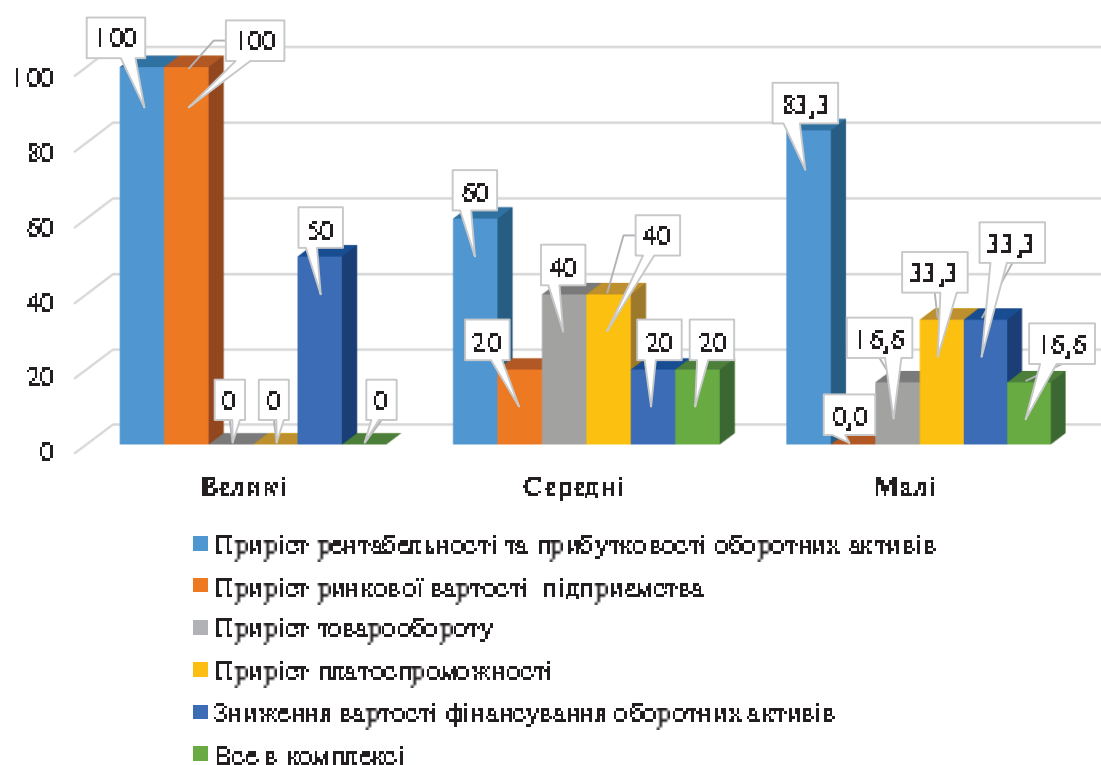

Рис. 2.14. Ступінь застосування стратегічних цілей управління оборотними активами вибіркою підприємств торгівлі різних розмірів у 2018 р., %

Джерело: сформовано автором за результатами анкетного опитування вибірки підприємств торгівлі України.

Оцінювання показників результативності використання оборотних активів підприємств торгівлі України було здійснено період 2012-2018 рр. Аналіз обсягу оборотних активів у розрізі розмірів підприємств торгівлі у 2012-2013 рр. не здійснювався через відсутність статистичних даних [106]. Статистичні дані за 2014-2018 рр. складені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополь, а також зони АТО України.

Основним показником, що характеризує розвиток оборотних активів підприємств торгівлі України є загальний їх обсяг. Тому, в першу чергу, проведемо оцінку основних показників результативності використання загального обсягу оборотних активів (табл. Д.1 дод. Д).

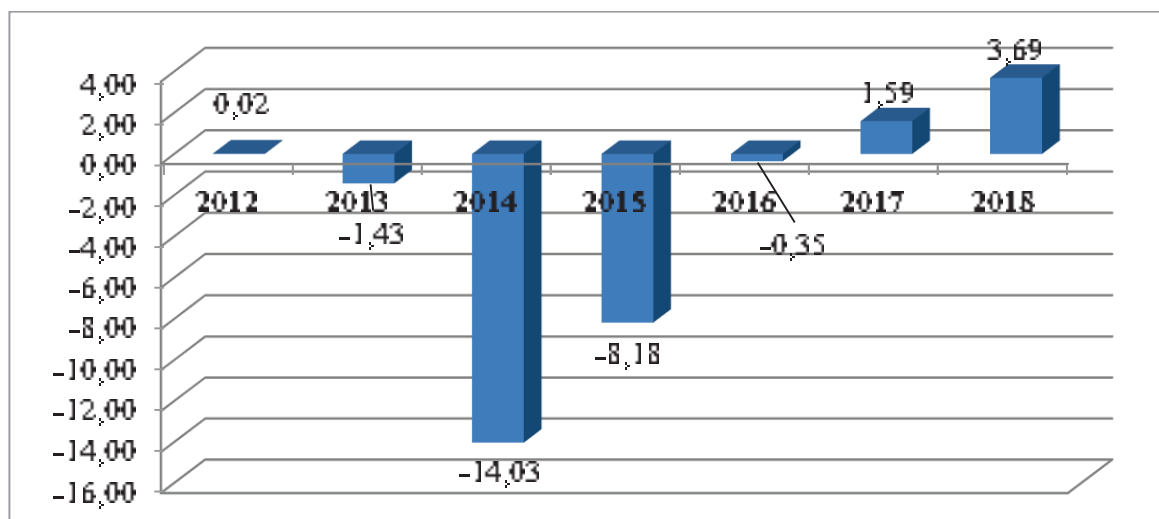

Рис. 2.15. Динаміка рентабельності загального обсягу оборотних активів підприємств торгівлі України у 2012-2018 рр., %

Джерело: складено автором за [93-99]

Показник рентабельності оборотних активів протягом аналізованого періоду показав досить широкий діапазон коливання – від -14,03 до 3,69 %. Найбільше зниження даного показника спостерігалось у 2014 році та становило -14,03%. Слід зазначити, що спад рентабельності оборотних активів у 2014 році був різким та зниження порівняно із 2013 роком склало -12,6%, таку тенденцію можна пояснити впливом негативних змін в економіці України, що спричинені політичною та економічною кризою, а також виникненням військового конфлікту на сході України. Проте починаючи із 2015 року спостерігалася тенденція приросту рентабельності оборотних активів, додатного значення рентабельність оборотних активів підприємств торгівлі досягла лише у 2017 році, а у 2018 році даний показник продовжив зростати.

Щодо наступного показника оборотності оборотних активів, його динаміка показує циклічність розвитку протягом 2012-2018 рр.. У 2012-2014 рр. даний показник поступово спадав, досягнувши рівня 1,89 у 2014 році. В 2015 р. даний показник зріс до 2,0, проте у 2016 році спостерігалось падіння коефіцієнта оборотності оборотних активів до 1,92. Позитивним моментом динаміки оборотності оборотних активів підприємств торгівлі України є приріст даного показника у 2017-2018 рр.

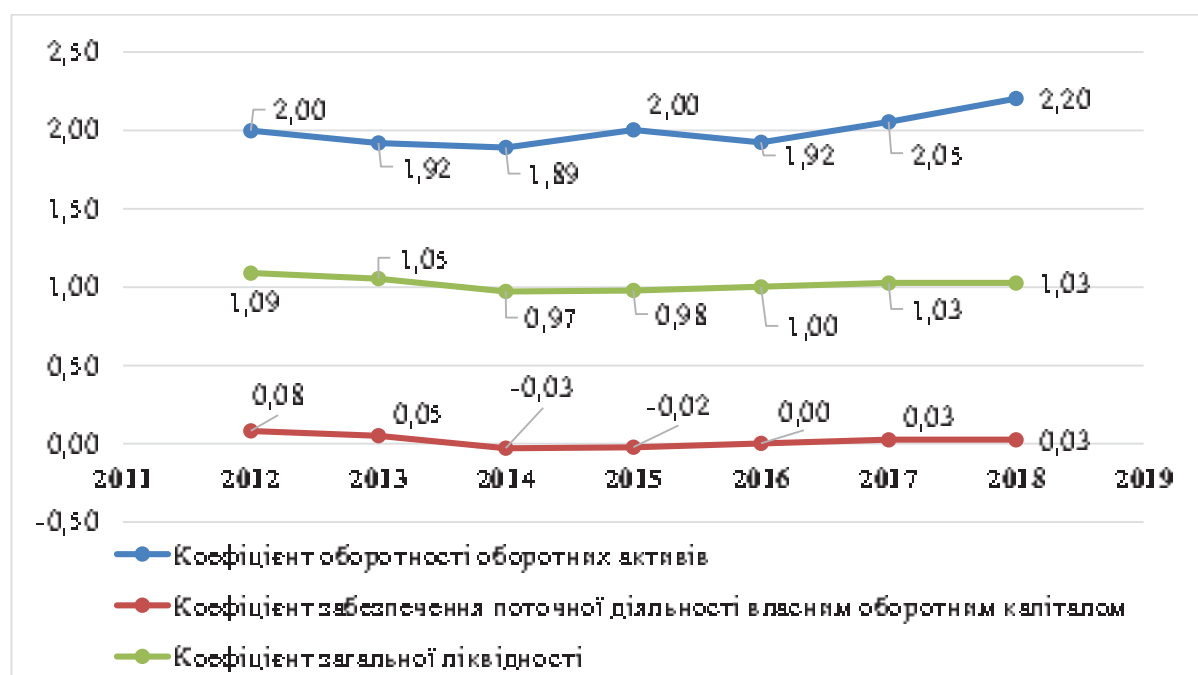

Рис. 2.16. Динаміка коефіцієнтів оборотності, забезпечення поточної діяльності ВОК та загальної ліквідності підприємств торгівлі України у 2012-2018 рр.

Джерело: складено авторам за [93-99]

Наведені на рисунку 2.16 дані свідчать про спадну тенденцію коефіцієнта загальної ліквідності до 2015 року включно протягом аналізованого періоду, проте починаючи із 2016 року даний показник почав поступово зростати, в цілому протягом досліджуваного періоду коефіцієнт загальної ліквідності знизився на 0,06. Оскільки нормальний фінансовий стан підприємства характеризується значенням даного коефіцієнта 2,0-2,6, то можемо стверджувати, що протягом аналізованого періоду на підприємствах торгівлі було виявлено складнощі із покриттям поточних зобов'язань.

Коефіцієнт забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом показав негативну тенденцію, зокрема найбільший стрибок даного показника спостерігався у 2014-2016 рр., коли коефіцієнт набув від'ємного значення (-0,02-(-0,03)). Дана тенденція є відображенням фінансової кризи 2015 року на підприємствах торгівлі України, що призвело до нестачі власних фінансових ресурсів для фінансування оборотних активів.

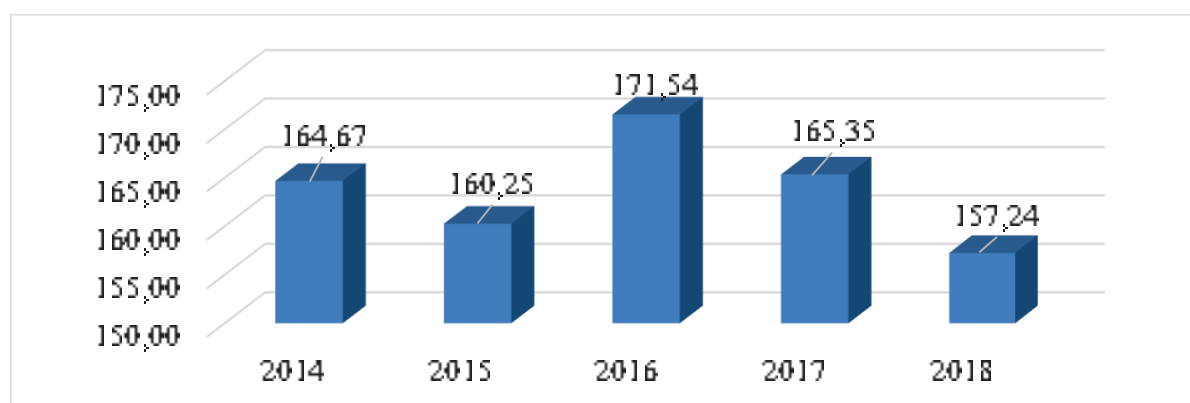

Рис. 2.17. Динаміка тривалості операційного циклу підприємств торгівлі України у 2014-2018 рр., днів

Джерело: складено автором за [93-99]

У динаміці тривалості операційного циклу підприємств торгівлі України спостерігалася ситуація обернена показнику оборотності оборотних активів. Так, у 2015 році тривалість операційного циклу знизилася порівняно із попереднім роком на 4,42 дні, проте у 2016 році даний зріс на 11,28 днів порівняно із 2015 р., що є негативною тенденцією для підприємств та свідчить про сповільнення їх господарської діяльності. Починаючи з 2017 року тривалість операційного циклу почала скорочуватися, у 2018 році становила 157,24 дні, що і призвело до зростання ефективності використання оборотних активів та приросту їх рентабельності.

Зважаючи на те, що підприємства торгівлі функціонують поряд з підприємствами інших видів діяльності, доцільним є проведення співставлення оцінки показників результативності використання оборотних активів підприємств торгівлі із підприємствами інших видів економічної діяльності (табл. Д.3. дод. Д).

Аналіз показав спадну тенденцію показника рентабельності оборотних активів як підприємств торгівлі, так і підприємств інших видів економічної діяльності протягом 2012-2014 рр. У 2014 році для підприємств усіх видів економічної діяльності даний показник був найнижчим за період, проте рентабельність оборотних активів підприємств інших видів діяльності була нижчою, ніж підприємств торгівлі та сягнула показника -20,57%. Проте у наступному 2015 році ситуація почала поєжвалюватися для усіх підприємств України та у 2016 році даний показник став додатнім для підприємств інших видів

діяльності та склав 0,97%, в свою чергу для підприємств торгівлі позитивне значення рентабельності оборотних активів було досягнуто лише у 2017 році та склало 1,59%. Загалом, протягом аналізованого періоду рентабельність оборотних активів усіх підприємств України зросла на 3,56%, в тому числі за рахунок зростання рентабельності оборотних активів підприємств торгівлі на 3,66% та підприємств інших видів економічної діяльності – на 3,49%.

Динаміка розрахованого у табл. Д.3 коефіцієнта оборотності оборотних активів підприємств торгівлі та інших видів економічної діяльності свідчить про циклічність розвитку даного показника протягом 2013-2016 рр. для усіх підприємств України та зростання аналізованого показника у 2017 році, а саме для підприємств торгівлі – до 2,05 та для підприємств інших видів економічної діяльності – до 1,22. Вище значення коефіцієнта оборотності оборотних активів підприємств торгівлі зумовлено об'єктивними чинниками, які визначають галузеві особливості підприємств торгівлі, оборотні активи яких обертаються швидше внаслідок відсутності виробничого циклу.

Визначені показники загальної ліквідності підприємств торгівлі та інших видів економічної діяльності є практично ідентичними для усіх підприємств України, їх різниця протягом аналізованого періоду коливається у межах 0,01-0,02, що можна вважати незначною різницею між рівнем ліквідності підприємств торгівлі та підприємств інших видів економічної діяльності. У 2012-2018 рр. коефіцієнт загальної ліквідності постійно був нижче нормативного (2-3), що свідчить про проблемний стан даного показника усіх підприємств України.

Наведені у таблиці Д.3 дані щодо тривалості операційного циклу показали, що між тривалістю операційного циклу підприємств торгівлі та аналогічним показником підприємств інших видів економічної діяльності протягом аналізованого періоду спостерігалася значна різниця, яка у різні роки коливалася від 85,41 до 117,7 днів. Така тенденція пояснюється тим, що підприємства торгівлі функціонують за відсутності виробничого циклу.

Коефіцієнт забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом (ВОК) на початку періоду (2012-2015 рр.) був вищим у підприємств інших видів

економічної діяльності, проте починаючи з 2016 року ситуація змінилася: досліджуваний показник для підприємств торгівлі почав поступово зростати, тоді як для підприємств інших видів економічної діяльності показав спадну тенденцію.

Для більш широкого аналізу ефективності та результативності використання оборотних активів підприємствами торгівлі України, доцільним є проведення оцінки аналогічних розрахованим вище показників для підприємств різних видів торгівлі (табл. Д.2, дод. Д).

З 2012 по 2014 рік спостерігалася спадна тенденція рівня рентабельності оборотних активів підприємств усіх видів торгівлі (рис. Д.1. дод. Д). В межах спаду показників рентабельності найбільш відчутним він був у 2014 році, коли показники рентабельності різних видів торгівлі сягнули -13,2 – -18,78%. Протягом 2013-2014 рр. найгіршою була ситуація підприємств оптової та роздрібною торгівлі, де значення рентабельності оборотних активів були від'ємними протягом усього досліджуваного періоду. Починаючи із 2017 року рентабельність оборотних активів підприємств усіх видів торгівлі почала зростати.

Важливим індикатором результативності розвитку оборотних активів є їх оборотність, динаміка якої для підприємств різних видів торгівлі представлена на рис. Д.2 дод. Д. Відносно стабільною протягом аналізованого періоду була динаміка показника оборотності оборотних активів підприємств оптової торгівлі. На відміну від оборотності підприємств оптової торгівлі, коефіцієнт оборотності оборотних активів підприємств торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами їх ремонту постійно спадав протягом 2013-2014 рр., проте у 2015 році дана тенденція змінилася на тенденцію зростання, у 2018 році оборотність оборотних активів даної групи підприємств торгівлі знову знизилася на 0,15 порівняно із попереднім роком. В свою чергу оборотність оборотних активів підприємств роздрібною торгівлі протягом усього досліджуваного періоду переважно спадала дещо сповільнюючи темпи спаду в окремі періоди.

Оцінка коефіцієнта загальної ліквідності підприємств торгівлі (табл. Д.2.) показала, що найвищим протягом досліджуваного періоду був рівень ліквідності підприємств торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами їх ремонту,

проте ліквідність даних підприємств все ж не досягла нормативного значення та коливалася у межах 1,05-1,27. Аналогічний показник для підприємств оптової та роздрібною торгівлі був дещо нижчим та коливався у межах 0,91-1,1. Впродовж аналізованого періоду спадна тенденція загального коефіцієнта ліквідності спостерігалася у 2014-2016 рр. для підприємств усіх видів торгівлі, починаючи із 2017 року даний показник дещо зріс, проте так і не досяг нормативного значення. Визначена тенденція свідчить про низький рівень спроможності даних підприємств розраховуватися із поточними зобов'язаннями, що негативно відображається на рівні їх фінансової стійкості.

Із рис. Д.3 дод. Д помітно, що найбільш забезпеченими власними оборотними активами протягом 2012-2018 рр. були підприємства торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами їх ремонту, додатне значення коефіцієнта забезпечення поточної діяльності ВОК зберігалася навіть протягом періоду 2014-2015 рр. Динаміка аналогічного показника для підприємств роздрібною торгівлі характеризувалася циклічністю розвитку, зокрема у 2012-2013 рр. даний показник був низьким та не підіймався вище 0,1, в 2014-2015 рр. внаслідок впливу фінансової кризи забезпеченість поточної діяльності власним оборотним капіталом була від'ємною, проте період 2016-2018 рр. характеризувався помітним зростаючим стрибком у забезпеченні роздрібних підприємств власними оборотними коштами. Дана тенденція є позитивною та свідчить про поступове зниження залежності роздрібних підприємств від зовнішніх джерел фінансування їх оборотних активів. По відношенню до оптових підприємств, ситуація досі залишається негативною, адже впродовж досліджуваного періоду рівень забезпечення їх поточної діяльності власним оборотним капіталом знизився на 0,08.

Як свідчать дані рис. Д.4 дод. Д, найвищою протягом аналізованого періоду була тривалість операційного циклу підприємств оптової торгівлі, діапазон коливання якої був зафіксований у межах 263,36-301,34 дні. Варто відмітити, що починаючи із 2016 року спостерігалася спадна тенденція розвитку тривалості операційного циклу підприємств оптової торгівлі, що свідчить про позитивну динаміку. Найнижчим серед підприємств усіх видів торгівлі була тривалість

операційного циклу підприємств роздрібної торгівлі, яка у окремі роки коливалася від 93,96 до 133,02 днів. Така тенденція спричинена відносно низькими обсягами запасів підприємств роздрібної торгівлі та низьким обсягом дебіторської заборгованості, яка в окремих підприємств може бути відсутньою.

Визначені вище показники результативності розвитку загального обсягу оборотних активів підприємств торгівлі та у розрізі видів торгівлі необхідно доповнити аналогічними показниками у розрізі їх розмірів (табл. Д.4 дод. Д).

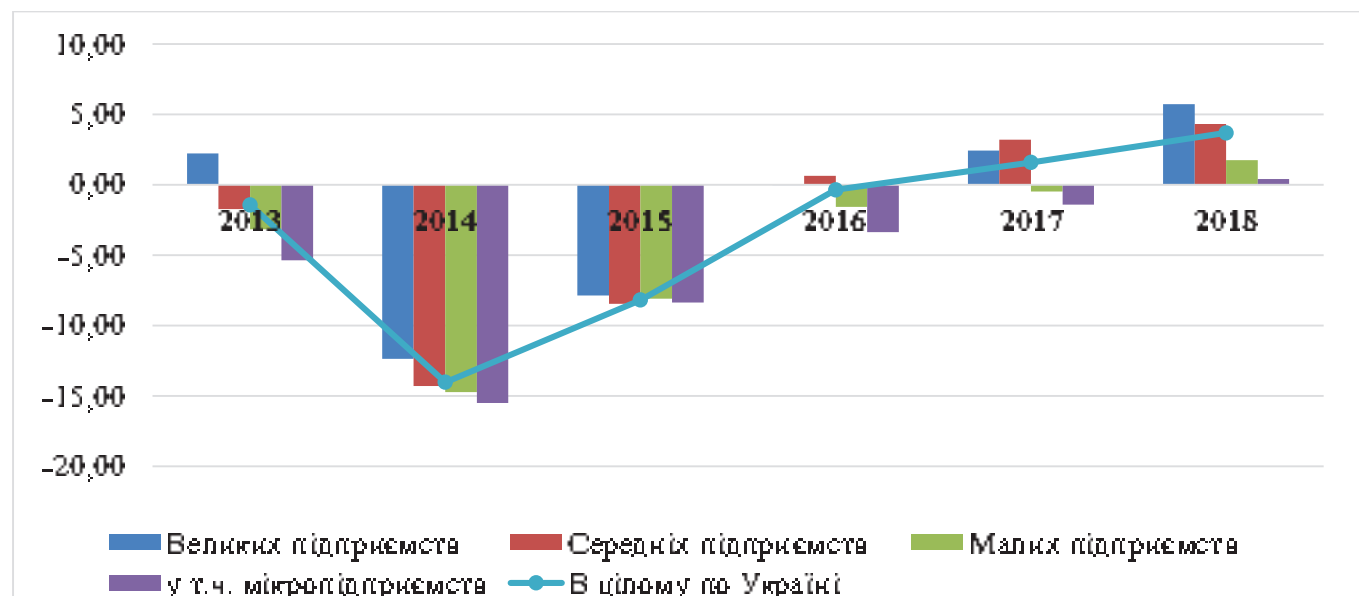

Рис. 2.18. Динаміка рентабельності оборотних активів підприємств торгівлі України у розрізі їх розмірів 2013-2018 рр., %

Джерело: складено автором за [100-106]

Як свідчать дані табл. Д.4 та рис. 2.18, динаміка рентабельності оборотних активів усіх розмірів показала спадну тенденцію у 2013-2014 роках. Загалом, слід зазначити, що протягом аналізованого періоду ефективніше оборотні активи використовували підприємства великих та середніх розмірів, негативне значення рентабельності оборотних активів яких спостерігалось лише у 2014-2015 рр. як наслідок впливу негативних явищ в економіці України. Найнижчим був показник рентабельності оборотних активів мікропідприємств, який попри зменшення негативного значення починаючи з 2015 року, все ж залишався від'ємним у 2017 році.

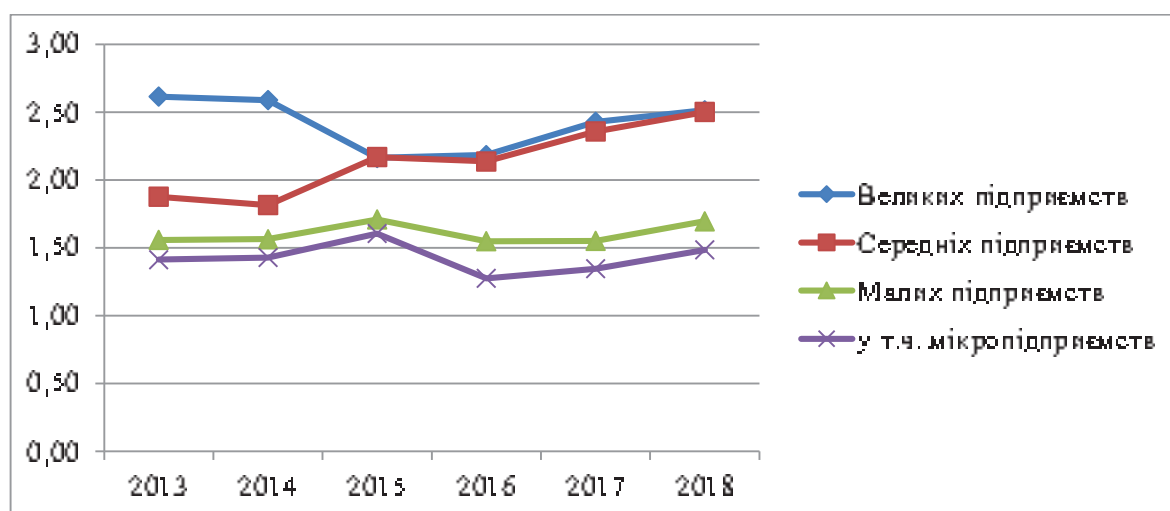

Рис. 2.19. Динаміка коефіцієнта оборотності оборотних активів підприємств торгівлі України у розрізі їх розмірів у 2013-2018 рр.

Джерело: складено автором за [100-106]

Із наведених у табл. Д.4 та рис. 2.19 даних видно, що протягом аналізованого періоду найвищим був показник оборотності великих підприємств та найнижчою була оборотність оборотних активів мікропідприємств. Діапазон коливання показника оборотності оборотних активів підприємств торгівлі різних розмірів в окремі роки змінювався від 1,41 до 2,61. Так, найвищою була оборотність оборотних активів великих підприємств у 2013 році, яка поступово спадала до 2015 р., проте починаючи із 2016 р. показник оборотності оборотних активів великих підприємств почав зростати.

Визначені у табл. Д.4 коефіцієнти загальної ліквідності підприємств торгівлі різних розмірів протягом аналізованого періоду характеризувалися низькими значеннями порівняно із нормативом, а також спадною тенденцією для середніх та великих підприємств торгівлі, що є негативним явищем та свідчить про зниження їх спроможності покривати власні поточні зобов'язання. Так, протягом 2013-2018 рр. ліквідність великих підприємств знизилася на 0,06, середніх – на 0,07. Незважаючи на найнижчий рівень ліквідності малих та мікропідприємств, в цілому за період коефіцієнт їх загальної ліквідності зріс на 0,04 та 0,12 відповідно, що безумовно показує позитивні зрушення фінансового стану малих підприємств торгівлі починаючи із 2016 року, проте на кінець досліджуваного періоду вони так і не досягли нормативного значення.

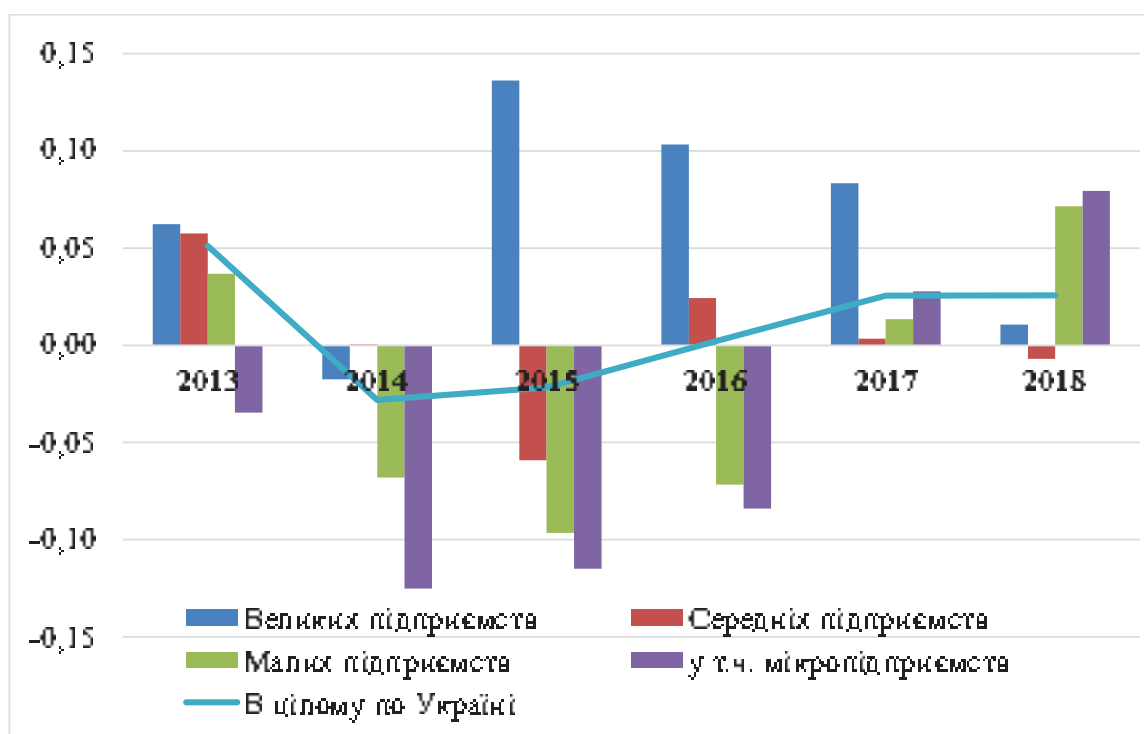

Рис. 2.20. Динаміка коефіцієнта забезпечення поточної діяльності ВОК підприємств торгівлі України у розрізі їх розмірів у 2013-2018 рр.

Джерело: складено авторам за [100-106]

Як видно із даних рис. 2.20, у 2013 році ситуація щодо забезпечення власним оборотним капіталом поточної діяльності підприємств торгівлі усіх розмірів (за винятком мікропідприємств, у яких досліджуваний коефіцієнт становив -0,03) характеризувалася додатними значеннями, проте починаючи із 2014 року ситуація погіршилася, найбільш помітний вплив кризових явищ в економіці відобразився на здатності малих, зокрема і мікропідприємств, забезпечити свою поточну діяльність власним оборотним капіталом.

Виявлена циклічність розвитку коефіцієнта забезпечення поточної діяльності потребує більш детального його аналізу як індикатора ефективності фінансування оборотних активів. Одним із важливих показників фінансування оборотних активів є також частка власного капіталу у їх фінансуванні. В результаті проведення анкетного опитування було виявлено (рис. 2.21), що 43,1% підприємств вибірки фінансують оборотні активи переважно із власного капіталу, у 20% підприємств питома вага власного капіталу в загальному обсязі оборотних активів становить 20-

30%, найменша частка підприємств і вибірки фінансують оборотні активи за рахунок менш, ніж 10% власного капіталу.

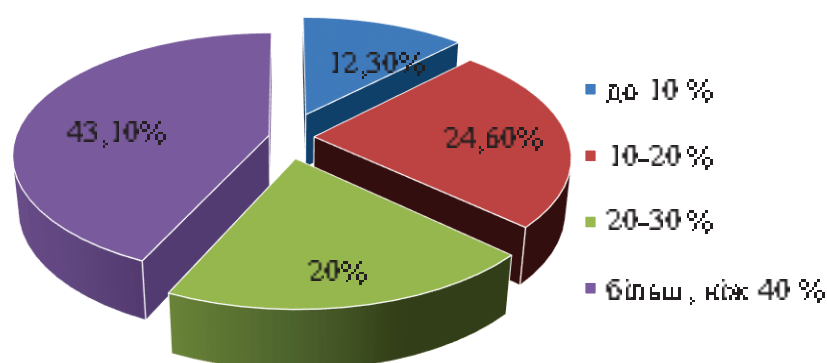

Рис. 2.21. Структура вибірки підприємств торгівлі України за часткою використання власного капіталу в фінансуванні оборотних активів у 2018 році, % підприємств вибірки

Джерело: сформовано автором за результатами анкетного опитування вибірки підприємств торгівлі України.

Таким чином, необхідно з'ясувати причину виявлених дисбалансів у результатах визначеного показника. З цією метою проаналізуємо результати анкетного опитування у розрізі підприємств різних розмірів та видів торгівлі (табл. Д.5 дод. Д). Аналіз показав, що різниця між використанням власного капіталу для фінансування оборотних активів не залежить від виду торгівлі, проте лежить в основі розподілу підприємств за розмірами.

Дослідження показало рис. Д.5 дод. Д, що в 53,8% підприємств вибірки у структурі джерел фінансування оборотних активів переважають власні фінансові ресурси, рівномірно розподілилися частки вибірки підприємств, що переважно використовують короткостроковий та довгостроковий кредит для фінансування оборотних активів – по 18,5%. Та найменшу частку вибірки складають підприємства, основним джерелом фінансування оборотних активів яких є комерційний або товарний кредит, тобто переважає кредиторська заборгованість.

Більш широкий аналіз пріоритетних джерел фінансування оборотних активів вибірки підприємств можна провести розподіливши їх за розмірами та видами торгівлі (табл. Д.5 дод. Д). Дослідження показало, що половина великих

підприємства із вибірки надають перевагу використанню довгострокового кредиту для фінансування оборотних активів, по чверті підприємств переважно використовують короткостроковий та комерційний кредити. У структурі великих підприємств вибірки немає таких, що надають перевагу фінансуванню оборотних активів за рахунок власного капіталу. Середні підприємства вибірки також надають перевагу використанню довгострокового кредиту. Малі підприємства використовують переважно власний капітал для фінансування оборотних активів завдяки їх нездатності використовуючи кредитування оплачувати високі кредитні ставки враховуючи сучасну економічну нестабільність в країні та часті зміни валютних курсів.

Грунтуючись на результатах анкетного опитування вибірки підприємств торгівлі, щодо критеріїв вибору джерел фінансування оборотних активів різними підприємствами торгівлі України, а також беручи до уваги макроекономічні показники, що впливають на фінансування оборотних активів здійснимо факторний аналіз залежності коефіцієнта забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом від визначених критеріїв.

Безумовно на даний показник впливають показники, що дозволяють його розрахувати: обсяг оборотних активів та поточних фінансових зобов'язань, між якими існує чіткий детермінований зв'язок. Проте крім прямого впливу на рівень забезпечення оборотних активів власним оборотним капіталом впливає низка стохастичних чинників. До зовнішніх критеріїв віднесемо темп приросту інфляції, темп приросту облікової ставки Національного банку України, темп приросту ВВП та темп приросту доходів населення. До внутрішніх критеріїв включимо темп приросту обсягу реалізованої продукції, темп приросту чистого прибутку як результативні показники використання оборотних активів, темп приросту собівартості реалізованої продукції як витратний показник, а також темпи приросту власного капіталу як джерела фінансування оборотних активів.

Використовуючи кореляційний аналіз виявимо взаємозв'язки між результативним та факторними показниками.

Таблиця 2.7

Кореляційний аналіз залежності коефіцієнта забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом (ВОК) вибірки підприємств торгівлі України від основних факторів у 2013-2018 рр.

	Упр коеф. забезпечення поточної дієтї ВОК	Упр облікової ставки НБУ	Упр індексу інфляції	Упр ВВП	Упр доходу на особу	Упр обсягу реалізованої продукції	Упр чистого прибутку	Упр собівартості реаліз. прод.	Упр власного капіталу
Упр коеф. забезпечення поточної дієтї ВОК	1								
Упр облікової ставки НБУ	-0,86	1							
Упр індексу інфляції	-0,79	0,92	1						
Упр ВВП	0,17	-0,16	-0,23	1					
Упр доходу на особу	0,22	-0,33	-0,49	0,79	1				
Упр обсягу реалізованої продукції	0,46	-0,05	-0,19	0,05	0,22	1			
Упр чистого прибутку	0,77	-0,71	-0,65	0,54	0,69	0,46	1		
Упр собівартості реаліз. прод.	0,11	0,32	0,24	-0,09	0,01	0,90	0,20	1	
Упр власного капіталу	-0,51	0,55	0,75	-0,16	-0,17	-0,07	-0,13	0,32	1

Джерело: складено авторам за [93-99, 1 (7-1) (8)]

Із таблиці 2.7 помітно, що найбільший вплив на коефіцієнт забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом здійснює темп приросту облікової ставки НБУ, а також темп приросту індексу інфляції, вплив яких є обернено пропорційним. Дані зв'язки є цілком об'єктивними, адже зі зростанням кредитної ставки чи вартості грошових коштів зростає вартість позикового капіталу, який застосовують для фінансування оборотних активів, що знижує питому вагу власного капіталу в фінансуванні оборотних активів. Проте дані фактори відносяться до зовнішніх та підприємство не може впливати на них. Ідентифіковано значний вплив змін чистого прибутку підприємств вибірки та обсягу їх реалізованої продукції на забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом як результативних показників функціонування кожного підприємства, що забезпечують зміну обсягу власних фінансових ресурсів, а також темпу приросту загальної суми власного капіталу, який власне використовується для фінансування оборотних активів.

Порівняємо основні показники результативності використання оборотних активів вибірки підприємств розподіливши їх на продовольчі та непродовольчі підприємства, офіційні дані щодо яких відсутні в Державній службі статистики України по загальній сукупності підприємств торгівлі України (табл. Д.6 дод. Д).

Розподіл вибірки підприємств на продовольчі та непродовольчі показав помітні відмінності у значеннях рентабельності оборотних активів даних підприємств. Зокрема, найбільше криза 2014-2015 рр. відобразилася на ефективності використання оборотних активів продовольчих підприємств, показник рентабельності оборотних активів яких у 2014 році знизився на 90,5% порівняно з попереднім роком. Щодо рентабельності оборотних активів непродовольчих підприємств, даний показник залишався додатним протягом аналізованого періоду із спадною тенденцією у 2014 -2016 рр.

Як свідчать дані рис. Д.7 дод. Д, динаміка коефіцієнта оборотності оборотних активів до 2015 року біла відносно стабільною для продовольчих та непродовольчих підприємств. Проте починаючи з 2016 року спостерігалася різке зниження оборотності оборотних активів продовольчих підприємств вибірки, що помітно відобразилося на сукупному значенні показника оборотності оборотних активів продовольчих підприємств.

Протягом усього досліджуваного періоду значення коефіцієнта загальної ліквідності продовольчих та непродовольчих підприємств було нижче нормативного рівня (рис. Д.8 дод. Д), що свідчить про низький рівень їх здатності покривати поточні зобов'язання. Коефіцієнт забезпечення поточної діяльності ВОК був постійно додатним у непродовольчих підприємств, тоді як у продовольчих підприємств вибірки даний показник характеризувався від'ємним значенням починаючи із 2014 року і до кінця досліджуваного періоду.

Із рис. Д.9 дод. Д помітно, що протягом досліджуваного періоду тривалість операційного циклу вибірки непродовольчих підприємств постійно зростала, що є негативним фактором використання оборотних активів даних підприємств. Найвищим даний показник був у 2015 році та становив 143,33 дні. Натомість

тривалість операційного циклу продовольчих підприємств характеризувалася спадною тенденцією протягом усього досліджуваного періоду.

Поряд з дослідженням основних показників результативності використання оборотних активів у розрізі їх розмірів, видів торгівлі, варто приділити належну увагу управлінським аспектам, що зумовлюють зміну даних показників. В даному контексті здійснимо аналіз основних показників результативності використання оборотних активів залежно від застосування ними стратегії управління оборотними активами.

Таблиця 2.8

Динаміка рентабельності оборотних активів вибірки підприємств торгівлі України залежно від застосування стратегічного управління їх оборотними активами у 2012-2018 рр., %

Група вибірки підприємств	Роки						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Не застосовують стратегічне управління ОА	0,83	-0,12	-7,73	-18,51	0,49	3,19	11,28
<i>абсолютний приріст ланцюговий</i>	-	-0,96	-7,61	-10,77	19,00	2,70	8,09
Застосовують більше року	16,49	4,52	-2,10	2,19	-2,99	3,12	8,39
<i>абсолютний приріст ланцюговий</i>	-	-11,97	-6,62	4,30	-5,18	6,10	5,28
Застосовують більше 5 років	30,70	13,94	-92,53	-23,45	-18,23	-12,25	26,19
<i>абсолютний приріст ланцюговий</i>	-	-16,76	-106,4	69,08	5,22	5,98	38,44

Джерело: сформовано автором за результатами анкетного опитування та даними дод. К

Аналіз рентабельності оборотних активів вибірки підприємств торгівлі України залежно від використання стратегічного управління оборотними активами показав, що для підприємств, які не застосовують стратегію управління оборотними активами досліджуваний показник був від'ємним до 2015 року, проте починаючи з 2016 року даний показник почав тенденцію зростання. Це свідчить про покращення ефективності використання оборотних активів, що зумовлено виходом підприємств торгівлі із економічної та фінансової кризи 2014-2015 рр.

По відношенню до підприємств вибірки, які впровадили стратегічне управління оборотними активами більше року тому, динаміка рентабельності їх оборотних активів розвивалася циклічно, у 2016 році даний показник був від'ємним та становив -2,99 %, що зумовило необхідність пошуку способів підвищення

ефективності використання оборотних активів. Після впровадження стратегічного управління оборотними активами таких розпочалася тенденція зростання рентабельності оборотних активів, що у 2018 році становила 8,39%.

Підприємства, що застосовують стратегічне управління оборотними активами більше 5 років розпочали впровадження даного інструменту внаслідок значного погіршення ефективності використання оборотних активів викликаних кризовими явищами в економіці України у 2014 році, що призвели до різкого падіння рентабельності оборотних активів, яка знизилася в порівнянні з попереднім роком на 106,4%. Впровадження стратегічного управління оборотними активами призвело до поступового зниження від'ємного значення рентабельності оборотних активів, яке на кінець досліджуваного періоду стало додатнім та становило 26,9%.

Загалом, визначені тенденції свідчать про позитивний вплив впровадження стратегічного управління оборотними активами на рентабельність оборотних активів підприємств вибірки, проте досліджуваний показник залежить також від інших факторів, що формують чистий прибуток підприємства. З метою поглиблення аналізу впливу стратегії управління оборотними активами на результативність їх використання проаналізуємо динаміку рівня оборотності (рис. Д.10 дод. Д).

Дослідження показало різке зниження рівня оборотності оборотних активів підприємств вибірки, що не застосовують стратегічне управління оборотними активами починаючи з 2014 року. Натомість оборотність оборотних активів підприємств торгівлі, що застосовують стратегічне управління оборотними активами більше року навпаки розпочала тенденцію зростання починаючи з 2016 р., на кінець аналізованого періоду даний показник становив 4,17. Визначені тенденції свідчать про доцільність застосування стратегії управління оборотними активами, яка позитивно відображається на їх обертанні та свідчить про зниження необхідності ресурсів для підтримки поточного рівня активності для підприємств, що застосовують даний спосіб управління.

В контексті дослідження необхідності додаткових ресурсів в процесі стратегічного управління оборотними активами дослідимо рівень забезпечення

власними оборотними коштами підприємств вибірки (рис. Д.11 дод. Д). Як показав аналіз, підприємства, які не використовують стратегічне управління оборотними активами протягом усього періоду дослідження характеризувалися від'ємними значеннями коефіцієнта забезпечення поточної діяльності ВОК. Підприємства, які впровадили стратегічне управління оборотними активами більше року тому показали спадну динаміку додатного значення даного показника у 2012-2016 рр., проте із впровадженням стратегічного управління оборотними активами рівень забезпечення поточної діяльності ВОК почав зростати.

Аналіз ліквідності вибірки підприємств показав низькі значення даного показника для усіх груп підприємств вибірки починаючи з 2014 року (рис. Д.12 дод. Д). Такі тенденції свідчать про проблемний стан платоспроможності та нестачу оборотних активів для покриття поточних зобов'язань. Позитивними значеннями ліквідності (більше 1) характеризувалися підприємства, що застосовують стратегічне управління оборотними активами більше року. В свою чергу, підприємства вибірки, що застосовують його більше 5 років завдяки нарощенню поточних фінансових зобов'язань забезпечили низький рівень ліквідності, що створює потребу вдосконалення стратегій управління їх оборотними активами.

Дослідження тривалості операційного циклу (рис. Д.13 дод. Д) показало тенденцію його скорочення для підприємств, що застосовують стратегічне управління більше року та більше 5 років. Проте у підприємств вибірки, що не використовують стратегію управління оборотними активами, тривалість операційного циклу помітно зросла протягом останніх двох років, що свідчить про різкий приріст трансформації запасів таких підприємств в грошові кошти.

Таким чином, результативність використання оборотних активів залежить як від розміру підприємства, виду торгівлі, так і від управлінських аспектів. Застосування стратегії управління оборотними активами зумовило помітну диференціацію між аналогічними показниками для підприємств, що використовують стратегічне управління оборотними активами та тих, що не застосовують. Проте, аналіз показав, зростання рентабельності, оборотності

підприємств, що впровадили стратегічне управління оборотними активами переважно супроводжувалося падінням їх ліквідності, рівня забезпечення власним оборотним капіталом. Таким чином, необхідно удосконалити процес формування та фінансування оборотних активів в контексті реалізації стратегії управління ними та з урахуванням виявлених факторів впливу. Опираючись на результати проведених факторних аналізів, а також підходи науковців щодо виокремлення чинників, які впливають на процес стратегічного управління оборотними активами, ми вважаємо за доцільне систематизувати виявлені фактори (рис. Д.14. дод. Д).

Необхідність обґрунтування чинників, що здійснюють вплив на формування та фінансування оборотних активів підкреслюється тим, що вони досить широко характеризують причини виникнення певних зрушень в обсягах, складі та результативності використання оборотних активів. Ми пропонуємо класифікувати виявлені фактори на кількісні та якісні, а також, виділити в межах кожного чинника допоміжні фактори, що їх визначають, таким чином формуючи фактори першого та другого порядків. Дана класифікація факторів впливу дозволить полегшити визначення ступенів впливу конкретних факторів на формування та фінансування оборотних активів, забезпечить удосконалення процесу формування та фінансування оборотних активів.

Висновки до розділу II

Дослідження основних показників розвитку оборотних активів підприємств торгівлі України дозволяє сформулювати наступні висновки:

1. Постійне зростання обсягу оборотних активів протягом останніх шести років на фоні зниження кількості підприємств торгівлі свідчить про розширення господарської діяльності вітчизняних підприємств торгівлі, проте вагомий вплив на даний процес має зростання інфляції та погіршення інших макропоказників в країні, що призводять до нарощування страхових обсягів оборотних активів. Виявлено високий рівень залежності обсягу оборотних активів від внутрішніх факторів впливу: темпів приросту чистого прибутку та собівартості реалізованої продукції. Дослідження показало тенденцію відчутного зниження обсягу оборотних активів продовольчих підприємств вибірки на фоні зростання цін на енергоносії та зниження платоспроможності покупців.

2. Найбільшу частку в структурі оборотних активів підприємств торгівлі становить дебіторська заборгованість, що протягом досліджуваного періоду складає більше 50 % їх загального обсягу із тенденцією зростання та в результаті негативно відображається на фінансовій стійкості підприємств торгівлі України. Починаючи з 2015 року спостерігалось зростання обсягу запасів вітчизняних підприємств торгівлі, приріст яких у 2015 році становив більше 20 %, що здійснювалося з метою захисту грошових коштів від інфляції та підтверджується спадною тенденцією обсягу грошових коштів протягом аналогічного періоду часу.

3. Дослідження результативності використання оборотних активів, що окреслено приростом основних коефіцієнтів (рентабельності оборотних активів, загальної ліквідності, рівня забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом, тривалості операційного циклу тощо) свідчить про падіння основних показників результативності протягом 2013-2016 рр., які почали дещо відновлюватися лише починаючи з 2017 року. Причиною падіння визначальної частки показників стала фінансова криза 2014-2015 рр., що спричинило падіння рівня ліквідності підприємств торгівлі, приріст тривалості операційного циклу.

3. Дослідження тенденцій фінансування оборотних активів показало нестачу власних оборотних коштів для фінансування оборотних активів підприємств торгівлі протягом 2014-2017 рр. Визначено, що найбільше на коефіцієнт забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом впливають: темпи приросту обсягу реалізованої продукції, чистого прибутку, власного капіталу та облікової ставки НБУ.

4. Результати анкетування вибірки (65 підприємств торгівлі України) свідчать про низький рівень застосування стратегічного управління їх оборотними активами. Проте підприємства, які застосовують стратегічне управління здатні швидше реагувати на зміни зовнішнього середовища та нарощувати ефективність їх використання. Підприємства, що не використовують стратегічне управління показали помітну тенденцію зростання тривалості їх операційного циклу, що є негативним явищем та свідчить про сповільнення операційної діяльності таких підприємств.

5. Виявлено доцільність впровадження основних інструментів стратегічного управління оборотними активами на підприємствах торгівлі України з огляду на результативність використання оборотних активів підприємствами, що вже застосовують основні методи стратегічного управління оборотними активами. Анкетування показало необхідність розробки нових методик формування та фінансування оборотних активів, а також систем оцінювання результативності використання оборотних активів підприємств торгівлі України.

РОЗДІЛ III.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

3.1. Обґрунтування вибору типу політики формування оборотних активів підприємства

Ефективність функціонування сучасних підприємств торгівлі базується на здійсненні операційної діяльності, яка, зважаючи на специфіку галузі, полягає у реалізації товарів та послуг, що напряму пов'язано із використанням оборотних активів. Зважаючи на це, оборотні активи відіграють важливу роль в забезпеченні ефективності та результативності функціонування підприємств торгівлі. За даними Державної служби статистики України, питома вага оборотних активів підприємств торгівлі у 2018 році становила 87,1% структури балансу, що ще раз підкреслює науковий інтерес до удосконалення стратегії управління даним видом ресурсів підприємств торгівлі.

Рациональність, ефективність та результативність використання оборотних активів, перш за все, базується на створенні оптимального їх обсягу та структури. Адже недостатньо економічно обґрунтована політика формування оборотних активів призводить до обернених ефектів результатів – зниження ліквідності, платоспроможності, рентабельності, прибутковості тощо. Внаслідок занадто високої питомої ваги даного виду економічних ресурсів навіть незначні зміни обсягу та структури оборотних активів підприємств торгівлі можуть призвести до помітного впливу на результати функціонування підприємства.

В сучасній економічній та фінансовій літературі значне місце приділяється обґрунтуванню теоретичних основ політики формування оборотних активів. Сутність політики формування оборотних активів сучасні вчені трактують по-різному.

Вітчизняна науковиця Н.О. Власова визначає політику формування оборотних активів як систему принципів, методів обґрунтування та прийняття

господарських рішень, що стосуються створення оптимального обсягу та структури оборотних активів відповідно до визначених критеріїв або цілей [21, с. 36]. На нашу думку, дане трактування є цілком влучним, дозволяє враховувати необхідність оптимізації структури оборотних активів у процесі реалізації політики їх формування. Позитивним елементом даної дефініції є спрямування політики формування оборотних активів на досягнення цілей.

Науковці О.Г. Череп та Д.М. Іванченко вважають, що політика формування оборотних активів побудована на використанні варіацій співвідношення ефективності їх використання та існуючих ризиків, що зумовлює визначення загального обсягу оборотних активів та їх рівня відносно обсягу операційної діяльності [109, с. 41]. Дане трактування опирається на результативні фактори політики формування оборотних активів, на нашу думку, його недоліком є відсутність сутнісної характеристики щодо визначення складу та структури оборотних активів. Застосування виділеної науковцями ознаки «визначення рівня оборотних активів відносно обсягу операційної діяльності», на нашу думку, є недоцільним для підприємств сфери торгівлі, адже їх операційна діяльність забезпечується лише використанням оборотних активів.

Вітчизняний науковець, професор І.О. Бланк визначає політику формування оборотних активів з точки зору системного підходу до управління підприємством та відзначає, що політика формування оборотних активів базується на загальній філософії фінансового управління підприємством щодо визначення припустимого співвідношення рівня доходності підприємства та ризику, що супроводжує реалізацію його фінансової діяльності [110, с. 180]. Ми вважаємо, що дане трактування цілком вірно показує системність політики формування оборотних активів. Позитивним моментом є також спрямування реалізації політики формування оборотних активів на досягнення планових показників доходності в процесі нівелювання рівня ризику.

На нашу думку, виділені науковцями сутнісні ознаки політики формування оборотних активів необхідно доповнити характеристиками, що враховують сферу використання оборотних активів, а також спосіб управління ними.

Розвиваючи сутнісну ознаку І.О. Бланка, який відзначав, що політика формування оборотних активів базується на філософії фінансового управління підприємством, ми вважаємо за доцільне трактувати її як необхідний елемент стратегії управління оборотними активами підприємства, що дозволить підкреслити інтегральний характер процесу управління оборотними активами, а також провести паралелі між формуванням необхідного обсягу і складу оборотних активів та досягненням стратегічних цілей управління ними.

Також важливим аспектом формування оборотних активів є дуалістичний характер даного процесу, який, з одного боку, включає формування необхідного обсягу та складу оборотних активів, з іншого ж боку, пошук джерел фінансування визначеного обсягу оборотних активів. В даному контексті в процесі формування оборотних активів необхідно враховувати можливість підприємства фінансово забезпечити формування необхідного обсягу та складу оборотних активів. Таким чином, ми пропонуємо сутнісною ознакою політики формування оборотних активів визначити «забезпечення взаємозв'язку між формуванням та фінансуванням оборотних активів».

Ключові сутнісні характеристики поняття «політика формування оборотних активів підприємства торгівлі» зображено на рис. 3.1.

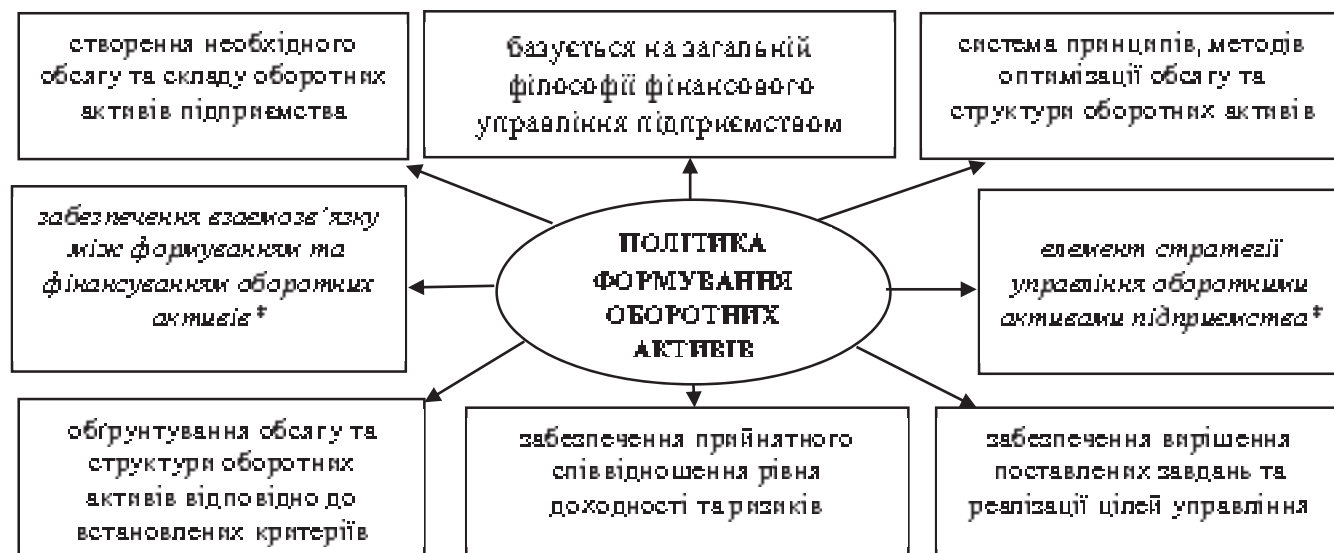

Рис. 3.1. Сутнісні характеристики поняття «політика формування оборотних активів підприємств торгівлі»

* запропоновано автором

Джерело: сформовано автором за [21, 109-110]

Враховуючи усі запропоновані ознаки, ми пропонуємо політику формування оборотних активів підприємства торгівлі визначати елементом стратегії управління оборотними активами підприємства торгівлі, що забезпечує взаємозв'язок між формуванням та фінансуванням оборотних активів, включає систему методів, принципів та критеріїв ідентифікації необхідного обсягу та складу оборотних активів відповідно до встановлених цільових критеріїв та поставлених завдань.

З метою практичного застосування та диверсифікації видів політики формування оборотних активів, науковці пропонують її класифікувати. В традиційній теорії фінансового менеджменту, науковці виділяють три типи політики формування оборотних активів: агресивну, помірну та консервативну. Проте специфіка використання кожного типу політики формування оборотних активів різних вчених дещо відрізняється.

Таблиця 3.1.

Основні типи політик формування оборотних активів

Науковці	Тип політики	Зміст
1	2	3
Джеймс К., Ван Хорн [111, с. 368].	стратегія «А» (консервативна)	нахилість великих обсягів оборотних активів, що призводить до високого рівня ліквідності підприємства, проте низького обсягу рентабельності
	стратегія «Б» (перехідна)	оптимізація рівнів рентабельності та ліквідності, проте даний вид політики формування оборотних активів окремо авторами не виділяється, лише як перехідний етап від консервативної до агресивної політики і навпаки
	стратегія «В» (агресивна)	орієнтація на приріст рентабельності, що спричиняє зниження платоспроможності та ліквідності, та як наслідок зростання економічних ризиків
Ю. Брігхем, Л. Гаспенскі [112, с. 265]	обережна	нахилість великих обсягів оборотних активів, що призводить до низької швидкості їх обертання
	помірна	оптимізація обсягу оборотних активів та періоду їх обертання
	обмежувальна	малий обсяг оборотних активів, що спричиняє зростання швидкості їх обертання та скорочення періоду обороту
І.О. Бланк [110, с. 180]	консервативна	дозволяє повністю задовольнити потребу підприємства у оборотних активах для забезпечення операційної діяльності та створення високих обсягів їх страхових резервів у випадку виникнення непередбачуваних обставин. Зазначений тип політики дозволяє мінімізувати ризики за рахунок негативного впливу на ефективність використання оборотних активів

Продовж. табл. 3.1

1	2	3
	помірна	характеризується також забезпеченням в повному обсязі потреби в оборотних активах для здійснення поточної діяльності, а також формування оптимального обсягу резервів оборотних активів, що дозволяє балансувати рівень ризику із рівнем ефективності використання оборотних активів
	агресивна	характеризується мінімізацією страхових резервів оборотних активів, є найбільш ризиковим типом політики, адже при виникненні найменших збоїв операційного циклу підприємство може зазнати значних фінансових втрат, проте при безперервному функціонуванні такий підхід є найбільш ефективним для підприємства
Є.С. Стоянова [64, с. 26-27].	політика «худобідно»	характеризується стримуванням росту обсягу оборотних активів
	«центристська»	середня ланка між агресивним та консервативним типом політики формування оборотних активів
	політика «жирного кота»	характеризується «роздуванням» суми оборотних активів та окремих їх елементів
С. Росс, Р. Вестерфілд, Б. Джордан [113, с. 535]	гнучка	підтримка високого обсягу ліквідних оборотних активів у вигляді грошових коштів, цінних паперів тощо, зберігання значних обсягів запасів, оптимізація умов надання товарних кредитів з метою збільшення дебіторської заборгованості
	рестриктивна	скорочення обсягів грошових коштів, запасів, мінімізація дебіторської заборгованості

Джерело: сформовано автором за [64, 110-113]

Більшість сучасних вчених погоджуються із думкою класиків економічної та фінансової науки, зокрема науковці Н.О. Власова, О.В. Михайлова [114, с. 224], М.А. Дядюк [115, с. 124] та інші.

Проте на сьогоднішній день існують наукові розробки сучасних вчених, які крім трьох типів політики зазначених вище, виокремлюють також додаткові типи політики формування оборотних активів. Сучасна вчена С.О. Єрмак виділяє п'ять типів політики формування оборотних активів, до складу яких крім трьох базових входять ще абсурдний та обмежувальний типи політики формування оборотних активів [116, с. 243-244].

Перший тип політики характеризується повною відсутністю страхових резервів оборотних активів, що проявляється у низькій частці оборотних активів, що викликає прискорення їх оборотності, проте зменшує рентабельність. Даний

тип політики дозволяє розширити можливості формування оборотних активів, визначити нові сутнісні ознаки, зокрема повна відсутність страхових резервів не була виділена у трьох базових стратегіях формування оборотних активів.

В свою чергу обмежувальна політика базується на повній відмові від позикового капіталу, що створює абсолютну фінансову стійкість підприємства, проте призводить до зниження рентабельності власного капіталу. На нашу думку, така політика створює перешкоди у розвитку та удосконаленні сучасних підприємств, адже обґрунтована політика отримання позикового капіталу забезпечує приріст ефективності його функціонування.

Сучасні дослідники також застосовують назву «квазіринкова» по відношенню до абсурдної політики формування оборотних активів, яка фактично є вкрай жорсткою формою агресивної політики формування оборотних активів, при застосуванні якої підприємство перебуває у надзвичайно складному економічному і фінансовому становищі та змушене фактично припинити діяльність.

Науковець Л.В. Пальтек пропонує також виділити ідеальний тип політики формування оборотних активів, а помірний тип називає компромісним [117, с. 45]. На нашу думку, сутнісні ознаки ідеального типу політики формування оборотних активів є ідентичними абсурдному типу попереднього автора.

Ми вважаємо, що в економічній літературі недостатньо обґрунтованою є помірна політика, яка часто являється найбільш ефективною для підприємства, адже дозволяє балансувати співвідношення здатності підприємства забезпечувати поточні фінансові зобов'язання та його доходності.

Проведений у 2 розділі аналіз основних показників результативності використання оборотних активів усіх підприємств та вибірки підприємств торгівлі України показав тенденцію коливання даних показників протягом досліджуваного періоду. Приріст (на +3,67%) рентабельності оборотних активів усіх підприємств торгівлі України супроводжувався зниженням рівня ліквідності оборотних активів (на -0,06). Опираючись на зазначену тенденцію, ми вважаємо, що саме застосування помірної політики формування оборотних активів забезпечить досягнення прийняттого для конкретного підприємства рівня балансування даних

показників. Зважаючи на негативне значення загальної ліквідності підприємств торгівлі України, а також той факт, що даний показник є нормативно забезпеченим із чітко визначеними граничними межами, з метою нівелювання значних відхилень ліквідності та рентабельності оборотних активів при застосуванні політики їх формування, ми вважаємо за необхідне застосувати рівень ліквідності в якості критерію розподілу помірної політики формування оборотних активів підприємства торгівлі на три види. З нашої точки зору, застосування рентабельності оборотних активів як індикатора результативності використання оборотних активів в якості критерію є недоцільним завдяки відсутності його нормативних значень, що часто призводить до того, що одне і те ж значення рентабельності оборотних активів може бути низьким для одного підприємства торгівлі та високим для іншого.

Зважаючи на те, що, згідно класичного економічного змісту, помірна політика формування оборотних активів передбачає пошук оптимального співвідношення показників рентабельності та ліквідності, ми пропонуємо розділити даний вид політики формування оборотних активів на три окремих види: помірна політика із забезпеченням високої ліквідності та помірна політика із забезпеченням низької ліквідності та зрівноважена помірна політика із середнім рівнем ліквідності.

Перший тип політики формування оборотних активів буде носити назву стимулююча, що характеризується високим рівнем ліквідності оборотних активів, що забезпечує середню чи високу частку оборотних активів у загальній сумі активів (близько 50% та більше) та призводить до високого рівня рентабельності при низькому рівні оборотності оборотних активів. Такий процес можливий завдяки формуванню значного обсягу оборотних активів необхідних для операційної діяльності, що супроводжується зниженням оборотності оборотних активів та забезпечує високу ліквідність, проте даний обсяг містить мінімальні страхові резерви, що не стримують приріст рентабельності даного підприємства. Як показує практика, сьогодні такий тип політики зустрічається досить часто завдяки високому ступеню ризиків сучасних умов господарювання, які підприємства намагаються нівелювати завдяки підтримці високого рівня

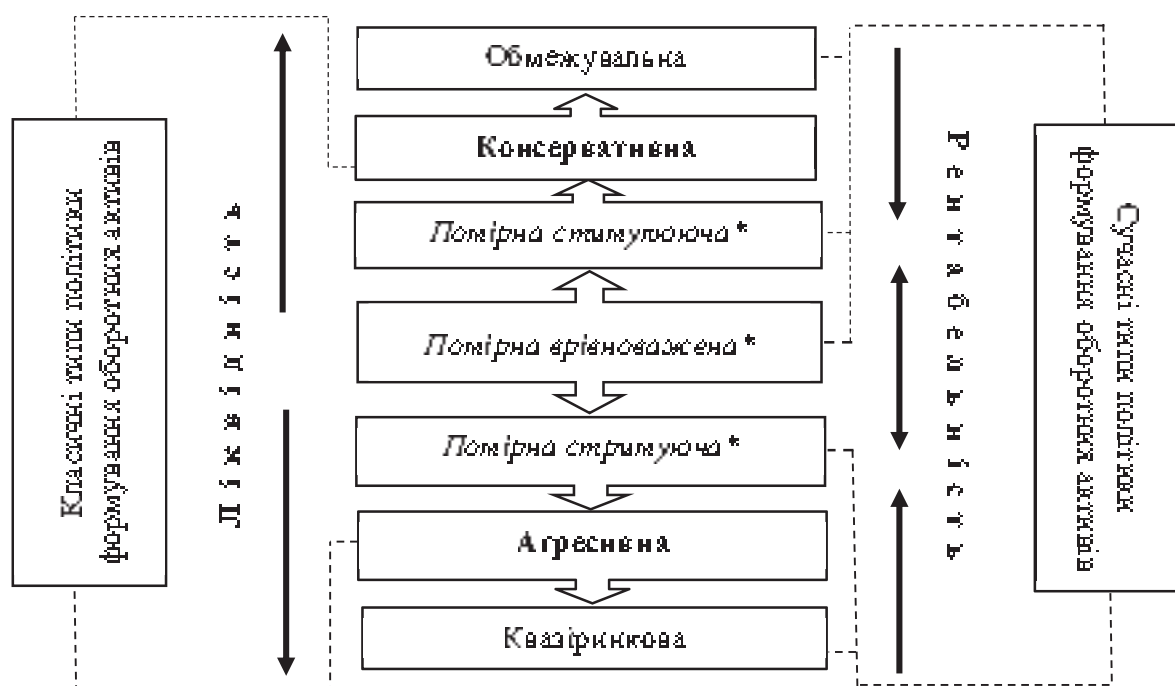
ліквідності, проте намагаються це зробити не зашкодивши приросту рентабельності підприємства.

Наступним типом політики, ми пропонуємо визначити стримуючу політику формування оборотних активів. Даний тип політики характеризується низьким рівнем ліквідності, завдяки малій частці оборотних активів у загальному обсязі активів підприємства, що забезпечує прискорення оборотності існуючого незначного обсягу оборотних активів, проте дане прискорення оборотності не призводить до приросту рентабельності, а навпаки – скорочує її. Така ситуація пояснюється низькою часткою страхових резервів оборотних активів, що під впливом зовнішніх змін призводить до скорочення ефективності діяльності підприємства.

Третім видом помірної політики ми пропонуємо виділити врівноважену політику формування оборотних активів, яка характеризується середніми значеннями ліквідності, рентабельності та тривалості операційного циклу. Така політика можлива за умови сталого розвитку підприємства та незмінності умов його функціонування. Проте сьогодні досягти такого рівня результативності використання оборотних активів підприємствам торгівлі досить важко завдяки складним умовам господарювання, впливу нестабільної економічної, фінансової та політичної ситуації в країні. Проте більшість підприємств торгівлі України прагнуть забезпечити стабільність господарювання. Тому, можемо трактувати даний вид політики як цільовий для сучасних підприємств торгівлі України.

При розмежуванні помірної типу політики формування оборотних активів на три види необхідно також врахувати особливості окремих видів оборотних активів. Зокрема, слід при застосуванні помірної стимулюючої політики формування оборотних активів у складі оборотних активів нарощувати обсяг найбільш ліквідних оборотних активів – грошових коштів. Використання помірної стримуючого типу політики навпаки зумовлює нарощення обсягу запасів, які протягом досліджуваного періоду становили в середньому 22,6% обсягу оборотних активів. При використанні обох типів політики, варто зменшувати частку дебіторської заборгованості, яка поряд із підтримкою операційної діяльності може

призвести до значних фінансових втрат. Удосконалена типологія політик формування оборотних активів зображена на рис. 3.2.

**запропоновано автором*

Джерело: сформовано автором на основі [110-117]

Рис. 3.2. Типологія політик формування оборотних активів підприємства торгівлі

Досліджуючи сутнісні характеристики окремих типів політики формування оборотних активів було з'ясовано основні ідентифікатори, що впливають на вибір конкретного типу політики. Незважаючи на схожість думок науковців, кожен з них оперує різними критеріями ефективності політики формування оборотних активів, тож запропонуємо матрицю основних критеріїв ідентифікації політики формування оборотних активів з точок зору різних науковців (табл. 3.2).

Для обґрунтування методики ідентифікації оптимального типу політики формування обсягу оборотних активів підприємства торгівлі необхідно визначити критерії, які будуть найбільш точно характеризувати кожен тип політики, мати високі рівні зав'язків із результативним показником, а також не супроводжуватимуться суттєвими перешкодами в проведенні їх розрахунків.

Таблиця 3.2

Критерії ідентифікації типу політики формування оборотних активів

Науковець	Критерій	Високий	Середній	Низький
Джеймс К., Ван Хорн	Ліквідність	Консервативна	Помірна	Агресивна
	Рентабельність	Агресивна	Помірна	Консервативна
	Рівень ризику	Агресивна	Помірна	Консервативна
Ю. Брігхем, Л. Гаспенскі	Період обороту	Обережна	Помірна	Обмежувальна
І.О. Бланк	Страховий резерв ОА	Консервативна	Помірна	Агресивна
	Ефективність використання ОА	Агресивна	Помірна	Консервативна
	Рівень ризику	Агресивна	Помірна	Консервативна
Є.С. Стоянова Є.В. Бикова	Питома вага ОА у загальній сумі активів	Агресивна «політика жирного kota»	Помірна «центристська політика»	Консервативна «політика худо- бідно»
С. Росс, Р. Вестерфільд, Б. Джордан	Обсяги вкладень у оборотні активи	Гнучка	–	Рестриктивна

Джерело: сформовано автором за [64, 110-113]

Аналіз впливу основних факторів на значення обсягу оборотних активів на одиницю товарообороту вибірки підприємств торгівлі України було здійснено у 2 розділі застосовуючи кореляційний аналіз. В результаті проведення розрахунків було визначено, що найбільш впливовими факторами на показник оборотних активів на одиницю товарообороту вибірки підприємств торгівлі України є чистий прибуток та собівартість реалізованої продукції.

Веручи до уваги формули розрахунку основних критеріїв визначення типу політики формування оборотних активів запропонованих науковцями (табл. 3.2), важливими їх елементами є саме виділені на основі кореляційного аналізу фактори впливу на результативний показник. Так, чистий прибуток виступає основою для розрахунку рентабельності оборотних активів, поточні фінансові зобов'язання дозволяють визначити рівень загальної ліквідності, собівартість реалізованої продукції виступає важливим індикатором тривалості операційного циклу підприємства, що показує швидкість обертання оборотних активів. Таким чином, усі вищеперераховані показники в процесі розрахунку опираються на

найвпливовіші фактори для результативного та обсяги оборотних активів чи їх складових.

Ми вважаємо, що найбільш ефективними критеріями ідентифікації типу політики формування оборотних активів є рентабельність оборотних активів, значення коефіцієнта загальної ліквідності та тривалості операційного циклу підприємств торгівлі. Для формування методики ідентифікації оптимального типу політики формування оборотних активів підприємства торгівлі та застосування її на практиці, необхідно запропонувати числові значення визначених критеріїв. Використаємо визначені показники підприємств торгівлі України.

Одним із виділених критеріїв є рівень загальної ліквідності підприємства, що дозволяє визначити здатність підприємства погасити наявні поточні зобов'язання. В літературі визначено нормативне значення даного показника, що становить 2-3. Аналіз сучасного стану загальної ліквідності підприємств торгівлі України показав, що середнє значення даного показника дорівнює 1,02. Таким чином, значення коефіцієнта ліквідності, що коливається у межах 1-2 будемо вважати середнім, відповідно, усі показники загальної ліквідності нижче 1 будуть вважатися низьким рівнем ліквідності, вище 2 – високим.

Індикатором політики формування оборотних активів було визначено рентабельність оборотних активів як основний показник ефективності їх використання. В цілому на підприємствах торгівлі України протягом 2013-2018 рр. рентабельність переважно була від'ємною та не підіймалася вище 5%, середнє значення рентабельності оборотних активів підприємств торгівлі України протягом 2013-2018 рр. становило -2,67%, в літературі не визначається нормативне значення даного показника, лише відмічається, що позитивною є тенденція його зростання, тому в процесі ідентифікації типів політики формування оборотних активів будемо вважати, що середнє значення даного показника коливається у межах від 0 до -2,67, значення рентабельності оборотних активів нижче -2,67 – низьким та рентабельність оборотних активів вище 0 – високим.

Наступним критерієм є тривалість операційного циклу підприємства, що характеризує оборотність оборотних активів, проте на відміну від коефіцієнта

оборотності, дозволяє здійснити більш глибокий аналіз оборотності у розрізі особливостей використання дебіторської заборгованості та товарних запасів підприємств. Даний показник для підприємств торгівлі України в середньому становив 163,81 дні протягом 2014-2018 рр., тому будемо вважати, що середня його значення коливається у межах 163-170 днів, нижче 163 днів – низький рівень тривалості операційного циклу, вище 170 днів – високий. На основі визначених критеріїв та ознак окремих політик формування оборотних активів підприємств торгівлі запропонуємо матрицю вибору оптимального типу політики (рис. 3.3).

		РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ				ТРИВАЛІСТЬ ОПЕРАЦІЙНОГО ЦИКЛУ
		< -2,67%	0 % – (-2,67%)	> 0 %		
КОЕФІЦІЄНТ ЗАГАЛЬНОЇ ЛІКВІДНОСТІ	< 1	Квазіринкова	Помірна стримуюча	Агресивна	< 163 дні	
	1-2	Помірна стримуюча	Помірна рівноважена	Помірна стимулююча	163-170 днів	
	> 2	Консервативна	Помірна стимулююча	Обмежувальна	> 170 днів	

Рис. 3.3. Матриця вибору типу політики формування оборотних активів підприємств торгівлі

Джерело: авторська розробка

Використання запропонованої на рис. 3.3. матриці дозволить вітчизняним підприємствам торгівлі обрати оптимальну політику формування оборотних активів зважаючи на цільові орієнтири критеріїв. Проте після визначення типу політики формування оборотних активів, необхідно обґрунтувати особливості фінансування оборотних активів зважаючи на дуалістичний характер балансу кожного підприємства.

3.2. Визначення типу політики фінансування оборотних активів підприємства

Важливим етапом процесу управління оборотними активами сучасних підприємств торгівлі є процес їх фінансування, що базується на використанні науково обґрунтованих типів політики фінансування оборотних активів та їх адаптації до сучасних умов господарювання.

Підтвердженням необхідності розробки методики фінансування оборотних активів підприємств торгівлі є сучасна ситуація щодо їх джерел фінансування, у структурі яких протягом 2014-2016 рр. була відсутня складова власного капіталу, а фінансування оборотних активів, як і необоротних, проводилося лише за рахунок довгострокових та короткострокових зобов'язань та забезпечень. Починаючи з 2017 року, ситуація почала покращуватися, зокрема у 2017 році власний капітал склав 1,3 % структури балансу, у 2018 році даний показник зріс до 4,4 %. Дані показники помітно впливають на результативність функціонування підприємств торгівлі, що пояснюється негативним значенням рентабельності оборотних активів підприємств торгівлі протягом 2014-2016 рр., яка коливалася у межах -14,03 % – -0,35%. Проте у 2017 році спостерігалася позитивна динаміка, коли рівень рентабельності досяг позитивного значення 1,59%. З огляду на існуючі тенденції, підкреслюється науковий інтерес щодо дослідження альтернативних політик фінансування оборотних активів сучасних підприємств торгівлі.

Одним із першочергових етапів ідентифікації закономірностей, особливостей та джерел фінансування оборотних активів є трактування сутності поняття «політика фінансування оборотних активів».

В сучасному економічному науковому просторі не виділяється дефініція «політика фінансування оборотних активів підприємств торгівлі». Вчені використовують різноманітні поняття з метою концептуалізації сутності фінансування оборотних активів, зокрема: модель, стратегія, політика, підхід до фінансування оборотних активів. Найбільш поширеними із них є політика фінансування оборотних активів та стратегія фінансування оборотних активів.

Поняття «стратегія фінансування оборотних активів» застосовується переважно зарубіжними вченими, власне, не трактуючи сутності даного поняття, лише в контексті виділення особливостей ідентифікації окремих типів стратегій фінансування оборотних активів. Зокрема таке застосування даного поняття знайшло відображення у працях іноземних вчені К. Джеймса, Ван Хорна [111], Ю. Бріггема, Л. Гаспенскі [112], української науковиці Г.О. Роганової [118, с. 82] та інших. Вітчизняні науковці А.І. Баранов [119], І.О. Бланк [110], Н.О. Власова [9], С.О. Зубков [120] та інші пропонують виділяти дефініцію політики фінансування оборотних активів.

Однією із найпростіших та найбільш загальних визначень політики фінансування оборотних активів є визначення вченої Н.О. Власової, яка ідентифікує політику фінансування оборотних активів як багатоплановий процес, що включає основні аспекти управління активами та капіталом підприємства [9, с. 160]. Запропоноване автором визначення є досить узагальненим та не характеризує особливостей фінансування власне оборотних активів. Вчена фокусує увагу на об'єктах управління, не виділяючи мети, певних принципів та механізмів його здійснення.

В свою чергу, науковець А.І. Баранов трактує політику фінансування оборотних активів частиною загальної системи управління оборотними активами підприємства, мета якої полягає в оптимізації загального обсягу та структури джерел фінансування оборотних активів з метою забезпечення високого рівня ефективності використання власного капіталу, а також достатньої фінансової стійкості підприємства [119, с. 37].

До ряду вищеперерахованих сутнісних ознак поняття «політика фінансування оборотних активів» автор ідентифікує ще такі: «частина загальної системи управління оборотними активами підприємства», «полягає в оптимізації загального обсягу та структури джерел фінансування оборотних активів з метою забезпечення високого рівня ефективності використання власного капіталу, а також достатньої фінансової стійкості підприємства». Перша сутнісна ознака показує системність процесу фінансування оборотних активів, його інтегральний

характер. Наступна характеристика досить влучно описує цільову орієнтованість політики фінансування оборотних активів, а також характеризує механізм досягнення стратегічних цілей управління оборотними активами, проте, на нашу думку, дану ознаку варто удосконалити в контексті конкретизації цілей, які стосуються безпосередньо управління оборотними активами.

Варто приділити увагу трактуванню сутності поняття «політика фінансування оборотних активів» запропонованого професором І.О. Бланком, який визначає політику фінансування оборотних активів як відображення загальної філософії фінансового управління підприємством, що ґрунтується на співвідношенні рівня доходності та ризику в контексті розподілу оборотних активів на постійні та змінні, а також взаємодіє із політикою формування оборотних активів [110, с. 225].

Критичний аналіз визначення даного автора показав влучність та обґрунтованість основних сутнісних ознак поняття. Важливе значення також варто приділити характеристиці, що передбачає розподіл оборотних активів на постійні та змінні в процесі їх фінансування, адже дана класифікація оборотних активів дозволяє виділити специфічні ознаки кожної групи оборотних активів, що впливають на вибір джерела їх фінансування.

Сучасний вітчизняний науковець С.О. Зубков [120, с. 124] вважає, що найбільш точно сутність поняття «політика фінансування оборотних активів» відображає економічний зміст дефініції «управління фінансуванням оборотних активів» запропоноване вченим А.Г. Балдинюком, який трактує, що управління фінансуванням оборотних активів – це «система принципів та методів прийняття управлінських рішень щодо визначення обсягу оборотного капіталу, складу власних і позикових джерел його формування, що дозволить забезпечити оптимального співвідношення рівня доходності та ризику в процесі використання оборотного капіталу відповідно до обраного виду фінансової політики» [121, с. 12].

Перша виділена науковцем характеристика «система принципів та методів прийняття управлінських рішень щодо визначення обсягу оборотного капіталу»,

більше стосується політики формування оборотних активів. Поряд з тим, ми цілком погоджуємося з думкою автора щодо виокремлення сутнісної ознаки «визначення складу власних та позикових джерел формування оборотних активів підприємства» та вважаємо дану характеристику однією із основних ознак політики фінансування оборотних активів.

З метою поглиблення сутності досліджуваного поняття, ми пропонуємо виокремити додаткові його характеристики. Важливо при трактуванні даного поняття враховувати зв'язок політики фінансування оборотних активів із стратегією фінансування підприємства в цілому, що показує системний характер даної політики як елемента загальної фінансової стратегії підприємства. Комплексність процесу фінансування, на нашу думку, є досить важливим фактором, що дозволяє уникнути існуючих ризиків завдяки взаємообумовленості фінансування окремих елементів загальної фінансової стратегії підприємства. Зважаючи на те, що оборотні активи виступають головним операційним ресурсом підприємств сфери торгівлі, їх фінансування складає найбільшу частку фінансових ресурсів таких підприємств, узгодження політики фінансування оборотних активів із іншими елементами фінансової стратегії підприємства, на нашу думку, є важливим з метою ефективного розподілу фінансових ресурсів та розвитку інших сфер діяльності підприємств торгівлі: фінансової, інвестиційної тощо.

Також ми пропонуємо виокремити наступну сутнісну характеристику: «містить тісний взаємозв'язок із рівнем фінансової безпеки підприємства». Зважаючи на той факт, що оборотні активи підприємств торгівлі виступають головним ресурсом, що забезпечує безперервність їх операційної діяльності та мають значний вплив на результативність функціонування підприємства в цілому, фінансове забезпечення використання оборотних активів є досить важливим індикатором фінансової безпеки підприємства. Ми вважаємо, що саме політика фінансування оборотних активів дозволяє визначити важливу частку фінансових коефіцієнтів, що свідчать про рівень фінансової безпеки підприємства торгівлі в цілому, дозволяють врахувати зовнішні та внутрішні чинники впливу на

індикатори фінансування оборотних активів, а також перспективні напрямки їх розвитку.

Найбільш значущі сутнісні ознаки поняття «політика фінансування оборотних активів підприємств торгівлі» відобразимо на рис. 3.4.

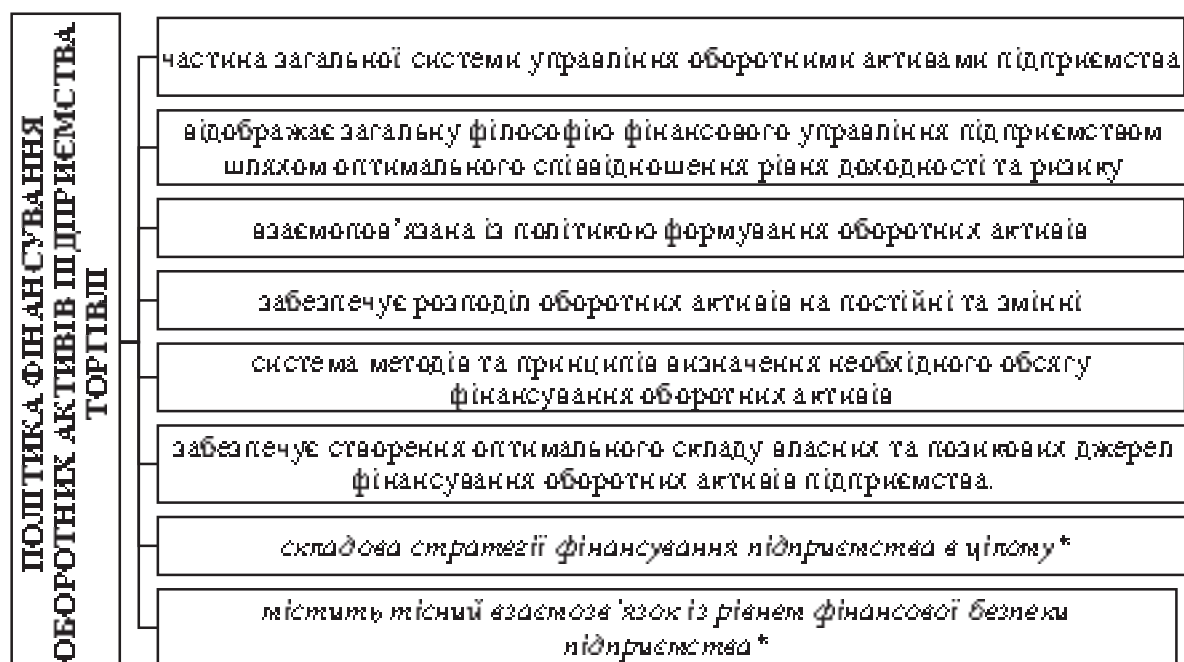

Рис. 3.4. Сутнісні характеристики поняття «політика фінансування оборотних активів підприємства торгівлі»

**запропоновано автором*

Джерело: узагальнено автором на основі [9, 110, 119, 121]

Таким чином, визначимо сутність досліджуваного поняття як складову фінансової стратегії підприємства, що включає систему принципів та методів визначення необхідного обсягу фінансування оборотних активів, оптимізацію часток власних та позикових джерел фінансування оборотних активів в структурі капіталу підприємства залежно від їх віднесення до постійних чи змінних оборотних активів, що забезпечить досягнення припустимого співвідношення рівня доходності та ризику з метою забезпечення фінансової безпеки підприємства торгівлі.

Визначенню та обґрунтуванню типів політики фінансування оборотних активів виділено значне місце в світовій економічній та фінансовій літературі. Низка науковців чітко виділяють типи політик формування оборотних активів. Так, вітчизняні науковці І.О. Бланк [110, с. 225], А.Г. Балдинюк [121, с. 16],

ідентифікують три типи політики фінансування оборотних активів: агресивну, консервативну та помірну. Зарубіжні вчені К. Джеймс, Ван Хорн [111, с. 367], Р. Брейлі, С. Майерс [122, с. 792] описують такі ж види політики фінансування оборотних активів, лише називаючи їх «стратегія А», «стратегія В» та «стратегія С». Науковиця Е.С. Стоянова [64, с. 27], як і у випадку ідентифікації типів політики формування оборотних активів, обґрунтувала ті ж типи політики фінансування оборотних активів, що і вище зазначені науковці, проте із протилежними значеннями. Охарактеризуємо сутність виділених науковцями типів політик фінансування оборотних активів.

Консервативний тип характеризується використанням власного капіталу та довгострокових зобов'язань для фінансування постійної та половини змінної частини оборотних активів, в свою чергу друга половина змінних оборотних активів фінансується за рахунок короткострокових зобов'язань. В результаті такого фінансування забезпечується висока ліквідність за рахунок низького рівня використання короткострокових кредитів, проте приносить великі затрати власного капіталу на фінансування оборотних активів, що негативно впливає на рентабельність.

Помірний тип політики передбачає формування постійної частки оборотних активів за рахунок власного капіталу та довгострокових зобов'язань, тоді як змінні оборотні активи фінансуються використовуючи лише короткострокові зобов'язання. Використання такої моделі, на думку науковців, забезпечує нормальний рівень фінансової стійкості та середній рівень рентабельності підприємства.

Агресивна політика фінансування оборотних активів полягає у фінансуванні незначної частки (не більше 1/2) постійних оборотних активів використовуючи власний капітал та довгострокові позики, тоді як за рахунок короткострокових зобов'язань фінансуються усі інші оборотні активи. Використання даного типу політики призводить до зниження ліквідності підприємства, проте при інших незмінних умовах забезпечує приріст його рентабельності.

Визначені вченими типи політики формування оборотних активів є базовими класичними стратегіями фінансування оборотних активів, удосконалення яких необхідне враховуючи інтенсивні зміни середовища господарювання сучасних вітчизняних підприємств торгівлі та особливості кожного виду підприємств. Сьогодні науковці розробляють велику кількість похідних стратегій та методів фінансування оборотних активів.

Сучасна науковиця Г.О. Роганова крім трьох класичних типів політики фінансування оборотних активів виділяє ще наступні стратегії фінансування: ідеальна, вкрай консервативна та самофінансування. Ідеальний тип політики фінансування, як і політика формування оборотних активів є стратегією де-юре, адже де-факто вона практично не зустрічається внаслідок неідеального та нестабільного середовища функціонування вітчизняних підприємств торгівлі. В свою чергу, вкрай консервативна стратегія та самофінансування характеризуються відсутністю короткострокової заборгованості, політика самофінансування передбачає використання лише власного капіталу для фінансування оборотних активів, тоді як при застосуванні вкрай консервативної стратегії, оборотні активи підприємств фінансуються лише за рахунок довгострокових зобов'язань підприємства [118, с. 83].

Досить цікавою є думка американських науковців Джей К. Шима та Джоела Г. Сигела [123, с. 223], які не окреслювали конкретні типи політики фінансування оборотних активів, проте зазначили, що ефективне фінансування оборотних активів будується на альтернативності короткострокових та довгострокових боргових зобов'язань. На думку науковців, вибір найбільш вигідної альтернативи для кожного підприємства здійснюється на основі пріоритетності основних цілей функціонування конкретного підприємства (приріст ліквідності, рентабельності, оборотності тощо). Адже довгострокові позики зумовлюють менший рівень ризику втрати ліквідності, проте такі позики є дорожчими порівняно із короткостроковими, що часто негативно відображається на рентабельності підприємства.

Усі зазначені вище типи політики опираються на балансування часток основних джерел фінансування оборотних активів. Різні науковці по різному систематизують групи джерел формування оборотних активів, ми ж розподілимо їх на групи залежно від характеристик, що забезпечують ідентифікацію типу політики фінансування оборотних активів. Виділення різноманітних форм власного капіталу, короткострокових та довгострокових зобов'язань дозволить поглибити рекомендації щодо обрання типів політики фінансування окремими видами підприємств торгівлі України (табл. Л.1. дод. Л). Таким чином, в подальшому дослідженні будемо виділяти три групи джерел фінансування оборотних активів підприємств торгівлі: власний капітал, короткострокові зобов'язання та довгострокові зобов'язання.

Оперуючи виділеними групами джерел фінансування оборотних активів та зважаючи на існуючі типи політики фінансування оборотних активів, ми вважаємо за доцільне розширити їх диференціюючи помірну політику фінансування оборотних активів на окремі підвиди. Досі науковці вважали, що при використанні помірної політики фінансування оборотних активів постійні оборотні активи фінансуються за рахунок власного капіталу та довгострокових зобов'язань не розмежовуючи їх, тоді як змінна частина оборотних активів фінансується використовуючи короткострокові зобов'язання.

Ми вважаємо, власний капітал та довгострокові зобов'язання слід чітко розмежовувати в процесі вибору типу політики фінансування оборотних активів. Опираючись на даний принцип, а також на результати аналізу анкетного опитування вибірки підприємств торгівлі України проведеного у 2 розділі, який показав, що підприємства торгівлі розмежовують дані джерела фінансування, зокрема у 53,8% підприємств вибірки в структурі джерел фінансування оборотних активів переважають власні фінансові ресурси, по 18,5% підприємств переважно використовують короткостроковий та довгостроковий кредит, 9,2% – фінансують оборотні активи переважно за рахунок товарного кредиту, ми вважаємо за доцільне виокремити три типи помірної політики фінансування оборотних активів.

Пропонуємо виокремити помірний ощадливий тип політики фінансування оборотних активів, який характеризується відсутністю власного капіталу в структурі джерел фінансування постійної частини оборотних активів та їх фінансування лише використовуючи довгострокові зобов'язання, в свою чергу змінні оборотні активи даної політики фінансуються за рахунок короткострокових кредитів. Помірний ощадний тип політики фінансування оборотних активів базується на відсутності витрат власних ресурсів для фінансування оборотних активів та використанні основним джерелом фінансування оборотних активів – довгострокових зобов'язань.

Наступним видом помірної політики ми пропонуємо виділити помірний збалансований тип політики фінансування оборотних активів, який передбачає фінансування половини постійних оборотних активів використовуючи власний капітал та половини за допомогою довгострокових зобов'язань, відповідно змінні оборотні активи даного типу політики фінансування оборотних активів фінансуються використовуючи короткострокові зобов'язання. Такий тип політики дозволяє використати усі визначені групи джерел фінансування оборотних активів чітко балансуючи їх частки. Практичним підтвердженням застосування даного типу політики є результат аналізу анкетування, який показав, що у 13,84% підприємств досліджуваної вибірки у структурі джерел фінансування оборотних активів переважає власний капітал та довгострокові зобов'язання.

Зважаючи на високу частку підприємств із досліджуваної у 2 розділі вибірки, у фінансуванні яких переважали власні фінансові ресурси – 53,8%, ми вважаємо, що доцільно виділити помірний затратоємний тип політики фінансування оборотних активів, який передбачає фінансування постійної частки оборотних активів лише за рахунок власного капіталу та змінної частини оборотних активів на основі короткострокових зобов'язань. Даний тип політики характеризується високою затратоємністю власних ресурсів на фінансування оборотних активів та забезпечує відсутність додаткових виплат по довгостроковим кредитам.

На рис. 3.5 відображено удосконалену типологію політик фінансування оборотних активів підприємств торгівлі із розподілом джерел фінансування їх постійних та змінних оборотних активів.

	Постійні оборотні активи		Змінні оборотні активи	
Ідеальна політика	КЗ		КЗ	
Агресивна політика	ДЗ+ВК	КЗ	КЗ	
Помірна оптимістична політика*	ДЗ		КЗ	
Помірна збалансована політика*	ВК	ДЗ	КЗ	
Помірна засторожлива політика*	ВК		КЗ	
Консервативна політика	ДЗ+ВК		ДЗ+ВК	КЗ
Вкрай консервативна політика	ДЗ+ВК		ДЗ+ВК	
Самофінансування	ВК		ВК	

КЗ – короткострокові зобов'язання, ДЗ – довгострокові зобов'язання, ВК – власний капітал

Рис. 3.5. Удосконалена типологія політик фінансування оборотних активів підприємств торгівлі

*запропоновано автором

Джерело: сформовано автором за [116-122]

Вибір конкретного типу політики фінансування оборотних активів повинен базуватися на певних факторах. Науковець С.О. Зубков вважає, що визначення ефективності застосування певного типу політики фінансування оборотних активів можливо лише відносно встановлених критеріїв [120, с. 124]. Ми погоджуємося із думкою науковця та вважаємо, що для ідентифікації оптимального типу політики фінансування оборотних активів конкретного підприємства торгівлі необхідно визначити фактори, що найбільше впливають на ідентифікатор типу політики фінансування оборотних активів.

Науковиця Л.С. Омельченко вважає основними критеріями вибору типу політики фінансування оборотних активів рівень забезпеченості власними

оборотними активами та рівень поточної ліквідності [124, с. 181]. Ми вважаємо виділені фактори важливими для визначення типу політики фінансування оборотних активів, перший показує здатність підприємства фінансувати оборотні активи використовуючи власні фінансові ресурси, другий критерій дозволяє обирати тип політики фінансування оборотних активів узгоджуючи її із критерієм визначення типу політики формування оборотних активів.

В свою чергу, вітчизняна науковиця Г.О. Нагаєва, крім виділених вище визначила ще фактор достатності фінансування оборотних активів, який описала коефіцієнтом достатності фінансування оборотних активів та коефіцієнтом поточного фінансування оборотних активів, а також вартість залучення оборотних активів (середньозважена вартість капіталу) [86, с. 287].

Н.О. Власова [9, с. 44] ідентифікує наступні критерії: рівень достатності джерел фінансування оборотних активів, який характеризують поточні фінансові потреби, оборотність поточних фінансових потреб та коефіцієнт фінансування оборотних активів, критерій рентабельності описують період обороту, коефіцієнт оборотності та рентабельність власного оборотного капіталу, ефективність політики фінансування оборотних активів, яку автор описує коефіцієнтом забезпечення власним оборотним капіталом, коефіцієнтом поточної ліквідності, коефіцієнтом участі матеріальних запасів у покритті поточних зобов'язань.

Сучасний вчений І.О. Бланк вважає, що головним індикатором типу політики фінансування оборотних активів є коефіцієнт чистих оборотних активів, мінімальне значення якого свідчить про використання агресивного типу політики фінансування оборотних активів, максимальне – консервативного [110, с. 226]. Методика розрахунку даного показника дозволяє ототожнити його із виокремленим Н.О. Власовою коефіцієнтом забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом.

Більшість науковці вважають, що головним критерієм вибору певного типу політики фінансування оборотних активів є рівень забезпечення фінансування оборотних активів власним оборотним капіталом, ми вважаємо за доцільне виокремити даний критерій при формуванні матриці ідентифікації типу політики

фінансування оборотних активів підприємств торгівлі. Середнє значення даного показника для підприємств торгівлі України становить 0,02, отже будемо вважати низьким значення даного показника менше -0,02, середнім – рівень коефіцієнта, що коливається у межах 0,02-0,1 та високим – вище 0,1.

Таблиця 3.3

Фактори, що впливають на визначення типу політики фінансування оборотних активів підприємств торгівлі

Науковець	Фактори	Показники, що їх характеризують
І.О. Бланк [110, с. 226]	рівень чистих оборотних активів	коефіцієнт чистих оборотних активів
Л.С. Омельченко [124, с. 181]	забезпеченість власними оборотними активами рівень поточної ліквідності	коефіцієнт забезпеченості власними оборотними активами, коефіцієнт поточної ліквідності
Г.О. Нагаєва [86, с. 287].	достатність вартість залучення	коефіцієнт достатності фінансування оборотних активів, коефіцієнт поточного фінансування оборотних активів, середньозважена вартість капіталу.
Н.О. Власова [9, с. 44]	рівень ризику рентабельність ліквідність	поточні фінансові потреби, оборотність поточних фінансових потреб, період обороту, коефіцієнт оборотності, рентабельність власного оборотного капіталу, коефіцієнтом забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом, коефіцієнт участі матеріальних запасів у покритті короткострокових зобов'язань.

Коефіцієнт забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом також було досліджено використовуючи кореляційний аналіз. В результаті визначено, що на рівень забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом найбільшим чином впливають зміна облікової ставки, обсягу реалізованої продукції, чистого прибутку та власного капіталу. Таким чином, враховуючи виокремлені у табл. 3.2. фактори та формули розрахунку основних показників результативності використання оборотних активів (рентабельності оборотних активів, оборотності оборотних активів), можна стверджувати про зв'язок рівня забезпечення оборотних активів власним оборотним капіталом із даними показниками.

Інтегруючи визначені фактори впливу та опираючись на думку Бланка І.О. щодо взаємозалежності вибору типів політики фінансування оборотних активів і формування оборотних активів, ми вважаємо за доцільне виділити наступним критерієм тип політики формування оборотних активів, який власне визначається на основі рентабельності оборотних активів, оборотності оборотних активів вираженої тривалістю операційного циклу та коефіцієнта загальної ліквідності.

Не менш важливим критерієм є розмір підприємства торгівлі, що підтверджується аналізом структури вибірки підприємств торгівлі України за часткою використання власного капіталу в фінансуванні оборотних активів у розрізі їх видів та розмірів у 2018 році. В результаті аналізу структури підприємств у розрізі їх розмірів, видів торгівлі було визначено найбільші диспропорції у виборі джерел фінансування оборотних активів підприємств різних розмірів.

Використовуючи обрані критерії побудуємо матрицю ідентифікації типу політики фінансування оборотних активів підприємств торгівлі України (рис. 3.6).

		ТИП ПОЛІТИКИ ФОРМУВАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ			РОЗМІР ПІДПРИЄМСТВА
		Обмежувальна Консервативна	Помірна стримуєча, врівноважена,	Агресивна Абоурна	
КОЕФІЦІЄНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВОК	> 0,1	Самофінансування Вкрай консервативна	Помірна затратоємна	Помірна затратоємна	Мале
	0,02-0,1	Консервативна Помірна збалансована	Помірна збалансована	Агресивна Помірна збалансована	Середнє
	< (0,02)	Помірна ощадна	Помірна ощадна	Ідеальна Агресивна	Велике

Рис. 3.6. Матриця ідентифікації типу політики фінансування оборотних активів підприємств торгівлі

Джерело: авторська розробка

Запропонована методика вибору типу політики фінансування оборотних активів дозволить визначити найбільш доцільний спосіб фінансування підприємств торгівлі різних розмірів та побудована на використанні коефіцієнта фінансування

оборотних активів, обраного типу політики формування оборотних активів, що підкреслюється впливом на вибір обох типів політики ідентичних показників: рентабельності оборотних активів, їх оборотності. Для пошуку взаємозв'язків між основними показниками, що описують стратегічне управління оборотними активами доцільно застосувати один із сучасних та найбільш ефективних інструментів – побудувати стратегічну карту, яка дозволить провести оцінку досягнення стратегічних цілей та забезпечить реалізацію стратегічного планування та прогнозування на підприємствах торгівлі.

3.3. Розробка стратегічної карти цільових показників управління оборотними активами підприємства

Реалізація будь-якого економічного процесу супроводжується управлінням, визначенням його ефективності, результативності, ступеня досягнення поставленої мети. В сучасній економічній науці існує велика кількість науково обґрунтованих систем управління та оцінювання, що можуть супроводжувати розвиток оборотних активів та їх результативних показників. Складні умови функціонування сучасних підприємств торгівлі, оборотні активи яких є основним операційним ресурсом та часто становлять більше половини загальної суми активів таких підприємств, вимагають здійснювати пошук нових підходів до управління оцінки показників їх функціонування, що сьогодні часто суперечать один одному.

Стратегічне управління, доцільність застосування якого в процесі управління оборотними активами підприємства була обґрунтована у попередніх розділах, опирається на використання нового системного підходу в управлінні та оцінюванні результатів управління оборотними активами. Сучасний стан використання інструментів стратегічного управління вітчизняними підприємствами торгівлі, як показало анкетне опитування, характеризується негативними тенденціями. Низький рівень використання стратегічного управління оборотними активами підприємств торгівлі обумовлений складними умовами господарювання,

економічною нестабільністю в країні, відсутністю фінансових ресурсів підприємств торгівлі на удосконалення системи управління тощо.

Проте позитивною стороною проведеного анкетування стало з'ясування того, що 92,3% підприємств вибірки прагнуть удосконалити систему управління їх оборотними активами, зокрема 33,8% підприємств вибірки вважають, що для цього найбільш доцільно розробити нову модель оцінки результативності стратегічного управління ними, 29,2% підприємств вибірки потребують обґрунтування нових підходів до політики формування та фінансування оборотних активів відповідно до їх стратегічних цілей та 29,2% підприємств вибірки вважають за необхідне забезпечити інформаційну обізнаність працівників щодо процесу стратегічного управління оборотними активами.

Основоположниками впровадження стратегій в діяльність компаній, їх обґрунтування та визначення системи оцінювання були американські науковці Р.С. Каплан та Д.П. Нортон, які вперше у 1996 р. обґрунтували особливості, ключові моменти оцінювання впроваджених підприємствами стратегій у науковій праці «Balanced Scorecard. Translating Strategy into Action». Концепція даних науковців досить швидко набула популярності серед провідних компаній світу та показала, навіть неочікувано для авторів, надзвичайний успіх [125].

Економічний зміст збалансованої системи показників Р.С. Каплана та Д.П. Нортон полягає в поєднанні існуючих традиційних фінансових показників ретроспективи із системою оцінки перспектив. Усі показники запропонованої науковцями моделі ґрунтуються на чітко визначених цілях конкретного підприємства та розподіляються на чотири основних групи: фінансову складову, взаємовідносини з клієнтами, внутрішні бізнес-процеси та розвиток і навчання персоналу [126, с. 17].

Ключовими відмінностями збалансованої системи показників від традиційних методик проведення оцінювання економічних процесів є орієнтація результатів оцінки на поставлені підприємством цілі, що зумовлює виникнення довгострокового характеру даної системи показників, а також проведення оцінки впливу нематеріальних активів на кінцеву результативність. Отже, задля

використання збалансованої системи показників, підприємствам необхідно вміти чітко формувати стратегію у розрізі конкретних стратегічних завдань, встановлювати взаємозв'язки між стратегічними цілями та показниками, що описують їх досягнення. Одним із ключових аспектів, що дозволяє використовувати стратегічне управління та збалансовану систему показників в процесі управління оборотними активами підприємств є обґрунтування Р.С. Капланом та Д.П. Нортоном особливостей переведення стратегії на операційний рівень. На сьогоднішній день у більшості вітчизняних підприємств все ще залишилися усталені принципи діяльності, які полягають у тому, що стратегія та стратегічні плани необхідні лише керівництву чи топ-менеджменту підприємства, натомість кожен конкретний працівник повинен лише ефективно здійснювати свою роботу не витрачаючи час на удосконалення.

З метою підвищення ефективності реалізації стратегічного управління та використання збалансованої системи показників, у своїй наступній науковій праці американські вчені Р.С. Каплан та Д.П. Нортон запропонували інноваційний продукт, що має назву «стратегічна карта». Трактують сутності стратегічних карт розглядається в сучасній науці переважно стосовно загальної системи управління підприємством. Самі ж основоположники даного поняття, вчені Р.С. Каплан та Д.П. Нортон, визначають стратегічну карту як «візуальне представлення причинно-наслідкових взаємозв'язків між елементами стратегії підприємства» [125]. Безумовно таке трактування є цілком влучним, проте сучасні науковці запропонували удосконалені дефініції поняття «стратегічна карта».

Одним із найбільш простих визначень поняття «стратегічна карта» запропонованих сучасними науковцями є трактування І.В. Викиданця, який пропонує визначати стратегічну карту як «документ, що дозволяє зафіксувати розроблену стратегію розвитку підприємства» [127, с. 112]. На нашу думку, таке трактування є вірним, проте занадто вузьким, а також не відображає економічного змісту стратегічної карти, її призначення та мети створення, адже фіксування стратегії не показує цілей формування стратегічної карти, лише описує її місткість.

Дещо ширше розглядають дане поняття науковці Т.С. Гайдучок та О.М. Дмитренко, які пропонують трактувати дефініцію «стратегічна карта» як діаграму чи рисунок, що описує стратегію підприємства у вигляді певного набору стратегічних цілей та причинно-наслідкових зв'язків між ними [128, с. 48]. До запропонованої вищезазначеними науковцями сутності поняття «стратегічна карта» дані вчені додають сутнісну характеристику «описує стратегію у вигляді певного набору стратегічних цілей». Дана ознака розширює попереднє трактування опираючись на цільове спрямування стратегії підприємства.

В свою чергу науковці Н.В. Сабліна, Т.Б. Кузенко зазначають, що стратегічна карта є інструментом, який дозволяє керівництву підприємства формулювати та відображати спосіб ефективного створення цінності, погоджуючи стратегічні цілі та використовуючи ланцюг причинно-наслідкових зв'язків [129, с. 328]. Додовнюючи попередніх авторів дані науковці додають ще сутнісну ознаку «інструмент, який дозволяє керівництву підприємства формулювати та відображати спосіб ефективного створення цінності». На нашу думку, дана характеристика опирається на кінцеву мету функціонування кожного підприємства – приріст його цінності (ринкової вартості), такий підхід дозволяє орієнтувати стратегічні цілі та їх взаємозв'язки на досягнення кінцевої цілі, проте стосовно поняття стратегічної карти цільових показників управління оборотними активами, на нашу думку, таке трактування є занадто широким.

Вітчизняний науковець Л.М. Киш пропонує визначати стратегічну карту як найбільш простий та наочний метод відображення стратегії підприємства, а також її цілей та напрямів розвитку, функціональне призначення якого полягає у поширенні стратегії між працівниками підприємства, що дозволяє перенести її на операційний рівень діяльності підприємства [130, с. 110]. До ряду вищеперерахованих характеристик сутності поняття «стратегічна карта» науковця додає ще такі: «функціональне призначення полягає у поширенні стратегії між працівниками підприємства», «дозволяє перенести її на операційний рівень діяльності підприємства». Дані ознаки, на нашу думку, є цілком вірними та важливими в процесі розробки стратегічної карти цільових показників розвитку

певної частини підприємства (відділу, ресурсу тощо), адже для реалізації створеної стратегії та побудованої стратегічної карти необхідно, щоб кожен учасник процесу її реалізації розумів конкретні цілі та завдання, що призведуть до досягнення поставленої мети. Зважаючи на те, що оборотні активи виступають головним джерелом реалізації операційної діяльності підприємств торгівлі, друга характеристика досить влучно описує сутність стратегічної карти управління саме оборотними активами.

Болгарський професор Иванов Христо доповнює визначення попередніх науковців та трактує, що стратегічна карта виражає модульність, представляє ясність і фокус та являється об'єднуючим та послідовним механізмом опису стратегії підприємства, що базується на встановленні, вимірі та управлінні цілями та показниками, які їх характеризують [131, с. 35]. Ми цілком погоджуємося з автором та вважаємо сутнісні ознаки даного поняття доцільними для трактування не лише сутності стратегічної карти підприємства в цілому, а й стратегічної карти його окремих функціональних елементів.

Зарубіжний вчений Пол Р. Нівен визначає поняття «стратегічна карта» з точки зору завдань, які підприємству необхідно виконати в процесі реалізації стратегії. Науковець трактує дану дефініцію як графічну репрезентацію на одній сторінці основних завдань, що забезпечать позитивний розвиток кожного з чотирьох її елементів з метою успішної реалізації стратегії підприємства [132]. Вищезазначений вчений виділяє ще такі ознаки: «репрезентація основних завдань, які забезпечать позитивний розвиток кожного з чотирьох елементів стратегічної карти» та «з метою успішної реалізації стратегії підприємства». Першу ознаку, на нашу думку, доцільніше трактувати як репрезентацію системи цілей, яких необхідно досягти підприємству в розрізі складових стратегічної карти, адже метою її побудови є розробка системи цільових показників, які показують ступені досягнення цілей, а не рівень реалізації завдань. Наступна характеристика, є в цілому вірною, адже кінцевим позитивним результатом побудови кожної стратегічної карти є успішна реалізація стратегії, проте дане трактування є досить абстрактним, адже успішна реалізація для конкретного підприємства може

відрізнятися, доцільніше його трактувати так: «зادля досягнення поставленої мети реалізації стратегії».

Крім виділених науковцями сутнісних ознак стратегічної карти, в процесі удосконалення даного поняття з урахуванням об'єкта формування стратегічної карти, доцільно додати ще кілька ознак.

В першу чергу, ми пропонуємо виділити сутнісну характеристику «елемент фінансової складової загальної стратегічної карти розвитку підприємства». Розробка стратегічної карти для будь-якого окремого відділу, ресурсу, на нашу думку, повинна бути елементом загальної стратегічної карти, спрямованої на досягнення загальної місії підприємства. Зважаючи на особливості оборотних активів, що є головним ресурсом забезпечення операційної діяльності підприємства торгівлі, найбільш доцільно стратегічну карту управління оборотними активами інтегрувати у фінансовий складник стратегічної карти підприємства.

Рис. 3.7. Сутнісні характеристики поняття «стратегічна карта управління оборотними активами підприємства торгівлі»

*запропоновано авторам

Джерело: сформовано авторам на основі [125-132]

Також ми пропонуємо виокремити ознаку: «враховує припустимий рівень фінансового ризику». Побудова стратегічної карти управління оборотними

активами передбачає врахування зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на використання оборотних активів у перспективі. Вплив даних критеріїв може зумовлювати настання ймовірностей фінансових та економічних втрат підприємства. Ми вважаємо, що в сформована стратегічна карта управління оборотними активами повинна враховувати існуючі ризики та включати показники, що описують припустимий рівень настання фінансового ризику.

На основі усіх запропонованих науковцями ознак та власних пропозицій сформулюємо трактування поняття «стратегічна карта управління оборотними активами підприємств торгівлі» – це елемент фінансової складової загальної стратегічної карти підприємства, що візуально відображає причинно-наслідкові взаємозв'язки між стратегічними цілями управління оборотними активами та показниками, що характеризують ступені їх досягнення, враховує припустимий рівень фінансового ризику та дозволяє перенести стратегію управління підприємством на операційний рівень.

Крім концепції основоположників розробки стратегічних карт Д. Каплана та Р. Нортона, в науковій літературі існують також інші моделі представлення стратегій управління, що мають спільні та відмінні риси із концепцією вищезазначених науковців. Шведські вчені Нільс-Горан Олів'є, Жан Рой та Магнус Веттер [133] виділили кілька моделей зарубіжних науковців, які обґрунтували концепції побудовані на використанні збалансованої системи показників:

– модель стратегічних карт Л. Мейселя, що є досить схожою із концепцією Д. Каплана та Р. Нортона, ключовою їх відмінністю є застосування даним науковцем окремим елементом карти трудові ресурси загалом, а не виключно навчання та економічний ріст персоналу; на думку Л. Мейселя, ключовим аспектом стратегічної карти є не лише результативність діяльності підприємства в цілому, а й ефективність діяльності працівників підприємства [133, с. 36];

– концепція К. Мак-Найра, Р. Лінча та К. Кросса, що має назву «Піраміда діяльності компанії», що незважаючи на відмінку від стратегічних карт назву, побудована на тих же принципах взаємопов'язаності стратегії підприємства із

фінансовими та нефінансовими показниками, особливістю даної моделі є ієрархія цілей та показників залежно від рівня піраміди (господарські підрозділи, операційні підсистеми, відділи та центри відповідальності), що свідчить про наявність вертикальних зв'язків між цілями та показниками різних рівнів піраміди [133, с. 38];

Науковці К. Адамс та П. Робертс, представили модель застосування збалансованої системи показників, що має назву EP2M (Effective Progress and Performance Measurement), дана концепція базується на впровадженні стратегії, що включає постійні її зміни. Система оцінювання даної моделі базується на удосконаленні корпоративної культури підприємства, стимулювання змін на операційному рівні [134, с. 94].

Узагальнимо ключові особливості підходів науковців до представлення стратегічного управління (табл. М.1 дод. М).

В економічній науці традиційно прийнято вважати, що управління оборотними активами, відноситься до короткострокових економічних процесів підприємства та оцінюється традиційними фінансовими показниками. Таке твердження є безумовно вірним, проте сучасне середовище діяльності підприємств вимагає від них постійного удосконалення з метою одержання позитивних результатів у перспективі. Зважаючи на високу частку оборотних активів у структурі валюти балансу підприємств торгівлі, а також той факт, що їх операційна діяльність майже повністю залежить від використання оборотних активів, вони виступають головним стратегічним ресурсом підприємств торгівлі.

В даному контексті, ми вважаємо, що одним із найбільш ефективних та сучасних методів реалізації стратегічного управління оборотними активами є побудова стратегічної карти цільових показників. Виходячи із компаративного аналізу підходів науковців, ми вважаємо, що використання стратегічної карти зумовить у процесі здійснення стратегічного управління сфокусуватися на взаємозалежності та причинно-наслідковому зв'язку між цілями стратегічного управління оборотними активами та показниками, що їх описують. Дані зв'язки повинні бути не лише вертикальними, а й горизонтальними, тобто не лише кожна

ціль повинна описуватися конкретним показником, а й усі показники повинні бути взаємопов'язані між собою. Побудова стратегічної карти на основі збалансованої системи показників забезпечить інтеграцію великої кількості параметрів в інструмент реалізації загальної стратегії управління оборотними активами.

Застосування стратегічних карт у процесі управління оборотними активами в сучасній економічній літературі зустрічається не часто. Однією із наукових праць стосовно даного питання є робота науковців Л.С. Омельченко та І.В. Піскульова, які побудували стратегічну карту управління оборотними активами промислового підприємства [135]. В рамках побудови стратегічної карти автори виділяють усі чотири блоки стратегічної карти (фінансовий, бізнес-процесів, відносин з клієнтами та навчання), визначаючи показники, що описують кожен блок карти.

Така побудова стратегічної карти значно ускладнює її реалізацію внаслідок виділення великої кількості показників. Ми вважаємо за необхідне створити оптимальну модель стратегічної карти для підприємств торгівлі у рамках фінансової складової загальної стратегічної карти підприємства, що значно полегшить її реалізацію та інтеграцію в загальну стратегічну карту підприємства. Врахування особливостей використання оборотних активів підприємств торгівлі дозволить абстрагувати стратегічну карту від конкретного підприємства та забезпечити можливість її застосування кожним підприємством торгівлі України лише дещо коригуючи показники та цілі.

До ряду вищезазначених ознак формування стратегічної карти, визначених науковцями доцільно додати ще особливість побудови стратегічної карти оборотних активів підприємств торгівлі, що передбачає їх орієнтацію на забезпечення досягнення синергетичного ефекту від використання загальної суми оборотних активів як головного стратегічного ресурсу підприємства торгівлі, а також комплексу показників стратегічної карти. На рис. 3.8. відображено особливості побудови стратегічної карти цільових показників управління оборотними активами підприємств торгівлі.

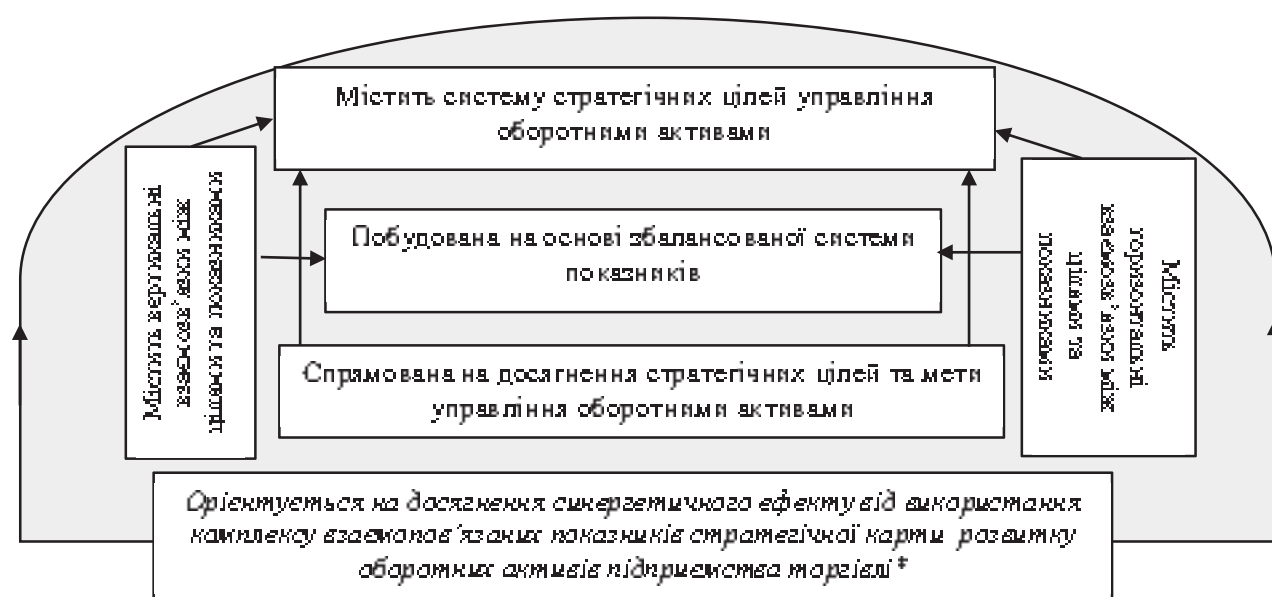

Рис. 3.8. Особливості побудови стратегічної карти цільових показників управління оборотними активами підприємства торгівлі

**запропоновано автором*

Джерело: доповнено автором за [125-133]

Першочерговим етапом побудови карти стратегічних цільових показників є визначення цілей управління оборотними активами підприємств торгівлі та показників, що їх описують.

Сучасні вчені Н.-Г. Ольв'є, Ж. Рой, та М. Веттер визначають оптимальну кількість показників, що забезпечать формування ефективної стратегічної карти. На їх думку, для побудови загальної стратегічної карти підприємства, найбільш оптимально використовувати 15-25 показників, для стратегічної карти функціонального відділу кількість показників становить 10-15, тоді як для побудови стратегічної карти на рівні окремого працівника, елемента, ресурсу достатньо 5-10 показників [133].

Опираючись на думку вище зазначених науковців, ми вважаємо, що в процесі побудови стратегічної карти цільових показників управління оборотними активами підприємств торгівлі доцільно використати 5-10 показників, зважаючи на те, що управління оборотними активами виступає елементом функціонального відділу з управління активами на підприємствах торгівлі.

Зарубіжний науковець Д. Парменгер вважає, що головною ціллю фінансової складової збалансованої системи показників є використання активів підприємства в цілому та оптимізація оборотних активів зокрема [136, с. 13]. Ми погоджуємося з автором стосовно виділення однією з основних стратегічних цілей фінансової складової загальної збалансованої системи показників підприємства оптимізацію оборотних активів, проте думку даного науковця доцільно розширити в процесі побудови стратегічної карти виключно для оборотних активів в контексті напрямів оптимізації окремих процесів управління оборотними активами.

Сучасні вітчизняні науковці Н.В. Ващенко та Ю.І. Максимович в контексті побудови збалансованої системи показників управління оборотними активами виділяють основним завданням ефективність застосування даного інструменту: зростання прибутку підприємства, а також максимізацію ключових показників рентабельності [137, с. 263].

В свою чергу вчені Л.С. Омельченко та І.В. Піскульова вважають, що ключовою метою стратегічної карти управління оборотними активами підприємства є зростання прибутку, що забезпечується дорядними цілями: оптимізацією фінансування оборотних активів, зростанням фінансової стійкості, удосконаленням тривалості операційного циклу, оптимізацією обсягу та структури оборотних активів, що описуються низкою показників (динамікою обсягу прибутку, витрат, дебіторської заборгованості, коефіцієнтом забезпеченості власними оборотними активами, коефіцієнтом поточної ліквідності, рентабельністю оборотних активів, тривалістю операційного циклу тощо) [135, с. 96].

Результати анкетування вибірки підприємств торгівлі України показали, що найчастіше підприємства торгівлі України, ідентифікують такі стратегічні цільові орієнтири розвитку їх оборотних активів: приріст прибутковості, приріст рентабельності оборотних активів, зростання ринкової вартості підприємства, приріст товарообороту підприємства, зростання рівня платоспроможності.

З поміж усіх запропонованих науковцями та вітчизняними підприємствами торгівлі стратегічних цілей та показників, у процесі побудови стратегічної карти

управління оборотними активами необхідно виділити головні показники. Існують різні критерії вибору показників, що включаються до конкретної стратегічної карти залежно від умов, об'єкта та особливостей її побудови. Визначимо ключові цілі стратегічної карти цільових показників управління оборотними активами підприємств торгівлі та показники, що їх описують.

Аналіз підходів науковців, а також результати анкетного опитування підприємств показали широку диференціацію стратегічних цілей управління оборотними активами. В даному контексті ми вважаємо за доцільне виокремити основні стратегічні цілі, адже зважаючи на те, що стратегічна карта цільових показників управління оборотними активами є елементом загальної стратегічної карти підприємства торгівлі, необхідно досить точно та лаконічно запропонувати систему цілей.

1. Формування оптимального обсягу та складу оборотних активів. Дуалістична природа процесу формування оборотних активів передбачає необхідність як визначення їх обсягу та складу, так і пошуку основних джерел фінансування оборотних активів. В даному контексті поряд із показниками загального обсягу, суми запасів, дебіторської заборгованості як основних функціональних складових оборотних активів підприємств торгівлі, в систему показників стратегічної карти цільових показників управління оборотними активами варто включити також обсяги фінансування оборотних активів у розрізі ключових джерел фінансування: власних ресурсів підприємства, короткострокових та довгострокових кредитів, а також інших джерел.

2. Досягнення оптимального рівня забезпечення операційної діяльності оборотними активами характеризується наступними показниками: рівнем завантаженості оборотних активів як індикатором ефективності формування їх загального обсягу; тривалістю операційного циклу як критерієм вибору типу політики формування оборотних активів та ефективності операційної діяльності підприємства. Коефіцієнт загальної ліквідності, на нашу думку, також є важливим індикатором використання оборотних активів, що показує здатність підприємства покрити короткострокові зобов'язання оборотними активами та характеризує

фінансовий стан підприємства. Важливим показником, що описує фінансову сторону використання оборотних активів є коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами, який є індикатором вибору типу політики фінансування оборотних активів.

Таблиця 3.3

Елементи стратегічної карти цільових показників управління оборотними активами підприємства торгівлі

	Стратегічні цілі	Показники, що описують стратегічні цілі	
		ФОРМУВАННЯ	ФІНАНСУВАННЯ
Фінансова складова загальної стратегічної карти підприємства торгівлі	1. Формування та фінансування оптимального обсягу і складу оборотних активів	Загальний обсяг оборотних активів Обсяг запасів; Обсяг дебіторської заборгованості; Обсяг грошових коштів; Обсяг інших оборотних активів.	Сума власних оборотних активів; Обсяг довгострокових кредитів банків; Обсяг короткострокових кредитів банків; Інші джерела фінансування.
	2. Забезпечення операційної діяльності оборотними активами	Коефіцієнт завантаження оборотних активів; Тривалість операційного циклу.	Коефіцієнт забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом; Коефіцієнт загальної ліквідності.
	3. Підвищення ефективності використання оборотних активів	Відноske звільнення оборотних коштів; Рентабельність оборотних активів	Рентабельність власного оборотного капіталу

Джерело: складено автором за [133, 135-137]

3. *Підвищення ефективності використання оборотних активів.* Основним показником, що описує дану ціль є рентабельність оборотних активів, поряд з яким ми вважаємо за необхідне виокремити рентабельність власного оборотного капіталу як фінансовий коефіцієнт, що показує віддачу на вкладений власний оборотний капітал та характеризує ефективність його використання. Також доцільно виокремити показник відносного звільнення оборотних коштів з обороту, що відображає зростання оборотних коштів поряд із зростанням обсягів реалізованої продукції, при чому темпи зростання обсягів реалізованої продукції повинні випереджати темпи зростання залишків оборотних коштів.

Використовуючи визначені вище стратегічні цілі, показники, що характеризують їх досягнення, а також взаємозв'язки між ними, побудуємо стратегічну карту цільових показників управління оборотними активами (рис. 3.9).

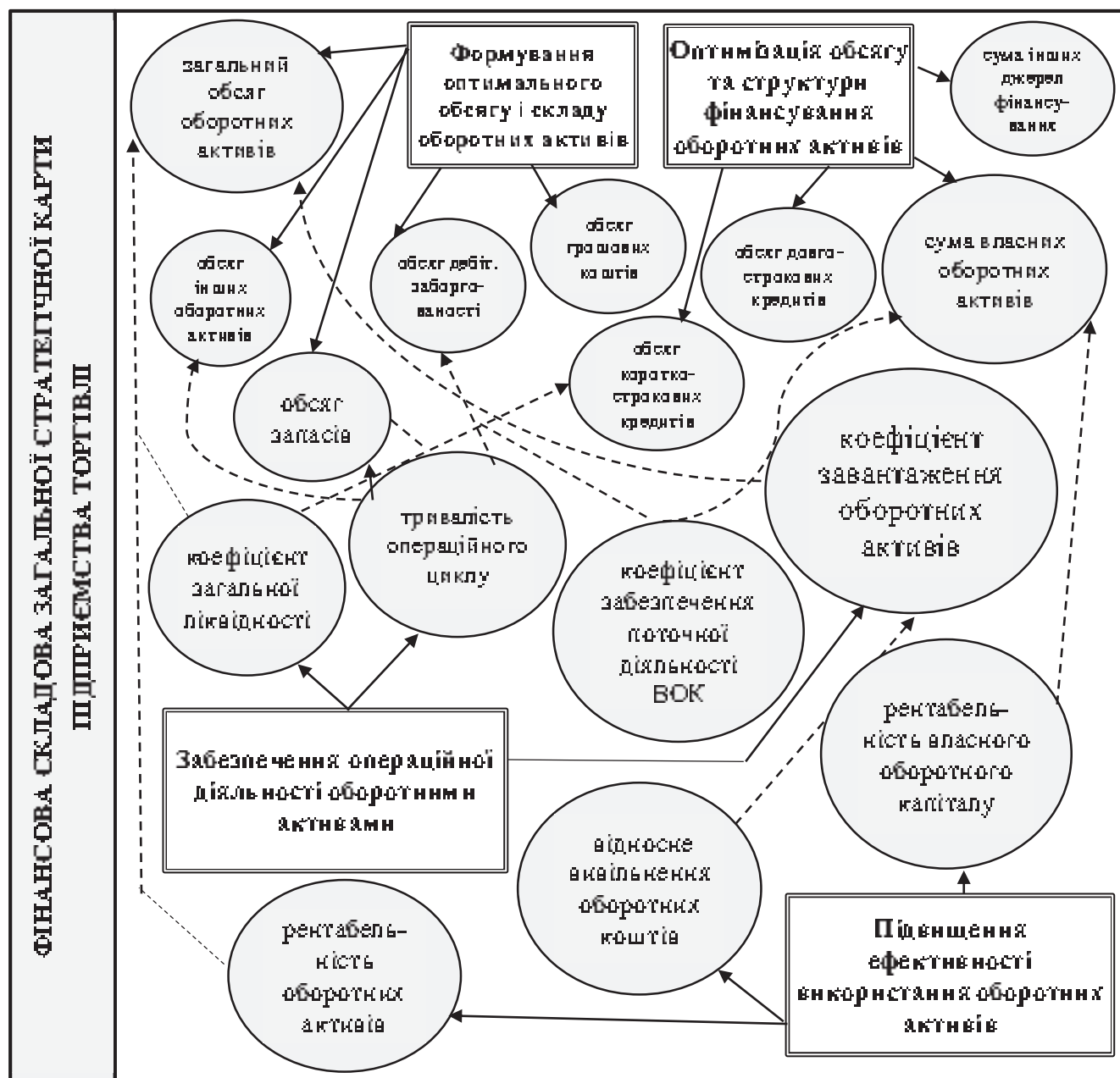

Рис. 3.9. Стратегічна карта цільових показників управління оборотними активами підприємств торгівлі

Джерело: авторська розробка

Застосування запропонованої стратегічної карти на практиці сучасних підприємств торгівлі забезпечить удосконалення існуючої традиційної системи управління оборотними активами, побудованої лише на поточних аспектах використання оборотних активів. Дана стратегічна карта характеризується

простотою використання, її реалізація не вимагає значної трудомісткості, що є безумовно перевагами даної авторської розробки, адже рівень компетенцій працівників сучасних підприємств торгівлі стосовно загальних аспектів стратегічного управління є досить низьким.

Дослідження показало, що із усієї вибірки, що складає 65 підприємств торгівлі України різних розмірів та видів торгівлі, спеціальну підготовку з питань стратегічного управління отримав лише один працівник бухгалтерії великого оптового продовольчого підприємства. Жоден опитуваний керівник не має чітких знань стосовно питань стратегічного управління, проте 68,2 % з них вивчали стратегічне управління у ВНЗ, працівники планово-економічного відділу та відділу продаж, які проходили опитування, аналогічно попереднім, також переважно вивчали стратегічне управління у ВНЗ (рис. 3.10).

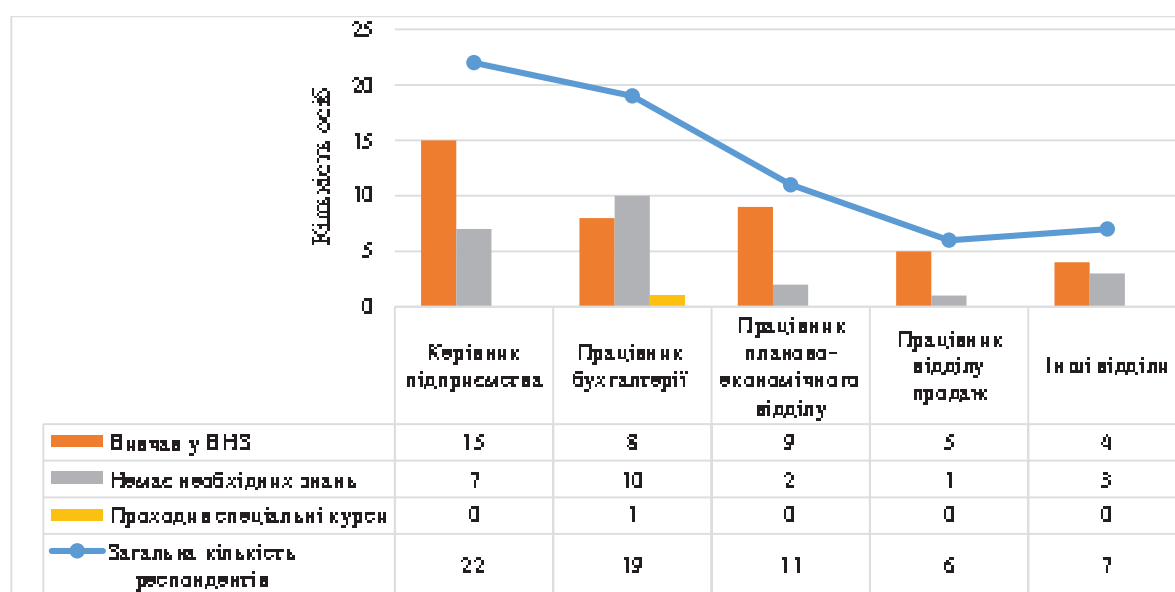

Рис. 3.10. Компетенції працівників вибірки підприємств торгівлі України у сфері стратегічного управління, осіб

Джерело: сформовано автором за результатами анкетного опитування вибірки підприємств торгівлі України.

Зважаючи на низький рівень обізнаності працівників стосовно впровадження стратегічного управління, варто визначити сфери відповідальності за процес стратегічного управління оборотними активами на рівні підприємства торгівлі, адже для ефективної реалізації кожної стратегії необхідно чітко розуміти завдання окремих відділів та працівників підприємства. Зважаючи на те, що найбільший

рівень базових знань щодо стратегічного управління виявлено у керівництва підприємства, а також той факт, що топ-менеджмент найбільше зацікавлений в загальному розвитку підприємства, відповідальність за формування стратегії, постановку цілей, варто покласти саме на вищу ланку управління, в свою чергу за окремі елементи реалізації стратегії можуть відповідати відділи підприємства. Більш детальний розподіл сфер відповідальності міститься в табл.М.2 дод. М.

Обґрунтування відповідальності за процес стратегічного управління оборотними активами на підприємствах торгівлі полегшить реалізацію даного процесу, забезпечить можливість здійснення контролю за процесом формування та використання стратегічної карти управління оборотними активами, забезпечить координацію процесу стратегічного управління оборотними активами на підприємстві, що призведе до зростання його ефективності та результативності.

Безумовною перевагою запропонованої стратегічної карти є її доступність для вітчизняних підприємств торгівлі, які на сьогоднішній день часто стикаються з фінансовими складнощами, що перешкоджають впровадженню стратегічного управління на підприємствах (55,38 % вибірки підприємств торгівлі України), 15,38 % підприємств не впроваджують стратегічне управління оборотними активами через відсутність ініціативності керівництва.

Запропонована стратегічна карта побудована з метою її практичного застосування на основі використання основних елементів стратегічної карти та збалансованої системи показників, що дозволить наочно представити ключові стратегічні цілі управління оборотними активами вітчизняних підприємств торгівлі, взаємозв'язки між ними та показники, які описують ступінь досягнення поставленої цілі. Застосування даної карти на практиці сучасних підприємств дозволить підвищити ефективність використання оборотних активів, що справлятиме позитивний економічний ефект на досягнення загальних стратегічних цілей підприємства.

Висновки до розділу III

Обґрунтування методичних підходів до формування стратегічної карти цільових показників управління оборотними активами підприємств торгівлі України дозволяє зробити наступні висновки:

1. Концептуальні підходи науковців щодо розуміння сутності поняття «політика формування оборотних активів підприємства» зводяться переважно до створення обсягу та складу оборотних активів. Доведено необхідність трактування політики формування оборотних активів підприємства як елемента стратегії управління оборотними активами підприємства, що створює взаємозв'язок між формуванням та фінансуванням оборотних активів, забезпечує розуміння політики формування оборотних активів як елемента системи управління оборотними активами та надання даному поняттю взаємообумовлюючого характеру. Запропоновано розширити перелік існуючих типів політики формування оборотних активів диференціюючи помірну політику на окремі види залежно від здатності підприємства забезпечити певний рівень ліквідності.

2. Аргументовано критерії вибору типу політики формування оборотних активів зважаючи на визначені фактори впливу на формування загального обсягу оборотних активів, в результаті чого побудовано матрицю вибору типу політики формування оборотних активів, включаючи нові типи політик. Беручи до уваги тенденції розвитку показників-критеріїв для сучасних підприємств торгівлі України було визначено конкретні значення кожного критерію для певного типу політики формування оборотних активів.

3. Обґрунтовано теоретико-методичні основи фінансування оборотних активів, зокрема враховуючи численні визначення поняття «політика фінансування оборотних активів» запропоновано при трактуванні даної дефініції враховувати тісний взаємозв'язок із структурою капіталу підприємства, рівнем фінансової безпеки підприємства, а також визначати політику фінансування оборотних активів складовою стратегії фінансування підприємства в цілому. Запропоновано поділити найбільш застосовувану вітчизняними підприємствами торгівлі помірну політику

на три види з урахуванням розмежування довгострокових зобов'язань та власного капіталу, тоді як досі науковці переважно використовували їх загальну суму – довгострокові пасиви.

4. Побудовано методичку вибору типу політики фінансування оборотних активів підприємств торгівлі, що опирається на визначені фактори впливу на рівень забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом. Основними індикаторами вибору типу політики фінансування оборотних активів є значення коефіцієнта забезпечення поточної діяльності ВОК, розмір підприємства, тип політики формування оборотних активів, а також тривалість операційного циклу.

5. Сформульовано нову дефініцію «стратегічна карта управління оборотними активами», визначальними рисами якої є врахування припустимого рівня фінансового ризику, а також розуміння стратегічної карти управління оборотними активами елементом фінансової складової загальної стратегічної карти підприємства. Виокремивши ключовими стратегічними цілями управління оборотними активами формування та фінансування оптимального обсягу і складу оборотних активів, забезпечення операційної діяльності оборотними активами та підвищення ефективності використання оборотних активів побудовано стратегічну карту цільових показників управління оборотними активами, яка є елементом фінансової складової загальної стратегічної карти підприємства.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У дисертації здійснено теоретичне обґрунтування та узагальнення, запропоновано вирішення наукової проблеми, що полягає в обґрунтуванні концептуальних підходів щодо застосування стратегічного управління оборотними активами, охарактеризовано практичні рекомендації щодо його впровадження.

Результати дослідження дозволяють сформулювати наступні висновки:

1. Узагальнення концептуальних підходів до обґрунтування сутності оборотних активів показало необхідність їх удосконалення з урахуванням особливостей стратегічного управління. На основі вищезазначеного уточнено зміст поняття «оборотні активи» шляхом визначення їх елементом стратегічного ресурсного потенціалу підприємства, що характеризується високим рівнем стратегічної гнучкості. Дослідження існуючих класифікацій оборотних активів показало широку їх диверсифікацію, що враховує основні аспекти формування, використання оборотних активів, а також вплив змін зовнішнього середовища на їх функціонування. Доведено необхідність розширення класифікацій оборотних активів як об'єкта стратегічного управління, в межах даної групи класифікаційних ознак оборотні активи розмежовано залежно від участі в певному стратегічному періоді, ролі в господарському процесі, а також рівня досягнення стратегічної цілі.

2. Керуючись сутнісними ознаками понять «управління оборотними активами» та «стратегічне управління», на основі їх інтеграції запропоновано нову дефініцію «стратегічне управління оборотними активами», що характеризує дане поняття як одну із найважливіших складових процесу стратегічного управління підприємством, що націлена на формування синергетичного ефекту від їх використання. Аргументовано особливості стратегічного управління оборотними активами підприємств сфери торгівлі зважаючи на специфіку господарювання даних підприємств. Такий підхід дозволяє розширити концептуальні підходи до управління оборотними активами застосовуючи їх об'єктом стратегічного управління. Виокремлено основні системоутворюючі елементи процесу стратегічного управління оборотними активами: мету, завдання, функції, фактори

впливу та етапи, що дозволило консолідувати основні принципи побудови процесу управління оборотними активами та особливості стратегічного управління переорієнтувати процес управління ними з виключно поточного періоду на більш широкую перспективу, удосконалити сучасні інструменти управління оборотними активами застосовуючи методи стратегічного планування, аналізу та контролю.

3. Запропоновано алгоритм проведення оцінки результативності стратегічного управління оборотними активами, що включає постановку стратегічних цілей підприємства, досягнення яких забезпечується використанням оборотних активів, визначення показників ефективності, на основі яких можливо визначити ступінь досягнення цілей, планування кількісних значень цільових показників ефективності, що свідчатимуть про реалізацію стратегічних цілей та оцінка показників результативності на основі співставлення фактичних та цільових показників ефективності. Систематизовано основні показники оцінки ефективності та результативності використання оборотних активів залежно від ступеня їх значущості, широти охоплення та ролі в окремих етапах процесу управління, в результаті розроблено систему показників оцінки результативності стратегії управління оборотними активами. До ряду існуючих показників оцінювання результативності використання оборотних активів запропоновано додати відношення приросту ринкової вартості підприємства до приросту його оборотних активів, що дозволить оцінити залежність зміни обсягу оборотних активів та ринкової вартості підприємства як кінцевої стратегічної мети управління оборотними активами та підприємством в цілому. Аргументовано доцільність розрахунку інтегрального показника оцінювання ефективності стратегічного управління оборотними активами.

4. У процесі дослідження динаміки розвитку оборотних активів підприємств торгівлі України ідентифіковано тенденцію постійного зростання обсягу оборотних активів протягом останніх шести років на фоні зниження кількості підприємств торгівлі, що свідчить про зростання обсягу оборотних активів на одне підприємство, зокрема велике – у 3 рази, середнє – 2,32 рази, мале – 2,43 рази. Результати оцінки впливу факторів на формування загального обсягу оборотних

активів свідчать про найвищий рівень впливу внутрішніх чинників: чистого прибутку підприємства, а також собівартості реалізованої продукції на відносний показник обсягу оборотних активів (оборотні активи на одиницю товарообороту), що є позитивним критерієм, адже внутрішні фактори впливу підприємство може коригувати та удосконалювати на відміну від зовнішніх чинників.

5. Проведений аналіз структурних змін оборотних активів показав помітні їх коливання. Найбільшою є питома вага дебіторської заборгованості у структурі оборотних активів підприємств торгівлі, яка протягом 2012-2018 рр. коливалася у межах 50%. Дана тенденція свідчить про негативний вплив на рівень фінансової стійкості підприємств досліджуваної галузі. Помітною також була зміна частки запасів, яка у 2015 році зросла на більш, ніж 20%, що пояснюється посиленням інфляційних процесів в країні внаслідок економічної та політичної кризи, які зумовили необхідність захисту грошових коштів підприємств від інфляційних втрат.

6. Дослідження результативності використання оборотних активів, що окреслено приростом основних коефіцієнтів (рентабельності оборотних активів, загальної ліквідності, рівня забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом, тривалості операційного циклу тощо) свідчить про падіння основних показників результативності протягом 2013-2016 рр., які почали дещо відновлюватися лише починаючи з 2017 року. Причиною падіння визначальної частки показників стала фінансова криза 2014-2015 рр., що спричинила падіння рівня ліквідності підприємств торгівлі, приріст тривалості операційного циклу. Рентабельність оборотних активів продовольчих підприємств відчула прояви економічної та фінансової кризи більше, ніж інші види підприємств внаслідок зниження у 2014 році рентабельності оборотних активів на 90,5 % порівняно з попереднім роком, загальна ліквідність усіх підприємств протягом досліджуваного періоду характеризувалася низькими значеннями, що особливо відчутно проявилися у 2014-2016 рр. як наслідок впливу фінансової кризи в Україні на здатність підприємства торгівлі покривати власні поточні зобов'язання.

Аналіз тенденцій фінансування оборотних активів показав нестачу власних оборотних коштів для фінансування оборотних активів підприємств торгівлі протягом 2014-2017 рр. Враховуючи доведену важливість процесу фінансування оборотних активів в процесі стратегічного управління ними на основі кореляційного аналізу було визначено фактори, що найбільше впливають на коефіцієнт забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом: темп приросту обсягу реалізованої продукції, темп приросту чистого прибутку, темп приросту власного капіталу, темп приросту облікової ставки НБУ.

7. Дослідження передумов впровадження стратегічного управління оборотними активами підприємств торгівлі України на основі анкетування вибірки (65 підприємств торгівлі України) показало низький рівень застосування стратегічного управління оборотними активами сучасних підприємств торгівлі України, що зумовлено негативним впливом середовища господарювання, нестабільністю законодавства, нестачею фінансових ресурсів на удосконалення системи управління (особливо малих підприємств вибірки). Аналіз результативності використання оборотних активів підприємств вибірки у розрізі їх розподілу на ті, що застосовують стратегічне управління оборотними активами та підприємства, які не використовують стратегічне управління даним видом активів показав, що підприємства, які застосовують стратегічне управління здатні швидше реагувати на зміни зовнішнього середовища та нарощувати ефективність їх використання. Підприємства, що не використовують стратегічне управління показали помітну тенденцію зростання тривалості їх операційного циклу, що є негативним явищем та свідчить про сповільнення операційної діяльності таких підприємств.

8. На основі обґрунтування теоретичних основ формування оборотних активів підприємств торгівлі, аргументації розширення основних типів політик формування оборотних активів, а саме поділ найбільш застосовуваної помірної політики на помірну стимулюючу, помірну стримуючу та помірну врівноважену залежно від здатності підприємств підтримувати певний рівень загальної ліквідності, а також виокремленні критеріїв вибору типу політики формування

оборотних активів (загальна ліквідність, рентабельність оборотних активів, тривалість операційного циклу) запропоновано методикку вибору типу політики формування оборотних активів, що побудована на основі результатів оцінки сучасного стану критеріїв вибору типу політики формування оборотних активів підприємств торгівлі України.

9. Обґрунтовано теоретико-методичні основи фінансування оборотних активів, розширено диверсифікацію типів політик фінансування оборотних активів шляхом поділу помірної політики фінансування оборотних активів на помірну, помірну збалансовану та помірну затратоємну, що полягає в розмежуванні довгострокових пасивів на власний капітал та довгострокові зобов'язання. В результаті запропоновано методикку вибору типу політики фінансування оборотних активів підприємств торгівлі, індикаторами чого виступає значення коефіцієнта забезпечення поточної діяльності ВОК, розмір підприємства, що визначається рівнем доходу від реалізації продукції та тип політики формування оборотних активів. Останній критерій дозволить побудувати стійкі взаємозв'язки політики формування та фінансування оборотних активів, забезпечить комплексність процесу стратегічного управління оборотними активами.

10. Консолідуючи основні сутнісні ознаки поняття «стратегічна карта», а також особливості використання оборотних активів сформульовано нову дефініцію «стратегічна карта управління оборотними активами», визначальними рисами якої є врахування припустимого рівня фінансового ризику, а також розуміння стратегічної карти розвитку оборотних активів елементом фінансової складової загальної стратегічної карти підприємства. Виокремивши ключовими стратегічними цілями управління оборотними активами формування та фінансування оптимального обсягу і складу оборотних активів, забезпечення операційної діяльності оборотними активами та підвищення ефективності використання оборотних активів побудовано стратегічну карту цільових показників управління оборотними активами, яка є елементом фінансової складової загальної стратегічної карти підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жданова Л.Л. Відтворення і нагромадження капіталу: теорія, методологія, економічна політика : монографія. Одеса : Астропринт, 2014. 296 с.
2. Райзберг Б.А., Лозовський Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. 5-е изд., перераб. і доп. Москва: ИНФРА-М, 2006. 495 с.
3. Володькіна М.В. Економіка промислового підприємства : навч. посіб. для вузів. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 195 с.
4. Ермасова Н.Б., Ермасов С.В. Финансовый менеджмент: уч. пос. / Н.Б. Ермасова. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Юрайт, 2010. 621 с.
5. Уолш К. Ключевые показатели менеджмента: как анализировать, сравнивать и контролировать данные, определяющие стоимость компании. 2-е изд. / пер. с. англ. В. Н. Егорова. Москва : Дело, 2001. 360 с.
6. Фінанси підприємств. 3-тє вид., перероб. та доп. / за ред. А.М. Поддєрьогіна. Київ: КНЕУ, 2000. 460 с.
7. Національне положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» / М-во фінансів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#n17> (дата звернення: 13.03.2018).
8. Основы финансового менеджмента. В 2 томах. Т. 1. 3-е изд., перераб. и доп. / И. А. Бланк. Москва : «Омега-Л», 2011. 656 с.
9. Управління оборотними активами на підприємствах роздрібно́ї торгівлі : монографія / Н.О. Власова та ін. Харків : ХДУХТ, 2014. 258 с.
10. Полтора́к А.С. Визначення сутності оборотних активів: сучасні науково-методологічні підходи. *Ефективна економіка*. 2013. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_7_18 (дата звернення: 16.02.2018).
11. Ізмайлова Н.В. Управління оборотними активами підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.08. Київ, 2009. 20 с.

12. Економіка торговельного підприємства: підручник для студ. вищих навч. закл. / Мазаракі А.А. та ін. ; ред. Н.М. Ушакової. Київ : Хрещатик, 1999. 798 с.
13. Лабурцева О.І. Стратегічна гнучкість підприємства в контексті організаційного розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 4. С. 29
14. Шагілова О.В. Сучасна парадигма стратегічної гнучкості підприємства. *Стратегія економічного розвитку України*. 2006. Вип. 19. С. 140-146.
15. Фурса Т.П. Концептуальні засади управління оборотними активами підприємства. *Вісник Одеського національного університету. Серія Економіка*. 2014. Т. 19, Вип. 1(2). С. 184-187.
16. Клумберт О.П. Оборотні активи: сутність, класифікація та структура у вітчизняній і зарубіжній практиці. *Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Серія : Економіка і управління*. 2013. Вип. 23-24. С. 324-332.
17. Бабенко И.В., Тиньков С.А. Управление оборотными активами: логистический подход : монография. Москва : ИНФРА-М, 2011. 168 с.
18. Брейли Р., Майерс С. Принципы корпоративных финансов / пер. с англ. Н. Барышниковой. Москва : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2008. 1008 с.
19. Непочапенко О.О. Фінанси підприємств : підручник Київ : «Центр учбової літератури», 2013. 504 с.
20. Стоянова-Коваль С.С., Стоянова О.М. Оборотні активи аграрних підприємств: економічна сутність та науково-методичні підходи до специфіки їх класифікації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 10(2). С. 100-104.
21. Ефективність політики формування оборотних активів підприємств роздрібної торгівлі : монографія / Н.О. Власова та ін. Харків : ХДУХТ, 2015. 191 с.
22. Водаренко О.С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств. *Інвестиції практика та досвід*. 2008. № 4. С. 40-44.

23. Ковалев В.В. Финансовый менеджмент: теория и практика. Москва : Проспект, 2014. 1104 с.
24. Корбутяк А.Г., Цікал А.С. Особливості управління оборотними активами підприємства. *Науковий огляд*. 2016. Т.9(30). С. 1-9.
25. Бланк И.А. Управление оборотным капиталом: учеб. курс. Москва : Перспектива, 2008. 356 с.
26. Ансофф И. Стратегическое управление / пер. с англ. Л. И. Евенко. Москва : Экономика, 1989. 519 с.
27. Сельський А. Передумови виникнення та зміст стратегічного управління. *Вісник Національної академії державного управління*. 2011. №4. С. 32-39/
28. Schendel D.E., Hatten K.J. Business Policy or Strategic Management: a Broader View for an Emerging Discipline. *Academy of Management Proceedings*. 1972. P. 99-102.
29. Pearce J.A., Robinson R.B.Jr. Strategic Management: 2nd ed. Homewood, Ill: Richard D. Irwin, 1985. P. 6.
30. Томпсон А.А., Стрікленд А. Дж. Стратегічний менеджмент. 12-е вид. Пер з англ. М., 2006. 928 с.
31. Шершньова З.Є. Стратегічне управління : підр. Вид 2-ге., перероб. і доп. Київ: КНЕУ, 2004. 699 с.
32. Стратегічне управління: навч. посіб. / В.Л. Дикань та ін. Київ : «Центр учбової літератури», 2013. 272 с.
33. Яшкіна Н.В. Сутність та методологія стратегічного управління: теоретичний аспект. *Економічний простір*. 2018. № 129. С. 208-215.
34. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия. СПб : Питер, 1999. 416 с.
35. Фединець Н.І. Синергія бізнес-процесів у торговельному підприємстві. *Торгівля, комерція, підприємництво*. 2011. Вип. 12. С. 90-95.
36. Андросова Т.В. Ляшенко О.Ю. Особливості функціонування підприємств торгівлі в сучасному конкурентному середовищі. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2011. Вип. 2. С. 26-30.

37. Квасницька Р.С., Ардашкіна Н.С. Концептуальні основи стратегічного управління конкурентним потенціалом підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Економіка*. 2013. Вип. 3(40). С. 41–45.
38. Григорьева Т.И. Финансовый анализ для менеджеров: оценка, прогноз : учебн. Изд. 3-е., перераб. и доп. Москва : Издательство Юрайт, 2015. 486 с.
39. Власова Н.О., Михайлова О.В. Цілі та зміст політики формування оборотних активів торговельного підприємства. *Економіка: проблеми теорії та практики*. 2009. Вип. 256. Т. 8. С. 2068-2074.
40. Окселекко Н.О. Організація управління оборотними активами сільськогосподарського підприємства. URL: <http://www.sworld.com.ua/index.php/tu/conference/the-contentofconferences/archives-ofindividualconferences/match-2013> (дата звернення 26.06.2018).
41. Финансовый менеджмент : навч. посіб. / за ред. Момот Т.В. Київ : Центр учебной литературы, 2011. 712 с.
42. Давидов О.І. Зростання вартості підприємства як цільовий критерій управління. *Економіка та управління підприємствами*. 2014. №9(159). С. 186-195.
43. Донік Є.О. Політика управління оборотними активами сучасного підприємства. *Фінанси, облік, банки*. 2017. № 1 (22). С. 231-240.
44. Гридчина О. С. Методичні засади планування потреби в оборотному капіталі підприємства у ринкових умовах. *Економіка і ринок: облік, аналіз, контроль*. 2009. № 10. С. 25–34.
45. Бланк И.А. Управление активами. Киев : «Ника-Центр», 2000. 720 с.
46. Блакита Г.В. Фінансова стратегія торговельних підприємств: методологічні та прикладні аспекти : монографія. Київ : КНТЕУ, 2010. 244 с.
47. Бланк И.А. Финансовая стратегия предприятия. Киев : Ника-Центр Эльга, 2004. 711 с.

48. Сытник А.В. Стратегический финансовый анализ как исходный этап стратегического финансового планирования. URL: <http://www.sworld.com.ua/index.php/tu/economy&411/business&economics&and&production&management&411/11277&411&0760> (дата звернення 21.10.2018).
49. Fayol H. Administration industrielle et générale. Paris : Dunod et Pinat. 1917. 174 p.
50. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. Москва : Дело, 1992. 702 с.
51. Соляник Л.Г. Організаційно-економічний механізм управління оборотними активами та джерелами їх фінансування. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2005. № 4. С. 67-73.
52. Востряков О.В., Гребешкова О.М. Стратегічне управління підприємством : бізнес-курс навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2014. 211 с.
53. Слободян Н.Г. Стратегічний аналіз як функція стратегічного управління. *Управління сучасним підприємством* : матеріали ІХ-ї Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : НУХТ, 2013. С. 31-32.
54. Райковська І.Т. Стратегічний аналіз в системі довгострокового управління підприємством. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2017. № 1-2. С. 84-92.
55. Редченко К.І., Кузик В.І., Стратегічний контроль та його роль в діяльності сучасних підприємств. *Облік, аналіз і аудит: виклики інституціональної економіки*: зб. тез доповідей VI Міжнар. наук.-практ. конф. Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2019. С. 64-66.
56. Сусліков С.В., Жмінька Л.А. Методологічні основи управління оборотними коштами підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки*. 2014. Вип. 9. ч. 6. С. 121-124/
57. Фінансовий менеджмент: електр. навч. посібник / Бігдан І.А., Лячкова Л.І., Лячкова В.М., Жилякова О.В. Харків : ХДУХТ, 2017. 197 с.

58. Власова Н.О., Чорна М.В., Михайлова О.В. Чинники формування оборотних активів підприємств роздрібної торгівлі. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 8. С. 156-163.
59. Армстронг М., Бэрн А. Управление результативностью: Система оценки результатов в действии / пер. с англ. Москва : АЛЬПИНА ПАБЛИШЕР, 2014. 248 с.
60. Лігоненко Л.О. Дискусійні питання щодо трактування сутності та співвідношення понять "ефективність" і "результативність" управління підприємством. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 10(88). С. 207-215.
61. Крисанов Д., Стешенко Л. Результативність й ефективність діяльності підприємств: оцінювання та максимізація. *Економіст*. 2012. №7. С. 21-25.
62. Жучкова Г.А. Результативність діяльності підприємства: науково-методичні аспекти її визначення. *Ефективна економіка*. 2013. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_11_73 (дата звернення 28.08.2018).
63. Семенов Г.А., Бугай А.В. Факторний аналіз рентабельності оборотних активів машинобудівних підприємств. *Вісник Запорізького національного університету*. 2008. №1(3). С. 137-143.
64. Стоянова Е.С., Быкова Е.В., Бланк И. А. Управление оборотным капиталом ; под ред. Стояновой Е.С. Москва : Перспектива, 1998. 128 с.
65. Крейнина М.Н. Финансовый менеджмент : учеб. Москва : Дело и сервис, 2008. 400 с.
66. Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. Фінансовий менеджмент: підруч. Київ : Центр навчальної літератури, 2009. 520 с.
67. Гинзбург А.И. Экономический анализ. Изд. 3-е. Санкт-Петербург. : Питер, 2011. 448 с.
68. Олександренко І.В. Методичні підходи до діагностики оборотних активів підприємства. *Бізнес Інформ*. 2014. № 2. С. 277-283.
69. Організація і методика економічного аналізу: навч. посіб. / А.М. Журлов та ін. Одеса : Фенікс, 2009. 318 с.

70. Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2009. 589 с.
71. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / за ред. Є.І. Шохіна. Москва : ФБК-ПРЕСС, 2002. 408 с.
72. Рябкова О.В. Моніторинг економічних показників результативності машинобудівного підприємства : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2018. 222 с.
73. Лебедева А.М. Методичні аспекти аналізу ефективності використання оборотних активів підприємства. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2015. № 1. С. 67-76.
74. Ключкова Е.Н., Кузнецов В.И., Платонова Т.Е. Экономика предприятия : учеб. ; под ред. Е. Н. Ключковой. Москва : Юрайт, 2014. 447 с.
75. Коць О.О., Цікайло М.А. Ефективність використання оборотних активів українськими підприємствами. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.10. С. 218–224.
76. Велкова І.Ю. Сучасні методики розрахунку показників ефективності використання оборотних активів підприємств АПК. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. Вип. 1. С. 46-51.
77. Ящук Д.Л. Дослідження методології управління оборотними активами підприємств в умовах кризи. *Вісник економічного транспорту і промисловості*. 2013. № 32. С. 52–57.
78. Андросова О.Ф., Шестопалова О.В. Оцінка ефективності використання оборотних активів ПАТ «Мотор Січ». *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2017. № 4. С. 14-20.
79. Дзюба Т.А. Аналіз ліквідності підприємств машинобудування. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2016. № 2. т. 1. С. 105-110.
80. Коваленко Д.І., Гуминюк П.П. Діагностика ліквідності та платоспроможності у системі антикризового управління. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2017. № 15 (37). Т. 2. С. 30-35.

81. Чмикаленко Р.А., Майборода О.В., Дьякова Ю.Ю. Напрями підвищення ефективності оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства. *Економіка та суспільство*. 2017. №12. С. 642–648.
82. Непочаєнко О.О., Непочаєнко О.А. Методичні проблеми оцінки платоспроможності підприємств. *Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії*. Чернівці, 2010. С. 18-23.
83. Теницька Н.Б., Гришко Ю.С. Теоретичні аспекти оцінки платоспроможності підприємства в сучасних умовах. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. № 5. С.372-376.
84. Крутова А.С. Ефективність управління оборотним капіталом у системі забезпечення фінансової безпеки торговельних підприємств. *Проблеми економіки*. 2016. № 3. С. 175-183.
85. Стецюк П.А. Методичний інструментарій оцінки ефективності оборотних активів підприємства. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 3 (25). С. 13-19.
86. Нагаєва Г.О. Обґрунтування показників ефективності політики фінансування оборотних активів. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2017. №185. С.183-290
87. Костырко Р., Тертычная Н., Шевчук В. Комплексная оценка стоимости предприятия : монография / под ред. Н. Г. Чумаченко. Х. : Фактор, 2008. 278 с.
88. Павлова А.М. Стратегическое планирование стоимости капитала компании. URL:http://www.elitarij.m.ru/strategicheskoe_planirovanie_stoimosti_kapitala/ (дата звернення 16.10.2018).
89. Бабій О.М., Малишко В.С., Пудичева Г.О. Управління вартістю підприємства : навч. посіб. Одеса : ОНБУ, 2016. 207 с.
90. Сотніков А.В. Основні підходи та методи оцінки вартості підприємств. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2015. № 61(1170). С. 70-73.

91. Янковой А.Г., Чернецкая Ю.А. Синергетический эффект факторов рентабельности собственного капитала предприятия. *Вестник ВГУ. Серия: Экономика и управление*. 2014. № 1. С. 149-151.
92. Семенов Г.А., Бугай А.В. Економічний механізм формування і використання оборотних активів підприємства. *Вісник Запорізького національного університету*. 2007. №1. С. 159-164.
93. Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів господарювання» 2018. / за ред. М. Кузнецової. Київ : Державна служба статистики України, 2019. 154 с.
94. Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів господарювання» 2017. / за ред. М. Кузнецової. Київ : Державна служба статистики України, 2018. 139 с.
95. Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів господарювання» 2016. / за ред. М. Кузнецової. Київ : Державна служба статистики України, 2017. 588 с.
96. Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів господарювання» 2015. / за ред. М. Кузнецової. Київ : Державна служба статистики України, 2016. 455 с.
97. Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів господарювання» 2014. / за ред. М. Кузнецової. Київ : Державна служба статистики України, 2015. 435 с.
98. Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів господарювання» 2013. / за ред. М. Кузнецової. Київ: Державна служба статистики України, 2014. 447 с.
99. Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів господарювання» 2012. / за ред. І. Жук. Київ: Державна служба статистики України, 2013. 841 с.
100. Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва» 2018. / за ред. М. Кузнецової. Київ : Державна служба статистики України, 2019. 373 с.

101. Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва» 2017. / за ред. М. Кузнецової. Київ : Державна служба статистики України, 2018. 343 с.
102. Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва» 2016. / за ред. М. Кузнецової. Київ : Державна служба статистики України, 2017. 623 с.
103. Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва» 2015. / за ред. М. Кузнецової. Київ: Державна служба статистики України, 2016. 513 с.
104. Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва» 2014. / за ред. М. Кузнецової. Київ: Державна служба статистики України, 2015. 479 с.
105. Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва» 2013. / за ред. М. Кузнецової. Київ : Державна служба статистики України, 2014. 497 с.
106. Лист-відповідь Державної служби статистики України на запит ЗП/ЮР-898-20 від 07.07.2019 на офіційний запит щодо надання статистичної інформації.
107. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/ua/>
108. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
109. Череп О.Г., Іванченко Д.М. Оптимізація структури оборотних активів підприємства в межах фінансової реструктуризації. *Вісник Запорізького національного університету*. 2018. №1(37). С. 37-43.
110. Бланк Й.А. Финансовый менеджмент : учеб курс. 2е изд, перераб и доп. Киев : Ельга Ника-Центр, 2004. 656 с.
111. Джейм К., Ван Хорн, Джон М. Основы финансового менеджмента. 12-е издание / пер. с англ. О. Л. Пелявского. Москва : ООО «И.Д. Вильямс», 2008. 1232 с.

112. Бригхем Ю., Гаспенски Л. Финансовый менеджмент. Полный курс : у 2х т. (т. 2) / пер. с англ. под ред. В. В. Ковалева. СПб. : Экономическая школа, 1997. 669 с.
113. Росс С., Вестерфилд Р., Джордан Б. Основы корпоративных финансов / пер. с англ. Москва : Лаборатория Базовых Знаний, 2000. 719 с.
114. Власова Н.О., Михайлова О.В. Типізація політики формування оборотних активів та їх ефективність на підприємствах роздрібної торгівлі. *Бізнес Інформ*. 2015. №1. С. 223-230.
115. Дядюк М.А., Михайлова О.В. Типи політики управління оборотними активами підприємств торгівлі *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2013. Вип. 1(1). С. 120-129.
116. Єрмак С.О. Теоретико-методичний інструментарій формування комбінованих політик управління оборотним капіталом. *Економіка промисловості*. 2011. № 2. С. 242–249.
117. Пельтек Л.В., Писаренко С.М. Методологічні аспекти формування системи управління оборотними активами підприємства. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 1(5). С. 43-49.
118. Роганова Г.О. Стратегія фінансування оборотних активів: позиція персоналістів. *Економічний часопис-XXI*. 2013. № 3-4(1). С. 82-85.
119. Баранов А.І. Управління формуванням оборотних активів підприємств будівельної галузі : дис. ... канд. ек. наук : 08.00.04. Дніпропетровськ, 2015. 238 с.
120. Зубков С.О. Критерії ефективності політики фінансування оборотних активів підприємства. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2012. Вип. 2. С. 122-130.
121. Балдинюк А.Г. Управління фінансуванням оборотних активів торговельних підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.07.05. Київ, 2005. 21 с.
122. Брейли Р., Майерс С. Принципы корпоративных финансов / пер. с англ. Н. Барышниковой. Москва : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2008. 1008 с.

123. Шим Джей К., Сигел Джозел Г. Финансовый менеджмент. / пер. с англ. Москва : Филинь, 1996. 400 с.
124. Омельченко Л.С., Піскульова І.В. Аналіз стратегій управління оборотними активами промислових підприємств. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 3. С. 178-183.
125. Каплан Р.С., Нортон Д.П. Стратегические карты. Трансформация нематериальных активов в материальные результаты / пер. с англ. Москва : ЗАО «ОлимпБизнес», 2005. 512 с.
126. Каплан Р.С., Нортон Д.П. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию / пер. с англ. Москва ЗАО Олимп, 2003. 214 с.
127. Викиданець І.В. Концептуальний підхід до розробки фінансової стратегії формування капіталу підприємств. *Науковий вісник Національного гірничого університету*. 2013. № 2. С. 110-115.
128. Гайдучок Т.С., Дмитренко О.М. Використання збалансованої системи показників у стратегічному управлінському обліку підприємств. *Наукові горизонти*. 2018. № 11 (72). С. 46-55.
129. Сабліна Н.В., Кузенко Т.Б. Формування стратегічних карт у рамках реалізації процесу управління фінансовою безпекою підприємств. *Бізнес Інформ*. 2013. № 4. С. 326-331.
130. Киш Л.М. Стратегічне управління, як основна частина менеджменту підприємства. *Тричорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 38(1). С. 107-113.
131. Иванов Христо. Стратегическая карта развития малых и средних предприятий в Республике Болгарии. *Вестник государственного и муниципального управления*. 2016. № 2 (21). С. 35-38.
132. Paul. R. Niven. Balanced scorecard step-by-step. Maximizing Performance and Maintaining Results. Second Edition. Canada : WILEY, 2006. 234 p.
133. Ольше Н.-Г., Рой Ж., Вертер М. Оценка эффективности деятельности компании. Практическое руководство по использованию

- сбалансированной системы показателей / пер. с англ. Москва : Издательский дом "Вильямс", 2004. 304 с.
134. Шайкан А.В. The Balanced Scorecard - як основа прийняття управлінських рішень. *Культура народів Причорномор'я*. 2005. № 64. С. 93-95.
135. Омельченко Л.С., Піскульова І.В. Стратегічні карти у системі управління оборотними активами промислових підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки*. 2015. Вип. 15(2). С. 94-97.
136. Парменгер Д. Ключевые показатели эффективности. Разработка, внедрение и применение решающих показателей : монография / пер. с англ. А. Платонова. Москва : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2008. 288 с.
137. Ващенко Н.В., Максимович Ю.І. Створення ефективної системи управління оборотними активами підприємства на основі діагностичного інструментарію. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 3. С. 260-265.
138. Рилеев С.В. Оборотні активи харчової промисловості Тернопільської області: склад, структура й оцінка якості фінансування. *Науковий вісник Чернівецького університету. Економіка*. 2012. Вип. 592. С. 52-57.
139. Севрук Є.М. Оцінка ефективності фінансування оборотних активів на підприємствах торгівлі України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. №10. С. 491-495.
140. Дорошкевич К.О. До питання використання стратегічних карт на підприємствах. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2011. № 714. С. 63-68.
141. Чекмасова І.А., Табалюк А. К. Побудова стратегічної карти на основі використання концепції збалансованої системи показників. *Вісник Національного технічного університету "ХПІ" (економічні науки)*. 2018. № 37 (1313). С. 3-6.

142. Гершун А.М., Нефедьева Ю.С. Разработка сбалансированной системы показателей Практическое руководство с примерами. 2-е изд., расшир. Москва : ЗАО "Олимп-Бизнес", 2005. 128 с.
143. Біляр А.І. Стратегічні карти як інструмент реалізації стратегії. *Економічні науки. Серія Облік і фінанси*. 2010. Вип. 7(1). С. 83-91.
144. Филипенко О.М., Мілаш І.В. Систематизація джерел фінансування оборотних активів підприємств торгівлі. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2012. Вип. 2. С. 105-113.
145. Довбня С.Б., Разгоняева Т.М. Факторингове фінансування оборотних активів підприємства: особливості та перспективи. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2006. № 2. С. 25-33.
146. Бланк И.А. Управление активами. Киев: «Ника-Центр», 2000. 720 с.
147. Усачева И.Ю., Демина В.В. Содержание дефиниции «стратегический менеджмент» в процессе развития теории стратегического управления. *Вестник Московского го-сударственного областного университета. Серия: Экономика*. 2017. № 3. С. 61-69.
148. Іщенко Н.А. Напрями підвищення ефективності управління оборотними активами підприємства. *Пріоритети розвитку підприємств у XXI столітті* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 12 квітня 2016 р. Кіровоград : КНТУ, 2016. С. 51-52.
149. Гаватюк Л.С. Теоретичні аспекти сутності управління оборотними активами підприємства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. №6 (11). С. 107-110.
150. Моделювання стратегічних карт розвитку організації: монографія / Г.В. Блакіта, Л.О. Чорна, О.О. Коваленко та ін. Вінниця: ВТЕІ КНТЕУ, 2013. 364 с. Trippner P. Analysis of Financial Liquidity Management in the Enterprise and its Impact on the Profitability URL: http://icfb.rs.opf.slu.cz/sites/icfb.rs.opf.slu.cz/files/51_tripner.pdf (дата звернення 12.08.2018).

151. Олександренко І.В. Діагностика ліквідності та платоспроможності підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 6(156). С. 419–426.
152. Терлецька І.В., Щербіна Ю.А., Яценко В.М. Методи оцінки ризику непогашення сумнівної дебіторської заборгованості. *Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського. Економічні науки*. 2014. Вип.5.3(112). С. 46–49.
153. Кунін Е.Л. Модель оцінки ризику непогашення сумнівної дебіторської заборгованості при її управлінні. *Ефективна економіка*. 2014. № 5. URL: <http://www.econopeny.nauka.com.ua/?op=1&z=2999> (дата звернення 22.09.2018).
154. Бланк І.О. Управління фінансовими ризиками. Київ : Ніка-Центр, 2005. 600 с.
155. Мулик Я.І. Ліквідність підприємств як елемент управління фінансовою безпекою: методичне та інформаційне забезпечення. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 4. С. 42-51.
156. Ситник Г.В. Планування товарообороту підприємства торгівлі на основі портфельного підходу. *Економічний часопис-XXI*. 2013. № 11-12(1).
157. Бабій О.М., Малишко В.С., Пудичева Г.О. Управління вартістю підприємства : навч. посіб. Одеса : ОНЕУ, Ротапринт, 2016. 207 с.
158. Данилюк І.В., Михайлишин Н.П. Роль стратегічного контролю в системі управління підприємством. *Економічний аналіз*. 2013. Т. 12(3). С. 105-108.
159. Яремик Х.Я. Методичні підходи до оцінки платоспроможності підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. № 11. URL: http://www.irbis-pbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_pbu/cgilibis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=efek_2015_11_35 (дата звернення 12.12.2018).
160. Blakyta G, Ganushchak T. Enterprise financial security as a component of the economic security of the state. *Investment Management and Financial Innovations*. 2018. № 2. С. 248-256.

161. Блакита Г.В. Планування оборотних активів як індикатор забезпечення фінансової конкурентоспроможності підприємства торгівлі. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки"*. 2020. №11(43). Т.1. С. 22-25.
162. Бугріменко Р.М. Ефективність політики управління фінансуванням обігових активів торговельних підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.07.05. Харків, 2003. 17 с.
163. Blakyta G., Andreyeyva V., Matusova O. The role of financial strategy in the system of ensuring economic security of trading enterprises. *Public Security and Public Order (Kaunas, Lithuania)*. 2018. vol. 20. P. 19-32.
164. Blakyta G., Matusova O., Lanovska H., Adamenko V. Integral assessment of business environment security. *Business Perspectives*. 2017. Volume 15. Issue №4. P. 280-292.
165. Блакита Г.В. Систематизація об'єктів діагностування стратегічних можливостей фінансового розвитку торговельних підприємств. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2010. Вип.4 (8). С. 5–9.
166. Ковач М.Й. Синергетичний ефект як важливий фактор інноваційного розвитку економіки. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія, Економіка*. 2017. Вип. 1(2) (49). С. 84-89.
167. Sytnyk A., Olesenko I. Aggressive policy of financing current assets of trade enterprises: diagnosis of threats and consequences. *East European Science Journal*. 2020. №63. P. 72-78.
168. Зубков С.О., Колесник А.О. Багатокритеріальна оптимізація структури джерел фінансування оборотних активів підприємств торгівлі. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2015. Вип. 2(22). С.95-105.
169. Ситник Г.В., Олесенко І.С. Підприємства торгівлі: модель оптимізації структури поточних зобов'язань. *Вісник КНТЕУ*. 2020. № 3. С. 79-90.

170. Sytnyk H. Preliminary assessment of implementing the economic part of the National Security Strategy of Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2017. Volume 15, Issue №4, P. 24-37. 135.
171. Семенова С.М. Санация балансу для улучшения финансового состояния предприятия. *Review of transport economics and management*. 2020. вып. 3(19). С. 164-176.
172. Semenova S. Cash flow optimization and accounting in the enterprise. *Social and Legal Sciences*. 2018., Vol. 1 No. 2. P.57-69.
173. Єпіфанова І.Ю. Стратегічні карти як важливий елемент інноваційної стратегії. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17100/1824.pdf?sequence=3&isAllowed=y> (дата звернення 18.02.2019).
174. Semenova S., Kovova I., Shuliarenko S., Shpyrko O., Bukoros T. Estimation of transport industry's economic sustainability as an element of strategic management: case of Poland and Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2020. Volume 18, Issue 2, P. 501-514.
175. Гарафонова О.І. Модель оптимізації структури джерел фінансування оборотних активів підприємств торгівлі. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2019. №6. Т.2. С. 20-23.
176. Natafonova O.I. Scientific and methodological approaches to assessing strategic position enterprise. *Науковий вісник Полісся*. 2016. Вип. 3. С. 266-270.
177. Блакита Г.В. Контроль в стратегічному фінансовому управлінні: практикологічний аспект. *Економіка, управління, право: проблеми становлення и трансформації: збірник матеріалів між. науч.-практ. конференції*. Дубай, ОАЕ, 2016. С. 206-209.
178. Mathematical Modelling Justification of Financial and Economic Parameters of Enterprises / K. Bagatska, et al. *International Journal of Engineering and Advanced Technology*. 2019. Vol. 9, Issue 1. P. 6273-6277.

179. Harafoнова O.I. Implementation of EFQM and BSC Models for Strategic Development of the Enterprise in the Context of a Systemic Crisis. *Journal of European Economy*. 2019. № 1. Т. 18. Р. 54-66.
180. Гончар О.І. Оборотні активи підприємства: сучасний підхід до управління. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. №3. С. 258-261.
181. Gonchar O. The development features of enterprise's capacity building strategy. *SCIENTIFIC LETTERS OF ACADEMIC SOCIETY OF MICHAL BALUDANSKY*. 2017. № 2 T5. С.43-46.
182. Voynarenko M., Cherep A., Gonchar O., Cherep A., Krylov D. and Oleynikova L. Information Provision for Forecasting Strategies Innovative Activities of Enterprises. *Advanced computer information technologies (ACIT'2019): 9th International Conference (Ceske Budejovice, Czech Republic, June 5-7, 2019)*. Ceske Budejovice, 2019. Р. 362-365.
183. Кравченко О.С., Шкряда Н.В. Діагностика фінансової стійкості підприємства на основі комбінування збалансованої системи показників з іншими методами. 2013. URL: <https://www.sworld.com.ua/konfer30/767.pdf> (дата звернення 18.02.2019).
184. Ягнюк І.М. Застосування стратегічних карт в управлінні ресурсним потенціалом розвитку підприємства. *Наука й економіка*. 2013. Вип. 4(2). С. 243-246.
185. Толпежніков Р., Пастощук О. Стратегічна карта підприємства як основа підвищення вартості підприємства. *Економічний аналіз*. 2013. Т. 12(4). С. 84-88.
186. Шаповал Г. М. Вартісно-орієнтоване управління оборотними активами корпоративних підприємств будівельної галузі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.04. Харків, 2014. 21 с.
187. Гайдаєнко О.М. Удосконалення методики аналізу ефективності діяльності торговельних підприємств. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка*. 2018. Вип. 1. С. 191-196.

188. Стратійчук В.М. Концептуалізація поняття «політика фінансування оборотних активів підприємства торгівлі». *«Scientific Letters of Academic Society of Michal Valudansky»*. 2020. Volume 8, No. 4. P. 111-115.
189. Стратійчук В.М. Особливості ідентифікації поняття «оборотні активи» як об'єкту стратегічного управління. *СХІДНА ЄВРОПА: ЕКОНОМІКА, БІЗНЕС ТА УПРАВЛІННЯ*. 2018. Вип. 2 (13). С. 135-140.
190. Стратійчук В.М. Вдосконалення класифікації оборотних активів як об'єкта стратегічного управління. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 22. С. 565-569.
191. Стратійчук В.М. Сучасні підходи до оцінювання результативності стратегії управління оборотними активами підприємства торгівлі. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. № 5(73). С. 123-132.
192. Стратійчук В.М. Особливості ідентифікації та оцінювання впливу ризиків на реалізацію стратегії управління оборотними активами підприємства торгівлі. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 28. С. 167-173.
193. Стратійчук В.М. Стратегічне управління оборотними активами підприємств торгівлі. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2019. №5. С. 59-74.
194. Стратійчук В.М. Управління оборотними активами як елементом підприємницького потенціалу в умовах глобалізації та євроінтеграції. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 38. С. 232-238.
195. Стратійчук В.М. Фінансування оборотних активів підприємств торгівлі України: тенденції розвитку та фактори впливу. *Економічний простір*. 2020. №157. С. 60-64.
196. Стратійчук В.М. Оцінка впливу факторів на формування оборотних активів підприємства торгівлі. *Scientific Research in XXI Century: Collection of scientific articles the 5th International Scientific and Practical Conference*. Methuen Publishing House Ottawa, Canada, 6-8 July 2020. P. 5-11.
197. Стратійчук В.М. Обґрунтування сутності стратегічної карти розвитку оборотних активів підприємства торгівлі. *Topical issues of the development*

- of modern science: Collection of scientific articles the 12th International scientific and practical conference. Publishing House "ACCENT", Sofia, Bulgaria, 29-31 July 2020. P. 279-287.*
198. Стратійчук В.М. Методи оцінки рентабельності оборотних активів підприємств торгівлі як головного індикатора результативності стратегічного управління. *Оцінка рівня розвитку інфраструктури країни в умовах інноваційної економіки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 23 березня 2019 р. Дніпро : НО «Перспектива». С.68-70.*
199. Стратійчук В.М. Особливості оптимізації обсягу оборотних активів підприємств торгівлі в контексті стратегічного управління. *Економіка, облік, фінанси, управління і право: теоретичні підходи та практичні аспекти розвитку: матеріали X міжнародної науково-практичної конференції, м. Полтава, 16 лютого 2019 р. Полтава : ЦФЕНД. С. 42-43.*
200. Стратійчук В.М. Дослідження сутності поняття «політика формування оборотних активів підприємств торгівлі. *Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, обліку, фінансів та права: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Полтава, 29 березня 2020 р. Полтава : ЦФЕНД. Ч. 1. С. 55-58.*
201. Стратійчук В.М. Результативність використання оборотних активів підприємств торгівлі: індикатори оцінювання. *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні: матеріали X міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 22-23 травня 2019 р. Київ : КНТЕУ. С. 207-210.*
202. Томпсон А.А., Стрікленд А. Дж. Стратегічний менеджмент. 12-е вид. Пер з англ. М.: 2006, 928 с.
203. Яшкіна Н.В. Сутність та методологія стратегічного управління: теоретичний аспект. *Економічний простір. 2018. № 129. С. 208-215.*

ДОДАТКИ

Додаток А

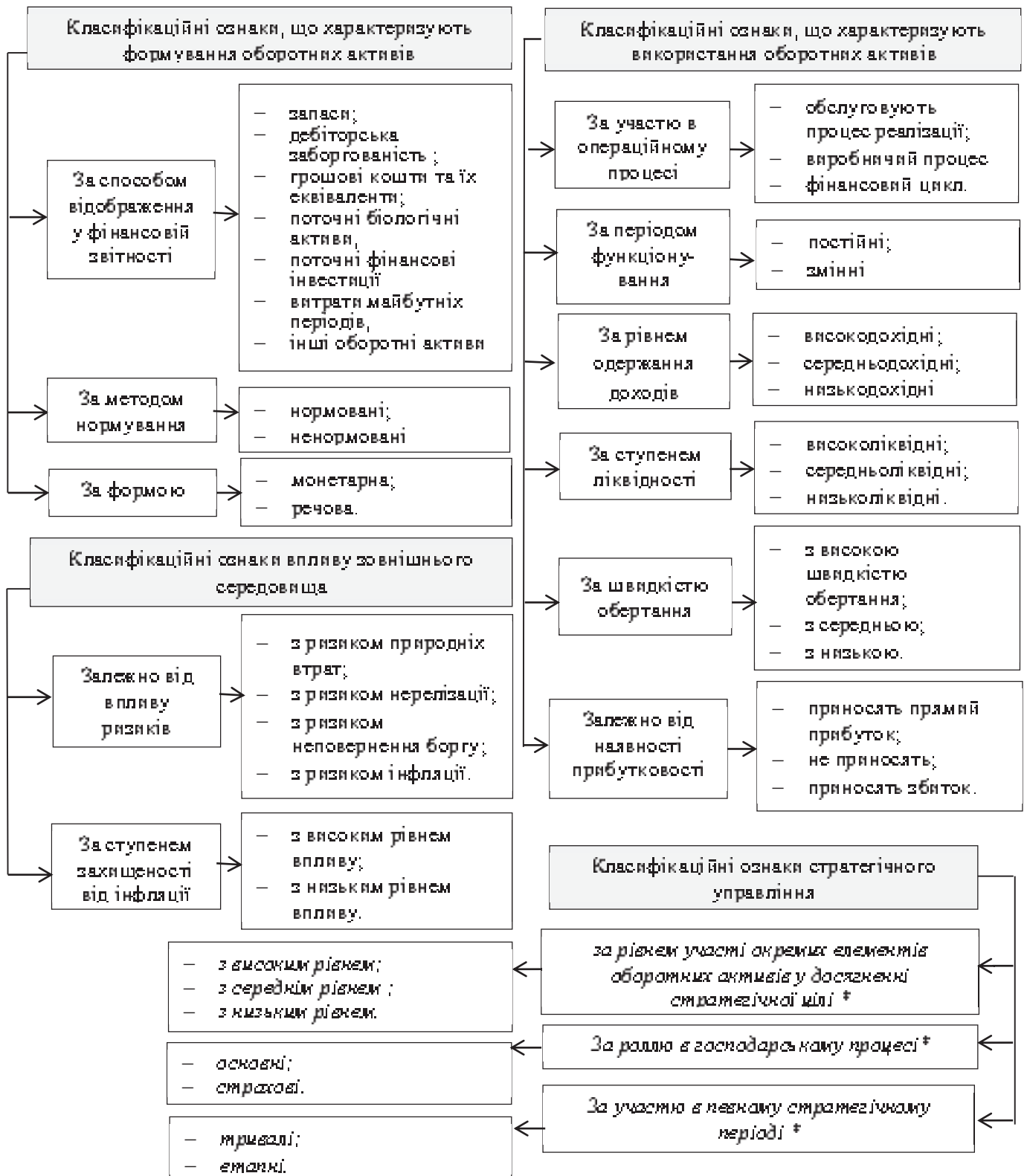

Рис. А.1. Класифікація оборотних активів підприємства торгівлі

*запропоновано автором

Таблиця Б.2

Показники ліквідності та платоспроможності підприємства

Показник \ Науковець	Дзюба Т.А. [79, с. 108]	Коваленко Д.І., Гурменюк П.П. [80, с. 33]	Власова Н.О., Пічугіна Т.С., Смірнова П.В. [67, с. 64]	Олександренко І.В. [151, с. 424]	Чмиколенко Р.А., Майборода О.В. [81 с. 646]	Непочаєнко О.А., Непочаєнко В.О. [82]	Темлюкма Н.Б. [83, с. 375]
Коефіцієнт швидкої ліквідності	+	+		+	+	+	+
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	+	+	+	+	+	+	+
Коефіцієнт загальної ліквідності	+	+					
Коефіцієнт покриття запасів		+					
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів		+	+				
Коефіцієнт забезпеченості запасів			+				
Коефіцієнт ліквідності грошового потоку				+			
Коефіцієнт поточної (власної) платоспроможності			+		+	+	+
Коефіцієнт перспективної платоспроможності					+		
Коефіцієнт проміжної платоспроможності						+	
Коефіцієнт відновлення (врати) платоспроможності							+

Таблиця Б.3

Показники ефективності фінансування оборотних активів підприємства

Показник \ Науковець	Бланк І.О. [8, с. 374].	Круглова А.С. та Сіфурова А.І. [84, с. 181].	Стельцов П.А. [85, с. 14].	Нагасова Г.О. [86, с. 285-286]	С.В. Ржлєєв, С.М. Юрій [138, с. 54]	Севруга Є.М. [139, с. 494]	Власова Н.О. та ін. [9]
Коефіцієнт достатності фінансування ОА	+			+		+	+
Коефіцієнт достатності фінансування власних ОА	+			+			+
Коефіцієнт чистих ОА	+					+	
Середній обсяг поточного фінансування ОА	+			+		+	+
Коефіцієнт поточного фінансування ОА	+					+	
Коефіцієнт забезпеченості поточної діяльності ВОК		+		+	+		+
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами		+			+		
Частка власних джерел фінансування ОА			+				
Коефіцієнт маневреності власного капіталу,				+	+		
Коефіцієнт оборотності поточних фінансових потреб				+			+
Середньозважена вартість капіталу				+			
Рівень поточних фінансових потреб				+			
Рентабельність власного оборотного капіталу							+

		ПОКАЗНИКИ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ		ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ, САМОФІНАСУВАННЯ, ЛІКВІДНОСТІ			
За ступенем значущості							
		Основні	Попоміжні	Основні	Попоміжні		
За шкідливістю оцілення	Універсальні	<ul style="list-style-type: none"> – ступінь досягнення цільового рівня рентабельності ОА; – ступінь досягнення цільового рівня ТОЦ; – ступінь досягнення цільового рівня оборотності ОА; – ступінь досягнення цільового рівня загальної ліквідності; – ступінь досягнення цільового рівня інтеграційного показника ефективності стратегічного управління ОА[*] 	<ul style="list-style-type: none"> – ступінь досягнення цільового рівня коефіцієнта абсолютної ліквідності; – ступінь досягнення цільового рівня коефіцієнта швидкої ліквідності; – рівень досягнення цільового відношення внаслідок ОА; – ступінь досягнення цільового коефіцієнта завантаження ОА; – ступінь досягнення цільового рівня приросту ринкової вартості на одиницю ОА[*] 	<ul style="list-style-type: none"> – коефіцієнт рентабельності ОА; – ефект операційного левериджу; – тривалість операційного циклу; – коефіцієнт оборотності ОА; – коефіцієнт загальної ліквідності. 	<ul style="list-style-type: none"> – коефіцієнт абсолютної ліквідності; – коефіцієнт швидкої ліквідності; – кількість здійснених оборотів; – абсолютне і відносне внаслідок ОА; – коефіцієнт завантаження; – швидкість обороту. 	Формування оборотних активів	
	Часткові	<ul style="list-style-type: none"> – ступінь досягнення цільового рівня відволікання ОА у ДЗ; – рівень досягнення цільового показника коефіцієнта ефективності планування ОА; – ступінь досягнення цільового рівня коефіцієнта покриття запасів; – рівень досягнення цільового значення коефіцієнта прямих платоспроможності. 	<ul style="list-style-type: none"> – ступінь досягнення цільового рівня оборотності ДЗ; – ступінь досягнення цільового рівня оборотності запасів; – ступінь досягнення цільового рівня оборотності ГК; – ступінь досягнення цільового рівня тривалості обороту запасів; – ступінь досягнення цільового рівня тривалості обороту ДЗ; – ступінь досягнення цільового рівня тривалості обороту ГК. 	<ul style="list-style-type: none"> – коефіцієнт відволікання ОА у ДЗ; – коефіцієнт ефективності планування оборотних активів; – коефіцієнт збереження залишку ОА; – коефіцієнт покриття запасів; – тривалість прямих платоспроможності. 	<ul style="list-style-type: none"> – середній період інкасації ДЗ; – коефіцієнт оборотності ДЗ; – коефіцієнт оборотності запасів; – коефіцієнт оборотності ГК; – тривалість обороту запасів; – тривалість обороту ДЗ – тривалість обороту ГК. 	Формування оборотних активів	
	Універсальні	<ul style="list-style-type: none"> – ступінь досягнення цільового рівня частки власних джерел фінансування ОА; – ступінь досягнення цільового рівня забезпеченості поточної діяльності ВОК; – рівень досягнення цільового значення достатності фінансування ОА. 	<ul style="list-style-type: none"> – ступінь досягнення цільового рівня власної платоспроможності; – ступінь досягнення цільового показника коефіцієнта поточного фінансування ОА; – рівень досягнення цільового показника рентабельності ВОК; – ступінь досягнення цільового рівня коефіцієнта маневреності ВК. 	<ul style="list-style-type: none"> – частка власних джерел фінансування ОА; – коефіцієнт забезпеченості поточної діяльності ВОК; – рентабельність ВОК. 	<ul style="list-style-type: none"> – коефіцієнт власної платоспроможності; – коефіцієнт поточної фінансування ОА; – коефіцієнт достатності функціонування ОА. – коефіцієнт маневреності ВК. 	Фінансування оборотних активів	
	Часткові	<ul style="list-style-type: none"> – рівень досягнення цільового обсягу поточного фінансування ОА; – ступінь досягнення цільового значення середньозваженої вартості оборотного капіталу. 	<ul style="list-style-type: none"> – ступінь досягнення цільового рівня оборотності поточних фінансових потреб; – ступінь досягнення цільового рівня забезпеченості запасів ВОК; – ступінь досягнення цільового показника забезпечення покриття ДЗ ВОК. 	<ul style="list-style-type: none"> – середній обсяг поточного фінансування ОА; – середньозважена вартість оборотного капіталу. 	<ul style="list-style-type: none"> – коефіцієнт оборотності поточних фінансових потреб; – коефіцієнт забезпеченості запасів ВОК; – ступінь покриття ДЗ ВОК. 	Фінансування оборотних активів	

ОА – оборотні активи, ДЗ – дебіторська заборгованість, ГК – грошові кошти, ВОК – власний оборотний капітал, ТОЦ – тривалість операційного циклу, ВК – власний капітал

Рис. Б.1. Показники оцінки результативності стратегії управління оборотними активами підприємств торгівлі

*запропоновано автором

Таблиця Б.4

**Алгоритм розрахунку показників оцінювання стратегічного управління
оборотними активами**

Показник	Формула	Умовні позначення	Нормативне значення
Коефіцієнт рентабельності оборотних активів	$\frac{ЧП}{ОА_{ср}}$	<i>ЧП</i> – чистий прибуток, <i>ОА_{ср}</i> – середньорічна сума оборотних активів	зростання
Ефект операційного левериджу	$\frac{ОР - ЗВ}{ПР}$	<i>ОР</i> – обсяг реалізованої продукції, <i>ЗВ</i> – змінні витрати, <i>ПР</i> – прибуток від реалізації	зростання
Тривалість операційного циклу	$\frac{(365 \cdot З_{ср})}{С} + \frac{365 - ДЗ_{ср}}{ОР}$	<i>З_{ср}</i> – середньорічний обсяг запасів, <i>С</i> – собівартість реалізованої продукції, <i>ДЗ_{ср}</i> – середньорічна вартість дебіторської заборгованості, <i>ОР</i> – обсяг реалізованої продукції	скорочення
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	$\frac{ОР}{ОА_{ср}}$	<i>ОР</i> – обсяг реалізованої продукції, <i>ОА_{ср}</i> – середньорічна сума оборотних активів	зростання
Коефіцієнт загальної ліквідності	$\frac{ОА}{ПЗ}$	<i>ОА</i> – оборотні активи, <i>ПЗ</i> – поточні зобов'язання	1,5-2,5
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\frac{ГК}{ПЗ}$	<i>ГК</i> – грошові кошти, <i>ПЗ</i> – поточні зобов'язання	0,1-0,2
Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\frac{ОА - З}{ПЗ}$	<i>ОА</i> – оборотні активи, <i>З</i> – запаси, <i>ПЗ</i> – поточні зобов'язання	0,5-1
Абсолютне вквітлення оборотних активів	$\frac{ОР_{факт}}{365} \times \left(\frac{365}{Кобпл} - \frac{365}{Кобфакт} \right)$	<i>ОР_{факт}</i> – обсяг реалізованої продукції фактичний, <i>Кобпл</i> – коефіцієнт оборотності оборотних активів плановий, <i>Кобфакт</i> – коефіцієнт оборотності фактичний	зростання
Відносне вквітлення оборотних активів	$100 - \frac{ОР_{пл}}{ОР_{факт}} \times 100\%$	<i>ОР_{факт}</i> – обсяг реалізованої продукції фактичний, <i>ОР_{пл}</i> – обсяг реалізованої продукції плановий	зростання

Коефіцієнт завантаження оборотних активів	$\frac{OA}{OP}$	<i>OP – обсяг реалізованої продукції, OA – оборотні активи</i>	скорочення
Тривалість обороту оборотних активів	$\frac{360}{Kob}$	<i>Kob – коефіцієнт оборотності оборотних активів</i>	скорочення
Коефіцієнт відволікання оборотних активів у дебіторську заборгованість	$\frac{DЗ}{OA}$	<i>DЗ – дебіторська заборгованість, OA – оборотні активи</i>	скорочення
Коефіцієнт ефективності планування оборотних активів	$\frac{OA_{факт}}{OA_{пл}}$	<i>OA_{факт} – фактичний обсяг оборотних активів, OA_{пл} – плановий обсяг оборотних активів</i>	
Коефіцієнт покриття запасів	$\frac{BOK + ПЗ}{З}$	<i>BOK – власний оборотний капітал, ПЗ – поточні зобов'язання, З – запаси</i>	> 1
Коефіцієнт проміжної платоспроможності	$\frac{ГК + КГК + ПФІ + ДЗ}{ПЗ}$	<i>ГК – грошові кошти, ЕГК – еквіваленти грошових коштів, ПФІ – поточні фінансові інвестиції, ДЗ – дебіторська заборгованість, ПЗ – поточні зобов'язання</i>	0,7-0,8
Середній період інкасації дебіторської заборгованості	$\frac{DЗ_{ср}}{Вд}$	<i>DЗ_{ср} – середній залишок дебіторської заборгованості, Вд – одноденна виручка від реалізації продукції.</i>	скорочення
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	$\frac{OP}{DЗ_{ср}}$	<i>OP – обсяг реалізованої продукції, DЗ_{ср} – середній залишок дебіторської заборгованості</i>	зростання
коефіцієнт оборотності запасів	$\frac{C}{З_{ср}}$	<i>C – собівартість реалізованої продукції, З_{ср} – середньорічна сума запасів</i>	для підприємств торгівлі 8-18
Коефіцієнт оборотності грошових коштів	$\frac{OP}{ГКс}$	<i>OP – обсяг реалізованої продукції, ГКс – середньорічна вартість грошових коштів</i>	зростання
Тривалість обороту запасів	$\frac{365}{Kobз}$	<i>Kobз – коефіцієнт оборотності запасів</i>	скорочення
Тривалість обороту дебіторської заборгованості	$\frac{365}{Kobдз}$	<i>Kobдз – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості</i>	скорочення

Тривалість обороту грошових коштів	$\frac{365}{\text{Кобгк}}$	<i>Кобгк – коефіцієнт оборотності грошових коштів</i>	скорочення
Власний оборотний капітал	ОА – ПЗ	<i>ОА – оборотні активи, ПЗ – поточні зобов'язання</i>	зростання
Коефіцієнт забезпеченості поточної діяльності власним оборотним капіталом	$\frac{\text{ВОК}}{\text{ОА}}$	<i>ВОК – власний оборотний капітал, ОА – оборотні активи</i>	зростання
Рентабельність власного оборотного капіталу	$\frac{\text{ЧП}}{\text{ВОК}}$	<i>ЧП – чистий прибуток, ВОК – власний оборотний капітал</i>	зростання
Коефіцієнт оборотності поточних фінансових потреб	$\frac{\text{ОР}}{\text{З} + \text{ДЗ} - \text{КЗ}}$	<i>ОР – обсяг реалізованої продукції, З – запаси, ДЗ – дебіторська заборгованість, КЗ – кредиторська заборгованість</i>	зростання
Коефіцієнт забезпеченості запасів власним оборотним капіталом	$\frac{\text{ВОК}}{\text{З}}$	<i>ВОК – власний оборотний капітал, З – запаси</i>	> 0,5
Коефіцієнт покриття дебіторської заборгованості власним оборотним капіталом	$\frac{\text{ВОК}}{\text{ДЗ}}$	<i>ВОК – власний оборотний капітал, З – запаси</i>	зростання

Додаток В

Таблиця В.1

Співставлення динаміки оборотних активів підприємств торгівлі та підприємств інших видів економічної діяльності України у 2012-2018 рр.

Показник	Роки								2018 у % до 2012
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2018	
Загальна сума оборотних підприємств торгівлі, млн. грн.	925941,5	930514,9	968579,8	1186489,7	1546403	1715815,4	2013853,7	217,49	
Темп зростання лінійного, %		0,49	4,09	22,50	30,33	10,96	17,37		
Загальна сума оборотних підприємств інших видів економічної діяльності, млн. грн.	2035145,2	2138526,6	2303374,2	2922113	4226413	3935002	4271212,9	209,87	
Темп зростання лінійного, %		5,08	7,71	26,86	44,64	-6,90	8,54		
Загальна сума оборотних підприємств усіх підприємств України, млн. грн.	2961086,7	3069041,5	3271954	4108602,7	5772817	5650817,4	6285066,6	212,26	
Темп зростання лінійного, %		3,65	6,61	25,57	40,51	-2,11	11,22		

Джерело: складено автором за [93-98]

Таблиця В.2

**Динаміка загального обсягу оборотних активів підприємств торгівлі
України у розрахунку на одне підприємство у 2012-2018 рр.**

Показники	Роки							2018 у % до 2012
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Загальна сума оборотних активів підприємств торгівлі, млн. грн.	925941,5	930515	968580	1186490	1546403	1715815,4	2013853,7	217,49
Темп приросту ланцюговий, %	—	0,49	4,09	22,50	30,33	10,96	17,37	—
Кількість підприємств торгівлі, од.	843075	890658	988694	989064	910413	837797	818217	97,05
Темп приросту ланцюговий, %	—	5,64	11,01	0,04	-7,95	-7,99	-2,34	—
Сума оборотних активів на 1 підприємство торгівлі України, млн. грн.	1,098	1,045	0,980	1,200	1,699	2,048	2,461	224,10
Темп приросту ланцюговий, %	—	-4,87	-6,23	22,45	41,59	20,57	20,18	—

Джерело: складено автором за [93-99]

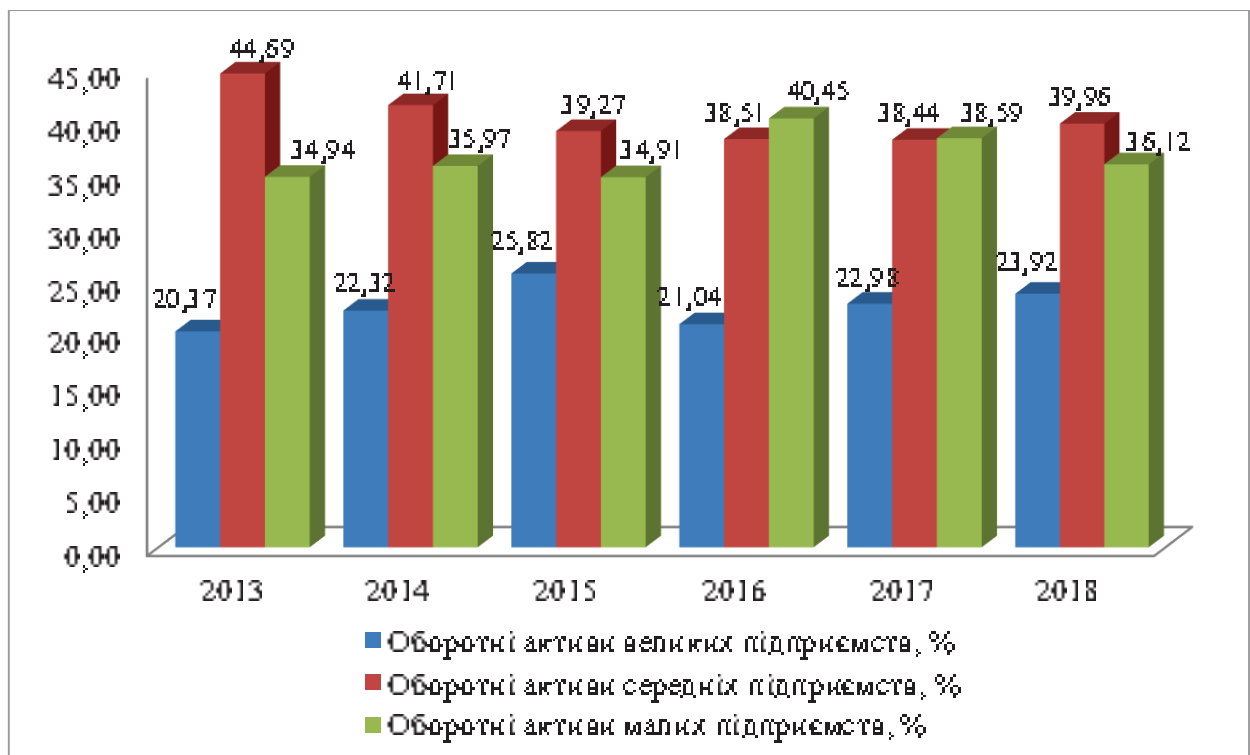

Рис. В.1. Динаміка питомої ваги оборотних активів різних за розмірами підприємств торгівлі України у 2013-2018 рр., %

Джерело: складено автором за [100-106]

Таблиця В.3

Динаміка обсягу оборотних активів та кількості різних за розмірами підприємств торгівлі України у 2013-2018 рр.

Показники	Роки						2018 у % до 2013
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Обсяг оборотних активів підприємств торгівлі України, млн. грн.							
Великих підприємств	189518,1	216234,6	306380,7	325359,3	394217,6	481673,7	254,16
<i>Темп приросту ланцюговий, %</i>	-	14,10	41,69	6,19	21,16	22,18	-
Середніх підприємств	415853,5	403973,1	465899,9	595518,2	659548,3	804735	193,51
<i>Темп приросту ланцюговий, %</i>	-	-2,86	15,33	27,82	10,75	22,01	-
Малих підприємств	325143,3	348372,1	414209,1	625525,8	662049,5	727445	223,73
<i>Темп приросту ланцюговий, %</i>	-	7,14	18,90	51,02	5,84	9,88	-
у т.ч. мікропідприємств	185743,1	194472,6	228708,3	369549,4	385868,4	432271,4	232,73
<i>Темп приросту ланцюговий, %</i>	-	4,70	17,60	61,58	4,42	12,03	-
Загальна сума оборотних активів	930514,9	968579,8	1186490	1546403	1715815,4	2013853,7	216,42
Кількість підприємств торгівлі України, од.							
Великих підприємств	164	126	106	116	129	135	82,32
<i>Темп приросту ланцюговий, %</i>	-	-23,17	-15,87	9,43	11,21	4,65	-
Середніх підприємств	3832	3190	2850	2761	2972	3196	83,40
<i>Темп приросту ланцюговий, %</i>	-	-16,75	-10,66	-3,12	7,64	7,54	-
Малих підприємств	886662	985378	986108	907536	834696	814886	91,90
<i>Темп приросту ланцюговий, %</i>	-	11,13	0,07	-7,97	-8,03	-2,37	-
Сума оборотних активів на 1 підприємство торгівлі України, млн. грн.							
Велике підприємство	1155,60	1716,15	2890,38	2804,82	3055,95	3567,95	308,75
<i>Темп приросту ланцюговий, %</i>	-	48,51	68,42	-2,96	8,95	16,75	-
Середнє підприємство	108,52	126,64	163,47	215,69	221,92	251,79	232,02
<i>Темп приросту ланцюговий, %</i>	-	16,69	29,09	31,94	2,89	13,46	-
Мале підприємство	0,37	0,35	0,42	0,69	0,79	0,89	243,44
<i>Темп приросту ланцюговий, %</i>	-	-3,59	18,81	64,09	15,07	12,55	-

Джерело: складено автором за [100-106]

Таблиця В.4

Динаміка обсягу оборотних активів підприємств торгівлі України в розрізі видів торговельної діяльності у 2012-2018 рр.

Показники	Роки							2018 у % до 2012
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Торгівля автотранспортними засобами та мотоциклами, їх ремонт млн. грн.	39520,6	44742,3	42732,3	50036,3	62650	75797,7	83070,2	210,19
Темп приросту ланцюговий %	–	13,21	-4,49	17,14	25,16	20,99	9,59	–
Оптова торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами, млн. грн.	763614,7	762926,8	794594	971515,9	1245996,1	1392751,4	1633059,9	213,86
Темп приросту ланцюговий %	–	-0,09	4,15	22,27	28,25	11,78	17,25	–
Роздрібна торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами, млн. грн.	122806,2	122845,8	131253,5	164917,5	237757,2	247266,4	297723,6	242,43
Темп приросту ланцюговий %	–	0,03	6,84	23,65	44,17	4,00	20,41	–
Загальна сума оборотних підприємств торгівлі, млн. грн.	925941,5	930515	968580	1186490	1546403	1715815,4	2013853,7	217,49

Джерело: складено автором за [93-99]

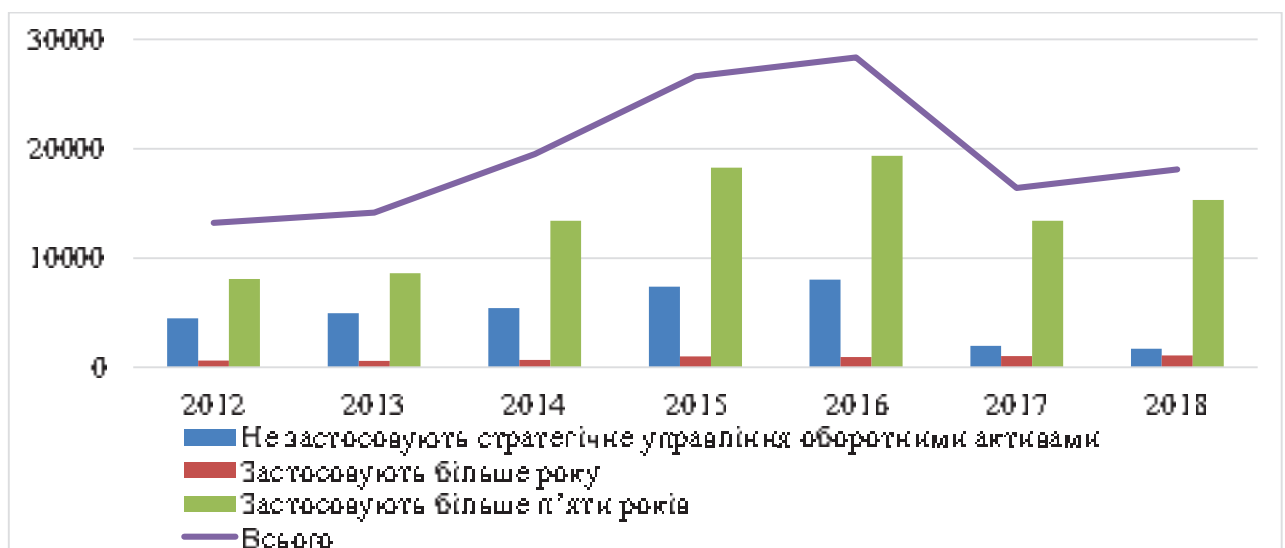

Рис. В.2. Динаміка обсягу оборотних активів за застосуванням стратегічного управління оборотними активами у 2012-2018 рр., млн. грн.

Джерело: сформовано автором за даними фінансової звітності та результатами анкетного опитування вибірки підприємств торгівлі України.

Таблиця В.5

**Динаміка обсягу оборотних активів вибірки підприємств торгівлі
України різних розмірів залежно від застосування стратегічного
управління оборотними активами у 2012-2018 рр., млн. грн.**

Розмір п-ва	Роки							2018 у % до 2012
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Не застосовують стратегічне управління оборотними активами								
Великі	3880,25	4494,65	4919,92	6702,28	7097,19	1002,96	568,97	14,66
Середні	239,98	128,21	137,66	180,51	548,95	586,59	714,44	297,71
Малі	375,84	337,42	364,47	493,14	393,84	372,72	426,99	113,61
Всього	4496,06	4960,28	5422,05	7375,93	8039,98	1962,26	1710,40	38,04
Застосовують більше року								
Великі	197,04	187,43	214,51	294,73	452,54	442,48	472,79	239,95
Середні	280,04	253,82	391,00	608,16	418,87	532,39	503,19	179,69
Малі	156,49	145,43	74,59	91,64	80,28	74,75	110,11	70,36
Всього	633,57	586,68	680,10	994,53	951,70	1049,62	1086,08	171,42
Застосовують більше п'яти років								
Великі	8010,86	8546,75	13140,04	18041,99	18977,54	13088,08	15043,58	187,79
Середні	58,06	52,74	251,20	200,08	362,79	308,43	265,27	456,90
Малі	25,39	18,28	21,94	25,77	20,09	7,67	10,12	39,85
Всього	8094,31	8617,77	13413,17	18267,84	19360,41	13404,17	15318,98	189,26

Джерело: сформовано автором за даними фінансової звітності та результатами анкетного опитування вибірки підприємств торгівлі України.

Додаток Г

Таблиця Г.1

Співставлення структурних змін оборотних активів підприємств торгівлі та інших видів економічної діяльності в Україні у 2012-2018 рр.

Показник	Роки						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Оборотні активи підприємств торгівлі							
Запаси, %	20,07	20,50	21,23	23,49	22,13	25,17	25,69
Дебіторська заборгованість, %	59,20	60,23	59,41	59,25	64,50	61,96	63,64
Грошові кошти, %	5,05	6,09	7,27	8,08	6,65	6,54	4,60
Поточні фінансові інвестиції, %	11,03	9,16	7,81	5,08	2,76	2,43	1,91
Інші види оборотних активів, %	4,66	4,03	4,28	4,10	3,96	3,90	4,16
Разом, %	100	100	100	100	100	100	100
Оборотні активи підприємств інших видів економічної діяльності							
Запаси, %	23,97	23,05	19,47	19,58	16,66	21,92	24,13
Дебіторська заборгованість, %	56,66	56,94	60,23	62,09	69,76	60,89	60,68
Грошові кошти, %	6,97	7,07	7,74	7,04	5,48	6,44	6,66
Поточні фінансові інвестиції, %	7,73	8,01	7,57	5,65	3,47	3,20	2,65
Інші види оборотних активів, %	4,67	4,94	5,00	5,65	4,63	7,55	5,88
Разом, %	100	100	100	100	100	100	100

Джерело: складено автором за [93-99]

Таблиця Г.2

Співставлення динаміки складу оборотних активів підприємств торгівлі та інших видів діяльності в Україні у 2012-2018 рр.

Показник	Ріки							201 у % до 2012
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Оборотні активи підприємств торгівлі								
Запаси, млн. грн.	185796,9	190731,4	205624,2	278657,2	342263,3	431912,7	517346,2	278,45
Темп приросту ланцюговий, %	–	2,66	7,81	35,52	22,83	26,19	19,78	–
Дебіторська зборгованість, млн. грн.	548189,6	560446,8	575447,3	702986,9	997460,4	1063046,5	1281652,5	233,80
Темп приросту ланцюговий, %	–	2,24	2,68	22,16	41,89	6,58	20,56	–
Грошові кошти, млн. грн.	46730,9	56632,1	70412,3	95898,4	102820,9	112288,4	92575	198,10
Темп приросту ланцюговий, %	–	21,19	24,33	36,20	7,22	9,21	-17,56	–
Поточні фінансові інвестиції, млн. грн.	102114,8	85200,7	75670,7	60256,1	42610,6	41714,2	38503,7	37,71
Темп приросту ланцюговий, %	–	-16,56	-11,19	-20,37	-29,28	-2,10	-7,70	–
Інші види оборотних активів, млн. грн.	43109,3	37503,9	41425,3	48691,1	61248,1	66853,6	83776,3	194,33
Темп приросту ланцюговий, %	–	-13,00	10,46	17,54	25,79	9,15	25,31	–
Разом, млн. грн.	925941,5	930515	968580	1186490	1546403	1715815	2013853,7	217,49
Оборотні активи підприємств інших видів економічної діяльності								
Запаси, млн. грн.	487755,3	492856,4	448437,6	572178,2	704204,7	862707,2	1030748,8	211,32
Темп приросту ланцюговий, %	–	1,05	-9,01	27,59	23,07	22,51	19,48	–
Дебіторська зборгованість, млн. грн.	1153207,7	1217657	1387325	1814217	2948171	2396201,7	2591594,4	224,73
Темп приросту ланцюговий, %	–	5,59	13,93	30,77	62,50	-18,72	8,15	–
Грошові кошти, млн. грн.	141939,7	151166,9	178243,8	205688,8	231707,4	253327,5	284543,5	200,47
Темп приросту ланцюговий, %	–	6,50	17,91	13,40	12,65	9,33	12,32	–
Поточні фінансові інвестиції, млн. грн.	157270,4	171231,7	174262,1	165013,5	146471,2	125726,5	113305,1	72,04
Темп приросту ланцюговий, %	–	8,88	1,77	-5,31	-11,24	-14,16	-9,88	–
Інші види оборотних активів, млн. грн.	94972,1	105614,7	115105,9	165015,9	195858,9	297039,1	251021,1	264,31
Разом, млн. грн.	2035145,2	2138527	2303374	2922113	4226413	3935002	4271212,9	209,87

Джерело: складено автором за [93-99]

Таблиця Г.3

**Динаміка структури оборотних активів різних за розмірами підприємств
торгівлі України у 2013-2018 рр.**

Показники	Роки					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Оборотні активи великих підприємств						
– запаси	27,83	26,71	22,76	27,49	31,40	30,62
– дебіторська заборгованість	58,08	58,94	58,88	53,15	53,45	61,49
– грошові кошти	7,16	9,37	14,65	14,71	12,67	5,57
– поточні фінансові інвестиції	2,01	1,46	0,83	1,07	0,70	0,37
– інші види оборотних активів	4,92	3,52	2,88	3,58	1,78	1,96
Разом, %	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Оборотні активи середніх підприємств						
– запаси	19,33	20,54	23,88	23,39	25,33	25,17
– дебіторська заборгованість	61,39	58,80	61,58	65,68	63,87	63,33
– грошові кошти	6,97	8,36	6,60	5,46	5,38	4,76
– поточні фінансові інвестиції	9,24	8,02	3,20	1,27	1,49	1,57
– інші види оборотних активів	3,07	4,28	4,73	4,20	3,93	5,17
Разом, %	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Оборотні активи малих підприємств						
– запаси	17,71	18,62	23,58	18,14	21,31	23,00
– дебіторська заборгованість	60,00	60,41	56,90	69,29	65,11	65,42
– грошові кошти	4,33	4,70	4,89	3,59	4,06	3,78
– поточні фінансові інвестиції	13,21	11,52	10,33	5,04	4,40	3,31
– інші види оборотних активів	4,75	4,75	4,30	3,93	5,12	4,50
Разом, %	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
у т.ч. мікропідприємств						
– запаси	12,97	13,41	18,03	12,49	16,16	16,93
– дебіторська заборгованість	60,90	65,19	59,95	73,66	69,14	70,65
– грошові кошти	3,25	3,14	4,09	2,70	3,04	2,89
– поточні фінансові інвестиції	18,72	14,04	13,09	6,87	5,98	4,52
– інші види оборотних активів	4,16	4,21	4,84	4,29	5,67	5,01
Разом, %	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Джерело: складено автором за [100-106]

Таблиця Г.4

Динаміка складу оборотних активів підприємств різних за розмірами підприємств торгівлі України у 2013-2018 рр.

Показники	Роки						2018 у % до 2013
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Оборотні активи великих підприємств, млн. грн., у т.ч.	189518,1	216234,6	306380,7	325359,3	394217,6	481673,7	254,16
– запаси	52746,2	57763,8	69717,4	89446,6	123772	147467,4	279,58
– дебіторська заборгованість	110067,8	127443,1	180407,9	172930,9	210711,6	296157,3	269,07
– грошові кошти	13568,1	20256,4	44885	47851,5	49960	26829,7	197,74
– поточні фінансові інвестиції	3818,7	3155,9	2544,4	3492,9	2761,6	1796,9	47,06
– інші види оборотних активів	9317,3	7613,4	8826	11637,4	7012,4	9422,47	101,13
Оборотні активи середніх підприємств, млн. грн., у т.ч.	415853,5	403973,1	465899,9	595518,2	659548,3	804735	193,51
– запаси	80390,3	82977,2	111278,9	139318,6	167081,8	202585,4	252,00
– дебіторська заборгованість	255279,9	237549,1	286879,2	391120,3	421263,4	509613	199,63
– грошові кошти	28995,1	33787	30762,9	32493,2	35466,6	38284	132,04
– поточні фінансові інвестиції	38441,8	32388,2	14930,9	7583,4	9816,6	12650,5	32,91
– інші види оборотних активів	12746,4	17271,6	22048	25002,7	25919,9	41602,1	326,38
Оборотні активи малих підприємств, млн. грн., у т.ч.	325143,3	348372,1	414209,1	625525,8	662049,5	727445	223,73
– запаси	57594,9	64881,2	97660,9	113498,1	141058,9	167293,4	290,47
– дебіторська заборгованість	195099,1	210455,1	235699,8	433409,2	431071,5	475882,2	243,92
– грошові кошти	14068,9	16368,9	20250,5	22476,2	26861,8	27461,3	195,19
– поточні фінансові інвестиції	42940,2	40126,6	42780,8	31534,3	29136	24056,3	56,02
– інші види оборотних активів	15440,2	16540,3	17817,1	24608	33921,3	32751,8	212,12
у т.ч. мікропідприємств, млн. грн., у т.ч.	185743,1	194472,6	228708,3	369549,4	385868,4	432271,4	232,73
– запаси	24089	26076,8	41230	46156,8	62340,4	73169,4	303,75
– дебіторська заборгованість	113119,9	126773	137103,2	272201,8	266804,9	305390,5	269,97
– грошові кошти	6035,4	6115	9361	9961,4	11742,6	12508,6	207,25
– поточні фінансові інвестиції	34773	27311,9	29942,3	25371,5	23083,7	19554,8	56,24
– інші види оборотних активів	7725,8	8195,9	11071,8	15857,9	21896,8	21648,1	280,21

Джерело: складено автором за [100-106]

Таблиця Г.5

**Динаміка структури оборотних активів підприємств торгівлі України у
розрізі видів торгівлі у 2012-2018 рр.**

Показники	Роки						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Оборотні активи підприємств торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами, їх ремонту							
– запаси	35,33	32,85	27,51	32,57	36,89	41,91	42,05
– дебіторська заборгованість	51,60	53,06	53,10	49,77	44,69	43,63	43,82
– грошові кошти	6,48	8,28	12,87	11,09	12,60	8,99	8,68
– поточні фінансові інвестиції	2,69	1,95	2,04	1,38	0,77	0,87	0,69
– інші види оборотних активів	3,90	3,87	4,49	5,18	5,04	4,60	4,77
Разом, %	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Оборотні активи підприємств оптової торгівлі, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами							
– запаси	16,95	17,55	18,91	21,32	20,51	23,43	23,86
– дебіторська заборгованість	63,06	64,07	62,44	62,24	65,91	63,45	65,56
– грошові кошти	4,35	5,59	6,67	7,73	6,52	6,26	3,96
– поточні фінансові інвестиції	10,77	8,80	7,56	4,57	2,96	2,73	2,18
– інші види оборотних активів	4,87	4,00	4,42	4,15	4,10	4,12	4,44
Разом, %	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Оборотні активи підприємств роздрібної торгівлі, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами							
– запаси	34,54	34,32	33,20	33,51	26,73	29,84	31,16
– дебіторська заборгованість	37,67	38,99	43,11	44,53	62,36	59,15	58,67
– грошові кошти	8,90	8,40	9,09	9,27	5,73	7,40	6,94
– поточні фінансові інвестиції	15,33	14,01	11,24	9,17	2,22	1,22	0,80
– інші види оборотних активів	3,56	4,29	3,36	3,52	2,95	2,40	2,43
Разом, %	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Джерело: складено авторам за [93-99]

Таблиця Г.6

**Динаміка складу оборотних активів підприємств торгівлі України у
розрізі видів торгівлі у 2012-2018 рр.**

Показники	Ріки							2018 у % до 2012
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Оборотні активи підприємств торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами, їх ремонт, млн. грн.	39520,6	44742,3	42732,3	50056,3	62650	75797,7	83070,24	210,19
– запаси	13963,8	14695,8	11755,4	16302,5	23111,9	31765,8	34932,94	250,17
– дебіторська заборгованість	20392,2	23741	22689,1	24912,8	27998,6	33071,0	36400,23	178,50
– грошові кошти	2562,4	3703,7	5498,2	5553,6	7896,8	6811,9	7208,95	281,34
– поточні фінансові інвестиції	1061,4	870,6	871,7	693,2	482,9	661,0	569,10	53,62
– інші види оборотних активів	1540,8	1731,2	1917,8	2594,2	3159,8	3487,958	3959,02	256,95
Оборотні активи підприємств оптової торгівлі, млн. грн.	763614,7	762926,8	794594	971515,9	1245996	1392751,4	1633059,86	213,86
– запаси	129416,4	133876,3	150289,1	207087,2	255588	326371,0	389641,09	301,08
– дебіторська заборгованість	481531	488814	496172,5	604639,6	821192	883726,8	1070581,51	222,33
– грошові кошти	33238,9	42610,5	52977,4	75054,2	81291	87185,1	64700,42	194,65
– поточні фінансові інвестиції	82226,5	67124,7	60052,1	44444,3	36849	38047,6	35566,48	43,25
– інші види оборотних активів	37201,9	30501,3	35102,8	40290,6	51076,8	57421,0	72570,36	195,07
Оборотні активи підприємств роздрібно торгівлі, млн. грн.	122806,2	122845,8	131253,5	164917,5	237757	247266,4	297723,61	242,43
– запаси	42416,7	42159,3	43579,7	55267,5	63563,7	73775,9	92772,17	218,72
– дебіторська заборгованість	46266,4	47891,8	56585,6	73434,5	148270	146248,8	174670,73	377,53
– грошові кошти	10929,6	10317,9	11936,7	15290,6	13633,1	18291,4	20665,67	189,08
– поточні фінансові інвестиції	18826,9	17205,4	14746,9	15118,6	5278,7	3005,7	2368,15	12,58
– інші види оборотних активів	4366,6	5271,4	4404,6	5806,3	7011,5	5944,6	7246,89	165,96

Джерело: складено автором за [93-99]

Таблиця Г.7

**Динаміка структури оборотних активів вибірки продовольчих та
непродовольчих підприємств торгівлі України у 2012-2018 рр. (млн. грн.)**

Показники	Роки							2018 у % до 2012
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Продовольчі підприємства торгівлі								
Загальна сума оборотних активів, у т.ч.	12240,19	13262,11	18423,67	25269,46	26770,34	14915,66	16489,73	134,71
– запаси,	5246,62	5456,63	7195,39	11694,07	2240,36	856,72	2030,45	38,70
Темп приросту лакунговець, %	-	4,00	31,86	62,52	-80,84	-61,76	137,00	-
– дебіторська заборгованість,	4216,51	4178,11	8392,08	10488,70	22707,10	13060,49	12206,57	289,49
Темп приросту лакунговець, %	-	-0,91	100,86	24,98	116,49	-42,48	-6,54	-
– грошові кошти,	1364,57	1742,94	993,52	1349,25	1318,67	756,44	1123,91	82,36
Темп приросту лакунговець, %	-	27,73	-43,00	35,81	-2,27	-42,64	48,58	-
– поточні фінансові інвестиції,	39,03	48,019	191,01	177,67	174,86	27,89	27,8	71,44
Темп приросту лакунговець, %	-	23,02	297,77	-6,98	-1,58	-84,05	0,00	-
– інші оборотні активи.	1373,44	1836,40	1653,68	1559,77	329,36	214,13	1100,89	80,15
Темп приросту лакунговець, %	-	33,71	-9,95	-5,68	-78,88	-34,99	414,13	-
Непродовольчі підприємства торгівлі								
Загальна сума оборотних активів, у т.ч.	983,75	902,61	1089,65	1368,84	1581,75	1500,39	1625,71	165,25
– запаси,	383,73	374,35	337,96	550,23	582,72	538,96	635,44	165,59
Темп приросту лакунговець, %	-	-2,45	-9,72	62,81	5,91	-7,51	17,90	-
– дебіторська заборгованість,	410,02	357,95	510,60	611,12	723,02	652,99	810,31	197,62
Темп приросту лакунговець, %	-	-12,70	42,65	19,69	18,31	-9,68	24,09	-
– грошові кошти,	121,97	104,12	87,47	103,63	179,28	232,54	92,05	75,47
Темп приросту лакунговець, %	-	-14,63	-15,99	18,47	73,00	29,71	-60,41	-
– поточні фінансові інвестиції,	36,45	36,44	36,44	30,73	33,43	28,731	28,73	78,82
Темп приросту лакунговець, %	-	-0,04	0,00	-15,66	8,79	-14,06	0,00	-
– інші оборотні активи.	31,58	29,75	117,18	73,13	63,30	47,16	59,16	187,34
Темп приросту лакунговець, %	-	-5,79	293,86	-37,59	-13,44	-25,48	25,44	-

Джерело: сформовано автором за даними фінансової звітності вибірки підприємств торгівлі України

Таблиця Г.8

**Динаміка складу оборотних активів вибірки підприємств торгівлі
України залежно від використання стратегічного управління ними у
2012-2018 рр., млн. грн.**

Складова оборотних активів	Роки							2018 у % до 2012
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Не застосовують стратегічне управління оборотними активами								
Запаси	1832,74	2272,16	2617,73	3263,58	406,83	212,86	266,99	14,57
Грошові кошти	603,74	578,55	440,78	573,29	35,50	57,72	54,46	9,02
Дебіторська заборгованість	1865,90	1743,84	1960,43	3097,33	7226,32	1602,87	1265,46	67,82
Поточні фінансові інвестиції	75,48	84,46	227,44	208,40	208,29	56,62	56,62	75,01
Інші оборотні активи	118,21	281,27	175,77	233,55	163,03	32,20	66,87	56,57
Всього	4496,06	4960,28	5422,17	7376,15	8039,98	1962,26	1710,40	38,04
Застосовують більше одного року								
Запаси	257,57	283,47	337,02	461,78	404,99	524,00	548,25	212,85
Грошові кошти	120,02	77,17	52,85	82,99	81,67	98,58	80,55	67,11
Дебіторська заборгованість	244,50	215,52	284,63	425,06	453,81	411,70	429,45	175,65
Поточні фінансові інвестиції	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші оборотні активи	11,48	10,52	5,61	24,70	11,22	15,34	27,83	242,51
Всього	633,57	586,68	680,10	994,53	951,70	1049,62	1086,08	171,42
Застосовують більше п'яти років								
Запаси	3540,05	3275,35	4578,60	8518,94	2011,26	658,82	1850,67	52,28
Грошові кошти	762,78	1191,35	587,36	796,60	1380,77	832,68	1080,96	141,71
Дебіторська заборгованість	2516,13	2576,70	6657,62	7577,43	15749,98	11698,92	11321,98	449,98
Поточні фінансові інвестиції	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші оборотні активи	1275,34	1574,37	1589,60	1374,87	218,40	213,76	1065,36	83,54
Всього	8094,31	8617,77	13413,17	18267,84	19360,41	13404,17	15318,98	189,26

Джерело: сформовано автором за даними фінансової звітності та результатами анкетного опитування вибірки підприємств торгівлі України.

Таблиця Г.9

**Динаміка структури оборотних активів вибірки підприємств торгівлі
України залежно від використання стратегічного управління ними
у 2012-2018 рр., %**

Складова оборотних активів	Роки						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Не застосовують стратегічне управління оборотними активами							
Запаси	40,76	45,81	48,28	44,25	5,06	10,85	15,61
Грошові кошти	13,43	11,66	8,13	7,77	0,44	2,94	3,18
Дебіторська заборгованість	41,50	35,16	36,16	41,99	89,88	81,68	73,99
Поточні фінансові інвестиції	1,68	1,70	4,19	2,83	2,59	2,89	3,31
Інші оборотні активи	2,63	5,67	3,24	3,17	2,03	1,64	3,91
Всього	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Застосовують більше одного року							
Запаси	40,65	48,32	49,55	46,43	42,55	49,92	50,48
Грошові кошти	18,94	13,15	7,77	8,35	8,58	9,39	7,42
Дебіторська заборгованість	38,59	36,74	41,85	42,74	47,68	39,22	39,54
Поточні фінансові інвестиції	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші оборотні активи	1,81	1,79	0,82	2,48	1,18	1,46	2,56
Всього	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Застосовують більше п'яти років							
Запаси	43,74	38,01	34,14	46,63	10,39	4,92	12,08
Грошові кошти	9,42	13,82	4,38	4,36	7,13	6,21	7,06
Дебіторська заборгованість	31,09	29,90	49,63	41,48	81,35	87,28	73,91
Поточні фінансові інвестиції	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Інші оборотні активи	15,76	18,27	11,85	7,53	1,13	1,59	6,95
Всього	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Джерело: сформовано автором за даними фінансової звітності та результатами анкетного опитування вибірки підприємств торгівлі України.

Додаток Д

Таблиця Д.1

Динаміка показників результативності використання загального обсягу оборотних активів підприємств торгівлі України у 2012-2018 рр.

Показники	Роки							Абсолютний приріст базовий (2018/2012)
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Рентабельність оборотних активів, %	0,02	-1,43	-14,03	-8,18	-0,35	1,59	3,69	3,67
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	2,00	1,92	1,89	2,00	1,92	2,05	2,20	0,20
Коефіцієнт забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом (ВОК)	0,08	0,05	-0,03	-0,02	0,00	0,03	0,03	-0,06
Коефіцієнт загальної ліквідності	1,09	1,05	0,97	0,98	1,00	1,03	1,03	-0,06
Тривалість операційного циклу, днів	*	*	164,67	160,25	171,54	165,35	157,24	-7,43

* неможливо розрахувати у зв'язку з відсутністю даних по собівартості реалізованої продукції

Джерело: складено автором за [93-99, 106]

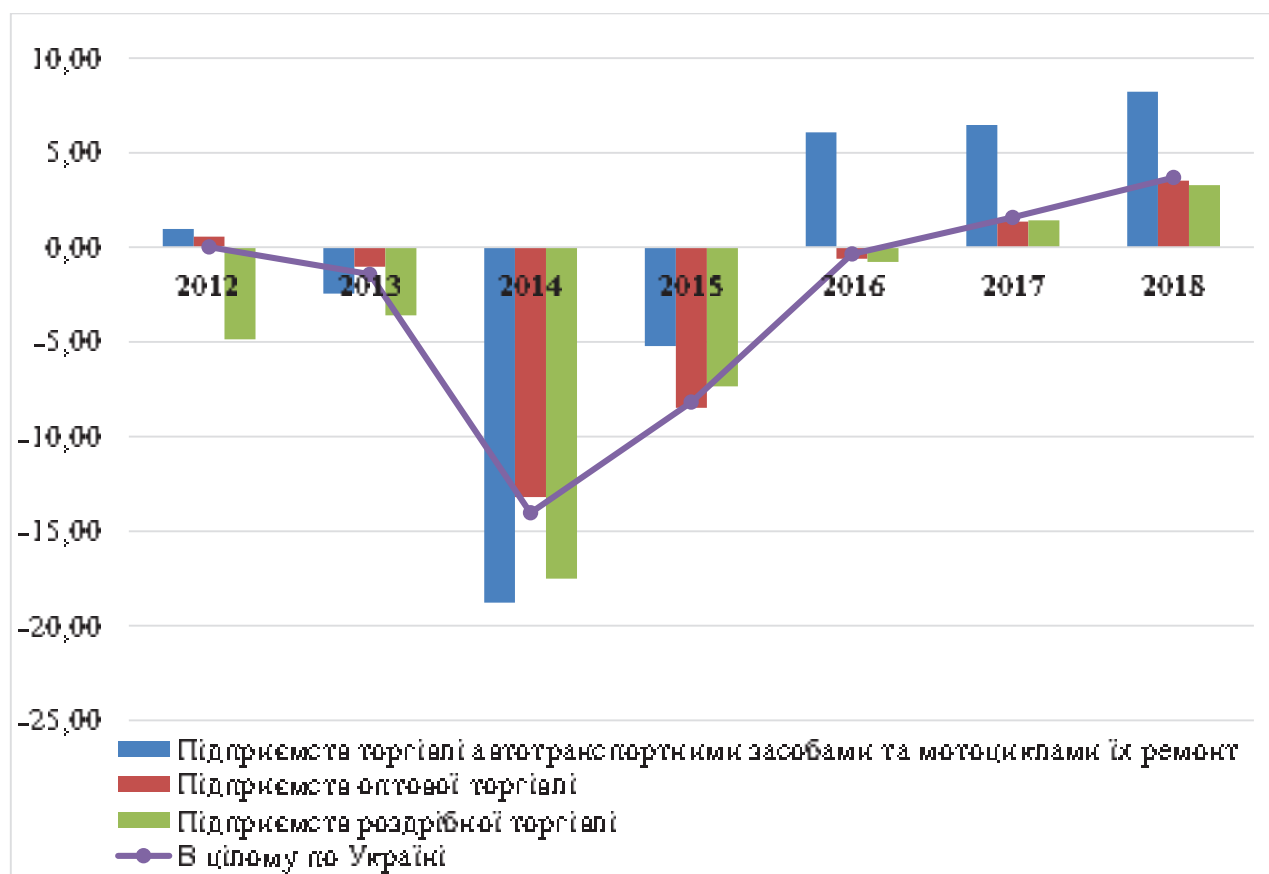

Рис. Д.1. Динаміка рентабельності оборотних активів підприємств торгівлі України у розрізі видів торгівлі у 2012-2018 рр., %

Джерело: складено автором за [93-99]

Таблиця Д.2

Динаміка показників результативності розвитку оборотних активів підприємств торгівлі України у розрізі видів торгівлі у 2012-2018 рр.

Показники	Роки							Абсолютний приріст базовий
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Рентабельність оборотних активів, %								
Підприємств торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами їх ремонт	0,97	-2,45	-18,78	-5,21	6,08	6,46	8,22	7,248
Підприємств оптової торгівлі	0,57	-1,02	-13,20	-8,48	-0,61	1,36	3,53	2,958
Підприємств роздрібною торгівлі	-4,86	-3,60	-17,51	-7,35	-0,78	1,42	3,28	8,145
В цілому по Україні	0,024	-1,427	-14,030	-8,182	-0,354	1,586	3,690	3,666
Коефіцієнт оборотності оборотних активів								
Підприємств торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами їх ремонт	2,14	2,84	2,14	2,39	3,10	3,20	3,05	0,91
Підприємств оптової торгівлі	1,70	1,60	1,59	1,71	1,64	1,83	1,96	0,26
Підприємств роздрібною торгівлі	4,26	3,63	3,67	3,63	3,15	2,95	3,30	-0,96
В цілому по Україні	2,00	1,92	1,89	2,00	1,92	2,05	2,20	0,20
Коефіцієнт загальної платоспроможності (коефіцієнт покриття)								
Підприємств торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами їх ремонт	1,27	1,21	1,05	1,05	1,19	1,20	1,17	-0,10
Підприємств оптової торгівлі	1,10	1,05	0,98	0,98	0,98	1,01	1,01	-0,09
Підприємств роздрібною торгівлі	1,01	1,00	0,91	0,96	1,10	1,10	1,10	0,09
В цілому по Україні	1,09	1,05	0,97	0,98	1,00	1,03	1,03	-0,06
Коефіцієнт забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом (ВОК)								
Підприємств торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами їх ремонт	0,21	0,17	0,05	0,05	0,16	0,17	0,14	-0,07
Підприємств оптової торгівлі	0,09	0,05	-0,02	-0,02	-0,02	0,01	0,01	-0,08
Підприємств роздрібною торгівлі	0,01	0,00	-0,10	-0,05	0,09	0,09	0,09	0,08
В цілому по Україні	0,08	0,05	-0,03	-0,02	0,002	0,03	0,03	-0,06

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Тривалість операційного циклу, днів								
Підприємств торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами їх ремонт	*	*	158,65	140,51	107,51	106,38	115,58	-43,07
Підприємств оптової торгівлі	*	*	299,48	297,33	301,34	279,15	263,36	-36,12
Підприємств роздрібною торгівлі	*	*	93,96	96,78	118,95	133,02	120,38	26,42
В цілому по Україні	*	*	164,67	160,25	171,54	165,35	157,24	-7,43

* неможливо розрахувати через відсутність статистичних даних
Джерело: складено авторам за [93-99]

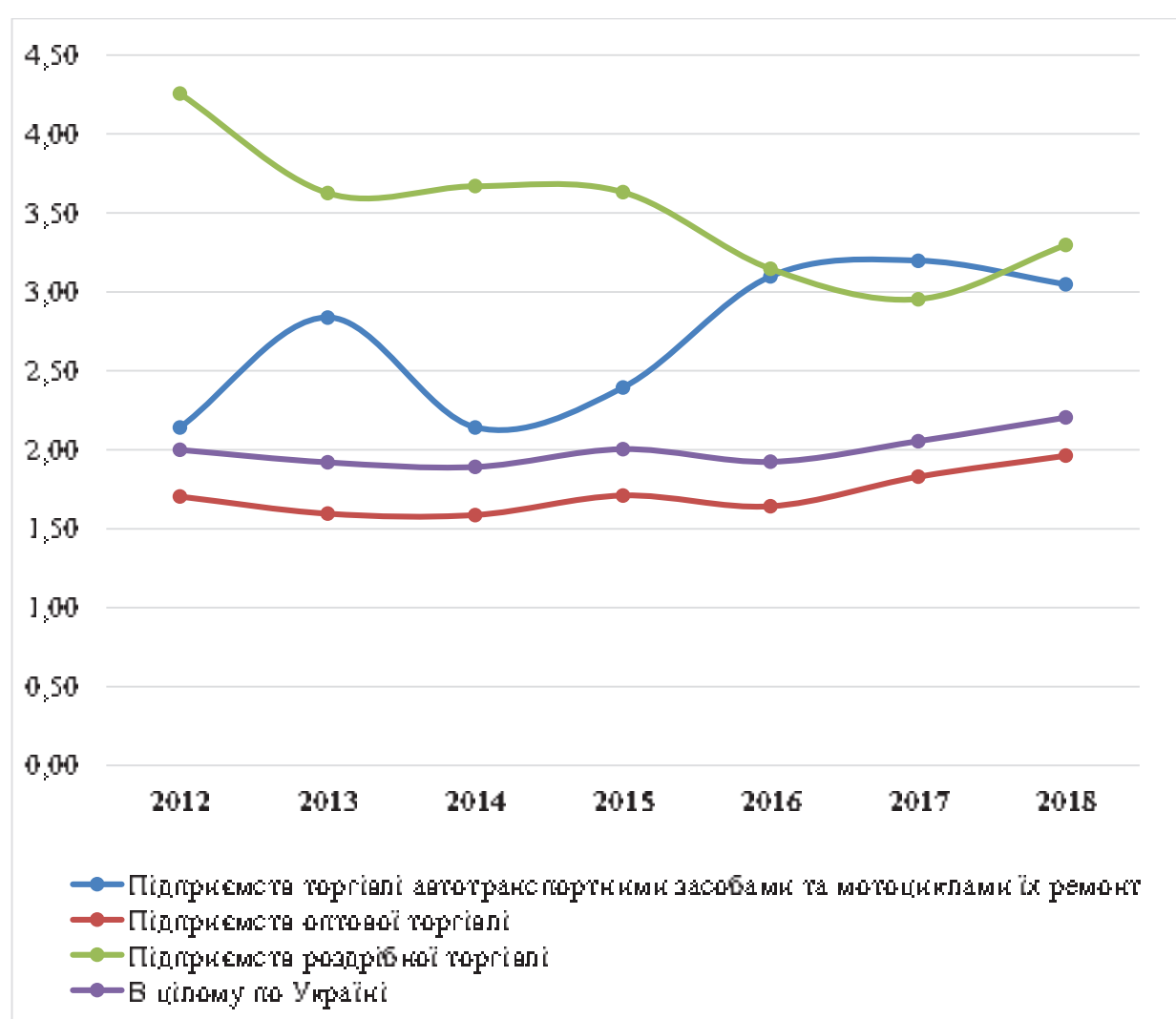

Рис. Д.2. Динаміка коефіцієнта оборотності оборотних активів підприємств торгівлі України у розрізі видів торгівлі у 2012-2018 рр.

Джерело: складено авторам за [93-99]

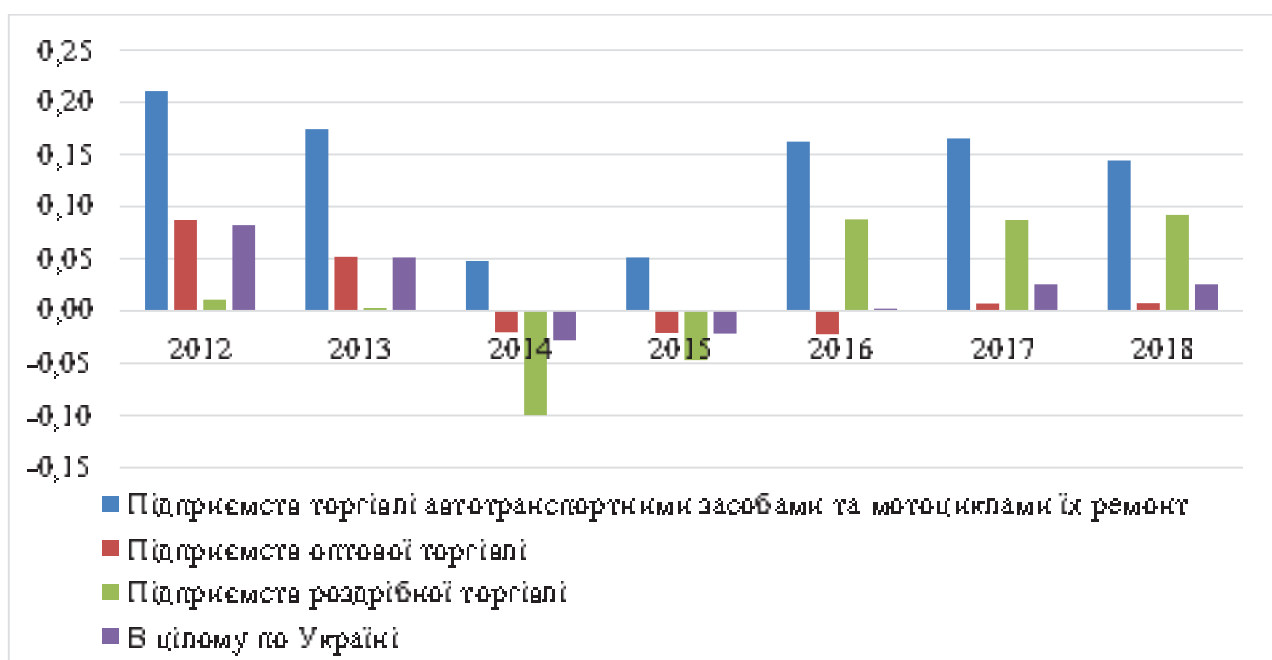

Рис. Д.3. Динаміка коефіцієнта забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом підприємств торгівлі України у розрізі видів торговельної діяльності у 2012-2018 рр.

Джерело: складено автором за [93-99]

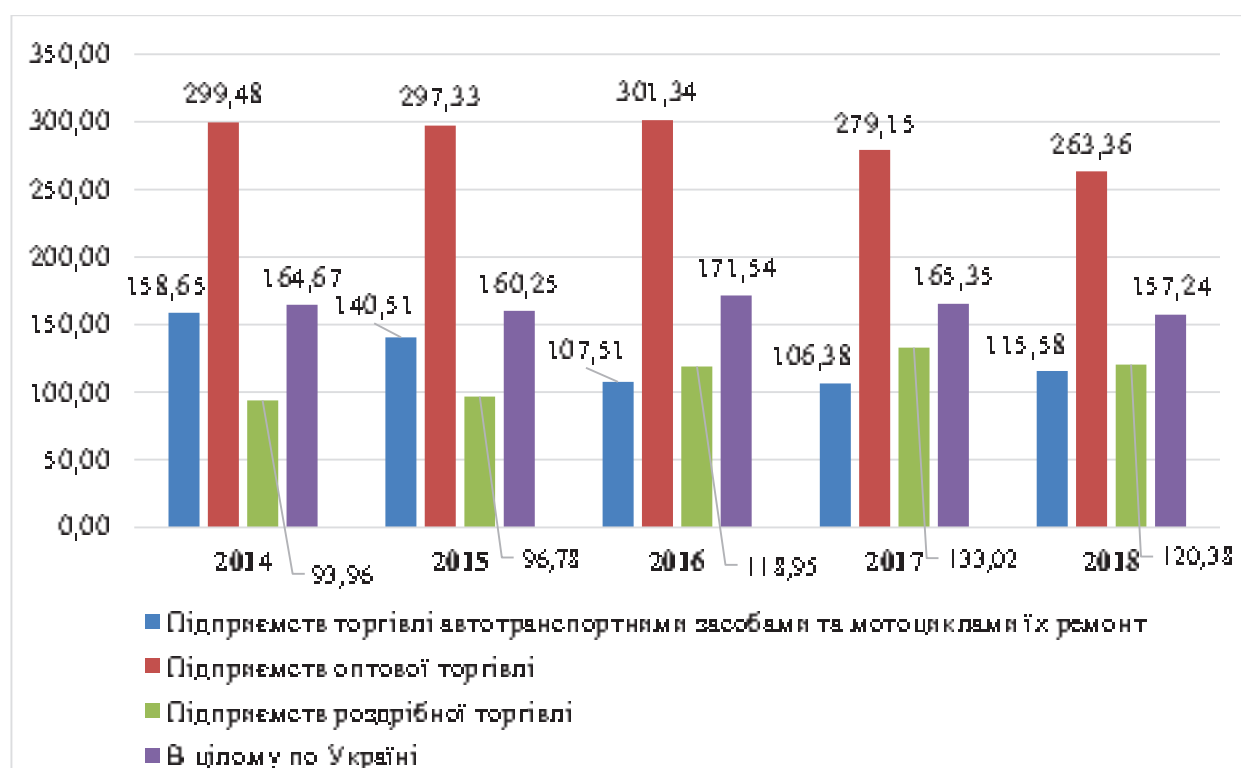

Рис. Д.4. Динаміка тривалості операційного циклу підприємств торгівлі України у розрізі видів торговельної діяльності 2014-2018 рр., днів

Джерело: складено автором за [93-99]

Таблиця Д.3

**Співставлення динаміки показників результативності розвитку
оборотних активів підприємств торгівлі та інших видів економічної
діяльності України у 2012-2018 рр.**

Показники	Роки							Абсолютний приріст базовий 2018/2012
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Рентабельність оборотних активів, %								
Підприємств торгівлі	0,024	-1,427	-14,03	-8,18	-0,354	1,586	3,690	3,666
Підприємств інших видів економічної діяльності	1,854	-0,460	-20,57	-10,92	0,967	3,501	5,349	3,496
В цілому по Україні	1,265	-0,758	-18,61	-10,12	0,601	2,954	4,831	3,566
Коефіцієнт оборотності оборотних активів								
Підприємств торгівлі	2,00	1,92	1,89	2,00	1,92	2,05	2,20	0,20
Підприємств інших видів економічної діяльності	1,42	1,22	1,20	1,30	1,15	1,22	1,43	0,00
В цілому по Україні	1,61	1,44	1,41	1,51	1,36	1,46	1,67	0,06
Коефіцієнт забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом (ВОК)								
Підприємств торгівлі	0,08	0,05	-0,03	-0,02	0,002	0,03	0,03	0,0021
Підприємств інших видів економічної діяльності	0,19	0,16	0,06	0,01	-0,02	-0,04	-0,04	-0,0077
В цілому по Україні	0,15	0,12	0,04	0,00	-0,01	-0,02	-0,02	-0,0030
Коефіцієнт загальної платоспроможності (коефіцієнт покриття)								
Підприємств торгівлі	1,09	1,05	0,97	0,98	1,00	1,03	1,03	-0,06
Підприємств інших видів економічної діяльності	1,23	1,18	1,07	1,01	0,98	0,96	0,96	-0,27
В цілому по Україні	1,18	1,14	1,04	1,00	0,99	0,98	0,98	-0,20
Тривалість операційного циклу, днів								2018/2014
Підприємств торгівлі	*	*	164,67	160,25	171,54	165,35	157,24	-7,43
Підприємств інших видів економічної діяльності	*	*	264,03	245,66	289,24	274,59	234,97	-29,06
В цілому по Україні	*	*	223,30	212,20	242,73	230,12	202,48	-20,82

* неможливо розрахувати у зв'язку з відсутністю даних на собівартості реалізованої продукції
Джерело: складено автором за [93-99]

Таблиця Д.4

**Динаміка показників результативності розвитку оборотних активів
підприємств торгівлі України у розрізі їх розмірів у 2013-2018 рр.**

Показник	Роки						Абсолютний приріст базовий (2018/2013)
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Рентабельність оборотних активів, %							
Великих підприємств	-13,98	-65,67	-33,74	-1,53	7,19	15,71	29,69
Середніх підприємств	-3,47	-14,28	-8,45	0,64	3,22	4,31	7,78
Малих підприємств	-6,30	-14,73	-8,09	-1,57	-0,48	1,75	8,05
у т.ч. мікропідприємств	-10,71	-15,49	-8,35	-3,37	-1,40	0,42	11,13
В цілому по Україні	-1,43	-14,03	-8,18	-0,35	1,57	3,69	5,11
Коефіцієнт оборотності оборотних активів							
Великих підприємств	5,23	2,59	2,16	2,18	2,43	2,51	-2,71
Середніх підприємств	3,75	1,82	2,17	2,14	2,36	2,50	-1,40
Малих підприємств	3,12	1,56	1,71	1,55	1,55	1,70	-1,57
у т.ч. мікропідприємств	2,83	1,43	1,60	1,28	1,35	1,49	-1,48
В цілому по Україні	1,92	1,89	2,00	1,92	2,05	2,20	0,13
Коефіцієнт загальної платоспроможності (коефіцієнт покриття)							
Великих підприємств	1,07	0,98	1,16	1,12	1,09	1,01	-0,06
Середніх підприємств	1,06	1,00	0,94	1,02	1,00	0,99	-0,07
Малих підприємств	1,04	0,94	0,91	0,93	1,01	1,08	0,04
у т.ч. мікропідприємств	0,97	0,89	0,90	0,92	1,03	1,09	0,12
В цілому по Україні	1,05	0,97	0,98	1,00	1,03	1,03	-0,03
Коефіцієнт забезпечення поточної діяльності власним оборотним капіталом (ВОК)							
Великих підприємств	0,06	-0,02	0,14	0,10	0,08	0,01	-0,05
Середніх підприємств	0,06	0,00	-0,06	0,02	0,00	-0,01	-0,06
Малих підприємств	0,04	-0,07	-0,10	-0,07	0,01	0,07	0,03
у т.ч. мікропідприємств	-0,03	-0,13	-0,11	-0,08	0,03	0,08	0,11
В цілому по Україні	0,05	-0,03	-0,02	0,00	0,03	0,03	-0,03

Джерело: складено автором за [100-106]

Таблиця Д.5

Структура вибірки підприємств торгівлі України за часткою використання власного капіталу в фінансуванні оборотних активів у розрізі їх видів та розмірів у 2018 році, %

% використання власного капіталу	Тип підприємства				Σ
	до 10 %	10-20 %	20-30 %	більш, ніж 40 %	
Великі підприємства	25	50	25	0	100
Середні підприємства	0	50	33,30	16,70	100
Малі підприємства	14,30	16,30	16,30	53,10	100
Оптові підприємства	9,20	25,90	24,10	40,70	100
Роздрібні підприємства	24,30	18,20	0	54,50	100
Продовольчі підприємства	14,20	28,60	28,60	28,60	100
Непродовольчі підприємства	11,80	23,50	17,60	47,10	100
Загалом по вибірці	12,30	24,60	20	43,10	100

Джерело: сформовано автором за результатами анкетного опитування вибірки підприємств торгівлі України.

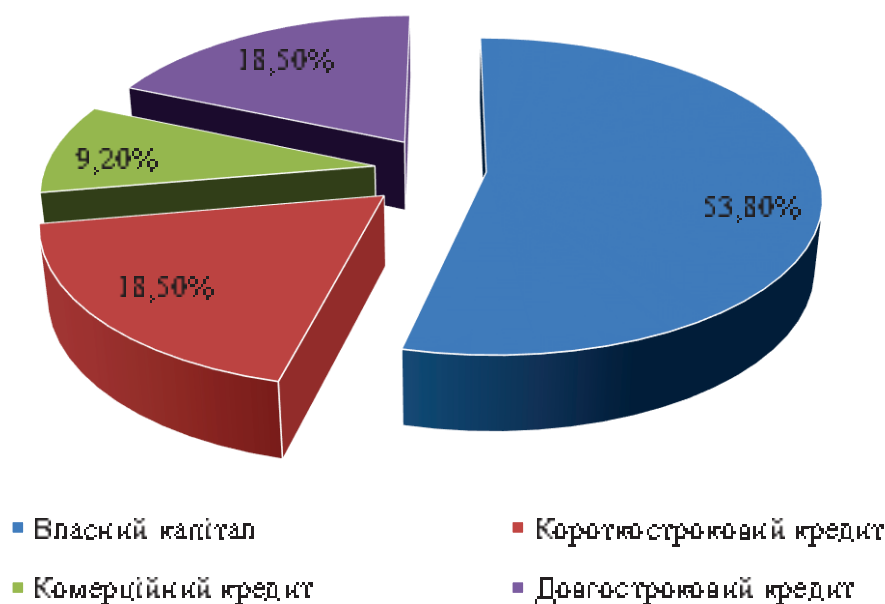

Рис. Д.5. Структура вибірки підприємств торгівлі України залежно від переважання джерел фінансування оборотних активів у 2018 році, % підприємств вибірки

Джерело: сформовано автором за результатами анкетного опитування вибірки підприємств торгівлі України.

Таблиця Д.6

Структура вибірки підприємств торгівлі України залежно від
переважання джерел фінансування оборотних активів у 2018 році, %

Тип підприємства \ Джерело фінансування ОА	Власний капітал	Короткостроковий кредит	Комерційний кредит	Довгостроковий кредит	Σ
Великі п-ва	0	25	25	50	100
Середні п-ва	16,70	33,30	0	50	100
Малі п-ва	67,30	14,20	10,20	8,30	100
Оптові п-ва	57,40	18,50	5,60	18,50	100
Роздрібні п-ва	36,30	18,20	27,30	18,20	100
Продовольчі п-ва	28,60	28,60	21,40	21,40	100
Непродовольчі п-ва	60,80	15,70	5,80	17,70	100
Загалом по вибірці	53,80	18,50	9,20	18,50	100

Джерело: сформовано автором за результатами анкетного опитування вибірки підприємств торгівлі України.

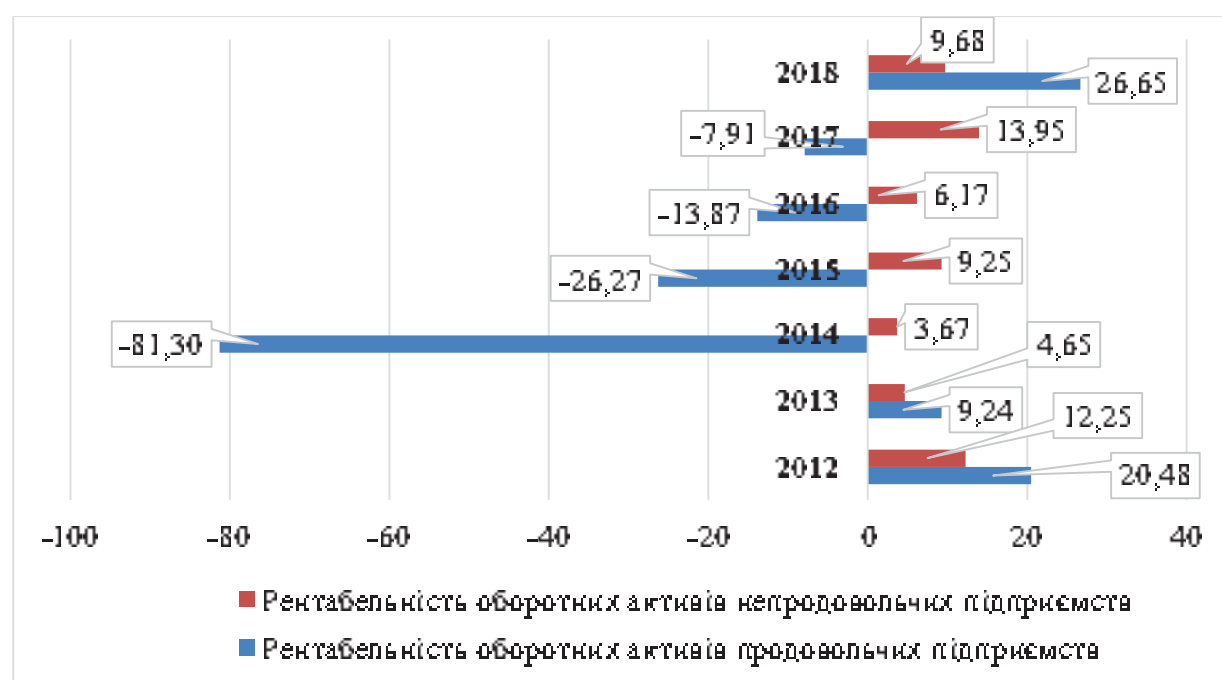

Рис. Д.6. Динаміка рентабельності оборотних активів вибірки продовольчих та непродовольчих підприємств торгівлі України у 2012-2018 рр., %

Джерело: сформовано автором за даними фінансової звітності вибірки підприємств торгівлі України.

Таблиця Д.7

**Динаміка показників результативності розвитку оборотних активів
вибірки продовольчих та непродовольчих підприємств торгівлі
у 2012-2018 рр.**

Показники	Роки							Абсолютний приріст базовий 2018/2012
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Продовольчі підприємства								
Рентабельність оборотних активів підприємств торгівлі України, %	20,48	9,24	-81,30	-26,27	-13,87	-7,91	26,65	6,17
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	2,62	2,84	2,71	2,74	1,88	0,96	2,32	-0,30
Коефіцієнт забезпечення поточної діяльності ВОК	0,19	0,38	-0,37	-0,27	-0,56	-0,84	-0,66	-0,84
Коефіцієнт загальної платоспроможності (коефіцієнт покриття)	1,23	1,62	0,73	0,79	0,64	0,54	0,60	-0,62
Тривалість операційного циклу, днів	80,63	68,84	73,18	71,69	70,26	53,07	28,65	-51,98
Непродовольчі підприємства								
Рентабельність оборотних активів підприємств торгівлі України, %	12,25	4,65	3,67	9,25	6,17	13,95	9,68	-2,56
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	3,60	3,10	2,78	2,40	2,78	2,68	2,57	-1,02
Коефіцієнт забезпечення поточної діяльності ВОК	0,48	0,46	0,37	0,35	0,32	0,39	0,32	-0,16
Коефіцієнт загальної платоспроможності (коефіцієнт покриття)	1,93	1,84	1,59	1,53	1,46	1,63	1,47	-0,46
Тривалість операційного циклу, днів	89,35	103,84	135,73	143,33	123,14	126,49	137,40	48,05

Джерело: сформовано автором за даними фінансової звітності вибірки підприємств торгівлі України

Рис. Д.7. Динаміка коефіцієнта оборотності оборотних активів вибірки продовольчих та непродовольчих підприємств торгівлі України у 2012-2018 рр.

Джерело: сформовано автором за даними фінансової звітності вибірки підприємств торгівлі України.

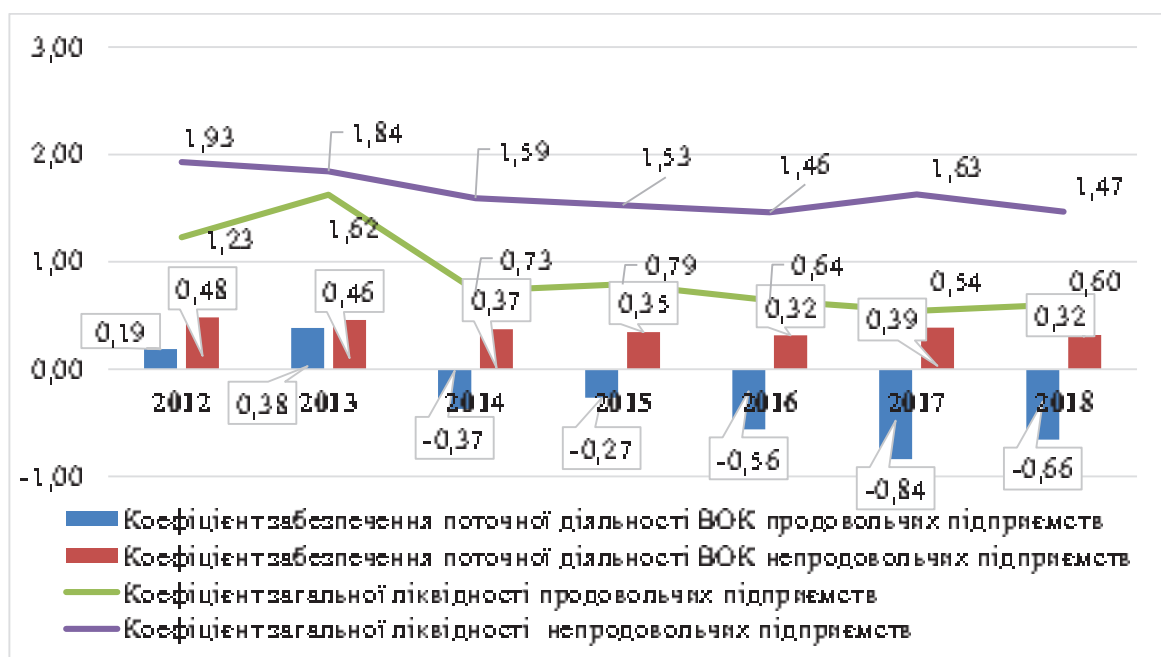

Рис. Д.8. Динаміка коефіцієнтів забезпечення поточної діяльності ВОК загальної ліквідності вибірки продовольчих та непродовольчих підприємств торгівлі України у 2012-2018 рр.

Джерело: сформовано автором за даними фінансової звітності вибірки підприємств торгівлі України.

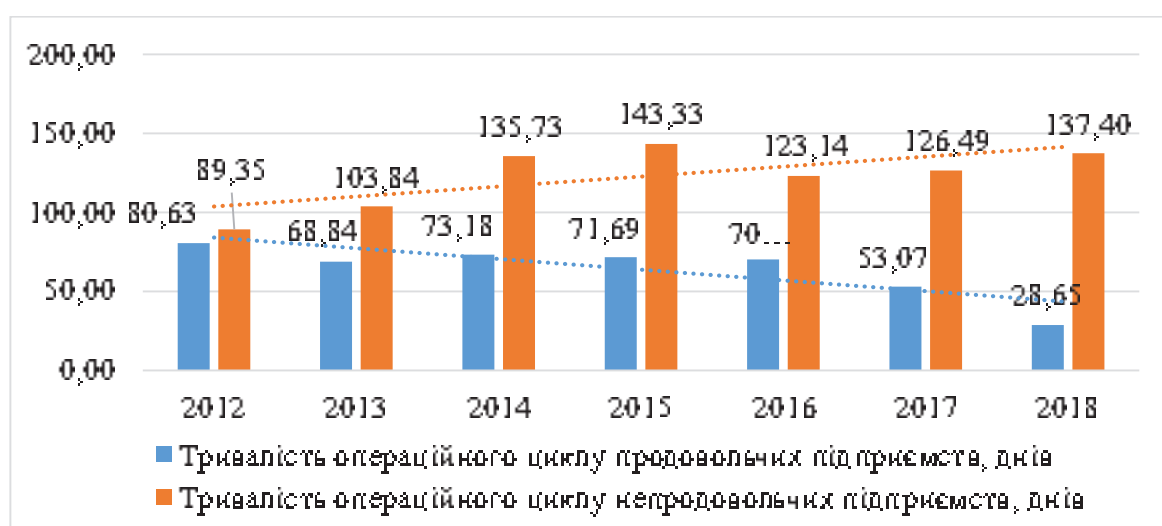

Рис. Д.9. Динаміка тривалості операційного циклу вибірки продовольчих та непродовольчих підприємств торгівлі України у 2012-2018 рр.

Джерело: сформовано автором за даними фінансової звітності вибірки підприємств торгівлі України

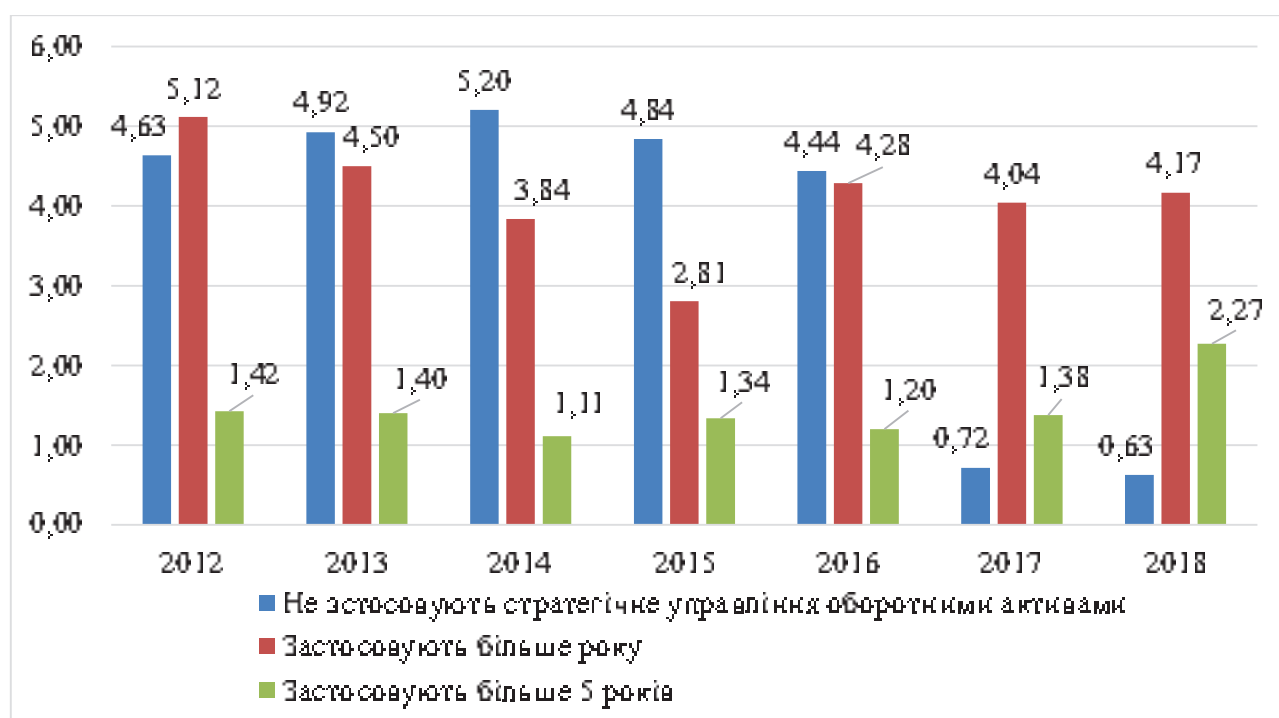

Рис. Д.10. Динаміка коефіцієнта оборотності оборотних активів вибірки підприємств торгівлі України залежно від застосування стратегічного управління їх оборотними активами у 2012-2018 рр.

Джерело: сформовано автором за результатами анкетного опитування та даними фінансової звітності вибірки підприємств торгівлі України

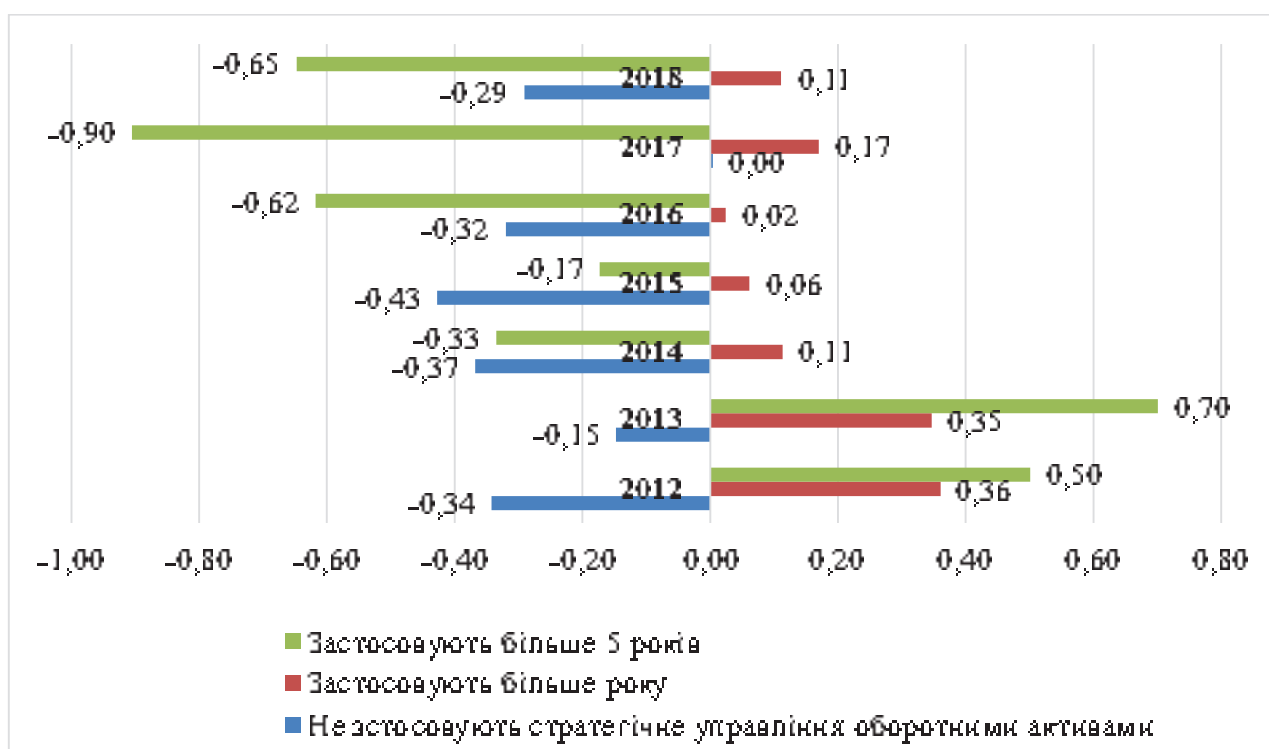

Рис. Д.11. Динаміка коефіцієнта забезпечення поточної діяльності ВСК вибірки підприємств торгівлі України залежно від застосування стратегічного управління їх оборотними активами у 2012-2018 рр.

Джерело: сформовано автором за результатами анкетного опитування та даними фінансової звітності вибірки підприємств торгівлі України.

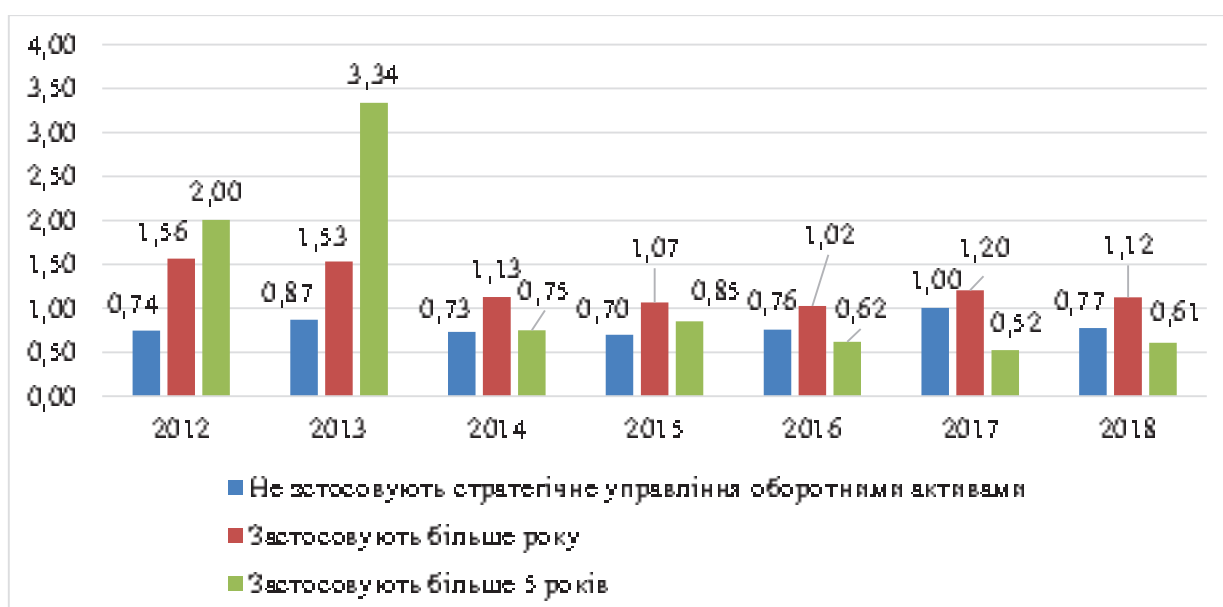

Рис. Д.12. Динаміка коефіцієнта загальної ліквідності вибірки підприємств торгівлі України залежно від застосування стратегічного управління їх оборотними активами у 2012-2018 рр.

Джерело: сформовано автором за результатами анкетного опитування та даними фінансової звітності вибірки підприємств торгівлі України.

Рис. Д. 13. Динаміка тривалості операційного циклу вибірки підприємств торгівлі України залежно від застосування стратегічного управління їх оборотними активами у 2012-2018 рр., днів

Джерело: сформовано автором за результатами анкетного опитування та даними фінансової звітності вибірки підприємств торгівлі України.

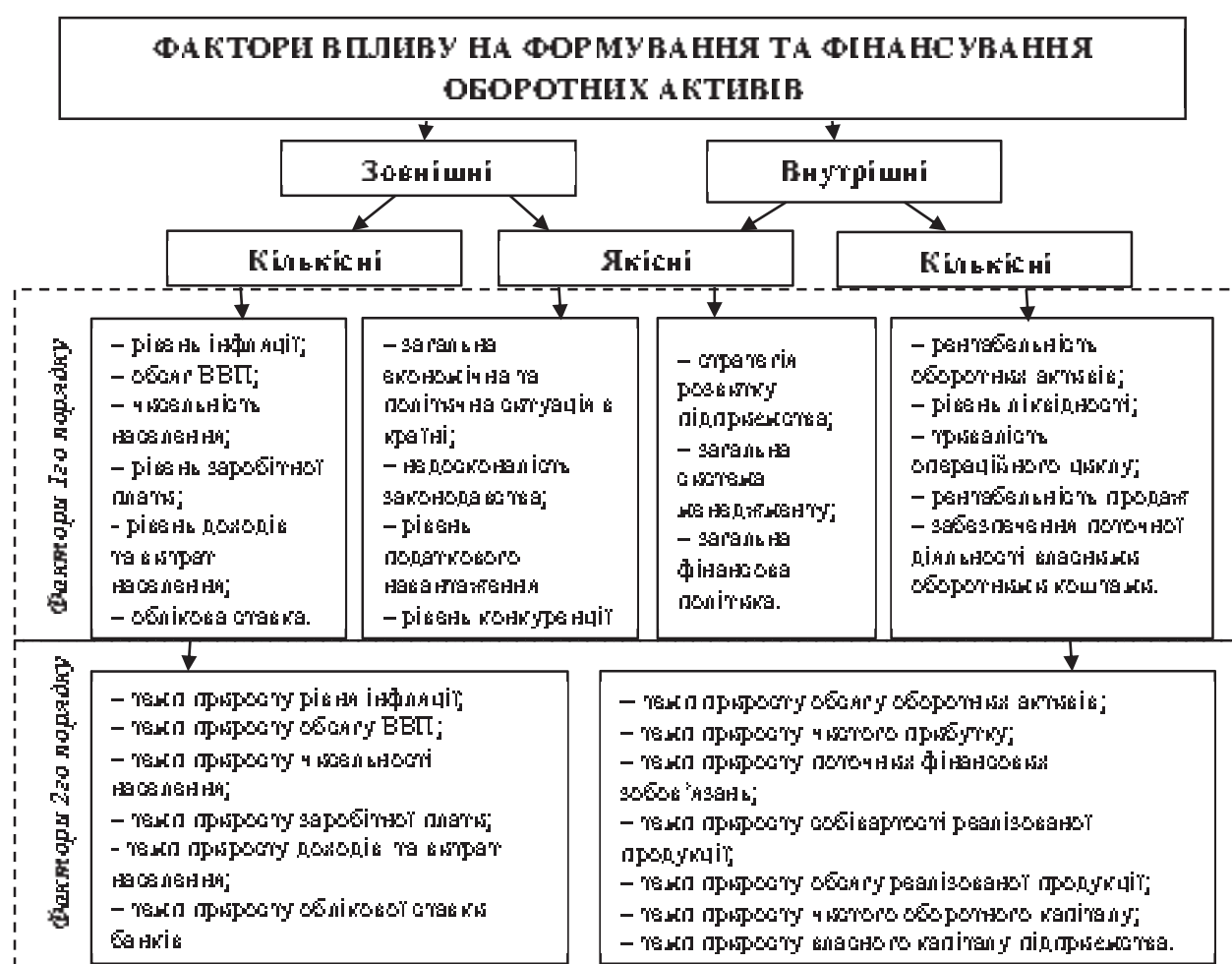

Рис. Д. 14. Фактори впливу на формування та фінансування оборотних активів підприємства

Джерело: удосконалено автором за [190-192]

Додаток Ж

Обґрунтування вибірки досліджуваних підприємств торгівлі України

Формування вибірки підприємств передусім передбачає формування стратифікованої генеральної сукупності, на основі чого визначення загального обсягу вибірки.

Стратифікацію генеральної сукупності підприємств торгівлі України було здійснено за такими ознаками:

- за основним видом економічної діяльності (КВЕД 45-47);
- за територіальною належністю залежно від місця здійснення господарської діяльності (22 регіони України, не включаючи тимчасово окуповані області та АР Крим);
- за терміном активної господарської та фінансової діяльності (підприємство веде активну господарську і фінансову діяльність за КВЕД 45-47 протягом останніх 6 років (2013-2018 рр.)).

Виятком є сукупність підприємств, які обстежуються на суцільній основі, що зумовлено відсутністю їх звітних матеріалів у публічному доступі, а також підприємства групи КВЕД 45.20 Технічне обслуговування та ремонт автотранспортних засобів, що зумовлено низькою їх питомою вагою в загальному обсязі (7,8%) та відмінний від об'єкта дослідження вид діяльності.

Для визначення обсягу вибіркової сукупності звітних одиниць застосовано наступний алгоритм розрахунків:

$$n = \frac{\frac{t^2 * p(1-p)}{c^2}}{1 + \frac{\frac{t^2 * p(1-p)}{c^2} - 1}{N}}$$

де:

n – обсяг вибірки;

t – фактор, достовірна вірогідність (для 90% точності = 1,9);

p – частка звітних одиниць із загального обсягу генеральної сукупності (0,5 – const);

s – допустимий інтервал похибки (+/- %);

N – генеральна сукупність.

Проведене дослідження публічної інформації звітних одиниць дозволило сформувану стратифіковану генеральну сукупність із 234 підприємства торгівлі України. В процесі визначення репрезентативної вибірки допускаємо похибку 10%, що свідчить про 90% точність результатів. Отже, проведені розрахунки показали, що обсяг вибіркової сукупності звітних одиниць буде становити 68 підприємств торгівлі України.

$$n = \frac{\frac{1,9^2 * 0,5(1-0,5)}{0,1^2}}{1 + \frac{\frac{1,9^2 * 0,5(1-0,5)}{0,1^2} - 1}{234}} = \frac{\frac{0,90,25}{0,01}}{1 + \frac{\frac{0,9025}{0,01} - 1}{234}} = \frac{90,25}{1+0,3814} = 65,332 = 65 \text{ підприємств.}$$

Таблиця Ж.1

Структура вибірки підприємств торгівлі України

№	Вид підприємства торгівлі	Генеральна сукупність		Вибірка	
		одиниць	%	одиниць	%
	Загальна кількість	234	100	65	100
1	Продовольчі підприємства	36	15,39	11	16,92
	Непродовольчі підприємства	198	84,61	54	83,08
2	Оптові підприємства	185	79,06	53	81,54
	Роздрібні підприємства	49	20,94	12	18,46
3	Великі підприємства	17	7,26	4	6,15
	Середні підприємства	39	16,67	13	20
	Малі підприємства	178	76,07	48	73,85

Додаток 3

АНКЕТНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

(назва підприємства, адреса, ЕДР ПОУ)

ПЕРЕДУМОВ ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

Обраний Вами варіант відповіді, будь ласка, позначайте символами X або +.

У разі виникнення зауважень або пропозицій впродовж опитування, просимо висловити їх у спеціально відведеному місці наприкінці анкетування.

Заловнювати анкету просимо працівників адміністративних відділів підприємств, які є об'єктами стосовно досліджуваного питання.

Гарантуємо дотримання конфіденційності одержаної інформації.

Результати анкетування будуть використані виключно в процесі проведення наукового дослідження із даної проблематики та представлені без зазначення джерел в агрегованому вигляді.

1. Назвіть основний вид діяльності Вашого підприємства.

(оберіть один варіант)

- оптова торгівля;
 роздрібна торгівля.

2. До якого виду підприємств торгівлі відноситься Ваше підприємство?

(оберіть один варіант)

- продовольче;
 непродовольче.

3. До якої категорії працівників Ви відноситесь та чи займаєте керівну посаду?

(оберіть один варіант)

- керівник підприємства;
 планово-економічний відділ;
 технологічний відділ;
 бухгалтерія;
 відділ продаж;
 інший відділ _____.

4. Чи була у Вас спеціальна підготовка із питань стратегічного управління?

(оберіть один варіант)

- вивчав(ла) у ВНЗ;
 проходив(ла) спеціальні курси;
 був(ла) учасником бізнес-тренінгу з даного питання;
 брав(ла) участь у наукових конференціях стосовно стратегічного управління;
 немає необхідних знань з даного питання.

5. Чи здійснюється на Вашому підприємстві формування стратегії управління?

(оберіть один варіант)

- так, здійснюється;
 ні, не здійснюється.

6. Який вид загальної стратегії використовується на Вашому підприємстві?

(оберіть один варіант)

- стратегія зростання;
- стратегія стабілізації;
- стратегія виживання;
- інше _____.

7. Чи здійснюється стратегічне управління оборотними активами на Вашому підприємстві?

(оберіть один варіант)

- ні;
- так, більше 1 року;
- так, більше 5 років.

8. Чи маєте Ви в організаційній структурі підрозділ, який безпосередньо несе відповідальність за проведення стратегічного управління на підприємстві, в тому числі оборотними активами?

(оберіть один варіант)

- так;
- ні.

9. Хто безпосередньо бере участь у процесі стратегічного управління оборотними активами Вашого підприємства?

(оберіть один варіант)

- керівник підприємства;
- планово-економічний відділ;
- технологічний відділ;
- бухгалтерія;
- відділ продаж;
- інший відділ _____.

10. Які питання на Вашому підприємстві розглядаються в контексті стратегічного управління оборотними активами?

(оберіть один варіант)

- визначення загального обсягу оборотних активів;
- формування структури оборотних активів;
- визначення джерел фінансування оборотних активів;
- вибір політики формування оборотних активів;
- інше _____.

11. Яку питому вагу займають власні фінансові ресурси у забезпечення розвитку оборотних активів Вашого підприємства?

(оберіть один варіант)

- до 10 %;
- 10 – 20 %;
- 20 – 30 %;
- більш, ніж 40 %.

12. Яка питома вага запасів у загальній сумі оборотних активів Вашого підприємства?

(оберіть один варіант)

- до 10 %;
- 10 – 20 %;
- 20 – 30 %;
- більш, ніж 40 %.

13. Яка питома вага дебіторської заборгованості у загальній сумі оборотних активів Вашого підприємства?

(оберіть один варіант)

- до 10 %;
- 10 – 20 %;
- 20 – 30 %;
- більш, ніж 40 %.

14. Яке із наведених джерел фінансування оборотних активів переважає на Вашому підприємстві?

(оберіть один варіант)

- власний капітал підприємства;
- довгостроковий фінансовий кредит;
- короткостроковий фінансовий кредит;
- товарний (комерційний) кредит;
- внутрішня кредиторська заборгованість підприємства
- інше _____.

15. Які методи та інструменти застосовуються в процесі стратегічного управління оборотними активами на Вашому підприємстві?

(оберіть один варіант)

- метод коефіцієнтів;
- метод нормування;
- метод ABC;
- метод оптимізації;
- збалансована система показників;
- метод SWOT-аналізу;
- стратегічне планування;
- стратегічний контролінг;
- стратегічне бюджетування.

16. Чи розробляється на Вашому підприємстві система стратегічних цілей управління оборотними активами?

(оберіть один варіант)

- так;
- ні.

17. Що є стратегічною метою функціонування оборотних активів Вашого підприємства?

(оберіть один варіант)

- зростання рентабельності та прибутковості;
- зростання рівня платоспроможності підприємства;
- зростання ринкової вартості підприємства;
- зростання товарообороту підприємства;
- інше _____.

18. Що на Вашу думку є головною проблемою стратегічного управління оборотними активами на Вашому підприємстві?

(оберіть один варіант)

- недостатнє інформаційне забезпечення щодо стратегічного управління;
- неоптимальні склад та структура оборотних активів;
- недостатньо кваліфіковані працівники стосовно питань стратегічного управління;

- відсутність ініціативності керівництва та кадрів щодо удосконалення процесу управління;
- недостатнє технічне забезпечення;
- відсутність фінансових ресурсів для розробки та реалізації стратегій;
- інше _____.

19. Як Ви вважаєте, що найдоцільніше запровадити для підвищення рівня використання стратегічного управління оборотними активами на підприємствах торгівлі України?

(оберіть один варіант)

- забезпечити інформаційну обізнаність працівників щодо процесу стратегічного управління оборотними активами;
- обґрунтувати нові підходи до політики формування та фінансування оборотних активів відповідно до їх стратегічних цілей;
- розробити нову модель оцінки результативності стратегічного управління;
- інше _____.

20. Ваші пропозиції для розвитку стратегічного управління оборотними активами на підприємствах торгівлі.

Дякуємо за співпрацю! Ваші відповіді та досвід підприємства важливі для нас і будуть враховані у науковому дослідженні з проблеми стратегічного управління оборотними активами підприємств торгівлі України

Практика розвинених країн показує високий рівень ефективності використання інструментів стратегічного управління на підприємствах торгівлі. Давайте разом впроваджувати стратегічне управління не лише у процес управління підприємством в цілому, а й в управління найважливішою часткою ресурсів підприємств торгівлі – оборотні активи!

**реквізити необхідні виключно для визначення легітимності анкети та можливості використання її в науковому дослідженні.*

Додаток К

Таблиця К.1

Перелік вибірки підприємств торгівлі України

№	Назва підприємства	ЄДРПОУ	Адреса підприємства	Послання на фізичному запиті
1	Приватне акціонерне товариство "Терковоляція"	1414407	м. Харків	https://aida.gov.ua/db/participant/01414407
2	Публічне акціонерне товариство "Продцентр"	1549863	м. Житомир	https://aida.gov.ua/db/participant/01549863
3	Приватне акціонерне товариство "Таргетс"	1552291	м. Полтава	https://aida.gov.ua/db/participant/01552291
4	Приватне акціонерне товариство "Техсталь"	1552351	м. Хмельницький	https://aida.gov.ua/db/participant/01552351
5	Приватне акціонерне товариство "Перлина"	1553899	Волинська обл. м. Луцьк	https://aida.gov.ua/db/participant/01553899
6	Приватне акціонерне товариство "Вінниця постач"	1880658	м. Вінниця	https://aida.gov.ua/db/participant/01880658
7	Приватне акціонерне товариство "Вінницяоблпаливо"	1880670	м. Вінниця	https://aida.gov.ua/db/participant/01880670
8	Приватне акціонерне товариство "Хіміяпломаш"	1882060	Київська обл., Барнішівський р-н, смт. Барнішівка	https://aida.gov.ua/db/participant/01882060
9	ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО ФРМА "ХАРКТЕХІМ"	1883059	м. Харків	https://aida.gov.ua/db/participant/01883059
10	Приватне акціонерне товариство "Тульчинська центральна районна аптека МЗС"	1975175	Вінницька обл., Тульчинський р-н, м. Тульчин,	https://aida.gov.ua/db/participant/01975175
11	Приватне акціонерне товариство "Телеон Рітер УА"	1977731	Київська обл., Києво-Святошинський р-н, м. Вишневе	https://aida.gov.ua/db/participant/01977731
12	Приватне акціонерне товариство "Полтава-Авто"	3118340	Полтава	https://aida.gov.ua/db/participant/003118340
13	ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ГОСПРОЗРАХУНКОВА БАЗА МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ПОСТАЧАННЯ»	3380434	Харківська обл., Богодухівський р-н, с. Максимівка,	https://aida.gov.ua/db/participant/003380434
14	Публічне акціонерне товариство "КРИСТАЛІСТ"	4625524	Полтавська обл., м. Полтава, вул. Героїв АТО, 71-А	https://aida.gov.ua/db/participant/004625524
15	Приватне акціонерне товариство "Аптечне підприємство "Медпрепарат"	5484706	Вінницька обл. Чечельницький р-н, смт. Чечельник	https://aida.gov.ua/db/participant/005484706
16	Приватне акціонерне товариство "Миронівка Райагрохім"	5489224	м. Миронівка	https://aida.gov.ua/db/participant/005489224
17	Приватне акціонерне товариство "Дніпропетровський інженерно-технічний центр "Контакт"	13428292	Дніпро	https://aida.gov.ua/db/participant/013428292
18	Публічне акціонерне товариство "Сигма"	14120788	Херсон	https://aida.gov.ua/db/participant/014120788

19	Приватне акціонерне товариство "Юність"	14252547	Чернігівська обл., м. Прилуки	https://ruida.gov.ua/d6/participans/014237547
20	ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "БАНКОМЗВ'ЯЗОК"	19353391	Київська обл., Сквирський р-н, с. Безпечна	https://ruida.gov.ua/d6/participans/019353391
21	ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ПІВДЕНАТОМВЕНЕРГОКОМПЛЕКТ"	19356455	Одеська область, Білківський р-н, с. Вигода	https://ruida.gov.ua/d6/participans/019356455
22	Приватне акціонерне товариство "Райагропостач"	19416720	Київська обл., м. Фастів	https://ruida.gov.ua/d6/participans/019416720
23	Приватне акціонерне товариство "Арида"	20079914	м. Київ	https://ruida.gov.ua/d6/participans/020079914
24	Приватне акціонерне товариство "Спецнаркокомплект"	21536118	м. Київ	https://ruida.gov.ua/d6/participans/021536118
25	Товариство з обмеженою відповідальністю "ЗАІР"	21626715	Київська обл., Києво-Святошинський р-н, с. Горенка	https://ruida.gov.ua/d6/participans/021626715
26	Товариство з обмеженою відповідальністю "Вінницькарегіоностач"	21730613	м. Вінниця	https://ruida.gov.ua/d6/participans/021730613
27	Приватне акціонерне товариство "Сіверська"	22821513	Чернігівська область, М.Навгород-Сіверський	https://ruida.gov.ua/d6/participans/022821513
28	Приватне акціонерне товариство "ДТР"	22949472	м. Київ	https://ruida.gov.ua/d6/participans/022949472
29	ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ТОРГОВИЙ ДІМ "УКРАВТОВАЗ»	22965525	м. Київ	https://ruida.gov.ua/d6/participans/022965525
30	ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ВПОС"	24221705	Київська обл., м. Біла Церква	https://ruida.gov.ua/d6/participans/024221705
31	Приватне акціонерне товариство "Компанія "Бастіон"	24992294	Дніпропетровська обл., Дніпровський р-н, с. Новолександрівка	https://ruida.gov.ua/d6/participans/024992294
32	ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "АВТОП"	25196783	м. Київ	https://ruida.gov.ua/d6/participans/025196783
33	ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "МИРОНІВСЬКИЙ ХЛІВОПРОДУКТ"	25412361	Київська обл., Миронівський р-н, м. Миронівка	https://ruida.gov.ua/d6/participans/025412361
34	Дочірнє підприємство «САВСЕРВІС КАРПАТИ»	30587458	м. Львів	https://ruida.gov.ua/d6/participans/030587458
35	ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «УКРПРОМОБЛАДАННЯ»	30655877	м. Харків	https://ruida.gov.ua/d6/participans/030655877
36	ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ТУРБОТА".	30784145	м. Київ	https://ruida.gov.ua/d6/participans/030784145
37	ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ТОРГІВЕЛЬНО-ПОБУТОВИЙ КОМПЛЕКС "ФОРУМ"	31146911	Закарпатська обл., Васи́лівський р-н., м. Васи́лівка	https://ruida.gov.ua/d6/participans/031146911
38	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "БНАЙС"	31403831	м. Київ	https://ruida.gov.ua/d6/participans/031403831
39	ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ТОРГОВА КОМПАНІЯ "БАРВІНОК"	31438068	м. Харків	https://ruida.gov.ua/d6/participans/031438068

40	Приватне акціонерне товариство "Спацежсервіс"	31450441	Київська обл., м. Бориспіль	https://ruida.gov.ua/d5/participans/01430441
41	Товариство з обмеженою відповідальністю "П'ятий океан"	31706576	м. Миколаїв	https://ruida.gov.ua/d5/participans/01706576
42	Приватне акціонерне товариство "ТОРГОВИЙ ДІМ "ВОРОНІН-УКРАЇНА"	31808381	м. Київ	https://ruida.gov.ua/d5/participans/01808381
43	Приватне акціонерне товариство "Транснєфтопереробка"	31838495	Київська обл., Обухівський р-н, с. Підгірці	https://ruida.gov.ua/d5/participans/01838495
44	ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ВИРОБНИЧЕ ОБ'ЄДНАННЯ "БЕРДЯНСЬКИЙ КАБЕЛЬНИЙ ЗАВОД"	31850229	Закарпатська область, м. Бердєєвськ	https://ruida.gov.ua/d5/participans/01850229
45	Товариство з обмеженою відповідальністю "Одеський Торговий Дім "Сонячна Долина"	32067506	м. Одеса	https://ruida.gov.ua/d5/participans/02067506
46	Приватне акціонерне товариство "Науково-технічний центр "Бірюза"	32114545	м. Київ	https://ruida.gov.ua/d5/participans/02114545
47	Приватне акціонерне товариство "Торговий дім "Сумські добриша"	32185951	м. Суми	https://ruida.gov.ua/d5/participans/02185951
48	Товариство з обмеженою відповідальністю "Центр ТМ "П'ятий океан"	32507755	м. Миколаїв	https://ruida.gov.ua/d5/participans/02507755
49	Товариство з обмеженою відповідальністю "Торговий Дім "Преміум"	32996973	м. Миколаїв	https://ruida.gov.ua/d5/participans/02996973
50	Приватне акціонерне товариство «Натан Інвест»	33103398	м. Київ	https://ruida.gov.ua/d5/participans/03103398
51	Товариство з обмеженою відповідальністю «Фірма ПК»	20093950	Вінницька обл. смт. Варшавиц	https://www.gov.ua/d5/participans/020093950
52	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ФОЗЗІ-ФУД"	32294926	Київська обл., м. Вишневе	https://ruida.gov.ua/d5/participans/02294926
53	Товариство з обмеженою відповідальністю - науково-виробниче підприємство "Аргон"	13323704	м. Вінниця	https://ruida.gov.ua/d5/participans/013323704
54	Товариство з додатковою відповідальністю «Вінниця головопостач»	1880612	м. Вінниця	https://ruida.gov.ua/d5/participans/01880612
55	Приватне акціонерне товариство "Насіння Чернігівщина"	721509	м. Чернігів	https://ruida.gov.ua/d5/participans/00721509
56	Приватне акціонерне товариство "Золотоніша голопостач"	908649	Черкаська обл, Золотоніський р-н, с. Нова Дмитрівка,	https://ruida.gov.ua/d5/participans/00908649
57	ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "КИЇВОБЛАТРО-ОБЛАДНАННЯ"	913982	Київська область, Києво-Святошинський р-н, м. + Вишневе	https://ruida.gov.ua/d5/participans/00913982
58	Приватне акціонерне товариство "Енергія-7"	148040	м. Київ	https://ruida.gov.ua/d5/participans/00148040
59	Приватне акціонерне товариство "Полтава сортира і нше овоч"	00490725	м. Полтава	https://ruida.gov.ua/d5/participans/00490725

60	ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "МИХАЙЛІВСЬКИЙ РАЙАГРОПОСТАЧ"	903957	Запорізька обл., Михайлівський р-н, сmt. Пришиб	https://rncida.gov.ua/db/participans/00903957
61	Товариство з обмеженою відповідальністю "Носівське лібопріймальне підприємство"	957838	Чернігівська обл. Носівський р-н, м. Носівка	https://rncida.gov.ua/db/participans/00957838
62	Публічне акціонерне товариство "Решетилівська сіськопшівка"	05487165	Полтавська обл., Решетилівський р-н, с. Покровське	https://rncida.gov.ua/db/participans/05487165
63	Приватне акціонерне товариство "РАМЗАЙ"	23386982	м. Київ	https://rncida.gov.ua/db/participans/23386982
64	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ТТАН ТРЕЙД"	30421048	м. Запоріжжя	https://rncida.gov.ua/db/participans/30421048
65	Приватне акціонерне товариство "МОЛОЧНИЙ АЛЬЯНС"	34480442	м. Київ	https://rncida.gov.ua/db/participans/34480442

Додаток Л

Таблиця Л.1

Джерела фінансування оборотних активів підприємств торгівлі

Назва джерела	Форми фінансування	Ризики
Власний капітал	статутний капітал резервний капітал	нестача власних коштів для розширення діяльності підприємства
	реінвестований прибуток	збиткова діяльність підприємства
	цільове фінансування (дотації)	відсутність джерел цільового фінансування
	власні грошові кошти з обігу	втрата коштів внаслідок операційних збоїв, нереалізації товарів
	інкасація дебіторської заборгованості	ризик неповернення дебіторської заборгованості, інфляційні втрати
Короткострокові зобов'язання	незабезпечений кредит	необхідність володіння ідеальним рейтингом кредитоспроможності; високі відсоткові ставки
	забезпечений кредит	необхідність застави майна
	кредит на лінії	необхідність застави майна надання банку додаткової фінансової інформації банки можуть встановлювати межі капіталовкладень чи мінімальний обсяг оборотних активів
	акредитив	додаткові витрати на банківські послуги на відміну від товарного кредитування
	комерційні фінансові позички	необхідність застави майна вищі відсоткові ставки, ніж у банків
	випуск боргових цінних паперів	можуть бути випущені лише великими надійними компаніями використання лише в безготівкових угодах
	використання дебіторської заборгованості	великий обсяг адміністративних витрат пов'язаних з контролем коштів на великій кількості малих рахунків
	факторинг	висока вартість негативне ставлення покупців до зміни власника дебіторської заборгованості
	використання товарно-матеріальних запасів (складська розписка)	чітке визначення групи товарів для фінансування, висока відсоткова ставка
Довгострокові зобов'язання	термінові позички в страхових компаніях	високі відсоткові ставки можливість розширення строків повернення
	довгострокові кредити банків	високий відсоток порівняно із короткостроковими
	емісія акцій, облігацій	неможливість використання малими підприємствами

Джерело: узагальнено та систематизовано автором на основі [12], 144-145]

Додаток М

Таблиця М.1

Підходи науковців до побудови стратегічної карти

Науковець	Д. Кашпан, Р. Нортон [125]	Л. Мейєль [113], с. 36]	К. Мак-Найр, Р. Лінч, К. Кросс [13], с. 94]	К. Адамс, П. Робертс [134, с. 94]	К.О. Дорошкевич [140, с. 65]	І.А. Чемясова, А.К. Табалюк [141, с. 5]	Н.Г. Олів'є, Ж. Рої, М. Веттер [133]	А.М. Гершуц, Ю.С. Неделіва [142, с. 15]	Білар А.І. [143, с. 87]
Містить систему стратегічних цілей	+	+			+	+	+	+	+
Побудована на основі збалансованої системи показників (ЗСП)	+	+				+		+	+
Будується у комплексі із ЗСП					+				
Будується з використанням окремих показників			+	+					
Стратегічна карта ототожнюється із ЗСП							+		
Виділяється окремим елементом складової трудових ресурсів		+							
Містить вертикальні взаємозв'язки між цілями та показниками	+	+	+		+	+	+	+	+
Містить горизонтальні взаємозв'язки між цілями та показниками	+	+			+	+	+	+	+
Орієнтується на визначення та впровадження змін у стратегію				+					
Орієнтується на контроль досягнення стратегічної мети	+	+							+

Таблиця М.2

Сфери відповідальності за процес стратегічного управління оборотними активами на підприємстві торгівлі

№	Етап стратегічного управління оборотними активами	Відповідальний за реалізацію
1	Постановка стратегічних цілей управління оборотними активами на основі їх обумовленості загальною стратегією підприємства	топ-менеджмент, генеральний директор підприємства
2	Визначення етапів стратегії управління оборотними активами	генеральний, комерційний, фінансовий директори
3	Побудова стратегічної карти розвитку оборотних активів	генеральний, комерційний, фінансовий директори
4	Планування цільових показників стратегічної карти управління оборотними активами	генеральний, комерційний, фінансовий директори
5	Побудова взаємозв'язків між показниками стратегічної карти	генеральний, комерційний, фінансовий директори
6	Реалізація стратегії управління оборотними активами	комерційний, фінансовий, планово-економічний відділи
7	Оптимізація обсягу та структури оборотних активів відповідно до цільових орієнтирів	планово-економічний відділ
8	Забезпечення досягнення цільового рівня ліквідності	фінансовий відділ
9	Забезпечення досягнення цільового рівня рентабельності, оборотності	планово-економічний, комерційний відділи
10	Визначення необхідності коригування складу та структури оборотних активів на основі оцінки ефективності реалізації стратегії	комерційний, фінансовий директори
11	Контроль досягнення головної мети стратегічного управління оборотними активами	топ-менеджмент, генеральний директор підприємства

ТОВ «КНР-АВТО»
ЄДРПУ 39325756
р/с UA923052990000026004016801140
ПАТ СТОЛИЧНА ФІЛІЯ ПАТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Юр.Адрес: 02090 м. Київ, вул. Азербайджанська, 25
Фіз.Адрес: 02090 м. Київ, вул. Азербайджанська, 25
Тел/факс: (068) 950-10-10

Вих. №_55___ від 05,08,2020 р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
аспіранта кафедри економіки та фінансів підприємства
Київського національного торговельно-економічного університету
СТРАТІЙЧУК ВІКТОРІЇ МИКОЛАЇВНИ
на тему «Стратегічне управління оборотними активами підприємства торгівлі»

Довідка видана аспіранту Київського національного торговельно-економічного університету Стратійчук Вікторії Миколаївни про те, що її науково-методичні розробки та практичні рекомендації пройшли апробацію та прийняті до впровадження у діяльність ТОВ «КНР-АВТО», зокрема:

- 1) апробовано блок-схему процесу стратегічного управління оборотними активами підприємства торгівлі, що забезпечило підвищення ефективності управління оборотними активами на підприємстві та зоріентувало даний процес на довгостроковий період;
- 2) впроваджено систему показників оцінки результативності стратегічного управління оборотними активами, що дозволило розширити існуючі показники оцінки, а також забезпечило одержання та розрахунку додаткового економічного ефекту від використання комплексу показників результативності використання оборотних активів.

Результати проведеної апробації підтвердили практичну значимість отриманих Стратійчук В.М. науково-практичних результатів та довели можливість їх застосування на підприємствах торгівлі.

Директор

Попов Д.П.

Код ЄГРПОУ: 36684809
Юридична адреса: 23500,
Винницька обл.,
Шаргородський район,
місто Шаргород,
вул. Свято-Миколаївська, буд. 15

**СПОЖИВЧЕ ТОВАРИСТВО
«ШАРГОРОДСЬКИЙ
ЗАГОТІВЕЛЬНИК»**

Вих. № 18 від 5.08 2020 р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
аспіранта кафедри економіки та фінансів підприємства
Київського національного торговельно-економічного університету
Стратійчук Вікторії Миколаївни
на тему «Стратегічне управління оборотними активами підприємства торгівлі»

Довідка видана аспіранту Стратійчук Вікторії Миколаївни засвідчує, що її науково-методичні розробки та практичні рекомендації пройшли апробацію та прийняті до впровадження у діяльність СТ «ШАРГОРОДСЬКИЙ ЗАГОТІВЕЛЬНИК». Зокрема, структурно-логічна послідовність проведення оцінки результативності стратегічного управління оборотними активами та розроблена автором форма стратегічної карти цільових показників розвитку оборотних активів підприємства торгівлі.

Впровадження наукових розробок дало можливість удосконалити процес оцінювання результативності використання оборотних активів, а також застосувати сучасний інструмент впровадження стратегічного управління оборотними активами, що дозволив здійснити планування оборотних активів на перспективу з урахуванням цільових орієнтирів та визначити резерви підвищення результативності їх використання.

Таким чином, результати проведених апробацій підтвердили практичну значимість отриманих Стратійчук В.М. науково-практичних результатів та довели можливість та доцільність їх застосування на підприємствах торгівлі.

Директор

Благун В.М.

**ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
«ШАРГОРОДАГРОПРОМЕНЕРГО»**

код ЄДРПОУ 05525552, 23500, Вінницька обл., Шаргородський район, м. Шаргород, вул.
Ватутіна, буд.13, тел. 04344216532

Вих. № 5 від 16.07 2020 р.

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
аспіранта кафедри економіки та фінансів підприємства
Київського національного торговельно-економічного університету

Стратійчук Вікторії Миколаївни

на тему «Стратегічне управління оборотними активами підприємства торгівлі»

Відповідно до проведеного дослідження здобувачем ступеня доктора філософії з економіки Київського національного торговельно-економічного університету Стратійчук Вікторією Миколаївною, розглянуто та прийнято до впровадження у діяльність ТОВ «ШАРГОРОДАГРОПРОМЕНЕРГО» рекомендації щодо удосконалення процесу формування та фінансування оборотних активів, зокрема:

– апробовано методичний підхід до вибору типу політики формування оборотних активів підприємства, що дозволило удосконалити процес формування оборотних активів на підприємстві, оптимізувати обсяг та склад оборотних активів та в результаті підвищити ефективність та результативність їх використання;

– застосовано методичний підхід до вибору типу політики фінансування оборотних активів підприємства, що забезпечило формування взаємозв'язків між процесами формування та фінансування оборотних активів, дозволило обрати тип політики фінансування оборотних активів з урахуванням фінансових можливостей підприємства та призвело до оптимізації структури оборотного капіталу підприємства.

Результати проведеної апробації підтвердили практичну значимість отриманих Стратійчук В.М. науково-практичних результатів та довели можливість їх застосування на підприємствах торгівлі.

Директор

І.В. Іскра

E805

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ВІННИЦЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ

вул. Соборна, 87, м. Вінниця 21050 тел./факс +38 (0432) 55-04-00

www.vtei.com.ua

e-mail: VORK@vtei.com.ua

09.09.2020 № 01-56/874

ДОВІДКА

Стратійчук Вікторія Миколаївна, аспірантка кафедри економіки та фінансів підприємства Київського національного торговельно-економічного університету, з I кв. 2017 р. по IV кв. 2020 р. брала участь у розробленні науково-дослідної роботи «Підприємницький потенціал в умовах євроінтеграції та глобалізації» (термін виконання I кв. 2017 р. по IV кв. 2020 р.).

Номер державної реєстрації НДР 0117U003048.

Особистий внесок Стратійчук Вікторії Миколаївни:

- обґрунтовано сутність оборотних активів як елемента стратегічного ресурсного потенціалу підприємства;
- побудовано модель управління оборотними активами як елементом підприємницького потенціалу підприємства.

Директор

Н. Л. Замкова

Виконавець:
Бондар С.Д.
тел.(0432)55-04-43

Система управління якістю сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015
(ISO 9001:2015, IDT)

5805

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КІЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ВІННИЦЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ

вул. Соборна, 87, м. Вінниця 21050 тел./факс +38 (0432) 55-04-00

www.vtei.com.ua

e-mail: VORK@vtei.com.ua

09.09.2020 № 0156/875

ДОВІДКА

Видана Стратійчук Вікторії Миколаївні, аспіранту Київського національного торговельно-економічного університету про те, що окремі положення, висновки та пропозиції, що містяться у дисертаційному дослідженні, виконаному на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії з економіки на тему «Стратегічне управління оборотними активами підприємства торгівлі» застосовувались у навчальному процесі Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ для підготовки лекційних матеріалів з навчальної дисципліни «Економіка і фінанси підприємства».

Особистий внесок аспіранта: підготовлено текст лекції «Оборотні активи підприємства: сутність, види та інструменти управління» навчальної дисципліни «Економіка і фінанси підприємства» для здобувачів освітнього ступеня «бакалавр».

Директор

Н. Л. Замкова

Виконавець:
Шевчук Т.М.
(0432)55-04-13

Система управління якістю сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015
(ISO 9001:2015, IDT)

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, тел. (044) 531 47 41, факс (044) 531 31 75

e-mail knute@knute.edu.ua, код ЄДРПОУ 01566117

29.09.2020 № *1987/24*

На № _____

ДОВІДКА

Стратійчук Вікторія Миколаївна, аспірантка кафедри економіки та фінансів підприємства Київського національного торговельно-економічного університету дійсно з I кв. 2018 бере участь у виконанні науково-дослідної роботи «Відновлення економічного зростання підприємства торгівлі» (термін виконання теми (I кв. 2017 – IV кв. 2020).

Номер державної реєстрації НДР 0117U000053.

Особистий внесок Стратійчук Вікторії Миколаївни:

- обгрунтовано економічний зміст системи показників результативності підприємства торгівлі;
- розроблено матрицю вибору показників оцінювання ефективності та результативності стратегії управління оборотними активами підприємства торгівлі;
- запропоновано алгоритм проведення оцінки результативності стратегії управління оборотними активами.

Проректор з наукової роботи

С. В. Мельниченко

Фокіна Марина Вікторівна
тел. (044) 531 49 73

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, тел. (044) 531 47 41, факс (044) 531 31 75
e-mail knute@knute.edu.ua, код ЄДРПОУ 01566117

03.04.2020 № 1529/20
На № _____

ДОВІДКА

Стратійчук Вікторія Миколаївна, аспірантка кафедри економіки та фінансів підприємства Київського національного торговельно-економічного університету, з 01.04.2019 по 31.05.2019 брала участь у розробленні науково-дослідної роботи № 678/20 «Удосконалення системи управління платоспроможністю підприємства торгівлі» (термін виконання 01.04.2019 – 31.05.2019).

Номер державної реєстрації НДР 0119U101331.

Особистий внесок Стратійчук Вікторії Миколаївни:

- здійснено аналіз оборотних активів та поточних зобов'язань підприємства;
- розроблено систему збалансованих показників управління оборотними активами;
- запропоновано систему показників оцінки результативності стратегії управління оборотними активами підприємств торгівлі;
- обґрунтовано цільовий вектор процесу оцінки результативності стратегії управління оборотними активами.

Проректор з наукової роботи

С. В. Мельниченко

С. В. Мельниченко

Савчин Тетяна Іванівна
(044) 531 31 26

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та / або ЄС:

1. Стратійчук В. М. Концептуалізація поняття «політика фінансування оборотних активів підприємства торгівлі» *«Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky»*. 2020. Volume 8, No. 4. P. 111-115. (0,45 друк. арк.).

Статті наукових фахових виданнях України, які індексуються у міжнародних наукометричних базах даних:

2. Стратійчук В. М. Фінансування оборотних активів підприємств торгівлі України: тенденції розвитку та фактори впливу. *Економічний простір*. 2020. №157. С. 60-64. (0,53 друк. арк.).
3. Стратійчук В. М. Стратегічне управління оборотними активами підприємств торгівлі. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2019. №5. С. 59-74. (0,6 друк. арк.).
4. Стратійчук В. М. Сучасні підходи до оцінювання результативності стратегії управління оборотними активами підприємства торгівлі. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. № 5(73). С. 123-132. (0,58 друк. арк.).
5. Стратійчук В. М. Особливості ідентифікації та оцінювання впливу ризиків на реалізацію стратегії управління оборотними активами підприємства торгівлі. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 28. С. 167-173. (0,59 друк. арк.).
6. Стратійчук В. М. Управління оборотними активами як елементом підприємницького потенціалу в умовах глобалізації та євроінтеграції. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 38. С. 232-238. (0,5 друк. арк.).
7. Стратійчук В. М. Особливості ідентифікації поняття «оборотні активи» як об'єкту стратегічного управління. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. Вип. 2 (13). С. 135-140. (0,53 друк. арк.).

8. Стратійчук В. М. Вдосконалення класифікації оборотних активів як об'єкта стратегічного управління. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 22. С. 565-569. (0,44 друк. арк.).

Статті в інших наукових виданнях:

9. Стратійчук В. М. Оцінка впливу факторів на формування оборотних активів підприємства торгівлі. *Scientific Research in XXI Century: Collection of scientific articles the 5th International Scientific and Practical Conference*. Methuen Publishing House Ottawa, Canada, 6-8 July 2020. P. 5-11. (0,34 друк. арк.).
10. Стратійчук В. М. Обґрунтування сутності стратегічної карти розвитку оборотних активів підприємства торгівлі. *Topical issues of the development of modern science: Collection of scientific articles the 12th International scientific and practical conference*. Publishing House "ACCENT", Sofia, Bulgaria, 29-31 July 2020. P. 279-287. (0,23 друк. арк.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

11. Стратійчук В. М. Методи оцінки рентабельності оборотних активів підприємств торгівлі як головного індикатора результативності стратегічного управління. *Оцінка рівня розвитку інфраструктури країни в умовах інноваційної економіки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції м. Дніпро, 23 березня 2019 р.* Дніпро : НО «Перспектива». С. 68-70. (0,16 друк. арк.).
12. Стратійчук В. М. Особливості оптимізації обсягу оборотних активів підприємств торгівлі в контексті стратегічного управління. *Економіка, облік, фінанси, управління і право: теоретичні підходи та практичні аспекти розвитку: матеріали X міжнародної науково-практичної конференції м. Полтава, 16 лютого 2019 р.* Полтава : ЦФЕНД. С. 42-43. (0,16 друк. арк.).
13. Стратійчук В. М. Дослідження сутності поняття «політика формування оборотних активів підприємств торгівлі. *Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, обліку, фінансів та права: матеріали міжнародної*

науково-практичної конференції м., 29 березня 2020 р. Полтава : ЦФЕНД. Ч. 1. С. 55-58. (0,15 друк. арк.).

14. Стратійчук В. М. Результативність використання оборотних активів підприємств торгівлі: індикатори оцінювання. *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні*: матеріали X міжнародної науково-практичної конференції. м. Київ, 22-23 травня 2019 р. Київ : КНТЕУ. С. 207-210. (0,17 друк. арк.).